

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

Dinu
SĂRARU
NIȘTE ȚĂRANI

LITERA
CHIȘINĂU 1998

CZU 859.0-31
S 23

Reprodus după ediția realizată
de Editura **PRO**, București, 1996

Coperta: *Vladimir Zmeev*

ISBN

© LITERA, 2000

TABEL CRONOLOGIC

- 1932 Ianuarie 30. Se naște la Râmnicu-Vâlcea Dinu Săraru, fiu al învățătorului Costică Săraru și al Corneliei Săraru, casnică, locuitori ai comunei Slătioara, plasa Horezu, județul Vâlcea.
- În această comună de țărani olari și vărari — satul copilăriei scriitorului se numește chiar Olari și împreună cu satele Fometești, Milostea, Gorunești și cătunele Vioarești, Mogești, Mănăsești, Potreși și Turicești alcătuiește azi Slătioara — și-a petrecut copilăria, învățând primele clase la școala satului, unde îl are învățător pe tatăl său.
- 1941 August 15. Moare învățătorul Costică Săraru.
- 1943 Dinu Săraru intră în clasa întâi a Liceului „Alexandru Lahovary“ din Râmnicu-Vâlcea, unde învață până în primăvara lui 1947, absolvind aici clasa a cincea.
- 1947 Vine în București și se înscrie la Liceul „Matei Basarab“ (un an), apoi la Liceul „Mihai Viteazul“.
- 1950 Părăsește școala și se angajează, prin concurs, reporter la *Radiodifuziunea Română*, redacția culturală, unde este remarcat de Alexandru Balaci — pe atunci redactor-șef adjunct — care devine, astfel, primul lui mentor în gazetărie. La postul de radio București, scrie reportaje, apoi recenzii și deține un timp cronică literară și teatrală. Începe să publice și în presa literară. Primele articole îi apar în „Tânărul scriitor“.
- 1960 Este numit secretar general de redacție la revista „Secolul 20“, calitate în care, alături de Mihnea Gheorghiu — creatorul acestei publicații — participă nemijlocit la realizarea primei reviste de literatură universală din cultura românească.
- 1961 Publică o povestire, *Silvica*, în „Gazeta literară“.

- Este acuzat de cronicarul literar al ziarului „Scântea” că nu cunoaște țărânul român și că denaturează realitățile socialiste ale satului românesc. În povestire se află nucleul viitoarelor pagini despre țărani ale lui Dinu Săraru, unele personaje, precum și universul din romanul *Niște țărani*.
- 1963 În urma unei analize eronate și incompetentă a revistei „Secolul 20”. Învinuit, împreună cu Mihnea Gheorghiu, de favorizare a spiritului cosmopolit, revista fiind considerată „o breșă în frontul nostru ideologic”, este obligat să părăsească redacția.
- Intră în redacția „Scânței tineretului” ca șef al secției culturale.
- 1964 Intră în redacția revistei „Luceafărul”, condusă de Eugen Barbu, care îl numește secretar general de redacție.
- Între anii 1960 și 1964, continuă să publice cronică teatrală, chemat de Valeriu Râpeanu la „Luceafărul”, apoi începe să publice în „Gazeta Literară” și în „Scântea tineretului”; în sfârșit, își stabilește o rubrică săptămânală la „Luceafărul”.
- 1965 Revista „Luceafărul” acordă, pentru prima dată, premiile de literatură, și Dinu Săraru este premiat pentru activitatea de cronicar teatral.
- 1966 Apare la „Editura pentru literatură” volumul de cronici și articole *Teatrul românesc și interpreți contemporani*.
- 1968 Părăsește redacția revistei „Luceafărul” și devine șeful publicațiilor Radioteleviziunii.
- 1969 Redactor-șef adjunct al redacției culturale TV, apoi redactor-șef. Împreună cu Valeriu Râpeanu reorganizează Teatrul TV și Teatrul radio, pe care apoi le va conduce, până în 1977.
- Organizează prima Expoziție de scenografie teatrală TV și impune pentru cele două teatre — radio și TV — titlatura Teatrul național radio și Teatrul național TV.
- 1973 Apare la Editura „Eminescu”, în colecția „Masca”, volumul *Al treilea gong*, însoțit de prezentarea lui Valeriu Râpeanu, de o prefață semnată de Eugen Barbu și de postfața lui Aurel Baranga.
- Se înscrie la Academia „Ștefan Gheorghiu”, Facultatea de Ziaristică, pe care o absolvete în 1978.

- 1974 În numărul 11, din 9 martie 1974, revista „Flacăra“ publică primul capitol, *Ploaia*, din romanul *Niște țărani*, care va fi mai mult de jumătate tipărit în foileton săptămânal.
Apare la Editura „Eminescu“ romanul *Niște țărani*, justificat de autor și prin această declarație: „*Mă duceau la exasperare imaginile din literatură în care ni se descria un țăran continuu fericit și care nu mai știa ce să facă de bucurie că a venit în sfârșit revoluția socialistă să-l invite la colectivizare ca la o serbare*“.
Scriu elogios despre roman Valeriu Râpeanu, Eugen Barbu, Adrian Păunescu, Aurel Dragoș Munteanu, Nicolae Dragoș, Aurel Martin, Al. Piru, Aurel Baranga, Al. Căprariu ș.a.
Împreună cu Adrian Păunescu creează prima Revistă literar-artistică de Televiziune.
- 1975 Apare ediția a II-a a romanului *Niște țărani*. Romanul *Niște țărani* este distins cu Premiul revistei „Săptămâna“ pe 1974 și cu Premiul „Ion Creangă“ al Academiei Republicii Socialiste România pe același an.
- 1976 Apare (în octombrie) romanul *Clipa*.
- 1977 Romanul *Clipa* este distins cu Premiul „Cântarea României“ pentru literatură.
Apare (în martie) ediția a II-a din romanul *Clipa*.
Este numit (în februarie) director al Teatrului Mic din București.
- 1978 Are loc premiera pe țară, la Teatrul de Stat din orașul Constanța, a scenariului *Clipa* de Virgil Stoenescu, după romanul cu același nume. Piesa este jucată apoi pe scenele teatrelor din Sibiu, Timișoara, Craiova, Botoșani și la postul de radio București.
Apare (în octombrie) ediția a III-a din romanul *Clipa*.
Editura „Eminescu“ lansează colecția „*Biblioteca de proză română contemporană*“, care se bucură de o excepțională primire de public și critică.
Apar simultan *Galeria cu viță sălbatică* de C. Țoiu, *Iarna bărbaților* de Ștefan Bănulescu și *Niște țărani* de Dinu Săraru.
- 1979 Are loc (în ianuarie) premiera filmului *Clipa*, în regia lui Gh. Vitanidis.

Filmul este distins cu Premiul I pentru cel mai bun film și cu Premiul I pentru regie în cadrul ediției a II-a a Festivalului național „Cântarea României“. Sunt distinși, de asemenea, cu Premiul I actorul Gheorghe Cozorici — pentru rolul Dumitru Dumitru, Emanoil Petruț — pentru rolul Mihalache Demetrie și Valeria Seciu — pentru un rol episodic, de numai trei minute!

Are loc (în noiembrie) cel de-al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român. Cu acest prilej, Dinu Săraru este ales membru supleant al Comitetului Central al Partidului Comunist Român.

Are loc inaugurarea Teatrului Foarte Mic, primul teatru de buzunar din țară, creația scriitorului Dinu Săraru.

1981 Apare, la Editura „Eminescu“, romanul *Dragostea și revoluția*, volumul I. Are loc premiera filmului *Vânătoare de vulpi*, după romanul *Niște țărani*, în regia lui Mircea Danieliuc.

Apare în limba maghiară, în traducerea lui Bodor Pál, romanul *Clipa*. Revista „Teatrul“ publică scenariul Cătălinei Buzoianu după romanul *Niște țărani*.

La Teatrul Mic are loc premiera *Scenariului dramatic în șapte anotimpuri* de Cătălina Buzoianu, după romanul *Niște țărani*, în regia excepțională a Cătălinei Buzoianu — spectacolul fiind elogiat superlativ în întreaga presă.

1982 Spectacolul cu *Niște țărani* este distins cu Premiul I, pe țară, în cadrul Festivalului național „Cântarea României“, ediția a III-a, apoi cu Premiul A.T.M. pe 1981.

Apare (în aprilie) în Editura „Unionsverlag“, din Zürich, romanul *Clipa*, cu difuzare în Elveția, Republica Federală Germania și Austria. Romanul *Clipa* se traduce în limba chineză.

Este sărbătorit în toată presa cu ocazia împlinirii vârstei de cincizeci de ani, prilej cu care romanul *Niște țărani* este tipărit în colecția de mare prestigiu „Biblioteca pentru toți“.

1984 Are loc premiera filmului *Dragostea și Revoluția*, după romanul omonim, în regia lui Gheorghe Vitanidis.

În urma apariției în revista „Flacăra“, la rubrica „Opinia unui alegător“, a tabletei „Forța prostiei“ (I), scriitorului îi sunt suspendate colaborările la „Flacăra“ (rubrica săptămânală „Opinia unui alegător“), la „Informația Bucureștiului“ (rubrica săptămânală „Cronica străzii“) și la Radio (rubrica săptămânală „Consemnări“).

Din acest moment și până în decembrie 1990, scriitorul nu a mai apărut nici la Televiziune, ca la Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român să i se retragă calitatea de membru supleant al Comitetului Central al Partidului Comunist Român.

1986 Premiul excepțional al A.T.M. pentru contribuția remarcabilă la dezvoltarea teatrului românesc și promovarea dramaturgiei naționale.

1987 Ianuarie, 1. I se naște nepotul unic și favorit, Mihnea Vasile Săraru.

1989 Noiembrie. Aniversarea a 10 ani de existență a Teatrului Foarte Mic, prilej cu care presa salută performanțele excepționale ale acestei scene, omagiind împreună cu trupa teatrului pe directorul Dinu Săraru.

1990 Ianuarie, 8. Actorii Teatrului Mic, pe care scriitorul i-a condus la glorie pe scenele din Sărindar și Piața Rosetti, îl dau afară. Se solidarizează cu scriitorul doar Ștefan Iordache și Carmen Galin.

Primele luni ale anului, ianuarie-iulie, oferă presei, întregii prese, inclusiv Programului de Radio, prilejul să-l pună la stâlpul infamiei pe cunoscutul scriitor, pe scenarist, pe cronicarul dramatic, pe directorul de teatru, comparat cu Stalin, Franco, Tito, Arafat, Ceaușescu, Saddam Hussein. În Programul de Radio se spune și că are picioare strâmbe!

În decembrie, Valeria Seciu, în revista „Teatrul“ este primul actor de la Teatrul Mic care conștientizează eroarea făcută de trupă, declarând: „Să fim drepți. Fără Dinu Săraru n-am fi avut nici o șansă în războaiele astea. El a stat în față, știa cu cine are de-a face, cunoștea «mașinăria», avea armele necesare, avea cheia codului. Și-a asumat riscul, plătându-i riscul. A câștigat de cele mai multe ori. A plătit, desigur. Cu oameni, a plătit cu oameni — și el, cu noi o dată. Ultimul război, însă, l-a plătit, a trebuit să-l plătească, cu sine, singur. (...) În

ceea ce mă privește, îi datorez mult. El m-a primit la Teatrul Mic și mi-a acordat de la început acea încredere care îmi ușurează drumul. Mi-a dat, în felul său autoritar, dreptul de a putea fi «vedetă», într-o vreme când însăși ideea de vedetă era o erezie față de dogma «toți sunt egali!». Îi datorez momentul acela de încredere. Am lucrat la Teatrul Mic și pentru a justifica acel moment, al lui, de alegere.“

În următorii ani, în presă, la radio și TV, cei mai de frunte reprezentanți ai trupei Teatrului Mic aduc elogiul fostului director care i-a condus timp de treisprezece ani la succese incontestabile, unanim recunoscute.

Septembrie. Creează revista „Noi“, semnând în calitate de director. Redactorii-șefi ai revistei sunt Petre Ghelmez și Ludwig Grunberg. Apar 3 numere.

1991 Creează revista „Clipa“, semnând în calitate de director executiv într-un Comitet director din care fac parte Grigore Vieru, D.R. Popescu și Mihai Cimpoi. Revista reunește pagini de poezie, proză, critică ale scriitorilor români și basarabeni. Apar 3 numere.

1992 Decembrie. Este numit director al cotidianului „Universul românesc“.

1993 În urma publicării, în cotidianul „Universul românesc“ (în cadrul unei serii de „Dialoguri“), a unei convorbiri cu Corneliu Coposu (publicată în două numere), finanțatorii suspendă apariția gazetei. Este invitat în calitate de director general adjunct la Centrul Internațional Ecumenic (C.I.E.) și împreună cu dr. Ion Popescu, director general al C.I.E. și inițiator și fondator al acestei instituții, realizează revista „Armonia“, periodic social cultural, aflată astăzi la numărul 25, cu un Comitet de direcție din care fac parte acad. Alexandru Balaci, acad. Dan Berindei, acad. Răzvan Theodorescu, prof. univ. dr. George Vădeanu, prof. univ. dr. Ioan Dumitriu-Snagov, Mihai Ungheanu, Valeriu Râpeanu, pr. conf. dr. Alexandru I. Stan, pr. conf. Zagoni Albu Zoltan, arhim. dr. Zareh Baronian.

1996 Îi apar, pentru prima dată împreună, sub titlul „Trilogia țărănească“, cele trei romane dedicate universului țărănesc scrise pe parcursul

a două decenii: *Niște țărani* — 1974, *Iarba vântului* — 1993, *Crimă pentru pământ* — 1994, o saga a lumii țărănești care se adaugă cărților fundamentale semnate de Duiliu Zamfirescu, Liviu Rebreanu, Zaharia Stancu și Marin Preda.

1998 La Casa de Editură PRO apar primele volume din proiectul PRO ISTORIA, colecția „Biblioteca națională politică”, proiect inițiat și coordonat de Dinu Săraru.

Creează Fundația Națională pentru Civilizația Rurală „Niște țărani”, a cărei inaugurare a avut loc la 10 iunie, la palatul Ghica din București.

Lui Adrian Păunescu
1974

CAPITOLUL I

PLOAIA

— Cine are puști, cine are pistoale, cine are arme, le predă până mâine dimineață!

Ploua mărunț, pisălog, o țârâitură infernală, și era frig, un frig igrasios, cu un miros de mucegăială. Cerul era vânat și cețos, bătea un vânt subțire, usturător, care te plesnea cu ploaia mărunț peste obraz, niște ciori se aciuseră într-un salcâm desfrunzit și lepros și cârâiau zgribulite în răstimpuri, întrerupând ordinele date alternativ de cei doi ofițeri de securitate, înfipti în cizme pe scările de piatră ale primăriei. Își ridicaseră gulerile la mantăi și întorceau capul ferindu-și fețele de biciuiala ploii piezișe. Țăranii se îngrămădiseră jos, în curte, la picioarele scârilor, stăteau nemișcați, neclintii, uzi, ieșeau aburi din dimia săină a hainelor lor țesute în războaie de lemn și erau negri la față, nerași, cu priviri vinete, rele, erau toți urâți sau urâțiți de muncă și de nevoi și de o înăcreală mută.

Se uitau la cei doi ofițeri de securitate și încercau, în sinea lor cea mai ascunsă, să descopere un semn după care să-i recunoască, să afle cine sunt de fapt, adică de unde sunt și ai cui sunt, pentru că era clar, era foarte clar, că ofițerii nu putuseră fi înainte cu un an sau doi decât tot țărani, sau poate lucrători pe undeva pe la o fabrică de cherestea, ori pe la o tăiere de lemn.

Năiță Lucean făcea același lucru, deși era furat mereu de ideea că ei toți, acele câteva sute de țărani care stăteau nemișcați sub ploaia mărunț și mirosind a câine sau a păr de vacă, înecăcios și mucegăit, sunt toți urâți, și constata acum, absent la cele ce spuneau ofițerii, că „țăranul nu e frumos decât la horă și la nuntă

și la botez și la vreo petrecere, de Sfântul Dumitru cum ar veni, când s-au făcut ceva bucate și ai altă stare, îți vine să te culci la amiază, în zi de lucru, și să nu te scoale nimeni, că-l omori. După ce trece și hora, și nunta, și botezul, țăranul nu mai are timp să fie frumos, se ia cu viața, cu treburile, cu vai de capul lui, mai vin și niște copii, fuior, unul după altul, și le e foame și dracu' mai știe ce le e, și dacă-ți mai moare și-un bou, s-a ales praful de viața ta“.

— S-a înțeles? întrebă unul dintre cei doi ofițeri, părând a lăsa să se priceapă că adunarea se terminase.

Se uita de sus, de pe scări, la sutele de țărani, care continuau să stea nemișcați, neclintiți, îngrămădiți unul într-altul, fără să-și ferească fețele negre, nerase, supte de răutate, frunțile șiroid de plesnetul ploii din ce în ce mai piezișe și mai înghețate. Nu răspundea nici unul dintre ei, de parcă nu le vorbise nimeni nimic până atunci și, firește, nici nu-i întrebasese nimeni nimic. Se auzea doar târâitul infernal al ploii pe căciulile lor și pe pălăriile de postav vechi, toate negre și cu borurile coborâte ca niște streșini de șindrilă veche și putrezită. Ofițerii se uitau unul la altul cu niște priviri întrebătoare, deși nici unul dintre ei n-ar fi putut spune ce anume îl întreba pe celălalt, dar era limpede că un sâmbure de teamă pătrunsese ca umezeala igrasioasă a ploii în sufletul lor, și simțeau, sigur, că ceva anume nu-i poate despărți, cum ar fi vrut, de aceste sute de țărani, muți, plutind parcă în aburii care ieșeau din dimia săină a hainelor lor.

— Liber! zise atunci unul dintre cei doi ofițeri, dar nu fu destul de clar care dintre ei vorbise, pentru că amândoi, și în același timp, deschiseseră gura, ca și când de fapt ar fi vrut să spună cu totul altceva, iar țăranii părură că se tulbură în muțenia lor, și chiar se auzi un fel de confirmare indirectă a ultimei comenzi militărești, dată precipitat, nervos, sugrumat nervos, de unul dintre cei doi tineri ofițeri.

— N-avem! sau cam așa ceva.

Și țăranii întoarseră capetele spre cel pe care îl bănuiau că răspunsese, iar acesta era Năiță Lucean, și el repetă răspunsul,

de data aceasta ceva mai tare și chiar cu o anume ciudată veselie în glas, adăugând pentru vecinul lui, Pătru cel Scurt, care se și ridică în vârful picioarelor, să vadă:

— Aia mai pirpiriu e copilu' lui Dumitru Turbatu de la Sacoț.

— Țț, făcu Pătru cel Scurt, contrazicându-l adică, deși chiar și ridicat pe vârfurile opincilor tot nu vedea nimic.

— Cine are, răcni, parcă, ofițerul acela pirpiriu, să le aducă la primărie, până mâine dimineată. Cine nu le aduce până mâine dimineată, și i le găsim noi, răspunde în fața legii pentru port ilegal de armă. Și iar acel „S-a-nțeles!”, scurt și ascuțit ca și fața sa pământie, prea puțin deosebită de a țăranilor care stăteau iar nemișcați în curte, sub ploaia ce se întetise și zuruia pe acoperișul primăriei.

— Care are, continuă Năiță dialogul cu ofițerii dar parcă fără să li se adreseze lor, fiindcă se auzi imediat cum reveni la Pătru cel Scurt:

— E copilu' lui Turbatu, domnule, n-am fost eu cu ta-so la piatră de var, cu trotil, când am venit după front și ta-so avea trotil, de la geniu?

— Nu văd, domnule, se auzi glasul pițigăiat-răgușit al acestuia, nu văd nimic.

Pe urmă, rândurile țăranilor se rupseră, și ei se buluciră spre podișca de lemn a primăriei și primii se văzură ieșind în drum, dar toți tăcuți. Ofițerii nu intraseră încă în primărie, iar unul dintre ei, acela mai pirpiriu — pentru că, altfel, amândoi erau foarte tineri și destul de firavi — părea să fi auzit destul de clar ce spusese Năiță Lucean și rămăsese nițel rătăcit, câteva secunde poate. Nu observase însă nimeni nimic și nici tovarășul său nu se vedea a fi înțeles ceva din răspunsul lui Năiță Lucean. Și cu toate astea, când intrară în primărie, și „tovarășul Craina“ îi poftise în biroul lui de președinte al Comitetului executiv provizoriu, întrebase cu un accent anume în glas:

— Cine e tovarășul care zicea că n-au?

În primul moment, Craina avu impresia că e vorba chiar de el ca și când întrebarea ar fi vizat munca politică dusă de el de când fusese trimis aici și nu reușise să facă ordine și nu reușise să ridice nivelul politic al țăranilor până acolo încât aceștia să nu mai întrebe nimic sau să zică toți: „Da!”. Sentimentul acesta îl încercă însă doar câteva secunde, după care își reveni și explică — destul de încâlcit totuși — că acest Năiță Lucean este un „element” și că are „influență” și mai ales că „e imposibil să nu aibă și arme”.

La ușă bătu cineva și intră o femeie, care mai mult pe muțește îi făcu să înțeleagă că îi așteaptă masa, și toți trei — Craina și ofițerii — trecură într-o încăpere alăturată.

Pe drum, țăranii ieșiră din muțenia lor și vorbeau acum destul de tare, cum le era obiceiul. Numai Năiță Lucean, urmat îndeaproape de Pătru cel Scurt, se cufundase în gânduri și nu auzea nimic din ce-i toca omul acela scund și bondoc care parcă se rostogolea când mergea și șuiera cu glasul său pițigăiat-răgușit:

— Dacă e copilu' lui Turbatu, cum a ajuns la secoritate? întrebă el nedumerit, fiindcă pentru el era absolut nefiresc ca acel ofițer, care mai venise și într-o motocicletă cu ataș, condusă chiar de el, să fie copilul unui țăran ca și el, ba mai rău, căci el stătea „la linie”, pe când acel Turbatu stătea cu casa la dracu-n praznic, într-un cătun agățat pe sub niște râpe, mulți dintre locuitorii lui nu văzuseră nici mașină, nici tren.

— Cum să fie, dom' le, copilu' lui Turbatu? se întrebă el cu glas tare, nedumerit și exasperat de muțenia savantă a lui Năiță Lucean, care mergea cu un metru, doi înaintea lui și nu-i răspundea nici un cuvânt. Păi cum s-ajungă el din Sacoț la secoritate? De unde până unde?

Năiță nu-i răspundea nimic, și el continua să se rostogolească pe șleaul drumului, șuierându-și nedumerirea. Ploaia se îndesise bine de tot, vântul aducea și un fel de măzărliche, se vedea că nu mai era mult și începea să ningă. Țăranii se strecurau printre

șfichiuirile ploii și mulți dintre ei pieriseră prin curțile care le ieșiseră în cale, tăind drumul prin locuri ferite, pe poteci, pe sub resturi de pădure. Cerul coborâse jos de tot și se întuneca văzând cu ochii, deși nu trecuse de prânzul cel mare.

— Ai pușcă, Pătrule? Întrebă pe neașteptate Năiță, ca și când n-ar fi știut niciodată dacă acest Pătru avea sau nu arme.

Pătru se rostogoli spre el și mai speriat, căci întrebându-l, Năiță se oprise în loc și se întorsese cu fața la el.

— Am, zise Pătru, am o gioarsă, nu știi? N-am fost duminică amândoi după vulpi? răspunse el gâfâind și încercând să se țină totuși în pas cu Năiță, care își reluase drumul lui călcând apăsat și repede și uitându-se la locul unde punea piciorul ca o pisică.

— Eu n-am, zise Năiță după un timp. Și ridică mâinile nepuținios. N-am avut, n-am, n-am ce să le dau. De unde să le dau eu puști dacă n-am? Dac-aveam, le dădeam, nu mă bucuram eu la sărăcia lor, fiindcă or fi având și ei nevoie dacă s-a-nmulțit ofițerii și l-au făcut și pe-al lu' Turbatu ofițer, trebuie să le dea și lor ceva-n mână, că nu mai sunt la oi. Da dacă n-am, îmi pare rău. Las' că dac-aveam, tot nu le dam, adăugă el, fără să se uite dacă Pătru se ține după el sau e în rând cu el.

Acesta se rostogolea ca un arici și răsuflând greu, căci scurt fiind, avea și pasul scurt. Însă ce-l făcea să-și piardă răsuflarea de tot era ce auzea de la Năiță, cu care fusese duminica trecută la vulpi, și azi era joi. Iar Năiță Lucean trăsese asupra unui vulpoi zdravăn cu pușca lui cu două țevi, una de vânătoare, alta de carabină. Amândoi veniseră cu puști acasă, de pe front, și tot satul venise cu puști — care mai venise, bun-înțeleș.

— Și dac-aș avea, tot nu le-aș da, vorbea Năiță singur. Nu le-aș da, fiindcă noi și așa suntem săraci. Dacă nici o pușcă nu mai avem pe lângă casă, de ce dracu' am mai făcut războiul? Dar n-am, hotărî el definitiv, răstindu-se la Pătru cel Scurt, și acesta înțeleșe că Năiță Lucean nu are și nici nu a avut vreodată arme.

El însă avea și o dădea.

Ploaia nu contenise deloc, măzăricea nu se mai topea pe marginile șoselei, se lăsase un fel de păclă deasupra dealurilor cu păduri de fagi și, din când în când, ciorile din salcâmul de lângă primărie țipau ascuțit și prelung.

Ofițerul acela mai pirpiriu, cu o față prelungă și pământie, scria încet și chinuit într-un registru numele țăranilor și armele pe care aceștia le predau, punându-le jos, la picioarele lui, iar celălalt ofițer le lua și le așeza stivuit, după felul lor. Se întunecase, și în primărie fusese aprinsă o lampă cu gaz, care lumina prost și afuma. Ofițerul se poticnea în litere și tot timpul avea impresia că registrul i se învârtește în față ca o roată de oale și din când în când se trezea făcând vânt cu piciorul, pe sub masă, roții imagine, și mâna îi fugea într-un gest ciudat, de parcă ar fi urmărit forma unei oale sau a unui ulcior.

Când se întunecase de tot și nu se mai vedea nici marginea drumului, veni și Năiță Lucean, însoțit de Pătru cel Scurt. Acesta ținea în mână o pușcă enormă cu țeavă lungă și cu un pat cioplit primitiv, din lemn de fag încă verde. Era o pușcă împărătească, cu țilindră, de pe la 1821, reparată de Pătru și scoasă de el la lumină.

Țăranii treceau unul pe lângă altul, ferți și ferindu-se, urcau scările și pătrundeau în biroul lui Craina, unde se instalaseră cei doi ofițeri, și predau armele vorbind în șoaptă, și în șoaptă spunându-și și numele. Aveau priviri bănuitoare, și după ce li se spunea „liber“ mai stăteau o clipă sau două, așteptând să li se repete cuvântul acela, „liber“, și să fie siguri că nu-i oprește, într-adevăr, nimeni.

Pătru cel Scurt își spuse și el numele, șoptit, apoi întinse pușca iar ofițerul ezită o clipă în fața ei. Nu mai văzuse o astfel de armă.

— E strămoșească, explică Pătru, îngrijorat de ezitarea aceluia. Nici dracu' nu mai știe de pe vremea cui e. Asta o am, asta o dau, mai zise el.

Ofițerul luă arma și o așeză deoparte, nu în stiva care se înălțase serios.

— Bine, zise el. Ești liber. Dumneata? întrebă el apoi, văzându-l pe Năiță, care aștepta cu căciula în mână.

— Eu sunt cu dumnealui, se justifică el cu o oarecare mândrie, dar și stânjenit în același timp, pentru că avea totuși impresia că nu e destul de clară prezența lui acolo.

— N-am armă, mai zise el. Eu am fost mai pașnic, mai cu carul cu boi, mai cu ale gospodăriei; când ai armă în mână trebuie să te ocupi de ea, și noi nu prea avem timp.

Sunea toate acestea ca și când Pătru cel Scurt ar fi fost un fel de rentier, și el își putea permite să se ocupe cu pușca aceea mare, pe care o predase atunci.

— Așa că am venit cu dumnealui, dacă nu e cu supărare.

— Bine, zise scurt ofițerul care scria în registru. Liber! Dar Năiță continua să stea lângă ușă cu căciula în mână.

— Aș fi avut o chestiune „confidențială”. Și când ofițerul ridică brusc ochii de pe registru, tresărind parcă și fixându-l cu o privire bănuitoare, adăugă:

— Chiar cu dumneavoastră, dacă se poate. Două vorbe, și vă mulțumesc pentru prezență.

Ofițerul se ridică precipitat de la masă și trecu nervos cu Năiță într-o încăpere alăturată.

— Nu te superi dumneata, începu Năiță, însă ar fi cazul să te informez că pușca mea e de vreo doi ani la tatăl dumitale, cu care știi că sunt prieten, așa că...

— Ce pușcă? întrebă ofițerul. Care tatăl meu?

— Păi nu te cheamă pe dumneata Turbatu, nu ești dumneata din Sacot? Nu te-am trimes eu după tutun la Stroiști?

Ofițerul se roșise la față și tremura și își măcina dinții în gură. Năiță ieși din încăpere fără să se uite înapoi și coborî scările strigându-l tare și vesel pe Pătru:

— Hai, Pătrule.

Peste drum, la Mat, era lumina aprinsă și Năiță intră urmat de Pătru, vorbind tare, ca să fie bine auzit. Lăsa impresia că i se

adresează lui Pătru și că lui îi explică. Avea un fel de a vorbi răstit, deși era un om vesel și numai aparent arțăgos.

— Ideea, zicea el, este să știi cu cine vorbești, ca să știi pe cine să apuci la o nevoie.

Pe ușa Matului se strecură un fel de vătășel de primărie, îmbrăcat cu niște haine militare vechi și numai petice, cu o căciulă de păslă cu urechi în cap și, căutând din ochi pe cineva, își făcu loc în înghesuială până la teighea.

— Năiță, găfâi el când ajunse lângă acesta, te cheamă înapoi tovarășul Craina și...

Trecuse de miezul nopții, cocoșii lui Boncu cântaseră de vreo trei ori, și Pătru cel Scurt îi și înjurase, căci își zisese el: „Boncu ăsta nu numai că este chiabur, dar și cocoșii lui mint, cântă de trei ori înainte de miezul nopții, să crezi că vine dimineața și să pleci nebun pe câmp, să te întâlnești cu mai știi eu cine, că un sat ca ăsta al dracului nu s-a mai văzut“. Stătea pe podișca din fața primăriei și aștepta. Năiță Lucean intrase de cu seară în primărie, chemat de Craina cu vătășelul, și nu mai ieșise. Vătășelul era un bătrân cam surd, unul Ion al lui Ciclop, nu se mai știa cine-i zise-se Ciclop; avea un ochi cu albeață, și când se uita la cineva, se uita într-o parte, ca o găscă speriată că vine uliul. Pentru că era chior și nițel cam nărod nu fusese luat pe front, rămăsese acasă, și în fiecare duminică jucase popice cu copiii, pe secărică, și cât ținuse războiul vânduse tot pământul ca să facă bani de popice, iar la sfârșit se înființase la primărie, ca om sărac, ca „proletari“, cum zicea el, iar acum nu-l întrecea nimeni de gură, se înscrișese în partid și făcea agitație și certa pe toată lumea, și când bătea el cu bățul în poarta cuiva însemna că nu e bine. Nu știa nici să scrie, nici să citească, singurul lucru pe care-l știa era să joace popice, și acum chiar câștiga, dar era prea târziu, fiindcă nu mai juca nimeni popice cu el, își vânduse pământul, alți bani nu mai avea de unde scoate, simbria mărunță de la primărie i-o lua nevasta, o femeie scorojită, ca o roșcovă, subțire, și neagră, și

rea, care de câte ori îl prindea beat îl bătea cu o mătură de mesteacăn și îl jelea tot ea, de parcă ar fi murit, strigând cât o ținea gura:

— Cui ne lași tu, Ioane, și cui rămânem noi, Ioane, că tu numai popice ai știut să joci, Ioane, și la mine nu te-ai gândit, Ioane, și să dea Dumnezeu să se-aleagă praful de țărâna ta, Ioane!

În restul zilelor săptămânii, adică în toate zilele afară de duminică, Ion al lui Ciclop stătea lângă telefon, și cum îl auzea sunând se repezea la furcă și la manivelă, și după ce răsucea manivela de douăzeci-treizeci de ori, striga fonf cât îl ținea gura „Alooooo, aici omul de serviciu“, de parcă ar fi zis: „Aici primul-ministru“, și, fără să asculte ce se auzea în pâlnia neagră, adăuga grav: „Un moment“, și se repezea după tovarășul Craina, președintele, uitându-se rău la cine se nimerea prin preajmă, cu aerul că „V-a luat mama dracului, iar sună de la Raion, de la Partid“.

Pătru cel Scurt vorbise cu el la plecarea de la primărie, dar acesta ori nu auzise bine, ca de obicei, ce-i spusese Pătru, ori vrusese să-și dea importanță, ca un șef de la telefon cum se considera, fapt este că Pătru rămăsese pe marginea podețului de lemn, din fața primăriei, până când cântară cocoșii lui Boncu, și nici nu băgă de seamă cum trecu timpul. Ploaia se oprise pe nesimțite, vântul și el, se lăsase un pui de ger uscat și iute, Cerna trăgea și ea, și spre Parâng cerul se zbicise, se luminase și se făcuse sticlos. Deasupra Măgurii se ivise o lună mototolită, mai mult gălbuie, o cucuvaie a dracului cânta într-un coș al casei lui Boncu, și Pătru văzu că nu mai are nici un rost așteptarea sa. Ofițerii dormeau lângă arme în primărie, Craina, președintele, dormea și el în primărie de când fusese trimis președinte, Ion Ciclop plecase acasă, numai Năiță nu mai ieșise, și Pătru cel Scurt înțeleșese că nu mai are de ce să aștepte. Se ridică greu de pe podișca unde stătuse, îi înghețaseră și mâinile și picioarele și, de fapt, tot înțepenise, și simți cum îl ia cu frig, dar nu de frig. Luna se ridicase deasupra Cornului Caprei și lumina drumul și apa Cernei, care clipea mărunț printre pietrele prundului. Se auzi o ușă trântită,

undeva în apropiere, cineva înjură de „Cădelnița mă-si de viață“, Pătru tresări, apoi o luă ușurel cu pasul său mărunț și săltăreț pe firul apei în sus, ocolind drumul mare și tăind peste Gurgui, pe sub o pădure de aluni, vorbind singur și fără să-și dea seama, cu glasul acela șuierat și pițigăiat și răgușit: „Fire-ai al dracului, Năiță, că nu puteai sta acasă și nu puteai tăcea din gură și nu puteai să-ți vezi de treaba ta!“

A doua zi dimineată se sculă mahmur de parcă ar fi bătut toată noaptea, ca la lăsata secului, când făcea Năiță petrecere, căci acesta era un om petrecăreț și îi plăcea să scoată din pivniță vin de novă păstrat în butoi de gorun și pastramă de oaie. Visase un vis pe care de câțiva ani îl visa mereu la fel, ori de câte ori se culca supărat sau numai îngrijorat. Se făcea că erau pe front, și el și Năiță, dar niciodată nu putea să-și amintească unde se afla frontul, căci ei făcuseră tot războiul ca tot țăranul român, și aci se visa la Banska Bistrița, pe o zăpadă cât casa, de nu se mai vedeau acoperișurile caselor, și tot timpul îi apărea în față o clopotniță unde pusese el steagul regimentului, aci se visa pe un câmp fără margini, alb tot de zăpadă, și Năiță Lucean striga la el dintr-o tranșee adâncă, fiindcă era sergent și comanda un pluton: „Atenție, Pătrule, dacă vrei să mai vezi Cerna și Parângul. Atenție, Pătrule, și să ai grijă de copiii mei, că tu ești sterp, și sterpii au noroc.“ De data aceasta, Năiță îi apăruse pe câmpul acela nesfârșit de zăpadă, zicea ceva, dar nu se înțelegea ce, și Pătru striga la el: „Mai tare, Năiță!“ , dar Năiță oricât striga nu se auzea nimic, fiindcă bătea un crivăț cumplit și ridica zăpada și o viscolea și astupa, parcă, gura lui Năiță Lucean, iar el, Pătru, striga cât putea, dar nu se auzea nimic: „Năiță, mai zi o dată, Năiță, că nu se aude“, iar Năiță făcea cu mâna și arăta crivățul, adică degeaba, și el, Pătru, auzea totuși cuvintele acelea ultime: „Să ai grijă de copiii mei, că ei nu sunt vinovați“. Și pe urmă se auzeau rafalele unei mitraliere, și Năiță parcă sărea în sus din tranșee și râdea cu

gura până la urechi. „Fire-ai al dracului, Pătrule, ce noroc ai tu! N-ai nici nevastă, n-ai nici copii, dar dacă scăpăm, eu te cunun“.

Era o zi de noiembrie, tristă, uscată după ploaia din ajun, uscată și înghețată, și Pătru se trezi din viul nopții și se îmbracă mai mult pe întuneric, și când ieși afară din casă, curtea toată și grădina erau albe de brumă, o brumă groasă, ca zăpada, și din coșurile caselor se ridicau fuioare de fum albăstrui, iar pe uliță nu se zărea nici țipenie de om. Pătru se spală pe ochi, în sălița înaltă, de piatră, cu stâlpi înflorați, și când se ștergea cu un peșchir de in cu care îi plăcea lui să se frece peste barba nerasă și neagră, căci nu se rădea decât duminica, o dată cu Năiță Lucean, care se pricepea la potrivit mustățile și la potrivit tunsorile, i se păru că aude pe cineva bătând în geamul de la bucătăria de vară, unde nu mai găteau de mult, de când dăduse gerul și timpul se lăsase spre iarnă. Puse peșchirul jos, pe marginea cerdacului, și se făcu că ascultă, deși era sigur că nu i se păruse, și chiar așa și era, căci se auzea bine cum cineva bătea cu o nuiă în peticul de geam al bucătăriei de vară.

— Pătrule, ești acasă? se limpezi o voce șoptită, de femeie sau de copil, și Pătru înțelese că era nevasta lui Năiță, o femeie mică, nu mai mare decât un copil, cu părul roșcat și pistruiată, care nu prea ieșea în lume. Făcuse șase copii, unul după altul, tot timpul războiului și după război, ca o iepuroaică, șase băieți, toți mărunți și iuți și toți pistruiți, nu mai văzuse nimeni pe valea aceea copii pistruiți și cu părul roșu ca mătasea porumbului, iar muierile ziceau că acea copilă pitică ar fi furat, când era borțoasă, de poftă, niște ouă de curcă dintr-un cuiabar găsit pe locurile ungurenilor, pe văile care duceau spre Munții Recei. Pătru credea și el această poveste și chiar Năiță credea în ea, numai biata femeie se jura că n-a furat ouă de curcă și că acei copii pistruiți și cu părul roșu nu fac decât să poarte păcatul unui neam de haiduci de demult, de când un anume vătaful Urșianu ar fi pedepsit niște boieri să înghită ouă de curcă fierbinți, așa, ca o pedeapsă de pomină.

Erau neamuri vechi acești țărani de pe valea Cernei, fuseseră moșii și strămoșii lor căpitani și ostași ai lui Mihai Viteazul, dar nimeni nu mai avea azi timp să asculte poveștile lor, care poate că erau adevărate.

— Pătrule, se auzi glasul acela de copil, și Pătru se întoarse spre bucătăria de vară și o văzu bine pe femeia lui Năiță și o clipă avu impresia că întâmplarea se petrecea cu ani în urmă, când sosise el într-o permisie de pe front, și ea tot așa venise, pe întuneric, să-l întrebe ce era cu Năiță, de fapt dacă mai trăiește, și dacă mai vine acasă, iar el, Pătru, îi spusese că vine, „că românu e dat dracului“, și că să nu aibă grijă, că pe Năiță l-a lăsat sănătos și așa și pe dincolo și că să aibă grijă de copii și să stea cuminte, „că Năiță pică când cu gândul nu gândește“.

— Pătrule, zise femeia, ce-ai făcut cu Năiță, că amândoi ați plecat și amândoi v-ați întors și de pe front și n-a fost mai rău ca acum, și acum Năiță n-a mai venit.

Către prânz, prânzul cel mic, adică nici pe la zece și jumătate, Pătru cel Scurt coborâse în sat și stătea rezemat de teigheaua Matului cu o cinzeacă în mână, tăcut și vânăt la față, și din când în când trăgea cu coada ochiului către ușa primăriei, care se vedea destul de bine prin fereastra fostei cârciumi, ținută de o viață de acel Boncu, care până la urmă nu se alesese cu nimic, decât cu o undiță cu care pescuia de unul singur cât era ziua de mare, pe malul Cernei, vorbind mereu, tare și repede, de parcă s-ar fi certat cu cineva:

— Domnule, eu v-am spus, m-am înscris la țărăniști fiindcă l-am cunoscut pe Domnul Mihalache de la Topoloveni, și l-am ascultat vorbind și mi s-a părut om cinstit, de la dumnealui am luat toată viața vin — și nu m-a înșelat, și dacă l-am văzut cinstit m-am gândit că un om ca dumnealui nu poate să mă înșele în politică și nu m-a înșelat, dar nici dumnealui n-a mai avut putere, s-a terminat și cu dumnealui. Dumneavoastră îmi închideți cârciuma și faceți Mat, eu nu mă supăr, pentru că sunt bătrân și altă politica

nu mai fac. Vă dau și popicăria, așa că nu e nici o supărare, eu mă retrag cu undița: atâta vă cer: un permis de pescuit și să nu mă întrebați de unde iau râmele.

Destul de târziu, către prânzul cel mare, când nu mai venise de mult nici un țăran cu nici un fel de puști, prin fereastra deschisă a Matului, Pătru auzi pe unul dintre cei doi ofițeri strigând la telefon, să vină o mașină, să ridice armele. Nu trecu mult, și veni un fel de autobuz cu geamurile vopsite cu alb, și Pătru îl văzu pe Năiță încărcând la puști în acel autobuz, în care se și urcă, urmat de cei doi ofițeri și de șeful postului de miliție. Autobuzul porni salutat vesel de tovarășul președinte Craina, care apoi intră în Mat și ceru și el o cinzeacă, fără să vorbească nimic, cu nimeni, până când veni Ciclop după el și-l chemă la telefon.

— Vă cheamă Județul, cu cotele, fonfăi Ciclop. Avea un fel de dispreț respectuos față de președinte. Îi vorbea răstit și poruncitor, căci îl socotea un venetic, însă în același timp în glasul său știrb era și o anume undă de slugărnice pentru că acest președinte nu era din sat cu ei și deci nu știa exact cine este și mai ales ce putere are, nu-l putea apuca de nicăieri, cum singur zicea când prindea curaj și când mai ales spera să-i ia locul, fiindcă oricât era de prost visa și el o înălțare în grad, și cum nu știa să scrie, nu putea năzui să ia locul secretarului, un fel de viezure cu chip de om, pipernicit și cu o față de șobolan, însă cu un scris frumos și citeț și mai ales înflorat, pe când Craina acela abia știa să se iscălească, însă nu ți-l tăia nimeni la politică. Atunci când zicea el „Tovaroșe“, îngheța o adunare întregă.

— Când eram pe front, începu Pătru cel Scurt, cum ieși președintele afară urmat de Ciclop, când eram pe front, Năiță ăsta tot așa se trezea vorbind singur...

Cuvintele căzură ca bolovani într-o varniță goală, cu un ecou înfundat, nici unul dintre țărani aflați atunci în Mat nu părea să asculte ce spune Pătru cel Scurt. Stăteau cu câte-o cinzeacă în mână, nici nu beau, nici nu legumeau, era o liniște pustie,

negustorul, pe numele lui de poreclă Difuzor, fiindcă de la el se auzeau toate știrile, stătea și el cu o cinzeacă în mână, dar goală. „Acum am băut-o, zicea el, de fiecare dată, o țin așa, ca să nu mă învăț bețiv“, un oblon desfăcut din opritoare se bălângănea în țâțâni, și din când în când se lovea de giurgiuveaua ferestrei, dar nu-l băga nimeni în seamă, numai ochii acelor țărani păreau să vorbească, dar și ei pe furiș, căci nu stăruiau în căutarea lor fugărită decât o secundă și iar se întorceau și trăgeau pleoapele peste lumina lor furată.

— Când eram pe front, începu iar Pătru cel Scurt, cu glasul său șuierat, răgușit, vine locotenentul și zice: „Luceane și Pătrule, cine dintre voi pleacă în cercetare, că v-a venit rândul și ar fi cazul să mai ieșiți din tranșee, că ne-ajunge de când stăm aici și degerăm“. Stam așa, ciuciți, de două săptămâni bune, nu trăgeam nici noi, nu trăgeau nici nemții, că eu i-am și spus locotenentului: „Domn' locotinent, mie mi se pare că noi degerăm aici, cu plotonul, degeaba, cum am mai pățit și acum doi ani, și frontul s-a dus la mama dracului, dumneavoastră nu știți, că nu sunteți de la începutul războiului“. Era un locotenent tânăr, caăștia de ne-au luat puștile, de la Securitate.

— Unul dintre ei era al lu' Turbatu, zise Dumitru lui Dincă, și se vedea bine că pe nimeni nu-l interesau amintirile de război ale lui Pătru cel Scurt, dar aveau nevoie de ele ca să ajungă la ce li se întâmplase lor cu o zi înainte și la ce se întâmplase cu Năiță Lucean.

Amintirile de război îi uneau în orice împrejurare — și la petreceri, și la nenorociri — și în general le dădeau o anume siguranță și o anume încredere unul într-altul, adică nu mai puteau să se trădeze cei care văzuseră moartea împreună și care scăpaseră de sub coasa ei. Amintirile de război îi legaseră și mai ales îi legau acum, când scepticismul lor funciar îi făcea opaci și chiar refractari la evenimentele politice care se succedau cu o viteză amețitoare chiar și pentru un revoluționar de profesie și care o viață întreagă

nu făcuse altceva decât să viseze și să pregătească, teoretic, aceste evenimente și această succesiune amănunțită a lor.

Dumitru lui Dincă fusese și el pe front, cu Năiță Lucean și cu Pătru cel Scurt, chiar în același pluton cu ei. Scăpase, ca și ei, cu viață, deși făcuse și el tot războiul, dar el plătise totuși, cum singur zicea, „o dare“. Se întorsese fără o mână, fără mâna stângă, retezată exact din cot, și acum umbla cu o proteză de lemn. Fusese un flăcău frumos și iubăreț și stricase multe case până să-l ia pe front și făcuse să plângă multe neveste și multe fete și mai ales mâncase și el niște bățai zdravene, de la niște frați de fete mari și de la niște cumnați de gineri cam mototoli. Se dusesse vestea despre el, trecuse râpele peste vreo câteva sate, căci avea obiceiul să joace și în hore vecine, și cum apuca în capul horei, cum s-alegea praful de biata duminică și de bucuria mai știu eu cui. Când pleca de la horă, hora se spărgea, fetele fugeau acasă și plângeau. Și una dintre ele trebuia neapărat să alerge după el și să se roage cu gura plină de lacrimi: „Nu mă lăsa, neică Dumitre, ia-mă cu tine, neică Dumitre, acasă nu mă mai întorc, neică Dumitre, că mă omoară și mă omor“. El mergea singur, înainte, înalt și subțire și cu o nua de alun petrecută pe după umăr, și cânta de făcea cămașa fetei să salte peste zbuciumul sânilor și să șiroiască lacrimile pe ea ca dintr-un potop de Sfântul Ilie: „Crești pădure, și te-ndeasă, numai loc de casă-mi lasă“.

— Țasta care e al lu' Turbatu, ăsta e ca un câine, mușcă și mâna care i-a dat mămăligă, zise Dumitru lui Dincă într-un târziu, și iar se lăsa liniștea aia pustie, dar nu dură mult. Pătru cel Scurt vru să continue, și chiar apucă să zică: Năiță ăsta era pe front dat dracului, odată...

Ușa se deschise și intră un copil pistruiat, care abia trecea cu creștetul de clanța ușii, și cum intră, cum se repezi la Pătru, și nu se putu înțelege ce-i spune, dar Pătru se ridică și-l întrebă pe Difuzor cât face.

— Nu face, zise Difuzor.

Pătru ieși stingher, urmărit de privirile țăranilor și urmat de copilul acela pistruiat, care nu putea fi decât al lui Năiță — așa înțeleseseră toți.

— Câți sunt? întrebă Pătru copilul care alerga după el ca să se țină de pasul grăbit și rostogolit, și peste gurgui și printre tufișuri care îl fereau de cine n-ar fi vrut el să-l vadă...

— Păi sunt.., zise copilul, sunt vreo cinci-șase. Doi îl păzesc pe tata pe prispă, vreo doi-trei cotelesc prin casă și prin pod și mai e și popa Sofronie, care stă de vorbă cu băiatul ăla al lui Turbatu de s-a făcut ofițer și care a fost și șofer, că el conduce și motocicleta cu care l-a adus pe tata.

„Al dracului timp! se gândi Pătru cu glas tare. Acu era uscat și da spre îngheț, acu se-nnoră și se puse pe ploaie“.

Într-adevăr, gerul se-nmuiase pe nesimțite, niște nori păgu-boși — nu se știe de unde dracu' se-ntorseseră din drum — se lăsaseră peste Măgura roșcată ca o coadă de vulpe și, ca din senin, iar începu țărâiala aceea infernală și igrasioasă și deasă ca o sită de colivă pentru zile mari.

Pătru ocoli pe după casa lui Năiță, de unde se auzeau glasuri și comenzi care lui i se părură ca pe front, când se mutau cu plutonul după linia-ntâi, și chiar așa și erau, dacă printre aceste comenzi se auzi una atât de cunoscută încât o secundă avu impresia că se află concentrat:

— Controlează terenul palmă cu palmă, țăranii ăștia sunt dați dracului, dacă nici eu nu-i cunosc, atunci nici dracu' nu-i mai cunoaște.

Pătru rămase pe loc, nemișcat. Ajunsesese la colțul dinspre pădure al casei lui Năiță, și cum ridicase ochii în sus, la streășină, sub o grindă, și întinsă pe grindă, neagră ca grinda — pușca lui Năiță Lucean. Pătru își feri repede capul și privirea, și cu un aer de vecin, străin de tot ce se petrecea în acea curte, dădu colțul casei și se trezi față-n față cu locotenentul Turbatu.

Acesta stătea pe o grămadă de lemne, cu un câine lup așezat la picioare și ținut de o curea împletită ca un bici. Câinele ridică

botul spre Pătru, țintindu-l cu niște ochi cafenii și parcă mârâind. Ofițerul îl mângâie atent pe cap, și câinele coborî botul, cu care adulmeca parcă o pradă numai de el știută.

„Au și câini dresați“, se gândi Pătru, și în aceeași secundă înțelese că era mult mai bine să nu fi intrat acum în curte și că ar fi fost mult mai înțelept să se fi dus întâi acasă, și aici s-o trimită pe nevastă, dar nu mai avu timp să termine acest gând, căci privirile îi fură chemate de ieșirea în cerdac a lui Năiță Lucean, urmat de un alt ofițer, necunoscut, și tot tânăr, care vorbea tare și intenționat tare, să audă toată lumea.

— Vasăzică, n-ai arme, nu, tovarășe Năiță Lucean?

— N-am, tovaroșe, n-am și n-am avut, fiindcă eu am fost om muncitor și cu greutăți și cu copii și dacă ai armă, cum v-am mai spus, înseamnă că ai și timp să te ții de ea.

— Nu se găsește nimic, tovarășe Turbatu, continuă ofițerul acela necunoscut, fără să-l asculte pe Năiță Lucean și adresându-se acelui locotenent tânăr pe care Năiță îl recunoscuse ca fiind copilul unui prieten al lui, de la Sacoț, un sat aproape sălbatic uitat de Dumnezeu și agățat de niște râpe pustii și sărace.

Omul acela, Turbatu, făcuse nu mai puțin de zece copii, și când era el mai vesel, la câte-o sărbătoare, îi chema dinaintea lui și îi punea să spună cum îi cheamă, pe fiecare.

— Ia să vedem, zicea el, mai știi eu cum vă cheamă pe toți? Tu care ești? întreba el, făcându-se că nu știe. Tu ești Alisandru?

Înainte de a se afla un copil cu o față trasă și tristă de vreo paisprezece-cincisprezece ani, tuns chilug și cu o pecingine pe jumătatea din cap, ca o rană violetă.

— Nu sunt eu Alisandru, zicea copilul. Eu sunt Petre.

— Petre? întreba acel Turbatu cu un aer nedumerit și neîncrezător. Mă băietе, tu nu știi cum te cheamă! Femeie! striga el.

Și venea repede dintr-o bucătărie de vară și de iarnă, unde nu se termina niciodată focul, o femeie despre care puteai să spui că e un copil. Se strecura ca un lujer printre cotloanele bucătăriei, și când ajungea dinaintea cerdacului unde Turbatu, cu chef, făcea, cum zicea Năiță Lucean — „panorama“, Turbatu se muia și întreba cu un glas șoptit, ca o durere:

— Alisandru e ăsta, Tudoro?

— Nu, se auzea șoapta aceluși copil cu maramă de femeie măritată. Nu e Alisandru, ci Petre.

— Doamne, se lovea Turbatu cu mâinile amândouă peste tâmpile, bine că mă cunosc copiii pe mine, că eu pe ei nu-i mai cunosc! Și Alisandru care e, Tudoro?

— Alisandru e ofițer, răspundea copilul acela cu o față prelungă și tristă și cu buzele ca o cireașă neagră, atunci ruptă dintr-un cireș pădureț.

— Mă Năiță, zise atunci Turbatu, știi tu cum m-a bătut pe mine copilul ăla de era comandant de pluton, și tu i-ai spus: „Ei, domnule locotinent, acum, că tot s-a ales praful și nu se mai știe cine mai scapă, ai putea să ne spui și nouă ce mama dracului am căutat noi aici în pustiul ăsta de crivăț?“

Iar copila aceea cu maramă de muiere și care născuse nu mai puțin de zece copii și îi crescuse mai mult singură și abia ajunsese la treizeci și șase de ani și se și pregătea să moară, căci își strânsese — ca orice om care și-a încheiat viața, sau se știe că și-a încheiat viața — și lumânările, și pânza de ochi și toate câte se cer la o înmormântare și le ținea în pod într-o lacră de zestre, căci „Datoria mi-am făcut-o, trebuie să mă odihnesc și eu odată“, copilul acela cu maramă de muiere se rezema de umărul lui Turbatu și stătea așa, dreaptă, lângă el, ca o domniță lângă un voievod pe o pisanie de biserică, și surâdea vicleniei acestui Turbatu cu care pentru ea începuse lumea și se și terminase, înainte de a fi cunoscut-o.

— Nu se găsește nimic, nu se găsește nimic, păru să tragă

concluzia acel ofițer de securitate tânăr căruia i se spusese Turbatu. Plecăm la târg, domnule Năiță, plecăm.

— Plecăm, răspuse Năiță.

Atunci se ivi și Pătru cel Scurt mai în față, și Năiță îl văzu și se bucură.

— Dumnealui e Pătru cel Scurt! strigă Năiță. Faceți cunoștință.

— Salut! zise Pătru cel Scurt.

— Salut! zise și ofițerul de securitate Turbatu.

— Păi noi ne cunoaștem, adăugă cu o veselie vicleană Pătru cel Scurt, întinzându-i mâna ofițerului care ținea lupul de zgardă.

Acesta însă nu-i întinse mâna și, ridicându-se, lăsă să se înțeleagă ca el este mai-marele acestei expediții.

— Plecăm. Poate că mai avem de stat de vorba cu tovarășul la Raion.

— Stăm, tovaroșe locotinent, zise Năiță cu o veselie amară, stăm de vorbă cât vreți dumneavoastră. Tot e mai bine să stăm de vorbă la Raion decât să ne piseze nemții cu automatele.

Locotinentul Turbatu se duse la motocicletă și o pomi, apoi urmări cum niște subofițeri, gâfâind, coborâră scara care ducea la podul casei și, încălecând, ambreie. Motocicleta făcea un zgomot infernal, amplificat de văile care se pierdeau la poalele măgurii.

Un Gaz militar porni iute și el, iar Năiță fu împins înăuntru, destul de grăbit pentru ca să mai poată schimba măcar o privire cu Pătru cel Scurt.

În curtea pustie nu rămăsese decât acest Pătru cel Scurt, nebăgat în seamă de nimeni, și copilul acela pistruiat, al lui Năiță Lucean, care venise după el la Mat.

Plonia pisa mărunț și chinuitor și iar se lăsase un fel de ceață murdară, acoperise văile și acoperise Măgura toată, era un noiembrie păcătos și nevrednic și când se întunecă bine de tot, popa Sofronie, care spovedea o mătușă uitată de Dumnezeu, acasă la el, auzi cum cineva trage clopotul ca la mort.

— Cine s-a mai prăpădit? întrebă el o cumnată cocoșată, care îngrijea de-ale casei, căci soția lui se topise cu zile de câțiva ani, nelăsându-se cercetată de altă față bărbătească decât de a soțului ei, care, ajuns la bătrânețe, nu-și aducea aminte să o fi văzut vreodată mai dezbrăcată decât poate fi văzută o femeie când spală rufe la râu.

— A murit o femeie din Sacoț. Una a lui Turbatu, o fată de treizeci și șase de ani, dar cu zece copii, zise cocoșata, dintre care unul ofițer la Securitate.

CAPITOLUL II

CASA

La întoarcerea de pe front, Pătru cel Scurt părea să se fi schimbat atât de mult, încât mai toți prietenii lui cu care făcuse școala, câtă fusese, cu care făcuse armata, și aceasta câtă făcuse, fiindcă începuse războiul și abia dacă se obișnuiseră îmbrăcați militar și se și treziseră în tranșee, la întoarcerea de pe front mai toți prietenii lui se uitau la el și nu-l mai înțelegeau. Fusese un băiat retras și sfios, crescut la o ușă străină, nu știa nimeni al cui este de sânge și nici el nu spusese nimănui nici tată, nici mamă, se trezise pe lume singur, și până la război, tot singur fusese, nu-l întrebasese nimeni niciodată nimic — nici dacă-l doare ceva, nici dacă-l bucură ceva, iar el tăcea tot timpul, nu spunea nimic, nici da, nici nu, își vedea de treaba lui la ce era pus, lucrător cu ziua, când la unul, când la altul, tăia lemne, repara garduri, cosea, căra cărămidă, sleia fântâni, făcea clăi de fân, de toate, și pe toate le făcea bine, deși nu-l învățase nimeni, și de fapt nu știa nici o meserie.

Când plecase militar nu-l petrecuse nimeni, nu plânsese nimeni după el, nici el nu cântase, cum cântau toți prietenii lui, același cântec stupid și sfâșietor care se oprea la jumătatea adevărului și care, tocmai din cauza asta, părea — și chiar și era — sfâșietor: „Eu mă duc, mândro, mă duc, la armată, nu la plug“. Pătru cel Scurt plecase la armată într-o liniște aproape jignitoare pentru acel moment când cântecele și plânsetele și bețiile se țineau lanț, și cei care plecau la armată făceau tot ce era cu putință pentru a atrage atenția că pleacă și că satul rămâne pustiu și că, mai ales,

nimeni nu știa dacă se mai întoarce, cu toate că războiul nu începuse, era prin martie, o primăvară văduvă de soare în acele părți de locuri, dar uscată, amenințând mereu cu geruri ce se topeau noaptea sub niște nori vineți și scămoși și cu burnițele atârând deasupra Măgurii.

Când plecase el, nimeni nu băgase de seamă, iar el era chiar vesel, căci până atunci nu văzuse lumea, și cum nu lăsa în urmă nici o părere de rău, simțea că ieșind din sat începea să însemne și el ceva. Așa făcuse apoi tot războiul, cu o uimire nemaipomenită în fața a tot ceea ce vedea și în fața a tot ce se întâmpla, și el era martor, iar într-o noapte, pe o lună de gheață, plutind deasupra unor geruri sticloase, undeva unde azi nici el nu-și mai aducea aminte, „Căci am cutreierat pământul ăsta de la un cap la altul și nicăieri n-am stat și eu să mă dumiresc unde sunt, ori îi fugăream noi pe ei, ori ne fugăreau ei pe noi”, într-o astfel de noapte, în care mulți au adormit și au degerat și au rămas schilozi, care au mai rămas, într-o astfel de noapte, la începutul războiului, „în care puteai să vezi tot pământul ca-n palmă“, Pătru cel Scurt s-a trezit din muțenia lui și i-a spus lui Dumitru lui Dincă, lăsându-l pe acesta să înțeleagă că ori gerul l-a smintit, ori el s-a săturat într-adevăr de război și nu-l mai interesează în cine trage cu pușca.

— Dumitre, uite cum stăm noi, cu puștile îndreptate înainte, tot așa putem noi sta cu ele îndreptate îndărăt, cine te-a întrebat pe tine încotro trebuie făcut războiul?

Stăteau înfundați în zăpadă, într-o tranșee săpată și ea în zăpadă, căci la pământ nu se mai putea ajunge, și simțeau un fel de jar la picioare și li se părea că și luna dogorea și îi usturau ochii, și târziu, către dimineață, când luna pierise, de parcă s-ar fi șters de pe cer și cerul se făcuse de sticlă, de se vedea prin el, începuse atacul, iar Dumitru lui Dincă rămăsese fără o mână. Un glonte îl lovise exact în cot, și mâna îi și sărise din cot, mâna stângă, iar el, ca și când n-ar fi fost mâna lui, sau parcă s-ar fi așteptat la așa ceva, se repezise cu dreapta și prinsese ciotul în

aer, și câteva secunde Pătru l-a văzut cum își ține ciotul cu dreapta și cum i-l arată lui nedumerit. „Domnule, îi plăcea lui Pătru cel Scurt să spună la întoarcerea de pe front, când devenise pe neașteptate vorbăreț și chiar băgăreț, domnule, eu am văzut lucruri și fapte nemaipomenite, am văzut lumea și am văzut oamenii ei de tot felul și am văzut-o și pe strămoașa noastră, nu te râde, băiete, punea el pe câte unul la punct, nu te râde, că maimuța e mai deșteaptă decât tine și mai cuminte. Uite, de pildă, îi plăcea lui să pară mai înțelept și să dea pilde, la... cum dracu-i mai zicea, domnule, la... era un oraș cam ca târgul ăsta al nostru, de ne ducem noi sâmbăta, cu ouă și cu ce dracu' ne mai ducem, unde e Raionul, ei, continua el imperturbabil și cu glasul lui răgușit-suierat — în târgul ăsta am stat cam o lună de zile degeaba, dar n-am avut ce vedea decât tot soldați și tot răniți, că mi se și urâse, și într-o seară ne-a luat și ne-a dus la un circ. De unde dracu' apăruse circul ăla acolo nu pot să-mi închipui, dar circul era circ, dîchisit, domnule, dacă avea și maimuță. Și a dracului maimuță semăna cu Veta lu' Haralambie, bunînțeleș la cap, și era legată la cap tot ca ea și tot ca ea se lingea mereu când se făcea că vorbește“.

— Și ce făcea? întreba de fiecare dată cineva, chiar dintre cei care făcuseră războiul cu Pătru și fuseseră de față la întâmplare, dar care erau bucuroși să li se amintească această poveste și mai ales prin ea să se știe că și ei văzuseră maimuța.

— Cum ce făcea? se mira, enervat, Pătru de întrebare, dacă întrebarea i-o puneă unul care fusese de față, căci și lui îi plăcea jocul acesta. Tu n-ai fost acolo, n-ai văzut-o?

Se întorsese de pe front mai târziu decât ceilalți, și chiar mai târziu decât Năiță Lucean care zăcuse câteva luni într-un spital, pe undeva prin Slovacia — și când venise, la fel ca și atunci când plecase, nimeni nu băgase prea bine de seamă, fiindcă nici scrisori nu trimisese, neavând cui, nici cei cu care stătuse în tranșee nu mai știuseră de el, de la o vreme, și dacă nu avea cine să-l aștepte, nimeni nu-i dusesese lipsa, fiecare se îngrijea de ale lui, de ai lui și de rostul lui.

Era prin octombrie, trecuse un an de când se făcuse pace și nimeni nu se mai gândea serios, sau cu vreo grijă, la Pătru cel Scurt, nici Năiță Lucean nu mai vorbea despre el decât arareori, la câte-o petrecere, unde îi pomenea numele, dar cu încredințarea că vorbește despre o amintire.

— Pătru, zicea el adresându-se celor care îl ascultau, îl mai țineți minte, Pătru, de-i spunea cel scurt, nu se poate să nu vi-l mai amintiți, căci a fost cu noi, pe la Banska-Bistrița s-a pierdut el, Pătru cel Scurt, ăsta dacă ar mai trăi, ăsta ar avea ce povesti. Știți cum tăcea el, tăcea cu săptămâna, și pe front era la fel, mut, însă era de condiție.

— Era, completa câte cineva, păcat de el.

— Sau mai bine, adăugă altcineva, mai bine cum era el singur pe lume, vai de viața lui care ar fi dus-o.

— Însă, continua Năiță Lucean, ăsta ar fi avut ce povesti. Să fi spus el cum am luat noi amândoi într-o duminică o învoire și ne-am dus să vedem iar maimuța aia și cum am intrat pe dindos s-o vedem mai de aproape. Pătru se uita la ea, și cum tăcea el așa, a dracului maimuța a venit lângă sârma cuștii, unde o țineau stăpânii ei, și s-a lipit cu capul de sârmă și a început să plângă. Plângea maimuța, domnule, plângea cu lacrimi, și Pătru zice:

„Uite-te, Năiță, plânge de mila noastră“.

În acel octombrie, Pătru cel Scurt se răzgândise din planurile lui și se întorsese acasă. Nimeni nu aflase, până la urmă, care fuseseră aceste planuri și de ce se răzgândise din ele, nici Năiță Lucean nu știa cine știe ce, iar el, Pătru, abătea vorba mereu și râdea:

— Acum mi s-a terminat mie războiul, voi v-ați grăbit, aveți și la ce, eu mă gândeam să mai stau nițel și să văd lumea pe îndelete. Am stat la Oradia-Mare o vară, era să mă și însor acolo, am mai stat o iarnă la Turnu-Severin, am dormit pe un vapor nemțesc cu o unguroaică, însă nu ne prea înțelegeam, pe urmă m-am retras la vatră.

Nimeni însă nu prea credea istoriile astea, iar Pătru râdea viclean, și poveștile rămâneau povești.

Străinii aceia, la ușa cărora crescuse, se prăpădiră, de pe urma lor nu rămăsese mai nimic, o cămăruță de cărămidă cu o fereastră cât palma și un coteț, într-o grădină de câțiva stânjeni. Nici ei nu făcuseră cine știe ce umbră pământului, se petrecuseră uitați și necunoscuți, singurul lor bine, pentru care puteau fi pomeniți, era că-l ținuseră sub acoperișul lor pe acest Pătru cel Scurt, iar el, dacă n-ar fi fost războiul, ar fi trecut, ca și ei, necunoscut, în mijlocul unora dintre cei mai necunoscuți oameni de pe acea față de pământ.

Toamna și iarna se scurseseră într-o sărăcie ca sticla, cum zicea chiar Pătru cel Scurt. Muncea iar, la unul și la altul, cu ziua, și ce se nimerea, dar primăvara se făcuse tovarăș cu unul Petre al lui Toma, un om mărunț ca și el, mărunț și gălbejit, care fusese olar și trăise toată copilăria lui într-o odăiță de pământ și dormise toată copilăria lui cu capul sub roata de oale, și de jur împrejurul patului, pe plimbe de lemn de anine, tot oale erau, puse mereu la uscat de un moș al său, Toma, veteran de la un război pe care nu și-l mai aducea aminte, căci atunci când venise din război pe toate le înțelegea și pe toate le pricepea și părea întreg și la locul lui, numai de război să nu-i fi vorbit, fiindcă atunci rămânea pe gânduri și dus era și nu mai puteai să scoți nimic de la el. Acest Petre al lui Toma se lăsase de olărit, „mi s-a urât, fratele meu, să tot stau cu pământul la cap de viu, măcar acum să mă mai uit și eu la cer“, și se făcuse zidar de case și lemnar și era priceput și muncitor. Cu el se întovărășise Pătru cel Scurt în primăvara care venise și cu el pleca în fiecare dimineață la lucru, unde erau chemați. Zideau case de cărămidă și le înălțau și le făceau lemnăria și acoperișul, iar când ajungeau la acoperiș era ziua lor de sărbătoare.

— Nu te însori, mă Pătrule? îl întrebasese într-o dimineață tovarășul său.

Pătru era sus, pe acoperișul unei case înalte, bătea lănteții și fluiera ușurel, mai mult sâsâia, și simțea o veselie ciudată de cum venise la lucru, era într-o vineri, se apropia Paștele, pământul se zbicise, nu era însă frig, și niște caiși se grăbiseră și le plesniseră mugurii, parcă trecuse cineva cu o bidinea muiată în sânge și spoise crengile lor subțiri.

— Ce să fac? întrebasese Pătru de sus de pe acoperiș, și rămăsese cu ciocanul în mână, deasupra unei măciulii de cui.

Petre al lui Toma stătea la picioarele unei scări și se uita la Pătru cu pălăria dată pe ceafă și râdea, și Pătru se mira văzându-l ce știrb e, n-avea nici un dinte — nici jos, nici sus — gura lui ca o fântână neagră — „Și cum roade cu gingiile, domnule! se gândi Pătru. Cum roade cu gingiile, parcă ar avea fier în falcă!“

— Nu te însori? repetase Petre, ar cam fi cazul. Nu ți s-a urât dracu' să stai ca cucu' și să nu știe nimeni de soarta ta?

— De, zise Pătru. Ai și tu dreptate, fiindcă vine și vorba prostului: Odată și-odată tot trebuie să ne tragem și noi undeva.

Primăvara fusese scurtă, nici n-apucaseră prunii să înflorească bine, și niște ploi rele nu se mai opreau, și o apă, Cerna, venise umflată și tulbure, luase un pod, trecuse peste malurile ei înalte și pustiise pământuri bune de muncă, nu se mai cunoștea unde fusese arătură și unde nu. Lucrul la case se oprise, și el, Pătru cel Scurt, își văzuse de-ale lui, pe lângă acea odăiță rămasă ca o moștenire a sărăciei. Ploaia nu avea nici un gând să stea și Pătru se hotărî să nu piardă timpul și să pună la cale ceea ce s-ar fi convenit să facă mai de mult, dacă starea averii lui ar fi fost alta. Așa se făcu că într-o duminică, pe la sfârșitul lui aprilie, îl luă pe Năiță Lucean și se duse în pețit la o fată mai trecută cu vremea, dar de oameni, săraci ei, dar cu o socoteală în capul lor, nu-i văzuse nimeni cerând nimic, ce făceau, cum făceau, ieșeau din iarnă cu capul sus și nu se văitau. Fata era muncitoare, pe ce punea mâna se cunoștea, vorbe despre ea nu se auziseră, era tăcută și mereu încruntată, nu ridica ochii din pământ nici când da bună ziua, nici când mulțumea. Pătru o știa, erau doar vecini, însă nu se gândise

niciodată la ea. Acum stătea cu Năiță Lucean în cerdacul casei lor și tăceau toți. Năiță se uita peste gardul de lemn, în lungul drumului, parcă aștepta să treacă cineva cu care avusese el un semn anume; tatăl fetei, Codin, în tinerețile lui viorist la nunți, acum însă un om posac și mut, nu scoteai din gura lui decât fum de tutun, căci nu i se mai termina țigara dintre dinți; nevasta lui, o femeie oacheșă și neastâmpărată, răsucea niște borangic, iar Pătru pusese capul în pământ și se gândea că dacă ploile astea s-ar fi oprit își făcea de lucru și scăpa de însurătoare.

— Da, zise Năiță, cu un aer de filozof, dar fără să se uite la cine vorbea, cum știți și dumneavoastră, vine o vreme când omul vrea să se așeze la casa lui.

— Să se așeze, îi luă vorba din gură femeia aceea oacheșă care răsucea borangic, să se așeze, dar să vedem pe ce se așază.

Pătru cel Scurt ridică ochii spre Năiță și-i făcu semn acestuia că ar fi cazul să plece.

— Alte timpuri, zise Năiță, acum contează meseria și hărnicia, și cât ne privește pe noi, ne cunoaștem, nu e cazul să mai facem prezentările.

Nu se făcu nici un fel de nuntă. Pătru își luă nevasta de mână și se mută cu ea în cămăruța pe care o moștenise. Vara, puse temelia unei case, și către sfârșitul acelei toamne se afla sus, pe acoperișul casei sale, cu tovarășul său Petre al lui Toma, și băteau lănteți de anine albi ca niște oase.

Atunci venise Năiță la el și-i spusese că „ar fi un moment“ să intre și el în rândul lumii și să facă un fel de nuntă.

— Și cum ți-am spus, eu te cunun, și pe mine mă privește partea petrecerii, zece-cincisprezece oameni dacă stau la masă, și tot e ceva.

Puseseră nunta peste vreo două săptămâni, și când ieșeau de la biserică începu să ningă. „Are noroc, zise cineva. Nu se știe. Așa a nins și la Năiță Lucean, și se vede“. Casa avea două încăperi, despărțite printr-o săliță. Una din încăperi, cea mare, ar fi trebuit să fie camera bună, pentru cine s-ar fi nimerit pe la ei musafir, și

tot ea ar fi fost să fie locul în care să-și țină ei lucrurile de sărbătoare, zestrea nevestei, în lacră, pernele bune, macatele, beteala de la nuntă și lumânările și ce aveau mai de preț. Însă această încăpere nu fusese terminată, era încă roșie, netencuită și nepodită și fără ușă și fără fereastră. Ei stăteau cu tot ce aveau — și bun și rău, și de purtat și de sărbătoare — în camera mică, unde făcuseră și o sobă cu plită și fierbeau mâncarea pe ea și în cuptorul ei coceau câte-un dovleac alb turcesc, și cât fu iarna de lungă, acolo își făcură veacul, ea lipită de sobă, căci se și nimerise o iarnă afurisită, nu mai stătea din nins și din geruri și mai bătea și un crivăț al dracului, un câine să nu dai afara din casă, iar el meșterind un fel de cuier în care firește nu prea aveau să agațe cine știe ce, dar el se încăpățâna să-și aducă aminte cum fuseseră ei învățați la școală să facă un cuier sculptat. Cuierul acesta ar fi fost să fie pus chiar pe tăblia ușii, cum vine omul să-și agațe haina în el, și la plecare să și-o ia liniștit și de la vedere. Nu venea nimeni pe la ei, afară de Năiță Lucean, care nici el nu intrase în casă, se oprise în săliță.

— Lasă, domnule, că mai venim noi, zicea el important, răspunzând insistențelor posace ale femeii, care, cu capul în pământ și întunecată, ca de obicei, se ruga de el, neconvinsă însă, cu un glas șters și mieunat, spășită fără motiv, dar așa fusese ea învățată că s-ar cuveni pentru o femeie.

— Pofțiți, nașule, pofțiți, se poate să nu treceți și pe la noi, să vă cinstim?

Ca și când această „trecere“ se făcea venind cine știe de unde, pe când Năiță se afla chiar acolo, în săliță, și de unde era se vedea foarte bine în casa mică, dar femeia stătea cu spatele la ușă și nu făcea nici un semn de intrare cu mâna, iar Năiță știa și el că nu e vorba să intre, însă se lăsa rugat, îndepărtând superior insistențele mieunate ale femeii:

— Lasă, fină, că mai venim noi, suntem doar aici, mai venim, și mai stăm, și ne mai cinstim, că iarna e lungă, ce drac-o să facem o iarnă întregă, tot o să ne cinstim, însă acum ne-am cam grăbi,

pricepe și dumneata, adăuga el cu o înțelegere înțeleaptă a rostului timpului în această iarnă lungă, când el și cu Pătru ar fi avut chestiuni care nu sufereau amânare, iar ei trăiau după ceas.

Năiță mai ales ținea foarte mult să se știe că el este un om foarte socotit, și de când se întorsese din război și avea ceva de pus la cale cu cineva, începea prin a-l întreba pe acel cineva cam la ce dată și cam la ce oră ar fi fost cazul să se apuce ei de acea treabă. Ținea să se știe că la el chestiunile astea cu timpul sunt foarte importante, fiindcă, zicea el, pe ce se cunoaște, domnule, că e omul civilizată? Pe ceas!

— Eu am văzut oameni și cu două ceasuri pe mână și se țineau de niște drăcii, ce să mai vorbim, că cunoști! se îndoia de teza lui Năiță Lucean Dumitru lui Dincă, ciungul. — Domnule, îl privește, fiecare cu ceasul lui. Eu, dacă vrei să știi, și să mergem noi unde vrei dumneata, folosea mereu acest dumneata, chiar dacă vorbea și cu un copil, atunci când vrea el să fie important și să pună, cum tot zicea, „o podișcă“ între el și cel cu care filozofa, mie să-mi spui dinainte, clar: cum ar veni să ne ducem să furăm niște lemne din pădurea statului, că ale noastre s-au cam terminat, și atunci hotărâm cum ar veni acum: domnule, pe data de marți, la ora și la locul...

— Locul Măgura, se băga în vorbă de obicei Petre al lui Toma, murind de răs cu gura lui știrbă, pentru că știa bine că nu puteau ei fixa nici locul, nici ora „pe data de marți“, ca să se ducă să fure lemne, fiecare făcând asta pe cont propriu și la ora lui. Dar Năiță rămânea imperturbabil și întotdeauna de partea lui se afla, foarte băgăreț și șuierând cu glasul său răgușit, Pătru cel Scurt.

— Ziceai că Pătru e acasă? întreba Năiță, prefăcut, pe femeia acestuia, care încetase să-l mai roage să intre în casă fiindcă jocul se terminase, și ea era sigură că Năiță n-o să intre în casă.

Firește că nu avea nici un secret în acea odăiță, dar era bine să lase impresia că și la ei în casă, cât era de mică, tot se găsea ceva care era al lor și numai al lor, sărăcia, și tot era ceva, un secret, adică nu era pustiu.

— Pătru, cum să nu, e acasă, răspundea ea, dar tot cu capul în pământ, și tot cu spatele la ușă, și striga ușurel Păăătrule, de parcă l-ar fi strigat de pe Măgura, iar el, care se afla la numai un metru în spatele ei după ușa pe care o păzea ea și nu putea să nu audă ce se vorbea până atunci, răspundea tare și răstit, cum trebuia să răspundă un bărbat cu treburi unei neveste care îl tot săcâia și îl întrerupea de la ale lui:

— Ce e?

— Mă, fir-ați ai dracului! făcea Năiță Lucean, pe care îl distra acest protocol practicat și de el altfel și cu toată credința.

— Pătrule, ia ieși, mă, afară, că vine primăvara și te găsește după sobă. Tu n-auzi cum cântă cucu? Pe mine m-a și spurcat azi-dimineață.

— Bine că nu te-a spurcat pupăza! râdea Pătru ieșind din casă cu spatele înainte ca un om preocupat de ce lăsase înăuntru.

Afară era o vifoniță de zile mari, vântul bubuia în acoperișuri și răbufnea în ferestre și pătrundea furios și în sălița neterminată.

— Nu intri? se făcea și Pătru că-l invită, însă trântea ușa cu nădejde după nevestă, care se și strecurase înăuntru, cu capul în pământ și tot întunecată.

— Nu, preciza Năiță. Cu altă ocazie. Acum se pune chestiunea să vii tu până la mine, că mi-a căzut moțul la o claie de fân și până desară mi-o dărâmă vântul ăsta, așa că e momentul să te sui în vârful ei și să pui moțul la loc.

— Bine, hotărî Pătru după o clipă de gândire, tremurând în cămașă în sălița deschisă. Ia-o înainte, că viu și eu

— La ce oră? întrebă Năiță serios, și, al dracului, se și întoarce cu fața după soare sau unde credea el că ar fi soarele, fiindcă bineînțeles că nu avea ceas, însă gestul era foarte serios, și el chiar și credea în el.

— La ce oră e acum, șuiera Pătru, arătând din mâini că asta era situația, nu încapă amânare.

— Tu o iei înainte, și eu viu după tine.

— Iar pleci, Pătrule? se auzea glasul femeii de după ușă, iar pleci,

nu te mai potolește Dumnezeu pe lângă casă nici acuma, nu mai ai stare neam?

— He-he! făcea Pătru, arătând cu capul spre ușa încăperii, adică muiere, ce să-i faci, astea ar vrea să stai toată ziua după ele pe lângă sobă.

Însă și jocul acesta era fals pentru că Pătru nu plecase nicăieri iarna aceea, și Năiță știa, iar ea, femeia, vorbea doar cu gura, pentru că așa o auzise și pe maică-sa vorbind, și pe toate femeile, așa se făcea, așa se cuvenea, să se știe că ele duc dorul bărbaților și că nu mai pot ele, că ei să stea cu ele, acasă.

Încăperea pe care o terminaseră, și în care stăteau, și în care zidiseră și soba, abia făcea loc unui pat îngust și unei mese puse la fereastră, cu două scaune la cele două capete. Stăteau amândoi, de dimineața până seara, mai ieșeau după apă, mai să dea fân la o vacă amărâtă, mai să închidă seara vreo trei găini. Stăteau amân-doi, ea învârtind cu lingura într-o ulcică cu fasole sau peticind o haină care nu trebuia nimănui, el meșterind la acel cuier de lemn înflorat. Stăteau și tăceau și fiecare se gândea la ale lui. Din când în când, Pătru începea o poveste de când era el mai tânăr sau de când era el pe front, însă nu o termina niciodată, având impresia că ea nu-l asculta și că pe ea nu o interesează, și atunci o fura cu coada ochiului sau încerca să se uite mai îndeaproape la ea, dar tot pe furiș, pentru că, deși se luaseră de câteva luni bune, nu se legase nimic între ei, iar Pătru nu simțea față de ea nici o slăbiciune. I se părea străină, iar prezența ei în casă — nefirească, și o urmărea cum trebăluiește, și cum își face de lucru, și cum vorbește câteodată singură, șoptit cu oala de pe foc, sau cu vâtraiul, sau cu o mătă cu care venise de acasă și care dormea noaptea, la picioarele lor, și torcea cuminte. Era o pisică neagră, ca un drac, o pată nu avea pe ea, albă sau mai deschisă, și Pătru o mângâia, căci îi plăcea de ea și o simțea cu suflet. Femeia lui — căreia niciodată nu-i zisese pe nume și căreia niciodată nu avea să-i zică pe nume — i se părea străină de el și străină, ea, în tot ce făcea, altfel o femeie ca toate femeile, se scula, își găsea de lucru, masa era la timp, cămașa albită la timp, focul în sobă nu se stingea,

treburile curții le chibzuia, însă parcă n-ar fi fost acolo. Nu ridica din pământ capul, nu-i vorbea decât dacă o întreba, nu cânta, nu striga, nu trântea, nu se supăra, și lui Pătru i se părea casa mai goală și mai pustie de când se însurase. Când vorbea cu ea, acele puține cuvinte pe care le vorbea, i se părea că vorbește singur, ea mai mult ofta, și încuviința și zicea mereu „Așa, Pătrule“.

Era o femeie mai înaltă ca Pătru, nu cu mult, dar se vedea, și când plecau de acasă el mergea ceva mai înainte, iar ea după el cu capul în pământ și cu întunericul acela pe față.

— Să nu uiți să luăm niște sare, zicea Pătru mergând fără să întoarcă din mers capul, să vadă dacă ea e în urma lui și îl aude. Era sigur că este, și chiar așa și era, căci ea îi răspundea repede și grăbindu-se după el, dar fără să se apropie prea mult:

— Nu, zicea ea, nu! și atât.

El mergea repede-repede, cu pasul lui precipitat, parcă se ducea de-a dura la vale, iar ea venea după el ca o umbră alungită de soare. În rest, vorbea fiecare în sinea lui și cu el însuși, cum făceau și acasă, când stăteau împreună și nu puteau să închege nici unul dintre ei nici o poveste pe care s-o ducă până la capăt. Ea punea masa, la fereastră, și se așezau pe cele două scaune, față-n față, cu străchinile la mijloc, și nu se întâlneau decât cu lingurile de lemn pe fundul străchinii, și ea zicea, de fiecare dată: „Doamne, iartă-mă, iar ne certăm, Pătrule“, deși nu se certaseră niciodată, nu aveau de ce. Pătru se uita la ea cum băga lingura în strachină cu sfială, ferit, strecurat parcă, și cum scutură lingura pe marginea străchinii, ca să nu rămână prea multă ciorbă în ea, și după aceea puneu lingura binișor pe masă, ascunsă sub streășina străchinii, și se ștergea la gură cu mâna, cu un gest la fel de furiș. Nu era urâtă, dar nici frumoasă, avea o față ovală, nițel prelungită spre bărbie, o față albă, fără vlagă și cu un întuneric stăruind pe ea și care o făcea străină — sau așa i se părea lui Pătru. Ținea mereu ochii în pământ, și când mânca, tot așa mânca, ținând capul aplecat deasupra mesei, arar îl fura pe Pătru cu o privire sfiită, iar când se pregătea să vorbească — puținul acela pe care îl

vorbea sau când se pregătea să răspundă la ce era întrebată, repezea mâna la gură și acoperea un zâmbet vinovat. Pătru rămânea câteodată cu ochii pe ea, puneă și el lingura pe masă, își lăsa mâinile în poală și se uita, mestecând la ea, ca și când n-ar fi fost lângă el și și-o amintea. Nu știa de ce nu i se părea că este a lui, adică nevasta lui, proprietatea lui, parcă era cineva străin, care venise la el și mânca la masă cu el, și el nu știa de unde să-l ia și cum să înceapă vorba cu el. Nu-i era nici milă de ea, deși i se părea prea slabă, prea firavă, altfel cu putere, căci ridica la rând cu el, și pe ce puneă mâna se cunoștea. Avea însă ceva în felul ei de a fi ferit, și trist, sau posac, o durere ca o boală, și într-o noapte se trezise visând-o și se uita la ea cum doarme lângă el, cu amândouă mâinile puse pernă sub obraz, nu se auzea nici cum respiră. Nu-l întreba niciodată nimic, decât atunci când venea de undeva.

— Veniși, Pătrule?

— Venii, răspundea el scurt, și ea se făcea cu treburi și se ferea din calea lui.

Nu-l întreba nimic nici când el se ducea pe la ai ei, care nu stăteau prea departe, dar nici ei nu-l întrebau „Ce mai face fata noastră?“, sau „să-i spui să mai treacă pe aici“. Soacra lui, care era altfel bună de gură, nu-l întreba niciodată de ea, și lui chiar îi plăcea că nu se amestecă nimeni în casa lui, dar vedea bine că și ei sunt străini de el, nici o întâmplare nu-i pusese în situația să se vadă că sunt rude și că sunt o familie.

Se însurase, se gândea Pătru la masă, într-o zi, privindu-și femeia cum strecoară lingura în strachina cu ciorbă de parcă i-ar fi fost rușine că el o vede mâncând, se însurase, și viața lui rămăsese tot atât de neisprăvită. Își făcuse și casă, singur, mai avea de lucru la ea, mai avea să o tencuiască, să-i facă scările de piatră, și se gândea chiar cu bucurie la momentul acela în care avea să zidească scările, și să-l vadă tot satul cum zidește scările, mai avea să facă un gard nou, mai avea destule, dar casa era ridicată. Și el nu înțelegea totuși nici o schimbare. Când stătea singur și era

neînsurat, nu i se păruse așa pustie casa în care stătuse, o cămăruța nenorocită, cu un ochi de fereastră, pe care nu se vedea nimic. Acum stătea la masă în casa nouă și se uita pe o fereastră înaltă și vedea toată Măgura și nu era singur, un suflet de om răsufla lângă el, și lui îi era urât, simțea un pustiu în jurul lui, parcă încăperea în care stătea era goală.

— La ce te gândești, Pătrule? îl întrebuse ea, văzându-l dus, cu ochii pe fereastră și cu lingura uitată pe masă, și el pierdut.

— La ce să mă gândesc? răspunse el râzând silit. Mă uitam că, uite, vine primăvara, nu mai minte Năiță, și ieșim și noi afară din casă. Dă frunza, iese soarele, ne mai dezghețăm și noi.

Dar ea nu-l crezu. Înțelegea și ea că-i este străină, așa fusese și maică-sa față de tatăl ei, toată viața lor, și așa erau și vecinele ei. O prietenă care se măritase înaintea ei îi spusese: „N-am avut eu noroc să am prunii vineți lângă pământu' lu' al lui Cutare, că mie de el mi-ar fi fost drag, dar de, nu puteam să lăsăm pământurile despărțite, mai ales că acolo pusese tata și doi nuci. Așa că...” Pentru nucii aceia însă se măritase cu un găjâit, un om al dracului care mai fusese însurat și-i murise nevasta și care numai de certuri se ținea și numai cu toporul amenința, și ea îi zicea „dumneata“, fiindcă era un om trecut de patruzeci de ani, iar ea n-avea decât nouăsprezece.

— Noi n-am avut nici pământul aproape, că tu n-ai avut deloc, se trezi ea vorbind tare, cum îi era obiceiul când vorbea singură.

— N-am avut, zise Pătru, care se gândea la același lucru, și ea se făcu de pământ și luă strachina și ieși afară.

— N-am avut, continuă Pătru singur. Fir-ar al dracului de pământ, că am umblat o lume întreagă și numai pământ am visat și patru ani am dormit în toate pământurile de pe lumea asta.

Într-adevăr, venea primăvara, sub bătaia unui vânt subțire, în fereastră izbi vârful unui liliac mutat de Pătru de la casa veche, așa cum era, ca un pom, și Pătru văzu mugurii lui plesniți. Soarele se strecurase pe după niște nori de zloată, dar liliacul nu mițea.

CAPITOLUL III

DISCUȚIA

— Ei! Începu „discuția“ un maior „mai așezat“, cum observă, cu o oarecare nădejde, Năiță Lucean, privindu-l pe ofițer cu luare-aminte și sfortându-se să-i lase impresia că n-are altă ambiție mai mare și nici nu avusese vreodată alta mai mare decât să-l asculte pe el supus și îndatoritor, gata să lămurească în toate privințele „situația respectivă“, și să termine — și el, și maiorul — cât mai repede ce aveau de făcut, „fiindcă îmi părea un om cu griji, cu treburi, cu răspunderi, înțelegea și el că aveam fiecare destule pe cap, nu puteam sta la povești, așa, ziua-n amiaza mare. E cazul să ne mai vedem și de ale noastre, mai ales eu, care și plecasem de-acasă pe nepusă-masă, nici cu nevasta nu vorbisem, lăsasem și-un sac de porumb la moară, se alegea praful de făină dacă sta mult neridicat, în fine, ce să mai spun, mă grăbeam și eu“.

Fusese poftit pe un scaun în fața biroului și-i făcea plăcere că stă, în sfârșit, de vorbă cu „cineva“, deși în sufletul său, în ungherul cel mai ascuns, teama — o teamă nelămurită — își făcuse un anume loc, și mai ales o anume neîncredere pusese brusc stăpânire pe el în fața „bunăvoinei“ acelui maior care-i și dăduse mâna, o mână cam în doi peri, dar o mână întinsă ca la o cunoștință, ceea ce iar îi făcu plăcere lui Năiță. Îl îngrijora însă, fără să știe de ce, faptul că acel ofițer se arăta obosit și neinteresat de „cazul“ lui, spre deosebire de ofițerii tineri cu care venise el și care erau destul de ai dracului și de hotărâți, astfel încât parcă de la ei știa la ce să se aștepte, în timp ce acesta se uita mereu pe fereastră și din când în când ridica receptorul telefonului și răspundea plictisit

unor apeluri insistente, zicând mereu „Și ce vă grăbiți așa? Noi nu trebuie să ne grăbim; noi suntem la putere, noi suntem calmi. Sigur, adăuga apoi, sigur, suntem la putere și suntem calmi“, și punea receptorul jos și se uita la Năiță din nou, cu aerul că atunci îl vede pentru prima dată și că habar nu are ce e cu el acolo.

— Ei! Începu el pentru a nu știu câta oară, fiindcă nu apucase încă să asculte răspunsul lui Năiță Lucean, din cauza telefonului, care suna „în neștire, domnule, cine dracu' tot suna nu știu“, și omul era clar că n-avea chef de ei, era calm și vrea să-și vadă de treaba lui, adică „de el“, de Năiță, iar el, Năiță, se pregătise de vreo patru-cinci ori să răspundă, dar cum să deschidă gura, iar suna telefonul, și el își lua un aer înțelegător și complice la agasarea maiorului, care într-un rând îi și surăsese, parcă scuzându-se față de el, „asta e situația“, dar lui Năiță frica îi pătrundea și mai tare în suflet, pe măsură ce maiorul îl lua pe el și mai prietenește drept martor la soarta nenorocită care nu-l lăsa să vorbească liniștit cu acest țăran.

Năiță își luase și el o înfățișare anume, din care trebuia să reiasă că era pregătit să descurce toate întrebările maiorului, întrebări pe care, de asemenea, era cu viclenie pregătit să le asculte cu cea mai convingătoare uimire.

Avea o față trasă, pământie, îi crescuse barba, și trecând pe un coridor, prin fața unei oglinzi cât tot peretele, observase că-i și albise barba nițel, sau nu apucase el până atunci să bage de seamă că și barba începuse să-i încărunțească, îl arăta mai bătrân decât era, ori mai îmbătrânit. Era a treia zi de când fusese adus la târg, la Raion, mașina trăsese într-o curte cu porți înalte, el stătuse uitat câteva ceasuri într-un birou pustiu, apoi începuse să fie trambalat de la unii la alții, toți ocupați să-l întrebe ce politică a făcut în trecut, la care el răspundea mereu „N-am făcut, tovaroșe, fiindcă a început războiul și nu era ca acum, când te întreabă toată lumea ce politică faci dumneata. Te trimitea pe front și aia era politica; scăpai, reușeai în politică, nu scăpai, nu te mai întreba nimeni

nimic, cine dracu' să te mai întrebe?" „Tovarășe, striga atunci la el cineva, dumneata să răspunzi limpede, ce politică ai făcut în trecut, iar Năiță se uita la acel cineva cu o uimire neprefăcută și continua imperturbabil: „Tovaroșe, eu sunt limpede, politica mea a fost războiul. Altă politică n-am făcut“. „E clar“, confirma acel cineva, și scria ceva foarte mărunț pe o coală albă ca de cerere, și i-o dădea lui Năiță să semneze. Însă acesta nu semna, și toată povestea pornea de la început cu altcineva. Către seara zilei când fusese adus la Raion, Năiță Lucean se trezise împins pe niște scări de pivniță și lăsat să doarmă într-un subsol amenajat special, cu două paturi de fier cu saltele de paie și cu o cană de tablă roșie, plină cu apă, la cap. Se sculase a doua zi destul de obosit de atâtea întrebări, la care el avea impresia că răspunsese foarte clar și foarte convingător, deși cei cărora le răspundea păreau foarte neconvinși și foarte neîncredători, fapt ce-i îndreptătea — își închipuia Năiță Lucean — s-o ia mereu de la capăt și să-l piseze cu politica și mai ales cu cine făcuse el politică în trecut. În încăperea era cam întuneric, o fereastră lunguiață și îngustă dădea spre stradă și nu prea lăsa să pătrundă lumina, prin fața ei trecând fără încetare perechi de picioare și de încălțări de toate felurile, ca într-o defilare, care pe Năiță îl distra, „fiindcă, povestea el mai târziu, cu o poftă nemaipomenită, nicăieri n-am văzut, domnule, atâtea picioare de la gleznă în jos. Domnule, știi ce mers urât au unii oameni când le vezi numai încălțările? Să-i vezi cum merg cu opinci, cu bocanci, cu pantofi, cu cipici, cu dracu', cu lacu', nici nu știi cu ce-i dă omului în gând să se mai încălțe. Atât vedeam, povestea el mai târziu, numai picioare de la gleznă în jos“.

În încăperea aceea mai era cineva, un bătrân cam ciudat, de pe undeva de pe valea Oltețului, „Nu știi cum ajunsese el aici, la noi, la Raion, când aveau și ei Raionul lor, la Olteț. Însă ăsta era cam umblăreț, nu-i ajungea plasa Olteț, o dată pe lună venea și la noi, la Raion, și dracu' știe ce făcea, ce dregea, fusese luat la ochi, iar acum fusese luat de tot. Stătea chircit pe marginea

patului, cât era noptica de mare, nu punea geană pe geană, clătina din cap și bătea mereu din buze, ceva spunea el, dar nu se-nțelegea, pentru că vorbea în capul lui. Îl măcina ceva și se vedea bine că nu stătea de două-trei zile, stătea mai de mult, era cam motolot și mi se pare că avusese și alte întâmplări“.

Subînțelesul era clar pentru cei cărora le povestea Năiță aventurile sale, unii zâmbeau, alții se cam puneau pe gânduri. Nici Năiță nu avea hazul dinainte, oricât se străduia el să dea o aură veselă întâmplărilor care și pe el îl marcaseră, căci fața și mai ales privirea lui purtau întipărit în ele semnul unei experiențe foarte ciudate, și pentru cei ce-l cunoșteau rămânea mereu nelămurită o întrebare: de ce rămânea el câteodată, ca din senin, dus, cu ochii fiși, ca de sticlă, și cu o mână întinsă ferit înainte, de parcă ar fi zis „Stai, dom'le, nu...“ „Bă Năiță!“, îl striga atunci careva, și el tresărea ca și când adormise, așa din senin, și scutura din cap și se trezea. Nu vorbea însă nimic despre anume lucruri bănuite de cei din sat, bănuite pentru că, altfel, Năiță venise, când venise, destul de vesel, împreună cu bătrânul acela de la Olteț, și cine îl văzuse intrând cu acela în Mat și cinstindu-se cu toată lumea care era atunci acolo putea crede că Năiță fusese în târg și vânduse, bine, ce avusese de vândut. Veselia lui era când plină, când știrbă, și asta se vedea în momentul căderii pe gânduri. Moșul avea și el un chef mai special de veselie, părea chiar că se sforțează să fie vesel. Lua țoiul cu țuică nouă de prună, îl ridica dinaintea ochilor, îl studia cu o vădită plăcere, saluta cu el pe toată lumea, apoi îl punea jos, pe marginea tejghelei, și se închina zicând: „Doamne, ai grijă de mine, păcătosul, să nu mai uit“, apoi lua iar țoiul și zicea tot către toată lumea: „Trăiască partidul nostru, tovaroși!“

— Ei! se întoarse, pentru a nu știu câta oară, spre Năiță Lucean, maiorul, acum cu un aer hotărât să nu mai întrerupă dialogul și să-l asculte, orice s-ar întâmpla, și Năiță observă, după bătaia unei pendule de prin apropiere, că ar fi fost ora unsprezece de

dimineată. Clătină din cap amărât, adică: „Uită-te, domnule, cum mai trece timpul!“, că stătea de vreo două ore în biroul acestui maior.

— Ia să vedem, tovarășe Lucean, ce te supără pe dumneata, continuă maiorul, frecându-și mâinile și încercându-și apoi fiecare deget în parte, trosnindu-le, și lui Năiță în primul moment nu-i plăcu această îndeletnicire, dar se gândi că poate omul era și el mai ostenit, nu se făcea să se sperie din orice.

— Păi, cum să vă spun, se foi Năiță pe scaun, mă supără, și ridică din umeri și întinse mâinile cu palmele deschise către maior, adică să fie și el înțeles dacă se poate, mă supără că am lăsat la moară un sac cu porumb și se-alege praful de mălai dacă nu mă duc să-l iau, fiindcă la moară trage și trage și mălaiul și intră umezeala în el. Asta mă supără cel mai mult, conchise Năiță, considerând că argumentul era hotărâtor pentru ca maiorul să priceapă și să isprăvească comedia și să plece și el acasă.

— Da, zise maiorul după un timp, uitându-se iar pe fereastră. „Ce dracu' vede, domnule, ăsta pe fereastră, de stă numai cu ochii pe ea?“, se întrebă Năiță, dar nu avu timp să-și răspundă, căci iar sună telefonul, ascuțit și prelung, și maiorul întinse mâna spre receptor, ducându-l la ureche cu un gest moale și obosit. Repede, însă, își reveni din oboseală și îndreptându-se mai bine în scaun răspunse cu un glas plin și milităros:

— Să trăiți, tovarășe prim! Ascult, ordonați! Firește, Năiță nu auzi pe cel de la capătul necunoscut al firului, însă înțelese ușor că și maiorul ăsta avea un stăpân, nu era chiar de capul lui, și câteva clipe se bucură.

— Sigur tovarășe prim, sigur, am și spus să nu ne grăbim, sigur. Chiar acum, de exemplu, sunt aici cu un caz de la... și pronunță numele comunei lui Năiță Lucean, iar acesta se și ridicase de pe scaun și luase și căciula de jos, de la picioarele scaunului, dar maiorul îi făcu moale semn să stea jos și să nu se grăbească nici el. Făcea cu mâna bătrânește, „Binișor, binișor“, și închidea și dintr-un ochi, adică, „Nu e cazul să...“

Năiță încremeni o secundă, două, cu genunchii îndoiți, nici nu se așeza, nici nu se ridica, însă maiorul făcea din mână mereu, ascultând în pâlnia receptorului: „Binișor, binișor“, și Năiță se așeză jos pe scaun și cu o mână pe care nu și-o mai simțea, și cu un gest pe care nu-l mai putea controla așeză și căciula jos, la picioarele scaunului. În capul lui începu să se învârtască iar întrebarea care-l chinuia de trei zile, de dimineață până seara: „Ce politică ai făcut, în trecut?“ „N-am făcut nici un fel de politică, răspundea Năiță în gând, cu o grăbire de parcă ar fi vrut să nu-și piardă răsuflarea. N-am făcut nici un fel de politică fiindcă am fost ocupat cu războiul și n-am avut când.“ „Daaa!“, făcea unul dintre acei ofițeri tineri, nu Turbatu, acesta nu mai vorbea cu el, îl văzuse de câteva ori umblând pe coridor, galben la față și încruntat și parcă plânsese. Ținea ochii în pământ când trecea pe lângă Năiță și se supsesse la față de tot, se pungise.

— Ce are dumnealui? întrebasese Năiță a doua zi după ce fusese adus și încă nu se obișnuise bine cu locul unde se afla și mai ales cu regulile de aici.

Furat de întrebare, ofițerul îi răspunse pe negândite, după care se răstise zdravăn la Năiță, încât acesta avu impresia că e ceva în neregulă, și nu peste mult timp, chiar în acea dimineață, a celei de-a doua zile, el putu să bage de seamă că încurcătura în care intrase nu era prea ușor de descurcat și că drumul său se scurtase mult, se oprea cu un capăt în pivnița de unde era adus și cu un capăt în biroul unde era dus.

— A murit mama dumnealui.

— Aoleoo, se miră jalnic Năiță Lucean, plesnind palmele una de alta, ceea ce îl făcu pe ofițer să tresară și să-și dea seama că se angajase cu acest cetățean într-o discuție nepermisă.

— Doamne, făcu iar Năiță cu un aer nenorocit, Doamne, cum s-a prăpădit fata asta cu zile și ea știa. Și nu se duce la?... mai întrebă Năiță, care parcă uitase unde se afla și despre cine era vorba de fapt în acel moment.

— Cetățene, strigă ofițerul la el, răspunde limpede la întrebare!

— Am răspuns, reveni Năiță din fuga gândului său care îl și dusesese la Sacoț și îl făcuse să-l vadă pe bietul Turbatu în mijlocul bătăturii, cu capul gol și strigând „Doamne, de ce m-ai pedepsit pe mine, Doamne, în felul ăsta, că nu mă știu vinovat cu nimic să merit eu pedeapsa asta!” și „Ce făcuși, Tudoro, cine te-a supărat pe tine, Tudoro, unde vrei să te duci tu, Tudoro?!” Și pe obrazul lui Năiță Lucean se porniră două șiruri de lacrimi ca dintr-un izvor, și când ajunseră sub bărbie secară.

— Vasăzică dumneata declari că te-ai ocupat cu războiul? continuă ofițerul cel tânăr.

— Da, confirmă iute Năiță Lucean. Toată țara s-a ocupat, adică mai ales noi, țaranii. Așa a fost situația, că, vezi bine dumneata, nu plecam eu așa, de capul meu, la război, de la mine de-acasă, că de-abia mă însurasem.

— Bine, îl întrerupse ofițerul. Și tatăl tău ce politică a făcut, cu ce s-a ocupat?

— Păi tot cu războiul, la '916, că nici n-a mai venit de la Mărășești, se scuză cumva Năiță. Noi am fost orfani de război, adăugă el, dar ofițerul nu-l ascultă.

— Și tatăl lui ce politică a făcut, cu ce s-a ocupat?

— Păi, tot cu războiul, zise Năiță. Cu războiul dinainte, cu turcii, că nici ăsta n-a mai venit. Nu vezi dumneata cum a fost timpurile? Noi toți a trebuit să ne ocupăm cu războiul, numai eu am fost mai norocos că am venit acasă, și uite, acum stau de vorbă cu dumneata, altfel cine știe pe unde aș fi putrezit, ca bietul fratele meu care...

— Sigur, tovarășe prim, am înțeles, continuă maiorul convorbirea telefonică, dar lui Năiță îi pierise încrederea în el de când îi făcuse semn să stea jos. Bine, atunci, venim la dumneavoastră. Să trăiți!

Iar fusese poftit pe scaun și neavând încotro se așezase față-n față cu maiorul de securitate. Nu-l mai bucura însă această atenție.

Îl nedumerea faptul că și el, și maiorul stăteau jos, unul în fața altuia, și amândoi dinaintea unui birou dincolo de care cineva părea să nu facă totuși o mare deosebire între ei. Simțea că și maiorul încetase să mai fie la fel de sigur pe el cum i se păruse când se afla în biroul lui. Scosese dintr-o servietă neagră, cu catarama mari și butucănoase, un dosar destul de nou și-l pusese pe masa rotundă dintre ei doi, împingând cu grijă către Năiță o scrumieră de pământ smălțuit. Nu-l privea pe Năiță, nici nu-i ocolea privirea, pur și simplu stătea cu ochii ațintiți spre biroul primului secretar și căuta să prindă acel moment favorabil unei discuții căreia nu-i intuia încă în nici un fel rostul și mai ales în prezența acestui țăran, care la rândul lui putea spune pe neașteptate cine știe ce. Primul-secretar, despre care Năiță Lucean auzise vorbindu-se cum auziseră mulți țărani de pe valea aceea, fiindcă mulți se trezeau amenințând cu numele lui, deși nimeni nu-l văzuse atât de aproape cum îl vedea Năiță acum, se numea Dumitru Dumitru, „nume de om sărac, neapărat, fiindcă dacă ar fi fost ceva de capul lui taică-său era imposibil să nu-i pună și lui un nume mai ca lumea, să poți să-l deosebești“. Era un om scund, pătrășos, cu mâinile scurte și palmele mari, late, cu degete boante, semăna bine cu Pătru cel Scurt, atâta doar că acesta din urmă avea un cap mai mic, dar la fel de rotund, ca o bilă de popice, și la fel, tuns scurt, așa cum se tundeau copiii la școală, dar prin clasa a șaptea, în timp ce Dumitru Dumitru avea și capul mare, cu o față lată, toate trăsăturile feței lui erau mari și se rotunjeau cărnoș: buzele, nasul, bărbia, fruntea, în dreptul sprâncenelor. Nu se uitase la ei nici când intraseră, cum nu se uita nici acum, nu le dăduse nici mâna, nici maiorului, stătea cu nasul în niște hârtii și mârâia în timp ce-și freca fruntea cu palma stângă, ca și când l-ar fi durut capul. Din când în când le făcea semn cu un deget bont sau retezat, adică „imediat“. Năiță îl furase cu coada ochiului și băgase de seamă că era un om destul de tânăr, nu trecea de treizeci și cinci, treizeci și șase de ani, însă părea obosit,

consumat, sau era numai nedormit sau nu vedea destul de bine și nu vrea să pună ochelari.

— Cam mulți dușmani de clasă prin raionul nostru, tovarășe maior, rupse el în sfârșit într-un târziu tăcerea, iar Năiță Lucean tresări, fiindcă de trei zile de când se afla la târg și unde se afla, mereu auzise povestea asta cu dușmanii de clasă și chiar despre el se spusese același lucru, ba ofițerul acela tânăr, copilul lui Turbatu, îi spusese în mașina în care fusese adus că „noi față de dușmanul de clasa suntem hotărâți“, deși acest „hotărâți“ nu fusese prea clar, dar Năiță înțelesese că îl privea pe el ca o amenințare cu care nimeni nu avea de gând să glumească.

— Orđonați? întrebă maiorul, ridicându-se brusc de pe scaun.

Avea aerul că nu se auzise exact întrebarea, dar el ținea să câștige timp și mai cu seamă să vadă dacă nu cumva primul-secretar vorbește serios, în sensul că asta era și convingerea lui de prim-secretar, adică în raionul acela erau într-adevăr mulți dușmani de clasă, și atunci răspunsul lui de ofițer comandant al securității locale avea altă înfățișare, trebuia să furnizeze argumente pentru această concluzie sau pentru o astfel de concluzie, care nu putea fi decât expresia liniei generale și locale în același timp.

— Cam mulți dușmani de clasă în raionul nostru, repetă primul-secretar, dar cu aceeași intonație inexpressivă și ținând în continuare capul ascuns în hârtiile pe care le citea.

— Vai de capul lor! se auzi atunci intervenția lui Năiță Lucean, și pe fața lui se lăți un zâmbet de milă ca dinaintea unei realități nevoiașe, și înaintea ochilor îi apare nenorocitul de Alexandru lui Gore, un bătrân cam surd, care în fiecare zi lăsată de Dumnezeu se ducea la primărie cum se lumina și aștepta pe treptele de la intrare până venea cineva dintr-ai Sfatului sau dintr-ai punctului veterinar înființat de curând și unde slujea la un taur rău și puturos un anume Trică, fost pe timpuri argat la niște învățători, iar acum se considera funcționar și era singurul care avea curajul să intre în grajdul improvizat dintr-o polată și patru stâlpi, dar era și singurul pe care

taurul îl lăsa să intre la el. De obicei, primul venea Trică, vorbind singur pe drumul mare, și pe măsură ce se apropia de podețul din fața primăriei începea să „discute“ cu taurul:

— Hai, băiete, zicea el, că azi avem treabă, nu mai putem sta degeaba ca ieri și să mâncăm lucerna statului de pomană, că ai văzut cum pleacă vacile de la tine, cu coada pe sus de nu le mai poate opri nimeni, că tu stai ca boul și nu te uiți la ele și ne batjocorește o comună întreagă.

Cum intra pe podișca din fața primăriei, Alexandru lui Gore se ridica în capul oaselor de pe treptele de piatră și începea să-i înjure pe toți de la primărie, fără nici o alegere, dar și fără să precizeze pe cine de fapt înjură, pentru că vorbea așa, în general, cine adică nu-l lasă pe el să-și vadă de treaba lui, ca și când de fiecare dată și în fiecare dimineață era luat de la lucrul lui și adus aici la primărie, unde era ținut de pomană.

— Nu discut cu dușmanul de clasă, răspundea Trică, fiindcă mai ales el era luat în primire de înjurăturile lui Alexandru lui Gore. Câteodată, venea dimineața de tot și tovarășul Craina, președintele, dar pe el Alexandru nu-l înjura.

— Pe Craina nu-l înjuri, nene Alexandre? îl întreba câte cineva la o țuculiță unde se mai dezlegau limbile.

— Nu, zicea Alexandru lui Gore, fiindcă nu-l cunosc și nu e din sat de la noi. Eu nu înjur decât pe cine cunosc. Însă dacă se duce în sat la el, trebuie să-l înjure și pe el cineva, așa că nu iau dreptul altuia.

Nu-l lua însă nimeni în serios, și cum sta cu casa chiar lângă primărie, nici drumul lui special nu însemna cine știe ce cheltuială de timp. Până la urmă însă, tot se găsisse cineva să-l bage în seamă, și o vreme Alexandru lui Gore dispăruse din sat, nu mai vorbea nimeni de el, la o adunare fusese dat drept exemplu de dușman de clasă, și cu asta se cam potoliseră și zvonurile. Nu stătuse plecat prea mult, câteva luni poate, când se întorsese însă nu mai fusese văzut nici pe la primărie, nici pe la Mat, nu

mai ieșea nici până la poarta casei, își făcea de lucru pe din dos, prin spatele unui fânar la care tot meșterea, și nimeni nu-și mai amintea despre el, pentru că nimeni nu-l mai vedea. În câte-o seară venea la Mat repede și strecurat de fiecare dată, grăbită, nevasta lui, o femeie scundă și mereu desculță, de cum se desprimăvăra nițel și până când era gata să ningă. Se ducea la teighea, se apleca peste ea și, cu un glas rugat, îi cerea negustorului cinci pachete de Naționale.

— Ce mai face nenea Alexandru? întreba Difuzor cu glasul lui mare și puternic de parcă ar fi vorbit din fundul unei butii de prune.

— Ce să facă? roșea biata femeie, căutând cu privirile în toate părțile, ca și când n-ar fi vrut să audă nimeni întrebarea aceea prostească rostită de Difuzor cu gura lui mare. Ce să facă, parcă dumneata nu știi? Pe lângă casă, ce nu are omul de făcut pe lângă casă?!

Apoi lua pachetele de țigări și se repezea afară din Mat. Când se închidea ușa în urma ei se lăsa o liniște tulbure, pe care numai Mihai Torețoiu-Bogatul o mai putea drege cu veselia lui neluată de nimeni în seamă.

— Mă, zicea el către cine se nimerea, mă, vai de zilele tale, vezi tu cum e făcut satul ăsta al nostru?

— Cum? intra cu el în vorbă cineva, oricine ar fi fost el, pentru că jocul era vechi și toți îl cunoșteau și toți voiau să-l joace. Cum?

— Ca dracu'! preciza Mihai Torețoiu. Dracu' să fi fost și să ne fi adunat la un loc, și tot nu ne potriveam așa.

— Răi, hai, nene Mihai? continua acel cineva jocul, și Mihai Torețoiu puneă cinzeaca pe marginea teighelei și-și dădea cu toată puterea o palmă peste frunte.

— Răăăi, răăăăi, cei mai răi. Nici între râpi nu sunt oamenii așa de-ai dracului, și între râpi și-a făcut și dracul cuibul, și ei tot sunt mai dumnezeiți.

— Lasă dumneata unde și-a făcut dracul cuibul, și bea-ți țuica, plătește și salutare, intervenea Difuzor, grijuliu să nu se întindă cumva discuția asta, pe care ei o înțelegeau altfel decât o lăsau cuvintele să se înțeleagă, fiindcă la toți le părea rău de ce i se întâmplase lui Alexandru lui Gore și pe toți îi mâhnea retragerea lui din lume și înfățișarea de văduvă a nevestei lui, care nu mai ieșea nici ea nicăieri, nici la lucru cu împrumut, nici la cimitir să-și plângă morții, cum făceau toate femeile, nicăieri, și nici ferestrele casei lor nu se deschideau și nici ușa de la intrare nu mai fusese deschisă. Ce se vedea de la ei era fumul și o pisică lenevind pe marginea șanțului din fața casei lor..

— Asta e pisica lui Alexandru, observa vreun trecător, și fiecare se gândea la ce i se putuse întâmpla acestui om de se retrăsese el, ca și când pierise, și dacă trăia, trăia pentru că mai avea zile.

— N-am înțeles, atrase atenția primul-secretar că vrea o explicație clară la această intervenție neașteptată a lui Năiță Lucean. Cum adică vai de capul lor?

Dar Năiță amuțise și simțea cum îl trece pe șira spinării un șuvoi de apă rece ca gheața. Și totuși, Năiță ridică fruntea, și ochii lui întâlneau ochii primului-secretar. Pe fața acestuia se citea o curiozitate imensă, și deși ținea ochii aproape închiși, căci îl dureau din cauza luminii care năvălise brusc în biroul acela, iar el se vedea bine că era obosit, Năiță pricepu că nu poate scăpa fără să răspundă. Dar n-apucă, fiindcă maiorul se simți dator să dea el o explicație la prima întrebare, și din graba cu care acesta se repezi să răspundă, Năiță Lucean pricepu și faptul că e vorba de apărarea lui.

— Îmi permiteți să raportez, se precipită maiorul și pe jumătate se și ridică de pe scaun, iar acum nu stătea nici în picioare, nici jos, și Năiță se crezu obligat să se ridice și el în picioare, problema este destul de complicată. Avem unele cazuri când caracterul preventiv al acțiunilor și intervențiilor noastre

se impune cu hotărâre, și atunci noi suntem datori să veghem cu toată hotărârea pentru ca acele elemente care sunt ostile regimului nostru să simtă cum se cuvine că puterea populară...

Primul-secretar trăsese sertarul biroului, și-acum se sprijinea cu amândouă mâinile în acest sertar. Stătea cu capul ușor dat pe spate și părea că-l ascultă foarte serios pe maior, iar acesta găsisese, se pare, un unghi foarte favorabil poziției sale, căci continua să nu stea nici jos, nici în picioare.

— Dar, firește, noi suntem acum la putere și suntem datori să fim calmi, nu trebuie să ne grăbim, e momentul să interpretăm și să tragem concluziile calm.

Vorbea destul de cursiv și încerca să surprindă pe fața primului-secretar o reacție anume, din care să tragă o concluzie cu privire la poziția acestuia la punctul său de vedere. Nu înțelegea de ce trebuie să dea explicațiile pe care le dădea de față cu țăranul acesta și în general i se părea că primul-secretar îl pune la încercare sau vrea să verifice o anumită situație.

— Da, îl întrerupse Dumitru Dumitru. Și cu ăsta ce este? întrebă el arătându-l pe Năiță Lucean.

— A fost adus pentru nepredarea puștii.

— Ai pușcă? întrebă Dumitru Dumitru, acum iar cu o vie curiozitate, și în primul moment Năiță Lucean vru să spună cu toată gura „Da!“, și chiar așa i se păru și lui Dumitru Dumitru.

Dar din gura lui Năiță ieși un:

— N-am, tovaroșe, de unde să am și mai ales ce să fac eu cu pușca? Fiindcă le-am spus și dumnealor, și îl arătă pe maior, dar reveni, adică le-am spus băieților cu care am venit acum trei zile cu mașina că nu am, că pușca îți cere ale ei, trebuie să te ocupi de ea, să ai timp de distracție, eu de unde dracu', dacă am șase copii și toți mănâncă și toți chirăie când nu le dai, și cum e pământul la noi, numai de pușcă n-ai timp. M-a și căutat, conchise Năiță, și tot n-a găsit.

Maiorul îi întinse primului-secretar dosarul în care Năiță recunoscuse scrisul celor care-i luaseră declarații, iar el nu le semnase.

— A căutat și cu câinele și tot degeaba, mai găsi el totuși cu cale să adauge, văzând că primul-secretar se oprește asupra uneia dintre declarații și că subliniază cu creion roșu ceva.

— Până unde ai fost? întrebă Dumitru Dumitru, dar Năiță nu înțelese la ce se referea și se uită la el nițel nedumerit. Cu războiul, preciză acesta, și Năiță se luminează dintr-o dată.

— Păi în partea asta n-am fost, zise el ca o scuză, decât până la Banska-Bistrița, fiindcă ne-a rănit și a trebuit să ne retragem ca veteran.

— Ei, se întoarse Dumitru Dumitru către maiorul de securitate. Dar în clipa aceea, Năiță se și văzu ieșind pe ușă și se și văzu coborând Valea cu pietrele.

Mergea ca într-un vis, și când Dumitru îi spuse „Măi moșule, aș vrea să mai stăm de vorbă“, el nu văzu mâna întinsă a acestuia, ci avu impresia că toată povestea începea din nou și, lăsând iar căciula jos lângă scaun, rupse din suflet întreaga lui deznădejde pentru a-și susține cauza cu singurul argument în care credea.

— Nu-mi pare rău, zise el, astfel, decât că am lăsat un sac cu porumb la moară și stă acolo de trei zile și n-are cine să-l ridice, și la moară trage, și porumbul mucegăiește.

CAPITOLUL IV

MASA

Ningea așezat și tăcut, vântul nu mai bătea, se lăsase o liniște curată, se putea auzi cum se așază fulgii de zăpadă ușor, unul peste altul, și cum se apleacă sub ei crengile negre ale prunilor prin grădinile peste care plutea lumina calmă de dinaintea înserării, parcă se pregătea o sărbătoare, demult deasupra acestui sat nu mai stăruise atâta pace, dar ea avea să se dovedească repede trecătoare și mai ales prevestitoare a unor întâmplări deloc pașnice și deloc vesele. Drumurile fuseseră troienite și nimeni nu mai ieșise cu carul sau cu sania să răscolească zăpada și să facă pârtii, potecile fuseseră înghițite sub nămeții cât casa, nu se mai cunoșteau șanțurile și gardurile, acoperișurile albe veneau cu streșinile până se împreunau cu foișoarele de lemn și ningea mereu, și satul pierea, dar pierrea frumos ca într-o poveste, și din când în când Pătru cel Scurt ieșea în sălița din spatele casei și privea văile care coborau rostogolite acum și rotunjite până sub poalele munților, unde se întuneca, și ochii lui se opreau și începeau să-i lăcrimeze. Așa stătea și acum, răzimat de stâlpul săliței și asculta liniștea aceea nefirească și auzea bine cum cad fulgii și cum ating ei stratul de zăpadă de dinainte, și îi urmărea cum vin și cum se rotesc și se așază lin, simțea greutatea lor, dar o simțea altfel decât era, o simțea ca pe o greutate adevărată, iar greutatea asta nu se așeza pe zăpadă cum vedeau ochii lui, ci pe pieptul lui și pe inima lui și se trezea oftând. Era într-o vineri, se încheiase o săptămână de când nu mai ieșise nici el din casă și nici pe la el nu mai venise nimeni, stătea cuc cu nevasta lui, nu

vorbea nici el, nu vorbea nici ea, se uitau unul la altul și părea că se înțeleg, la prânz ea pune masa, dimineața el tăia lemne, seara el își făcea de lucru prin curte, închidea fără nici un rost o ușă la un beci unde nu intra nimeni, căci n-avea cum, dar așa era obiceiul gospodarului să încuie seara toate ușile, să le zăvorască, noaptea trecea ca o pedeapsă, ea torcea până se isprăvea focul în sobă, și dimineața o lua iar de la început. Când vorbeau, vorbea fiecare singur, cu câte-un lucru de care se împiedicau sau de care aveau nevoie și nu-l găseau, cu vaca în grajd, care nu se mai sătura, „Și să vedem cum o să mai ieșim și din iarna asta?“, cu câinele pe care seara îl dezlegau, și el năvălea plin de zăpadă în săliță și chiar în casă și lătra de bucurie și din lătratul lui se stingea lampa, și atunci Pătru pune mâna pe câte-un rețev și-l certa vesel și-l amenința, iar câinele se repezea pe ușă afară, dărâmând de fiecare dată câte ceva, iar Pătru îl înjura, însă cu o mândrie pe care numai el o înțelegea, căci câinele acesta care crescuse cât un mânzat îl făcea pe Pătru să se vadă și el gospodar, cu câine care are ce păzi, adică avere, acareturi, strânsură. Casa lui era însă abia la început, nici nu fusese terminată, n-avea în curte nici acareturi, n-avea nici cine știe ce strânsură, zestrea nevastei nu fusese nici ea cine știe ce, iar într-o seară Pătru își aduse aminte că socru-său îi promisese și două oi cu scăderea lângă Crăciun, și Crăciunul venise, trecuse, trecuse și Sfântul Vasile și Boboteaza, trecuse ianuarie, trecuse bine și din februarie și socru-său nu se mai făcea că ține minte ce hotărâseră la nuntă.

— Măi femeie, deschise el vorba după o lungă socoteală în timp ce ea strângea masa cu felul ei tăcut și nițel adormit căci ținea mereu capul în pământ, uite că vine și martie, o să se ia și zăpada asta, că n-o să țină cât lumea, acuși vine și Paștele, și socru-meu nu se face deloc cu oile alea două câte le-a promis, că dacă știam că nu ți le dă discutăm altfel, aveam alta discuție...

Femeia rămase cu talerele de pământ în mână în mijlocul drumului de la masă la sobă unde o oprise vorba lui Pătru, dar

fără să întoarcă spre el capul sau să-l ridice, parcă ar fi citit în talerul acela peste care așezase lingurile de lemn.

— Nu zici nimic? o întrebă Pătru. N-ai glas la chestia asta, adăugă el cu aerul că ea acum tăcea, sau tocmai acum, în timp ce în rest nu-i mai stătea gura și el nu mai putea de răul gurii ei.

— N-au uitat, zise ea, și se strecură cu mersul ei ferit și băbesc și chiar vru să iasă afară, dar Pătru avu impresia că ea fuge de răspuns și că-l ocolește.

— Păi nu pleca, se răsti el, ca dacă pleci ar fi cazul să te duci la ei și să le spui că acum se ia zăpada și eu vreau să mă fac cioban și să mă duc cu oile la munte, că o turmă ca aia pe care ți-a dat-o ție de zestre nu se poate ține pe-aici pe la noi, trebuie s-o ducem la munte.

Femeia se mai oprise o dată tot așa, cu capul în pământ și ținând talerele ca pe o colivă la parastas, cum i se păru lui Pătru, însă când acesta termină ce avea de zis ieși pe ușă afară.

— Da, continuă Pătru cel Scurt ca și când ar fi vorbit cu prietenul său Năiță Lucean, vorbim bine frumos, ne tocim omenește, înțeleg și eu situația lor, că oameni suntem, zice că nu poate să-i dea decât două oi, accept două oi, accept și termenul, și el, „bună ziua“. Păi o casă se ține greu, o muiere mănâncă, oricât ar fi ea ca Sfânta Vinerea asta a mea, se mai și îmbracă, fiindcă nu e tot anul vară, mai dă și frigul, și atunci ce să faci, să degere, nu se poate, toarce un caier de lână și-și face ciorapi. Da, încheie el oarecum satisfăcut, căci de mult aștepta să se supere pe nevastă-sa și să-i zică ceva din care să priceapă și ea că are bărbat. „Că alții le bat de le rup și de câte două ori pe săptămână“, se gândi el, văzând că femeia nu se mai întoarce și că nici nu se aude cotrobăind, cum îi era obiceiul, prin săliță, le bat bine, și ele dorm ca puii, și dimineața cântă înaintea cocoșilor.

Se întorsese destul de târziu, iar el bănuise ca fugise acasă să-i spună lui taică-său ce și cum, adică să nu uite ce au făgăduit, că el, Pătru, nu uită și e viața ei cu el la mijloc, nu sunt numai cele două oi.

— N-a uitat, zise ea când se întoarse, n-a uitat, dar n-a avut bani, însă face acum că dă niște prune lui Terteci ăla de i-a mâncat calul nasul la botezul nepoate-si, face rost de bani și ori ți-i dă ție să le cumperi tu, ori le cumpără cum a zis.

— Lu' care Terteci i-a mâncat calul nasul? se înveseli brusc Pătru cel Scurt, când i l-a mâncat, la care botez?

Se făcea că nu-l mai interesau oile, pentru că într-un fel se asigurase de ele. Acum îl distra chestia cu calul care putuse să mănânce nasul cuiva.

— Parcă tu nu știi! zise femeia, și clătină din cap ca și când i-ar fi spus „Om bătrân, te bucuri de nenorocirea altuia!“

— A! făcu Pătru bine dispus în continuare, căci și vedea oile în curte și se și închipuia pe el tunzându-le la primăvară în curtea din fața casei să-l vadă toată lumea, și mai ales Năiță Lucean.

De mult se visase el tunzând o oaie care era a lui și pe Năiță oprindu-se la gard și întrebând cum făcea el când vrea să arate că se mira de sărăcia cuiva: „Ce faci, măi Pătrule, ce-ai cu bietul animal, de-l lași în pielea goală acum, pe frigul ăsta, nu mai ai cu ce să te-acoperi? Acoperă-te, mă, cu nevasta, nu fi prost, acoperă-te cu ea și lasă oaia, că e cel mai nevinovat animal, nu e ca muierea“.

— Păi stai, frate-meu, se adresa Pătru, vesel de tot acum, femeii, care se ghemuise lângă sobă și își făcea de lucru cu niște cârlige de împletit, că pe Terteci ăsta eu l-am scăpat din gura calului, că dacă nu eram eu îl mânca de tot și el nici nu băga de seamă, rămânea de umbla fără cap până la sfârșitul vieții lui. Credeam că de altul vorbești, sâsâi el din ce în ce mai vesel, dar femeia lui continua să tacă și parcă nu-l auzea, nu credea în veselia lui, stătea mută și posacă și lui Pătru îi trecu repede tot cheful.

Și iar se scurseră câteva zile bune, tăceau amândoi, casa era pustie cu ei în ea, masa era ca o pomană după cineva care murise, ziua se scurgea precum cenușa din gura sobei, noaptea se petrecea cu întunericul ei, Pătru ieșea afară la stâlpul săliței și stătea cum stătea acum, privea cum se rostogolesc văile până la poalele

munților și cum ninge, și cum cad fulgii ca o părere. Era o liniște cum nu mai auzise decât pe front când se oprea bătaia artileriei pe neașteptate și ei în tranșee aveau impresia că aud fumul cum se ridică din gropile bombelor și așteptau să strige cineva după ajutor, acel „Fraților, nu mă lăsați“ pe care îl auzise de o mie de ori.

Se întuneca încet, ninsoarea se cernea la fel de ușor și de așezat, văile nu se mai vedeau, Pătru cel Scurt se desprinsese de stâlp și intră în casă îngândurat. Ar fi vrut ca nevasta să-l vadă așa și să bage de seamă că e supărat și să-l întrebe ce e cu el, și ea ce să facă, dar această femeie chiar când vedea toată frământarea lui, și o vedea, nu putea să zică nimic, nu credea că e bine să-l întrebe ceva, ea aștepta să-i spună el ce avea de spus, și ea să se supună, să facă, adică, tot ce zicea el și tot ce vrea el fiindcă de aceea era nevasta lui, să-l asculte supusă și nu să-l iscodească. Însă el nu știa toate acestea și nu vedea decât fața ei mută și fruntea ei, care nu se mai ridica din pământ. Își luă pe el o manta militară de postav gros cu care venise de pe front și un an, doi o ținuse dosită, acum însă începuse să o poarte, nu-i mai era frică să nu-l întrebe careva de unde o are și dacă are chitanță pe ea. Mantaua nu fusese a lui, se vedea bine, căci era mai lungă decât ar fi trebuit, iar el nu o scurtase, îi păruse rău să bage foarfecele în ea, și mergea cu ea ca și când ar fi fost îmbrăcat într-un anteriu, măturând cu poalele drumul, iar poalele se cam zdrențuieseră, și el cum era scurt părea și mai scurt scufundat în acel sac militar, cu epoleții atârându-i pe umeri, căci nasturii lor se pierduseră de mult.

— Vezi că lipsesc nițel, îi atrase el atenția femeii cu o grijă pe care ea nu i-o cunoștea, căci nu prea obișnuia să spună când pleacă dacă întârzie, și cât întârzie, pleca și era bun plecat, iar când venea era bun venit, n-avea obiceiul să povestească pe unde fusese sau ce văzuse, acasă era la fel de mut cum se făcuse el cunoscut înainte de război și în felul acesta se potrivea bine cu muierea lui, credeau cei care nu știau ce e în casa lor și în sufletul lor.

— Mă duc pe la Năiță să vedem ce mai face, ce crede el de zăpada asta, ne astupă, că nu vezi că nu se mai oprește din nins, și dacă o ține așa o să ieșim din casă prin tunel.

Vorbea însă mai mult pentru sine, simțea că femeia nu participă la informațiile pe care le dădea el, ea stătea după sobă și tăcea, parcă nici nu auzea, deși ea auzea tot și chiar ar fi vrut acum să spună ceva, căci era pentru prima dată de când se luaseră când el îi spunea unde se duce și de ce se duce și ea vedea bine că se întâmplă ceva cu acest om al ei, dar nu știa dacă era bine sau nu să răspundă, nu știa dacă nu era mai bine să stea smerită și el singur să priceapă că ea aude și vede tot ce zice și tot ce face el. Când ieși din casă simți un pustiu în el ca și când ar fi ieșit dintr-o moară, și în moara aceea nu era nimeni, iar moara măcina singură și în gol, între pietrele ei nu era nici un bob de porumb. Încercă să deschidă o portiță de lemn care îl scotea din curtea casei, dar zăpada o troienise și se lăsă păgubaș, încăleacă gardul și, scurt cum era, când sări dincolo se înfundă tot în zăpadă și se trezi și cu un câine peste el, vesel.

Mergea greu prin nămeții care făcuseră totuna plaiul cu drumul lor vechi, mantaua îi mătura zăpada, se împiedica în ea, și de la o vreme se apucă și ridică poalele și le prinse de brâu. Câinele venea după el gâfâind, în salturi scurte, și pe măsură ce înaintau, Pătru începea și el să gâfâie, și cum călca, cum stătea să se rostogolească și să se înfunde în troienele peste care ninsoarea se cernea fără încetare cu o liniște nefirească. Nu se auzea absolut nimic, nici măcar pașii lui Pătru nu se auzeau, căci se înfundau moale în zăpadă, și întunericul le ascundea și mai viu urmele. Năiță Lucean nu stătea chiar așa departe de Pătru, nu-i despărțea decât un vârf de măgură, vara se ducea ca titirezul, acum era la poalele măgurii aceleia, acum era în vârful ei, unde niște moși ciopliseră o biserică de lemn, toată din lemn, și cuiele cu care erau prinși căpriorii erau din lemn. Biserica nu era mare, cât o bucătărioară de vară, dar stătea pe vârful măgurii ca o corabie, și ce

era de ea era turla, subțire și înaltă, strecurată printre crengile unor pruni vineți, crescuți și ei ca niște sălbatici. Casa lui Năiță fusese clădită într-o vale pitită sub niște nuci de demult, sălbaticiți și ei de când tot făceau umbră pământului și de câtă lume scuturaseră toamne fără număr nuci verzi cât oul de mari. Prin fața casei trecea un fel de drum de cătun, dar în dreptul casei lui Năiță Lucean acest drum pierea, căci toată curtea, cu acareturile, cu carul cu boi, cu plugul și roatele lui de lemn, cu un fel de tocător de lemne și cu câinele legat de el cu un lanț destul de lung ca să ajungă și în curtea casei — toate acestea, și vara și toamna, fără încetare, și cu butia de prune pusă la umflat plină de apă scoasă dintr-o fântână săpată și ea în marginea drumului sub un mal, toata averea lui Năiță aproape, se părea că fusese scoasă de cineva în drum, iar drumul se sfârșea și se termina năpădit și sufocat de câte putuse Năiță să pună deasupra lui. Acum însă nu se cunoștea nimic din acest prăpăd care înghițea drumul, și Pătru chiar se miră unde dracu' putea Năiță să strângă și să ferească atâtea câte strânsese Năiță și le ținea în văzul tuturor.

Când ajunsese la poarta casei văzu cu uimire ca aceasta se află închisă, și încercând s-o împingă ca să intre înăuntru observă că fusese proptită cu un par și deși ar fi vrut să-l ia pe Năiță pe neașteptate, căci câinele acestuia îl cunoștea și nu-l lătra, n-avu încotro și strigă cu glasul său răgușit și pierit, ca al unui om care văzuse lupul și nu se mai trezise din spaimă:

— Năițăăă, Luceaneeee, acasă ești, mă, auzi?!

— Care ești, mă, de n-ai stare la tine acasă? se auzi repede vocea răstită a lui Năiță Lucean. Pătrule, tu ești mă, pă tine nu te-a răbdat, mă, muierea și te-a dat afară din casă?

— He-he-he! făcu Pătru cel Scurt, omul tânăr mai pleacă și el, se face că se duce la câte-un prieten, și când se-ntoarce schimbă macazul că satul e mare și cerere multă.

— Mă fire-ai al dracului, de-aia plecași tu de-acasă, că nu mai ai unde ține calul și trebuie să-l scoți la linie?

— Mai e cineva? întrebă Pătru cel Scurt în timp ce se scutura de zăpadă în sălița de la intrare, auzind înăuntru glasuri necunoscute de bărbați, copiii lui Năiță fiind încă tinerei și de nebăgat în seamă, cel mai mare abia împlinise optsprezece ani, iar ceilalți cinci se țineau unul după altul la câte-un an.

— Mai e, răspunse Năiță, că la omul cu cap vine și deșteptul, vine și prostul, cum veniși tu acum, așa că intră și dă bună seara, cum te-am învățat, că așa e la modă, când intri în casă scoți căciula și zici și tu ce trebuie, după cum e anotimpul, dacă e ca acum, iarna și seara, zici și tu bună dimineța la Moș Ajun.

Pătrunseră în celar, o odaie ținută ca bună, dar cum Năiță avea mulți copii și doar într-o singură încăpere făceau focul iarna, celarul era și camera bună și rea, toți stăteau iarna în ea, și de jur împrejurul ei făcuseră un fel de paturi pe niște capre de lemn și dormeau la rând unul lângă altul. Acum, copiii fuseseră înghesuiți lângă sobă și toți dormeau afară de unul, Vasilică, pitic ca maică-sa și pistruiat rău, tot ca ea, însă rău de gură ca Năiță. Țsta stătea cu o mână la ochi și se făcea că doarme, însă nu scăpase nimic din ce auzea că vorbeau Năiță cu prietenii lui și mai ales nu scăpa înjurăturile lui Gheorghe Oțăt, care nu putea să bage în gură o lingură de fasole fără să găsească un motiv și să pomenească un sfânt din calendarul pe care i-l lipea muierea în fiecare an, de Crăciun, deasupra capului unde dormea. Se dusese vestea despre el cum asista la lipitul calendarului de Crăciun chiar în ziua întâi și cum se uita el apoi curios pe rândurile fiecărei luni, să găsească un sfânt nou de care nu mai înjurase până atunci.

— Mă Gheorghe, tu ai să fii pedepsit rău pe lumea ailaltă! Îl amenința femeia, una Vetuța, neagră ca un drac și cu un glas subțire, pe care el, în tinerețile lui, o furase dintr-un sat vecin, la o petrecere de lăsata-secului.

— Dracu' știa, fratele meu, că se înnegrește așa, că n-o mai luam, că eu am luat-o neobligat, se justifica el din senin, apoi înjura de câte-un sfânt de care nimeni nu auzise, de pildă de „înălțarea sfântului mare mucenic Aristică“.

— Mă Gheorghe, îl contrazicea neapărat cine îl auzea, de unde l-ai scos tu pe Aristică? ăsta nu e sfânt.

— Păi nu e, mă, zicea Gheorghe Oțăt, ăsta e mucenic. Mucenicii au alta catagrafie, că și la ei e o socoteală, nu e ca aici, la noi, unde pă toți ne înjură la fel.

Lângă Gheorghe Oțăt stătea Dumitru lui Dincă, ciungul, și fuma dintr-un chiștoc de ziar, căci deși era ciung se ambiționa să-și facă singur țigările și le desfăcea pe cele de fabrică, le punea tutunul într-o tabacheră și își răsucea altele din ziar pe genunchi și repede, iar ciotul în timpul acesta se legăna deasupra genunchiului, închipuind aceleași gesturi pe care le-ar fi făcut mâna dacă era întregă.

Mai era socrul lui Năiță Lucean, rămas surd de la 1916, încă cu niște ochi ca de viezure, prindea tot după mișcarea buzelor și reușea să se înțeleagă și cu Ion al lui Ciclop, acesta nu numai surd, dar și fonf. Fugea cu ochii de la unul la altul și nu scăpa nici un cuvânt însă câteodată le mai potrivea de la el și nimerea ca Ieremia, dar nu se lăsa, era un om fudul și umbla cu un baston cu măciulie de alamă și fuma cu un țigaret de mesteacăn. Gheorghe Oțăt ținea în mână o ceșcuță de pământ ars pe care se mai vedeau niște litere afumate închipuind numele de Hurezu, ceea ce dovedea că fusese făcută de olarii din târgul apropiat și cumpărată în vreo sâmbătă, ca un lux, de către cineva dintr-ai lui Năiță Lucean, pentru că altfel și satul lor era de olari și chiar și socrul lui Năiță era olar și destul de iscusit dacă din palmele lui ieșeau ulcioare ca niște amfore și un sat întreg se ducea la cosit cu apă în ulcioarele arse de acesta și înflorate de acesta cu o pensulă muiată în alb de zinc.

Lângă Oțăt fusese pus un scăunel mic de la o masă cu trei picioare, iar pe scăunel — o sticlă verzuie astupată cu un dop de cocean. Sticla se cam golise, beau toți pe rând din ceașca de Horezu, beau legumit, ținând buzele lipite mult de buza ceșcuței, trăgeau pe nări damful țuicii de prună și de fiecare dată cu o falsă

sfială și cu o falsă smerenie și clătinând din cap, adică ce să facă, se supun, sunt la om în casă și nu se poate să-l refuze, altfel nu acesta ar fi obiceiul lor, și chiar și Năiță făcea la fel, adică nici el n-ar fi băut, că doar era la el acasă, și avea când să bea, dar așa era obiceiul și era frumos să bea și el la rând cu musafirii săi, și mai era și situația asta nenorocită care-i strânsese la un loc și beau de supărare, iar muierea lui Năiță îi fura cu coada ochiului și se gândea că sticla se terminase cam repede și „nărodul de Năiță“ iar o trimite în magazie să mai scoată una, și uite-așa se duce țuica și se trezesc primăvara când e mai scumpă și când ar fi putut să scoată și ei un ban mai mult pe ea, că nu mai au pe ce scoate.

— Genico, zise Năiță chiar în acel moment, dă o fugă prin magazie și vezi de mai scoate nițică țuică, fiindcă veni și finul Pătru și e cam înghețat și mai avem și noi de vorbit.

Din locul în care stătea, femeia tresări arsă că i se împlini precizarea și se uită la Năiță ca la un om care spune la prânzul cel mic că a răsărit luna și a apus soarele. Se ghemuise și ea pe un astfel de scăunel mic cu trei picioare la gura sobei și din când în când râcăia jarul cu o țăpușă de fag și răscolea focul, care se și pornea bubuind în soba de cărămidă pe timpuri albă, acum însă afumată, gălbuie și zgâriată de tot felul de semne făcute de copiii de școală ai lui Năiță.

— Auzi, adăugă Năiță întrebător și poruncitor în același timp, căci vedea că femeia lui nu prea are de gând să se îndrepte spre magazie.

— Un moment, interveni Gheorghe Oțăt, un moment, că nu e bine să se puie țuică nouă peste țuică veche și văz că a mai rămas ceva pe fundul sticlii, așa că mai bine să scurgem noi tot, cristelnița mării sfântului Alexe, omul lui Dumnezeu, care cade la 18 martie și mai sunt cinci săptămâni până atunci.

Și scurse sticla verzuie în ceașca de Hurezu, apoi întinse sticla Genicăi, dar aceasta nici nu vru să se uite la el, nici să ia sticla, nici să-i răspundă.

— Ține, că-mi cade din mână, fiindcă eu sunt slab la greutate, numai ceașca pot s-o țin, zise Gheorghe Oțăt, și toți izbucniră în râs și cel mai ascuțit se înfipse în capul femeii râsul șuierat-ascuțit al lui Pătru cel Scurt, care se înghesuise și el pe pat lângă ceilalți după ce dăduse mâna cu ei, iar cum era scund, spânzura cu picioarele deasupra dușumelei de pământ bătut cu maiul, căci în casă nu aveau scândură.

— La primăvară, hotărâse Năiță, la primăvară podesc și eu, că nu se mai poate, vine civilizația peste noi și trebuie să fim pregătiți, punem scândură, dar atunci să nu vă mai prind prin casă, că vă cotonogesc. Dormim toți pe prispă.

— Și iarna? întrebese Vasilică, piticul, și murise de râs.

— Și iarna o scoate tac-to, răspunsese Pătru cel Scurt. O scoate și o pune la păstrat în pod, și primăvara o pune iar.

— Păi nu te duci, Genico? întrebă iar cam încruntat Năiță Lucean. Se simțea că nu-i convenea rezistența muierii. Te duci, sau mă duc eu?

— Du-te, răbufni femeia, și ridicându-se porni iute spre ușă, dar fără să ia sticla din mâna lui Gheorghe Oțăt. Du-te tu, că e țuica ta, și tu o bei și să vedem la primăvară cu ce te mai duci după porumb și ce mai dai de băut cositorilor, ca tu așa faci, însă nu se mai auzi ce face Năiță Lucean, căci femeia pitică și cu părul roșu și pistruiată ieși pe ușă, trântind-o și lăsându-i pe toți destul de nedumeriți.

— O vezi, zise Năiță Lucean, luând sticla din mâna lui Gheorghe Oțăt, o vezi, și când mă luaseră băieții ăia astă-toamnă cu chestia cu pușca plângea de se rupea cămașa pe ea, și când m-a văzut că viu acasă făcea: „Bine că veniși, Năiță, bine că veniși, Năiță, că era să mor, că eu fără tine era să mor“, și repede s-a dus în magazie și mi-a adus o sticlă de țuică și a spart patru ouă și stătea la masă la capul meu și-mi turna și le spunea la copii: „Lasă-l, mă, pe tac-to să se îmbete și el, că de unde a scăpat el, vai de capul lui...“ C-așa e muieria, a dracului, când nu te are te jelește, și când stai cu ea zice că n-are nevoie.

— Bine, zise socrul lui Năiță Lucean, care asistase tăcut și obiectiv la discuție, cu aerul că el nu se amestecă, treaba lor, are și femeia adică dreptate, nu că e fata lui, deși ar fi băut și el o ceșcuță.

— Păi, dumneata ce zici? i se adresă Năiță, obligându-l să iasă din neutralitate. Ce, faci ca Elveția?

— Mă băiete, răspunse acesta păcăind din trabucul de lemn de mesteacăn, tu ești la tine acasă, tu hotărăști.

— Dar de băut ai mai bea? îl întrebă iar Năiță.

— Domnule, i se adresă atunci Pătru cel Scurt, problema care se pune, îl imita pe Năiță Lucean când acesta făcea pe filozoful, problema care se pune este dacă nu este cazul să-i dea omul două palme fiindcă nu execută ordinele, și dumneata ca părinte ar trebui și dumneata să-i dai, că așa face un părinte cu copilul lui dacă nu ascultă.

— He-he-he, râse Gheorghe Oțăt, se încinge birjeria, îmi place, n-am ce zice, am panaramă!

— Ai pe moartea să te ia! intră femeia lui Năiță brusc pe ușă ca și când ar fi ascultat tot ce vorbisera ei până atunci, dar nu putea fi așa, fiindcă în mână avea o sticluță de o jumătate de chil plină cu țuică, ceea ce însemna că fusese în magazie și că nu aflase decât ce zisese Gheorghe Oțăt.

— Eee, se schimbă socoteala, ieși din tăcerea lui și Dumitru lui Dincă văzând sticla de țuică în mâna femeii.

— Se schimbă, sigur, dacă s-a schimbat și sticla, și acum bem dintr-una mai mică, observă Pătru cel Scurt.

— Mersi, zise Năiță Lucean, și să fie primit, iar în glasul care se voia intenționat boieros și fandosit, femeia intui și mulțumirea lui pentru chibzuiala ei, care știuse să schimbe sticla și deci să mai apere butoiul pentru nevoile de la primăvară.

Iar umplură ceșcuța, și acum veni rândul lui Petru cel Scurt să dea noroc, dar acesta stătea cu ceșcuța în mâna stângă, și cu dreapta, cu mâneca mantalei, de care încă nu se dezbrăcase, cum nu se dezbrăcase nici unul dintre ei de laiberele de dimie săină

cu care erau încotoșmănați, cu mâneca mantalei se ștergea la gură, mai mult se freca prelungind intenționat momentul când avea să ducă ceașca la gură și să dea noroc.

— Hai, Pătrule, că ne apucă dimineța și mai trebuie să plecăm și pe acasă, se impacientă Dumitru lui Dincă, agitănd proteza de lemn, la care meșterise ca să și-o monteze la mâna ciungă, după ce îi încălzise cotorul la gura sobei. A intrat un frig în mine de atunci de pe front de când m-a rănit, se justifică el, și frigul ăsta îl simt la moanta asta parcă ar fi intrat gerul în mine prin locul ăla și câteodată mă mai trezesc și că-mi degeră degetele și eu n-am nici mână, dar degete, râse apoi, încântat de ceea ce putea să i se întâmple și de ceea ce putea el să simtă de când rămăsese ciung.

— Ai răbdare, zise Pătru cel Scurt, ai răbdare să mă obișnuiesc, și terminând, în sfârșit, de șters la gură ridică ceașca și se ridică chiar și el în picioare, mai mult sărind din pat, căci nu ajungea cu picioarele până la dușumea.

— Noroc! zise el cu glasul acela șuierat, noroc și să trăim o mie de ani, afară de sărbători, și cu drept de apel...

— Și să vedem ce facem cu colectivizarea! continuă Năiță Lucean. Că așa m-a întrebat pe mine la plecarea de la Securitate maiurul ăla care zicea că „Ei, acum să te vedem, tovaroșe Lucean“. „Cum să mă vedeți, tovarășe maiur?“, mă fac eu că nu înțeleg, dar ieșisem de la ei, ieșisem pe poartă și ieșise și maiurul cu mine. El se ducea la treaba lui, eu mă duceam la a mea. „Păi să te vedem cum faceți cu colectivizarea, cum ai vorbit cu tovarășul prim“. „Păi ce-am vorbit?“, mă fac eu iar către el. Nu mai eram în dreptul Securității, ajunseseam cam în dreptul unde avea Coana Marița restaurant, de e acum nu-ș’ ce dracu’, un fel de birou, de stă la el gușatul ăla al lui Budurică de la Cireșu.

— Care Budurică, dom’le? întrebă enervat din senin Gheorghe Oțăt, ăla de a fost cântăreț la biserică?

— Ȃla, domnule! confirmă Năiță răstit, Ȃla, Ȃla, să-l vezi acum la birou în piață și cu geantă de piele...

— De unde are el geantă, mă Năiță, că era vai de mama lui, nu știi tu că l-a prins popa Doară furând banii din căldărușă, la Bobotează, în casă la una, cum dracu' o chema, de i-a spus popii:

„Părinte, botează-mă, că vreau să fac o faptă bună și vreau să mă știu botezată“. „Ce faptă, taică?“, întrebă popa, el era și cam surd nițel. „Păi, zise, vreau să-ți arăt cum te fură cântărețul, ia caută-l dumitale și să vezi că toți creițarii îi are în buzunar“.

— Ei, zise Năiță Lucean, Ȃla are geantă de piele și bonier și taie la amenzi la țărani în piață și înjură, Cristosu mamei lui, de zici că el e Dumnezeu.

— Dar de unde are el geantă? insistă foarte mirat Pătru cel Scurt.

— Le-a dat, domnule, le-a dat: la toți, tu n-ai văzut că și Ciclop are geantă? Le-a dat de la partid.

— Păi are partidul atâtea geți? mai întrebă Pătru cel Scurt, preocupat în mod sincer de chestiunea asta cu gețile, care de altfel pe toți îi preocupa, fiindcă într-adevăr cei care veneau cu geți în sat erau destul de mulți în ultima vreme, și geanta asta era un fel de legitimație la vedere, un fel de act de autoritate, și toți care veneau cu geantă o puneau de fiecare dată cu mare grijă lângă ei și o păzeau foarte atenți cu privirile, sau, ca o dovadă de cea mai mare încredere, o dădeau în grija câte unuia de la primărie. „Tovaroșe, zicea acel cineva cu geantă, ai dumneata grijă nițel de geanta mea“, și zicea „geanta mea“ de parcă ar fi zis „ai dumneata grijă de casa de bani a statului“, iar cel care avea această cinste devenea și el brusc al dracului și important, și acesta nu putea fi decât ori Craina președintele, ori unul Geanovu, secretar de partid, ori chiar Ciclop, care era cel mai rău în acele momente și nici la telefon nu mai voia să răspundă. Se uita la el cum zuruie de-ți țiuiau urechile și ridica din umeri neputincios. Avea, adică, altă misiune, mai importantă.

— Și ce mama dracului poate să aibă Budurică ăsta în geantă? se interesă curios și Gheorghe Oțăt.

— Pe mă-sa, ce să aibă? N-are nimic.

— Are el, n-avea tu nici o grijă că are el ceva!

— Păi are bonierul și banii după amenzi.

— Păi ce e, dom'le, Budurică, ce a ajuns el, de taie amenzi în piață? Cine i-a dat lui bonierul și cui îi dă el banii? Ori face cum făcea cu căldărușa lui popa Doară.

— Domnule, el e la Arlos, preciză socrul lui Năiță Lucean, care, fiind surd, abia se dumirise despre cine vorbeau ei, și intervenția lui făcu o oarecare liniște, căci locul acela unde se spunea că lucrează Budurică le impunea la toți un fel de respect, dublat și de o anume îngrijorare, așa ca două-trei secunde se lăsă o liniște rea, și Năiță se grăbi să o spargă, căci precizarea nu mai suporta nici un fel de adaosuri.

— E și la Arlos, dar e și la piață, cu amenzile, însă vine el și timpul lui, n-avea grijă! lăsă el un fel de nădejde în sufletele celor de față.

— Așa, ceru continuarea poveștii Gheorghe Oțăt, ce zicea maiurul?

— Păi asta zicea, că ce am vorbit eu cu primul-secretar, cu Dumitru, că adică vine colectivizarea și ar fi cazul să ne înscriem, și eu să mă înscriu primul.

— Și, sâsâi Pătru cel Scurt, care devenise foarte preocupat de ceea ce începuse să povestească Năiță Lucean și lui nu-i spusese când se întorsese de la Securitate și acum auzea cu uimire că Năiță știa și tăcuse o iarnă întregă.

— Eu însă mă făceam către el că nu prea înțeleg, adică ce vorbisem eu cu primul-secretar era altă chestiune dar el se ținea după mine, ca și când ne-am fi plimbat noi amândoi prin târg, și mai la urma noastră venea moșul ăla de la Olteț care ieșise cu mine o dată, că și pe el îl chemase la Dumitru.

Se vedea însă că și Năiță ocolește această discuție de care nu mai vorbise nimănui până atunci, sau dacă nu o ocolește, amână

cu bună-știință finalul ei, iar prietenii săi uitaseră să-și mai pună țuică în ceașcă, aceasta rămăsese în mână la Pătru cel Scurt, uitase și el să mai bea din ea, o pusese pe genunchi și o ocrotea cu palma stângă.

— Păi atunci înțeleg, lăsa socrul lui Năiță Lucean să se vadă că pentru el lucrurile încep să se limpezească.

Nu-l întrebă însă nimeni ce înțelege, și el continuă:

— Când am fost alaltăieri după tutun mă trage ăsta de la Mat, Difuzor, de mânecă și zice: „Neică Trușule, să-i spui lui Năiță să dea pe la mine, că am să-i spui eu ceva numai lui“. „Ce, mă? îl întreb eu. Mie nu-mi spui, că sunt tatăl lui?“. Îmi vine ca un copil, acum dacă mi-e ginere, și mă dau cu el acolo în spate, unde iau masa tovaroșii care vin de la Raion și joacă loz în plic. „Neică Trușule, se face colhoz, l-am auzit eu pe Craina vorbind cu unul de la Partid, și ăla zicea că să stea Craina de vorbă și cu Năiță Lucean, că nu-ș’ ce zicea că s-a înțeles Năiță cu primul-secretar, cu Dumitru“.

— Păi ce m-am înțeles? întrebă ars Năiță Lucean, și toți întoarseră capetele spre el, și muierea se ridică repede de la gura sobei și veni mai aproape de ei.

— Când ți-a spus Difuzor? întrebă în liniștea rea care se lăsă Dumitru lui Dincă.

Iar își scosese proteza de lemn și o încălzea la gura sobei, ținând-o cu mâna bună de departe, căci focul dogorea zdravăn.

— Alaltăieri, răspunse socrul lui Năiță.

— Ce i-ai spus tu, mă, lui Dumitru ăsta de la Raion? întrebarea o pusese acum Gheorghe Oțat și părea nițel cam iritat de ceea ce auzea și chiar îngrijorat. În mintea tuturor, de alt-fel, încolțise o bănuială rea, pe care nu știau însă cum să o limpezească, nu știau adică nici ceea ce bănuiau cu adevărat, mai mult le era frică să nu bănuiască, și fulgerător alungau toți din inima lor bănuiala, și totuși ea îi rodea acum și le cam pierise cheful. Însă Năiță era al lor, țaran ca și ei, suferise cu ei, făcuse cu ei războiul și îl simțeau al lor, nu-l puteau bănuii de nimic, dar acest nimic îi sâcăia și așteptau o dezlegare.

— Bă Dumitre, strigă șuierat Pătru cel Scurt, ce mama dracului faci? Adormiși, nu vezi că-ți luă mâna foc?

— Băă! strigă și Năiță Lucean, și Dumitru trase repede proteza, care de apropierea jarului începuse să fumege.

— Domnule, începu Năiță tacticos, și din felul cum zise domnule, toți cei de față înțeleseră, cu un simț al lor țărănesc greu de lămurit pentru alții, că Năiță Lucean nu putea fi bănuț de nimic. Domnule, la plecare de la Dumitru ăsta, care mie mi s-a părut om ca lumea, dar asta e situația, a fost pus acolo și trebuie să slujească, el mi-a zis: „Moșule, eu aș vrea să mai stăm de vorbă“. „Stăm, zic eu, dar să știi că eu nu sunt moș“. „Păi câți ani ai?“, mă întrebă el, și când se ridică de la biroul lui rămase cât Pătru ăsta cel Scurt. Nu trecea mult cu capul de birou.

— O fi pitic, îl bufni râsul pe Gheorghe Oțăt, care îl și văzuse pe acest Dumitru rezemat cu bărbia de tabla biroului. Am mai văzut eu unul la Craiova tot așa, vindea lubeniță, un hoț al dracului, striga „la lubeniță pe încercate!“, și băga cuțitul în ea, și cum îi scotea dopul, ți-o pune în brațe. „Am tăiat-o, ai luat-o“.

— Lasă-l, Gheorghe, interveni Pătru cel Scurt, încă nesigur de evoluția acestei discuții dintre primul secretar al raionului și Năiță Lucean, discuție de care în sinea lui lega soarta tuturor celor de față, și nu numai a lor, a satului lor, a satului întreg, dar mai ales soarta lui, care abia se ridicase nițel și începuse să prindă cheag, cum îi plăcea lui să creadă atunci când ieșea în sălița din spatele casei între stâlpii înflorați și își închipuia cum va arăta curtea lui peste câțiva ani, și cum va pune el viță-de-vie, și cum va pune el și duzi, să crească viermi de mătase, să-și facă odată și-odată o cămașă de borangic, visată întreaga lui copilărie și anii aceia puțini când îndrăznise să iasă la horă, dar era prea sărac ca să joace în capul horei, cum făceau alții care țineau și lăutarii lângă ei și le flutura pe mână în sus mâneca de borangic a cămășii, cusută cu șebace.

— Lasă-l, mă Gheorghe, să vedem care este chestia, că mie mi se pare că nu scăpăm.

Și iar se făcu liniștea aceea pustie încât se auzi focul răbufnind în sobă, și nevasta lui Năiță se aplecă iar asupra lui, răscolind jarul și potolindu-l.

— Mai pune la oameni, zise Năiță în loc de continuare. Pătrule, mai pune la oameni, și îi luă ceașca de pe genunchi și dădu el mai întâi peste cap ce mai era pe fundul ceșcuței, apoi o umplu din sticla nouă de o jumătate și întinse ceașca spre mâna dreaptă a lui Dumitru lui Dincă. Ia, și să zici noroc când bei.

— Omul, continuă Năiță, căci liniștea stătea între ei ca o piatră, și ei o simțeau pe umeri și pe piept și mai ales o simțeau ca pe o durere nelămurită și ca pe o neliniște care le făcea inimile să le bată parcă mai repede, omul s-a uitat la mine de după birou cam mirat și iar m-a întrebat: „Câți ani ai, tovarășe, spune. „Treizeci și șase, zic eu, exact ca mama băiatului ăsta de lucrează la dumnea-voastră, de m-a luat pe mine aicea, a lui Turbatu, femeia aia care a murit alaltăieri, ne-am născut amândoi într-o zi, însă ea, săraca, n-a mai avut zile“.

— N-a mai avut zile, dar nici n-a vrut să trăiască, îi luă vorba din gură Gheorghe Oțăt. N-a mai vrut ea, terminase, se săturase. Dumnezeu s-o știe, se topise de tot de cu primăvară, și se topea mereu, n-o durea nimic și ea se topea și se înnegrea, și de ce era ea mică de-aia se topea și mai mult, și atunci, înainte să moară, nici nu mai putea merge bine.

— Zice că s-a dus la Turbatu al ei, interveni și muierea lui Năiță Lucean, și i-a spus, că el era în bătătură: „Tu să știi că eu am să mor, mai am un ceas, două, și să ai grijă de copii, și să nu te însori, și să-i spui lui Alisandru că eu i-am păstrat lui un galben din salba mumii bătrâne, și când s-o însura el să-l dea nevastei lui, și tu să ai grijă de casă și să te mai lași de băutură“.

— Știa ea că moare? întrebă Pătru cel Scurt.

— Cum să nu, răspunse muierea lui Năiță, cum să nu știe? Păi n-a trecut nici un ceas și s-a așezat în pat, și-a pus mâinile pe piept și a murit. Turbatu se uita la ea, și el mai credea că glumește,

că erau cam supărați după urma amărățului ăsta de s-a dus la Securitate. Dar ea îl iubea, pe el îl iubea mai mult, era copilul ei de suflet. În ochii femeii erau lacrimi, și ea le șterse cu colțul baticului.

— Da, îi trezi Năiță din amintiri, atâția ani am eu, tovaroșe, sunt mai mic ca dumneavoastră, dar am fost mai necăjit, că noi, țărani, ne trecem repede, și cum a fost soarta noastră, cu războiul nici n-am băgat de seamă cum a trecut și viața. „Vezi, tovarășe maior, cum arată dușmanul nostru de clasă?“, a zis atunci Dumitru, ăsta de e prim-secretar la Raion. — „Văd, tovarășe prim, a zis maiurul, se mai fac și...“ nu-ș' ce dracu' se mai fac, adică recunoștea că greșise, și ăsta, Dumitru, de după birou: „Nu e bine, tovarășe maior, nu e bine, fiindcă noi cu ei construim socialismul, nu cu alții... Nu-i așa, tovarășe Lucean?“ „Construim, tovaroșe prim, construim, că noi știm să construim, care e meseria noastră? Să construim“, zic eu.

— Vezi? zise atunci iar Dumitru.

— Adică să construiești tu, socialismul? întrebă înveselit pe neașteptate Gheorghe Oțăt. Băi, fire-ai tu al dracului, uite cine construiește socialismul! muri el de răs, dar în același timp se simțea în răsul lui, mai mult forțat, și o undă de reproș. Uite, domnule, adică, de ce e în stare Năiță Lucean, construiește socialismul!

— Domnule, replică destul de scurt și de înfipt Năiță Lucean, nu era cazul să-i vorbesc omului în vorbă, ce, mă durea gura, mă punea el atunci să construiesc socialismul? Eu veneam aici acasă și-mi vedeam de-ale mele, el rămânea la Raion cu socialismul lui, ce-aveam eu cu el?

— Eee, păi nu e așa, se înfipse în discuție Pătru cel Scurt. Nu e așa, fiindcă el a rămas cu înțelegerea că tu construiești socialismul, și acum ai să vezi că te caută și te pune să-l construiești.

— Vezi, domnule, de treabă, noi discutăm teorie, nu se punea problema practic, fiindcă el vrea să-i dea peste nas maiurului, însă și maiurul, după câte am băgat eu de seamă, era la locul lui, nu era fitiligiu.

— Nu era pe dracu'! ăștia sunt hoți mari, îți vorbesc în vorbă și o dată te înhață de nu mai vezi lumina soarelui.

— Da, se justifică mai departe Năiță Lucean, însă eu discutăm cu Dumitru, și ăsta e mai mare, și la plecare, când l-a adus și pe moșul ăla de la Olteț de l-a pus să spuie ce a făcut...

— Și ăsta ce mama dracului mai făcuse? se interesă Dumitru lui Dință?

— ăsta s-a pilit nițel într-o sâmbătă, la târg, și s-a urcat pe o tarabă în piață, și a strigat: „Trăiască regele!”

— Și l-a luat? îi veni în întâmpinare Pătru cel Scurt.

— L-a luat, l-a ținut în beci, unde l-am găsit eu, l-a descusut și laptele de l-a supt de la mama lui când era mic, în fine, ce să mai spui, vai de sufletul lui. Și ăsta, Dumitru, primul-secretar, zice: „Păi bine, moșule, când te-ai suit dumneata pe tarabă nu puteai să strigi ceva mai ca lumea?” „De, taică, zise moșul, puteam, dar de, mintea mea de bețiv, nu știi dumneata cum e omul beat? Ce-i trece prin cap, aia spune”. „Atunci, zice ăsta, Dumitru, să faci dumneata așa cum te învăț eu, adică dacă te mai îmbeți, cum te sui pe tarabă, să strigi Trăiască partidul!” „Așa fac, taică, că pe mine nu mă doare gura, dacă e mai bine așa, așa strig”. „Așa e mai bine”, a mai zis Dumitru, și salut! ne-a dat drumul acasă.

— Și cu colectivizarea cum a fost? întrebă din nou Pătru cel Scurt, pe care întâmplarea moșului de la Olteț nu-l mai putea reține într-un astfel de moment, când Năiță nu reușea să facă destul de clară povestea cu colectivizarea.

— Cu colectivizarea, oftă Năiță obosit, a zis că noi, țărani, ar cam fi cazul să începem să ne colectivizăm.

— Și tu să te înscrii primul, interveni și socru-său căruia i se stinsese de mult trabucul de mesteacăn. Tu să te înscrii primul, și noi după tine, însă tu să te înscrii pe pământul tău, nu pe-al meu, de ți l-am dat.

Năiță se uită la el surprins de ceea ce spunea, ca și când i-ar fi anunțat pe toți că s-a înscris și a și plecat, singur, să construiască socialismul.

— Păi nu vorbeam, domnule, cu omul, nu trebuia să-i vorbesc în vorbă?

— Îi vorbeai tu în vorbă, dar să vezi că el te apucă de ce-ai vorbit, nu ți-am spus eu că te caută Craina exact în chestia asta?

— Năiță, vorbi și muierea lui, i-ai spus tu lui Dumitru ăsta că te înscrii?

— Unde dracu' să mă înscriu, domnule? se enervă Năiță. Unde să mă înscriu, mai bine pune la oameni să bea, nu vezi că stau cu ceașca goală?

Dar acei oameni dintre ei nu mai avea chef să bea și se feriră cu toții cu aceeași ipocrită smerenie de invitația lui Năiță, care se văzu astfel nevoit să-și pună singur țuică și să bea două cești.

Pe urmă plecară destul de repede, strângându-și laiberele pe ei și încheindu-le la niște nasturi mari cu cheutori necusute. Petrecerea se spărsese și erau triști ca și când atunci ar fi aflat ceea ce aflaseră, deși ei tocmai de-aceea veniseră la Năiță, afară de Pătru, care încă nu auzise nimic, pentru că la urechile lor ajunsese cum că Năiță s-ar fi înțeles la Raion cu primul-secretar să facă colectivizarea, și acum chiar îl căuta de la acest Raion ca să facă și la ei colhoz.

Afară, ninsoarea se potolise, era parcă mai cald, sau lor le era cald pentru că stătuseră lângă sobă și băuseră țuică, ieșeau aburi când răsufiau și se înșirară unul după altul pe o potecă imaginată, căci zăpada acoperise totul și nu se mai vedea nici urmă de drum. Năiță îi condusesse cu o lampă în mână până la poartă, apoi se întorsese în casă și se dezbrăcase de haină și de un jerseu de lână și se așezase cu picioarele la gura sobei. N-avea somn, avea mintea limpede ca dimineața și se uita cum dorm copiii lui, șase, unul lângă altul, ultimul lângă foc fiind Vasilică. Acesta pusese palmele împreunate sub obraz și parcă nici nu răsuflea. Femeia se apropie de pat și trase peste toți șase o pătură subțirică de lână flocoasă.

— Tu nu te culci? îl întrebă ea pe Năiță.

— Nu, zise Năiță, nu mi-e somn.

— Te gândești cum să te înscrii în colectivizare?

Năiță nu-i răspunse, și ea își făcu dugoasă de lucru pe lângă o masă pe care tot așeza, și iar așeza și pe urmă schimba ce așezase, o strachină cu niște pere coapte, date cu miere

Cântară cocoșii, era miezul nopții, liniștea se lăsa peste ei ca niște gheare de uliu și le pătrundea în gât și le tăia răsuflarea. Năiță se ridică și bău apă dintr-o vadră de brad pusă lângă fereastră.

— ...mama lui, înjură Vasilică prin somn, pui eu mâna pe el, că boul ăsta eu l-am crescut și eu l-am adăpat și eu l-am învățat la jug.

— Lasă, că-l înscrie tac-to la colectivizare, îi răspunse mamă-sa șoptit, trăgând pătura și mai mult peste el, căci se dezvelise.

Dar nici atunci Năiță nu-i răspunse, și într-un târziu se culcară și ei, el la capătul dinspre fereastră al patului, ea la picioarele copiilor, cocârjată pe o margine de scândură de pe care fugise cerga, și simțea cum îi intra os prin os. Era însă pe de o parte fericită că e cu copiii ei, toți șase și toți sănătoși, dar pe de altă parte, în sufletul ei pătrunsese frica, și se strângea lângă picioarele copiilor de parcă pe aceștia urma să-i pască o mare nenorocire. Ofta în somn, și Năiță o auzi până târziu în noapte oftând, însă nu o întrebă nimic.

Dimineața, ea se sculă pe întuneric și întemeie focul și puse pe plita mică a sobei de mămăligă, și o ulcică cu fasole o vârî în gura sobei, iar când se sculară toți, ea lua de după ușă măsuța cu trei picioare, o rostogoli până în mijlocul încăperii și răsturnă pe ea mămăliga fierbinte. Nu vorbea nici unul, nici copiii între ei nu vorbeau, erau toți încruntați, și fiecare își luă scaunelul și se așeză lângă măsuță, trăgând pe nări, pe furiș aburul fierbinte și gustos al mămăligii. Avea fiecare în mână câte-o lingură de lemn și o tot freca cu palma și o tot ștergea. Nu îndrăzneă însă nici unul să se atingă de mămăligă, fiindcă Năiță încă nu se așezase la masă, ieșise pe sală și își făcea de lucru nu se știa cu ce. Femeia veni apoi cu o strachină adâncă și răsturnă ulcica cu fasole în ea și iar se

ridică aburi fierbinți, dar nimeni nu se atinse nici de fasole. Pe plită sfârâia o tigaie, și în mijlocul ei se prăjea un ou cu un gălbenuș ca un ban sângeriu. Când se prăji bine, și marginea albușului se roși, femeia luă tigaia și o puse și pe aceasta pe masă. Atunci intră și Năiță, și Vasilică nu mai răbdă.

— Hai, mă tată, că se răcește!

Dar nu întinse lingura nici spre măămăligă, nici spre fasole, nici spre oul prăjit din tigaie.

Năiță se așeză și el pe un scăunel, și când femeia se rezema de sobă, ostenită de trebăluiala iute, se uită la ea, fără să-i zică nimic, numai așa, ca să se vadă că n-a uitat-o, apoi dădu să se închine. Vasilică nu fu însă atent la gestul lui Năiță și, simțind că frate-său din dreapta îl împinge încet ca să apuce el mai înainte cu lingura în strachina cu fasole, se răsti la el.

— Stăi, mă, n-ai mai avea ce mânca! și Năiță rămase cu mâna dusă la frunte.

Nu se mai închină. Năiță atinse cu buza lingurii marginea străchunii și, ștergând-o apoi cu grijă, gustă nițel din ciorba fierbinte. Cu stânga făcea cocoloș o bucată de măămăligă. În clipa aceea, șase linguri se întâlneau în strachină și șase guri se deschisera o dată, fericite. Năiță însă nu mai mânca fasole. Cu boțul de măămăligă, desfăcea tacticos pielea de pe gălbenușul însângerat al oului.

Oul era pentru el, untura pentru ceilalți, și nimeni nu făcea altceva decât să urmărească hipnotizat cum se mânjea cocoloșul de măămăligă din mâna lui Năiță, cu gălbenușul de ou.

— Apă proaspătă ai? își întrebă Năiță femeia, care-i urmarea rezemată de sobă.

În curte se auzi câinele dându-se rău ca la un om străin și nemai-văzut de el. Femeia sări la fereastră. Se lumina încet și tot încet începea iar să ningă.

CAPITOLUL V
VALEA CU PIETRELE

— Oameni buni, zise Craina, răspunzând se pare unei întrebări puse de nevasta lui Năiță Lucean, care ieșise în pridvor și gonise câinele, iar Năiță avu o tresărire, căci glasul îi părea cunoscut. Era un glas de om căruia îi lipsea ceva din ceea ce nu trebuia să-i lipsească unui bărbat. Un glas uscat și subțiratic, cum au unele văduve când trec de cincizeci de ani, dar tot le mai dă în gând câte ceva și se uită la copilandri la horă cu baticul la gură.

— Åsta, zicea Pătru cel Scurt, seamănă la glas cu Veta lui Haralambie din pripor, aia de semăna cu maimuța noastră. Vorbește ca Veta, nițel pe nas și parcă îi curge mereu ceva din gură, că mereu se șterge cu o batistă, de unde mama dracului o fi luat-o, că dacă te uiți mai bine la el e clar că nu s-a încălțat cu bocanci de mai mult de un an, doi.

— Om și el, necăjit, zicea Dumitru lui Dincă, ce să-i faci, crezi ca de bine a plecat el de unde dracu' o fi plecat ca să vie primar aici, la noi, la Cornu Caprei?

— Da, dar e al dracului de felul lui, nu se arată amărât, omul amărât mai dă și el bună ziua, mai întreabă de sănătate, nu trece ca vulpea cu botul în pământ pe după gard și cu ochii furiși prin casele oamenilor. Nu era chiar atât de rău cum credeau ei, care îl socoteau venetic și pus pe capul lor să-i iscodească și să-i jumulească de cote, însă nițică dreptate aveau și ei, fiindcă acest Craina nu-i privea cu încredere și chiar nu avea încredere în ei, așa fusese el învățat, să nu aibă mare încredere, căci țaranul e șovăitor, nu se poate pune cine știe ce bază pe el atâta timp cât el

este proprietar, oricât de mic proprietar ar fi, mentalitatea tot aia este. Fusese, în urmă cu numai doi ani, lucrător la o moară cu valțuri, undeva prin lunca Dunării, în acele locuri mirifice pentru țăranii de aici de la poalele Măgurii, pentru care raiul se confunda cu ceea ce ei numeau „La vale“, adică acele șesuri nemaipomenite unde câmpul nu se mai termină și unde porumbul crește până la cer, iar grâul e ca aurul. Și de câte ori povesteau ei ceva care să arate că sunt umblați, spuneau că au fost cu carul „La vale“.

— Am plecat odată, spunea Năiță Lucean, cu carul „La vale“ și m-am dus până dincolo de Corabia și eram și cu Pătru cel Scurt, că și el zicea „Unde dracu’ ne mai ducem, Năiță, că se termină pământul“, și atunci eu, care eram cam făcut, am zis: „Mă Pătrule, am ambiție să văd și eu Dunărea, să mă uit la ea“. Și ne-am dus, domnule, până la Dunăre, în marginea ei, am dejugat lângă o moară cu valțuri unde slujea unul țigănos, unul Craina.

— Asta de e primar la noi, te pomenești? întrebaseră oamenii din Maț, unde povestea Năiță.

— Asta, zicea Năiță, asta de e acum primar la noi și atunci am vorbit eu cu el prima dată, însă cine putea să știe că ajunge el, tocmai de la Corabia, primar aici la noi?

— Și tot așa al dracului era? întrebă cineva dintre cei de față.

— Nu, zise Năiță, nu, fiindcă era și mai tânăr, și atunci era și slugă, că nu era el proprietarul morii. Însă din nimic nu se văzuse până atunci că Năiță l-ar fi cunoscut, cum se lăuda el, pe acest Craina, iar acum, auzindu-i glasul și recunoscându-l, avu chiar și el o îndoială cu privire la cunoștința lor de demult.

— Oameni buni, se mai auzi apoi și fonfăiala lui Ciclop, și Năiță nu se putu stăpâni și-i răspunse dinăuntru, firește, din casă, încât nu-l auziră decât copiii, care și ei uitaseră să mai mănânce și stăteau cuminți cu lingurile în mâini și cu mămliga făcută cocoloș lângă strachina cu ciorbă golită de mult. Oameni buni, ai, fire-ai tu al dracului să fii, oameni buni după cote, ai?

— Bărbatul e-acasă? se strecură glasul de văduvă al lui Craina, căci cu tovarășul am vrea noi să vorbim.

Femeia nu răspundea, însă continua să vorbească șoptit cu câinele, care se mai potolise, dar se pare că nu de tot, fiindcă din când în când se auzea mârâitul lui rău și gros ca un hârâit de om înecat.

— Tovoaroșul, se înveseli Năiță, eu sunt tovaroșul, zise el cu glas tare, și Vasilică îl apucă de mână cu degetele lui vinete și crăpate de ger.

— Păi, te-ai înscris?

— Măi, se răsti Năiță la el, tu să-ți vezi de treaba ta, că de politică are cine să se ocupe, mai bine du-te și potolește tu câinele ăla!

Copilul ieși repede pe prispă, și cum ieși, cum dădu cu ochii de Craina, și Năiță îl auzi cum îl poftește pe acesta înăuntru.

— Pofțiți, zise el, pofțiți că „tovoaroșul“ e la masă și,... futu-ți mama ta de câine, nu mai stai la un loc, continuă el în așa fel încât Craina avu impresia că pe el îl înjură copilul acela pistruiat și cu părul roșu ca focul.

— Vasilicăăă, strigă mamă-sa, uimită de ceea ce auzea și rușinată de parcă atunci îl auzea pe Vasilică înjurând prima dată, Vasilicăă, lua-te-ar moartea, cine te-a învățat pe tine să înjuri?

— Pofțiți, se umili ea apoi, ca să dregă încurcătura, pofțiți și dumneavoastră, domnule Ion.

Îi zicea lui Ciclop „domnule“, și nu numai ea, de când acesta se angajase la primărie și mai ales de când venea cu echipele la strânsul cotelor și se urca în pod la oameni și cotrobăia peste tot și nu se lăsa până nu lua ceva din casa omului.

— Acasă-i boierul? făcu pe vicleanul Ion al lui Ciclop, și femeii nu-i conveni gluma, căci însemna că așa îi judecau pe ei cei de la primărie, adică boieri, buni de dări și buni de impozite și buni de cote mari.

— Vai de capul nostru de boieri! ripostă ea cu un glas cam moale, dar pofțiți.

Se mira că Năiță nu iese din casă, fiindcă era imposibil să nu fi auzit ce se vorbea în pridvor și se mira de ce nu deschide el ușa și de ce nu zice el nimic.

— Doamne, Năiță, strigă el cu un glas stins, adormiși de nu ieși nițel?

Îi poftea înăuntru, dar nici ea nu se grăbea să le deschidă ușa casei. Stătea dinaintea lor în fața scărilor de la intrare și păzea câinele, care se resemnase și se lăsa mângâiat de Vasilică.

— Păi, zise Craina, atunci, să intrăm.

Dar femeia tot nu se dădea la o parte din fața porțiței pridvorului. Aștepta să vadă ce face Năiță. Acesta stătea la masă și asculta ce se petrece afară, cu copiii roată lângă el.

— Măi Genico, nu mai răbdă Ciclop situația, Năiță e acasă, sau nu e?

— Este, zise ea, poftiți nițel, că mă duc eu să-l chem, și trântind ușa de la pridvor ca ei să nu intre, se strecură în celar la Năiță.

— Ce faci, mă, nu vorbești cu oamenii, tu n-auzi că te caută Craina și cu Ciclop?

— Aud, răspunse el și se ridică, în sfârșit, de la masă. Pofteste-i în casă, dar să mai stea nițel, că mai bine ies eu afară.

Și, fără să mai aștepte, se ridică în capul oaselor și ieși afară, cu lingura în mână.

— Aaa?! Începu el cu glas vesel și mirat în același timp, de parcă atunci, în clipa aceea, ba chiar în secunda aceea afla de existența oaspeților săi. Lume nouă, continuă el să se mire cu veselie, lume nouă și bogată. Și arătând lingura de lemn: Noi, ca țăranul, cum ne sculăm, cum ne apărăm de moarte. Eram nițel la masă, dar nu face nimic, continuă el fără să-i lase pe cei doi să spună ceva.

— Mă Ioane, tu n-ai mai degerat, mă? Că eu era să deger azi-noapte, mai rău ca pe front. Ieșisem și eu ca omul și gata-gata să rămân lipit cu mâna pe daravelă.

— Tovarășe Năiță, încep Craina, care pricepea că Năiță nu prea are de gând să-i poftască totuși în casă. Venisem să discutăm niște probleme și...

— Cum să nu, răspunse Năiță, cum să nu, dar n-ar fi cazul să poftiți nițel și pe la noi? că nu mâncăm oameni. Ia să vedem ce face muierea aia de nu mai iese din casă, că la noi știți cum e, numai nițel și dispăru și el în casă fără să mai aștepte ceea ce se pregătea Craina să spună.

Și cum intră, cum nu se mai auzi nimic, și după câteva minute, câinele, care se băgase sub scară, se repezi din nou la ei, și Ciclop nici nu băgă de seamă când se trezi cu pantalonul în gura potaiei.

— Lasă, mă, câinele! sări Năiță din casă. Mă Ioane, mă, lasă câinele, muri el de răs, alungând javra, care se potoli iar ca din senin.

— Păi să intrăm, îi făcu el semn lui Craina, uitându-l pe Ciclop aplecat deasupra pantalonului, din care câinele sfâșiasse binișor.

— Plătești, fonfăi el. Plătești, frate Năiță, ca popa.

— Păi bine, mă omule, se topea Năiță de răs, se poate să te pui tu, om serios, cu câinele? Păi ce minte are el? Animal nenorocit...

— Hai în casă, că e cazul să bem o țuică fiartă și să dăm noroc.

— Plătești pantalonul, Năiță, fonfănea Ciclop mai departe, uitându-se rău la Năiță cu ochiul acela vânăt și cu albeață.

Intrară în casă, și Craina văzu masa rotundă întinsă dar goală, și în prima clipă crezu că muierea lui Năiță are de gând să pună ceva pe ea, dar ea se lipise de sobă și se vedea bine că n-are nici un gând de așa ceva.

— Genico, i se adresă Năiță acesteia, păi să cinstim și noi oamenii ăștia cu ceva, că știi bine de unde vin și ce greu e drumul acum, pe zăpadă, că și boala când vine, și tot dai cu nițică țuică fiartă. Femeia continua să stea nemișcată lângă sobă și parcă era surdă, nu se clintea, nici ochii nu i se mișcau, nici nu clipeau.

— Ia luați loc dumneavoastră, le făcu Năiță semn celor doi să se așeze pe pat, căci scăunelele din jurul mesei fuseseră strânse.

— Și cum ziseși, mă, Ioane, se înveseli iar Năiță, te luași în gură cu câinele, ai?

— Lasă-lasă, făcu Ciclop într-un fel amenințător, lasă, că-ți vine ea amenda acasă, fiindcă nu legi câinele în timpul zilei!

— Tovarășe Ciclop, interveni Craina cu blândete, nu este cazul să amenințăm omul la el în casă.

— Nu, zise Năiță, nu este, mai ales că noi ne cunoaștem și ar fi cazul să ne avem bine cât putem.

— Da, confirmă Craina, fiindcă tocmai de asta am și venit noi pe nămeții ăștia până la dumneata, aici în vârful Măgurii.

— Ce să facem, tovarășe Craina? se scuză Năiță. Aici am moștenit noi sărăcia, că altfel am fi stat și noi mai la drum, însă nu e nici o supărare, ne-am învățat și aici.

— Aduci, fa Genico, ceva din butoiul ăla de țuică, să mai dezghețăm oamenii ăștia, tu n-aiuziși că dumnealor au venit espre?

— De unde să aduc, mă Năiță? se miră femeia, uimită de ceea ce putea să-i spună ei acest Năiță, care parcă vorbea gura fără el. Unde ai tu țuică în butoi? se miră ea acum cu un glas din care se înțelegea că se pregătește o ceartă adevărată. Și tu crezi că dumnealor sunt ca tine, pe unde apucă, să bea țuică? Păi dumnealor sunt bețâi ca tine?

— Nu mă ascultă, n-am ce-i face, am șase copii cu ea, nu mai pot s-o las, se dezvinovăți de situație Năiță, dar cu o credință atât de sinceră, încât cine nu l-ar fi cunoscut, așa credea că stau lucrurile și că bietul Năiță nu face decât să pătimească cu această muiere rea și zgârcită. Mă duc eu, tovarășe Craina, se arătă el în sfârșit hotărât să dea de capăt acestei neînțelegeri în fața unor străini, mă duc eu, acuși mă duc, adăugă el, dar firește, nici el nu se mișcă de unde se așezase, pe un scăunel mic la gura sobei.

— Să vedem însă cu ce ocazie pe la noi, se adresă el lui Craina.

— Tovarășe Lucean, începu președintele, frecându-și palmele negre una de alta și frângându-și degetele, care pocneau de parcă ar fi fost de lemn.

„Să fie el țigan?“, se întreba Năiță în sinea lui, uitându-se la mâinile negre și cu unghii vinete ale acestuia. „Nu se poate, se liniștea tot singur, nu se poate, că e trimis de la Partid“. Și cu toate acestea, i se păreau suspecte și mâinile și unghiile vinete ale acestui Craina. Fața însă nu era chiar atât de neagră, avea o față ascuțită, mai mult vânătă, cu un nas ca un cioc și cu o mustăcioară muscă, exact sub nările care astfel nici nu se mai vedeau. Hârâia înfundat pe nas și poate că tocmai din cauza mustăcioarei, mereu făcea ch, ch, ca și când și-ar fi suflat nasul dar fără să ducă nici măcar mâna la el, căci batista o ținea ca să se ștergă la gură. Își ștergea colțul gurii, apăsând, și mototolea batista de fiecare dată, pentru ca apoi să o desfacă și să o netezească pe genunchi.

Ciclop se potolise și el, căci până atunci fonfăise de unul singur, tot încercând să strecoare pantalonul rupt în ciorapul de lână albă care ieșea din bocancul uriaș cu talpă de roată de mașină și se ridica până sub genunchi, ca o jambieră. Acum, Ciclop își pusese mâinile în poală și părea resemnat, dar și cu aerul că nu se poate să nu plătească el această suferință.

— Da nu te-a apucat de picior, se trezi femeia de lângă sobă, ghicindu-i gândurile.

— Nu se știe, răspunse Ciclop, văz eu acasă, acum avem altă treabă...

— Vezi de treabă, se înveseli femeia, vezi de treabă, că altfel ar trebui să turbeze câinele, tu nu te gândești?

— Așa, se făcu Năiță că nu aude ce spunea femeia, îngândurat totuși de prelungirea de către Craina a scopului venirii până la el prin această zăpadă cât casa.

— Așaa, ia să vedem noi cine v-a supărat pe dumneavoastră de ați ajuns să luați nămeții în piept până aici la mama dracului,

că dacă știam și aveam un telefon, cum are băiatul ăsta, și îl arătă pe Ciclop, care simți ironia lui Năiță, însă cum acesta vorbea ca și când altceva nici nu putea să-i treacă prin gând, adică nu se putea ca el totuși să nu fi regretat că n-avea telefon într-o astfel de situație, vorbea deci întărit de o credință în cuvintele lui, dacă aveam și telefon, mă suna ăsta, Ciclop, învârtea la manivelă ceva mai mult, că până ajunge suneria aici e mai greu, că e coastă, învârtea ceva mai mult și auzeam unul din noi, fiindcă stăm pe acasă, iarna nu mergem la servicii prea departe, cel mult până-n grajd, să dăm la vaci fân, și răspundeam unul din noi, Vasilică, fin'că el e mai iute de picior: „Alo, alo, cine e?“ „Vasilică“. „E, mă, tac-to acasă?“ „E.“ Aia, și vorbeam ce și cum și ori veneam eu până la primărie, ori stăteam fiecare la el acasă. Da dacă nu e telefon, nu e, futu-i mama ei de burghezie, că ne-a lăsat cum îmi spunea mie cineva, zicea „cineva“ cu o anume undă de mister în glas, din care să se înțeleagă că mai discută și el cu cineva, iar acel cineva poate să fie chiar „cineva“, ne-a lăsat cum ne vedeți, ce să mai discutăm? Păi uite, cazul muierei ăștia ale mele, uite cazul ei, care n-a văzut tren! Ai văzut tu, Genico, tren? Întrebă el tot foarte serios, deși acum, chiar și Craina, care nu îl cunoștea pe Năiță, cum îl cunoștea Ciclop, și Craina își dădu seama că toată polologia lui Năiță e cu un plan subțire, un fel de bătaie de joc la adresa lor.

— Vezi, mă Năiță de treabă, răspunse muierea de după sobă, vezi-ți de treabă, ce îi interesează pe dumnealor ce am văzut eu. Am văzut și eu ce-am putut, că eu n-am făcut războiul, ca tine, se scuză ea cu convingerea transformată într-un argument categoric pentru ea, că numai războiul putea să dea o astfel de ocazie, să vezi trenul și câte mai sunt pe lume de văzut, și ei nu le pot vedea aici în vârful Măgurii, la mama dracului adică, unde n-ai cum să vezi altceva decât vaca și porcul și câteodată, cum se întâmplă acum, pe primar.

— Tovarășe Năiță, începu pentru a doua oară Craina, și în glasul său se simțea o fierbere stăpânită, iar Năiță, care se pregătea

să-i răspundă muierei cu o altă drăcie, cum se citea în ochii lui, înveseliți din nou de ideea care îi venise și care îl distra, căci el se distra mereu improvizând și ascultându-se cum inventează, Năiță întoarse capul spre primar, pierzând de pe față și zâmbetul, și buna dispoziție. Însă Craina tot nu păru convins de înfățișarea plină de luare-aminte a lui Năiță și repetă apăsător, „Tovarășe Năiță“, și cu o intonație ca atunci când deschidea el câte-o ședință la primărie, și în încăperea unde țineau ei ședințele nu se putea face liniște. Tovarășe Năiță, continuă el, dar cu același glas de ședință cu care se făcuse cunoscut în sat ca un om al dracului și amenințător. Noi am venit până aici nu să-ți punem dumitale telefon, ci să stăm nițel de vorbă, fiindcă dumneata știi ce probleme ai avut astă-toamnă și n-ar cam fi cazul să râdem toată ziua.

— La dispoziție, zise Năiță cu o falsă smereală în glas și întinzând mâinile în lături, ca să arate și mai bine cât e el de supus.

— Păi nu e bine așa, continuă Craina, nu e bine, că noi avem și alte metode, și dumneata știi și n-ar fi cazul.

— Nu, sări iar Năiță, nu, dar nici acum, când o oarecare teamă pătrunsese în sufletul lui de când Craina îi amintise ce întâmplări avusese el astă-toamnă și ce metode au ei și el le cunoștea, nici acum Craina nu putu să nu observe că Năiță nu prea îi lua, totuși, în serios.

— Și să legați câinele, intră și Ciclop în această discuție nouă, să-l legați, că nu e bine, făcu el amenințând și cu un deget și lăsându-i să înțeleagă și din cum da el din cap că chestiunea cu câinele nu e nici ea încheiată.

— Îl legăm, dă-l morții, interveni iute și muierea lui Năiță, văzând că povestea lua o înfățișare cam neașteptată, îl legăm, fii dumneata sigur, domnule Ion, adaugă ea cu umilință și făcându-i plăcere vătășelului, căruia când i se spunea „domnule“ mai ales de către muieri, se mai muia și mai trecea cu vederea câte ceva de la cote.

— Tovarășe Năiță, dumneata ai discutat o anume chestiune cu tovarășul prim astă-toamnă, și tovarășul prim se interesează de ea, cum v-ați înțeles.

Pe fața lui Năiță se lăsă o umbră vânătă, ca atunci când vine câte-un nor și ia fața soarelui și te trezești din senin pe întuneric.

— Păi eu cu dânsul, zise Năiță Lucean, încercând să mai amâne parcă ceea ce bănuia el că avea să-i spună Craina ca fiind înțelegerea lui cu primul-secretar, păi eu cu dânsul am vorbit multe atunci, fiindcă ne-am găsit și tovaroși, minți el, descoperind în ultimul moment o porțiță prin care să strecoare în mintea celor doi ideea că nici el nu e chiar singur pe lumea asta, îl mai cunoaște și pe el cineva, același cineva de care mai pomenise înainte și care cineva putea fi chiar primul-secretar, cu care simțea el că este amenințat subțire de cei doi.

— Unde v-ați găsit tovaroși? se interesă repede Ciclop, fiindcă împrejurarea îi apărea atât de nouă, încât aproape că schimba discuția.

— Păi unde să ne găsim? prinse Năiță un fir de curaj, și glasul său se schimbă, prinse și el putere, se întări, iar Craina simți schimbarea și, deși iarăși nu prea credea în cele ce spunea Năiță, când reluă firul întrerupt al discuției, mai muie și el din cuvinte și începu să le caute cu o altă grijă. Păi unde să ne găsim? La război, însă nu e cazul acum... lăsă el să se înțeleagă că e vorba de un secret al lui cu tovarășul prim.

— Măi Năiță, începu iar Craina, și Năiță observă că primarul se uită cu alți ochi, și atunci și el luă un aer mai înțelegător, parcă se făcuse o pace între ei, și acum mai tăifăsuiau și ei ca oamenii, iar Ciclop, care până atunci își tot pipăise piciorul, își puse iar mâinile în poală, cuminte.

— Nu te mai doare? se interesă muierea lui Năiță.

— Nu ne mai doare chiar așa, făcu Ciclop, și cu un gest lăsă să se înțeleagă că „dă-l naibii de picior, că nu e un cap de țară, iar ei au alte discuții“.

— Măi Năiță, dumneata ai vorbit cu tovarășul prim, să vedem cum am face, ca să facem și noi ca oamenii cu minte și să punem la cale...

Însă nu mai fu nevoie să termine ce începuse, căutându-și cuvintele, pentru că Năiță nu avu răbdare să-l lase să termine și-i luă vorba din gură. Toată străduința lui de a amâna această discuție fusese — vedea bine — inutilă, și acum nu vrea, îi era frică să nu fie cumva obligat să dea un răspuns categoric.

— E bine ce spunea tovarășul prim, reteză el cuvintele lui Craina, însă, e bine, sigur că e bine, se mai întoarce el o dată să confirme judecata primului secretar, însă depinde și de situația omului, cum ar fi de exemplu cazul meu, care am șase copii și toți băieți.

— Și toți cer, fir-ar ai morții, se vârî și muierea lui Năiță în vorbă, arsă și ea de această discuție, la care se aștepta, dar pe care nu și-o închipuise totuși atât de apropiată.

— Lasă că cer, zise Năiță, da ăștia te apucă mai târziu, când s-or mări, te apucă și te întreabă: „Unde e, mă, averea mea?“ Că sunt șase, nu e unu-doi, să mai discuți cu ei, că „mă băiatule, asta a fost situația, așa a fost nevoia“. ăștia te omoară, că la noi sărăcia e mare, și oamenii răi de nevoie, și ia pune-te dumneata cu șase care pun parul pe tine, că unde e averea lor, cine le-a înstrăinat-o?

— Este, mă Ioane, că tu cunoști, știi câte bățai ai mâncat tu și de la copil, și de la muiere că ai băut pământul la popice, vezi? adăugă el, dar argumentul îl lovi pe Ciclop, și acesta vru să răspundă furios, dar Craina nu-i lăsă timp, intervenind să readucă lucrurile în matca lor.

— Aici nu e vorba să ne înstrăinăm averea, tovarășe Năiță, nici să o bem la popice, aici e vorba de o politică.

— Păi de politică te apucă copiii, nu știi dumneata? De politică te apucă ei? Ei te apucă de avere, unde e?

Discuția se prelungi nițeluș, și Craina încercă să se lămurească dacă Năiță discutase sau nu clar cu primul-secretar și cam ce

anume discutate, pentru că acela, la o ședință la Raion, îi atrăsese atenția asupra lui Năiță Lucean, un om care ar putea fi atras și folosit mai ales acum, când a pățit ce a pățit. Mare lucru nu reuși totuși să afle de la acesta, singura noutate ar fi fost că Năiță Lucean ar fi făcut armata cu primul-secretar, și Craina crezu că astfel se explică și faptul că Năiță venise atât de repede acasă de la Securitate și mai ales faptul că nu primise încă nici o indicație, nici el, nici șeful postului de miliție, ca să-l supravegheze pe Năiță să vadă ce e cu el, cum primeau în legătură cu Boncu, de pildă, și cu unul Simion Popescu, un om bătrân, de vreo șaptezeci de ani, fost el înstărit pe timpuri, acum însă vai de capul lui, fiindcă și ăsta avusese patima beției și o mai avea și acum, dar de vândut nu mai avea ce vinde, rămăsese cu o ogradă de pruni și cu casa, singurele pe care nu le înstrăinase. Era un om înalt și deșirat și cânta în fiecare duminică în strană la biserică cu un glas de cap și tremurat, dar cânta mai mult de capul lui, nu prea ținea regula slujbei, și când ți-era lumea mai dragă și mătușile se închinau mai cu foc, Simion Popescu uita unde se află și zicea *Prea sfântă născătoare de Dumnezeu* — cu „măi“ la sfârșit și pe melodia *Foaie verde de dudău, măi*, dintr-un cântec vechi, bătrânesc, pe care îl cânta el la cazanul cu țuică împreună cu popa Sofronie, scos la pensie de episcop mai mult forțat, iar cântecul începea așa: „Foaie verde de dudău, mă sui într-un podeu, să vorbesc cu Dumnezeu“, de unde și confuzia pe care o făcea Simion Popescu, furat el însuși de mersul slujbei și de isonul cântăreților.

— Toată ziua ne întrebă de Boncu și de Simion Popescu, vorbea Craina într-o zi cu milițianul, numai de Năiță Lucean, care a fost și luat, nu.

Acum însă părea să se fi luminat lucrurile, dacă Năiță Lucean făcuse armata cu primul-secretar, iar acesta se interesa de el și zicea că trebuie atras.

— Pai mai stăm noi de vorbă, încheiase Craina discuția, fără un rezultat anume, fiindcă deocamdată la ei în acea comună

nu se pusese încă problema colectivizării, ca în alte părți, unde se și făcuse colectivizarea.

— Mai vorbim, zise și Năiță, dar să mai lăsăm nițel să mai crească și copiii ăștia ai mei, să putem sta de vorbă cu ei ca proprietari, să facă ei cum vor ei, să mă scap eu de răspundere dinaintea lor, cum v-am spus.

— Păi până cresc ei mari, intrăm în anul 2000, se înveseli Craina, ne-apucă sfârșitul pământului.

— Intrăm și în anul două mii, se arată Năiță Lucean convins, dacă așa e ordinul, intrăm în anul 2000! Tu intri, mă Ioane? se adresă el lui Ciclop, care se ridicase de pe pat și se încheia la vestonul militar.

— Lasă, domnule, anul două mii, că acum se pune problema!

— Păi cu problema zic și eu să intrăm în anul două mii, poate că atunci se mai cumițește lumea și e altă judecată.

Năiță rămase pe prisma de lemn, singur, numai în cămașă, cu capul gol, rezemat de jugul carului său vechi, adus de copii pe sălița de la intrare și lipit de peretele alb, încât părea, așa cum sta, răstignit ca o pasăre. Năiță simțea în spatele său lemnul noduros al jugului, dar îl simțea ca pe-o bucurie greu de înțeles și de explicat, pentru el asprimea fagului din care fusese tăiat jugul și nodurile acelea ocolite cu grijă și cu știință de bardă aveau o căldură și o omenie, și ele încălzeau parcă umerii săi, iar el nu simțea gerul care se lăsase. Deasupra măgurii, pornind chiar din poarta casei sale și urcând până nu se mai vedea cerul, încremenise un cer vânat. Din când în când, din senin, zăpada cădea scuturată de pe crengile câte unui fag și o pulbere subțire se ridica de jos ca un fum de cădelniță. Altfel, totul părea și era încremenit și vânat, ca și cerul, și gerul se ascuțea iute, acum tăia și lipea nările lui Năiță și-l făcea să lăcrimeze, se pusese pe ochii săi o ceață de lacrimi fără de voie, și el nu mai vedea bine ce se petrece dinaintea lui. Dar nu simțea nici gerul, nici ceața lacrimilor, stătea nemișcat și pustiu, se înfigea cu umărul în lemnul noduros al jugului, și nu auzi nici când Genica deschise

ușa și îl strigă să intre în casă, că „îngheată de frig“, cum stă el numai în cămașă și cu capul gol. Nu-l auzi și nu-l văzu nici pe Vasilică, ieșit de asemenea după el, iar copilul avu impresia că taică-său e supărat pe el și se strecură înapoi în casă, după ce luă chiar de lângă Năiță, de pe săliță, un braț zdravăn de lemne puse acolo cu grijă la scuteală. Privirile lui Năiță țineau în fața lor doar chipul lui Craina, țigănos și ascuțit, cum ședea el pe pat și se uita la Năiță parcă neîncrezător, și când plecase se oprise în mijlocul curții și îl întrebase cu un glas care lui nu-i plăcu, avea ceva uscat, cu o răutate în el.

— Cam cât pământ ai dumneata, Năiță? se interesă el, dar fără să se uite la Năiță, ci la Ciclop, ca să vadă dacă răspunsul lui Năiță e adevărat.

— N-am cine știe ce, zice Năiță nesigur, nu înțelegea rostul întrebării sau nu îl înțelesese de la început și mai ales nu înțelesese de ce fusese pusă această întrebare tocmai atunci, când discuția lor se părea încheiată și amânată pentru altă dată.

— Bine, bine, zise Craina, nu cine știe ce, dar cât?

— Păi n-aveți trecut la fonciere? ocoli Năiță iar răspunsul, tot încercând să se dumirească unde bate acest Craina, cu care crezuse că se înțelesese, dăduse mâna prietenește cu el la plecare, mai și răsese, Năiță mai sigur pe el și răsuflând că nu se pusese „chestiunea“ cum credea el și mai ales mai liniștit cu privire la viitorul pe care el chiar credea că îl amânase pentru anul două mii, adică pentru cine o mai trăi până atunci: — Tu nu știi, măi Ioane? adăugă Năiță văzând că președintele așteaptă răspunsul, tu nu știi, că tu le cotești pe toate și mai și pui de la tine, că dacă ar fi după tine, după cât pământ pui tu pentru cote la fiecare în plus, ar trebui ca satul ăsta să fie dublu.

— Ce vorbești, se înnegri la față Ciclop, încarc eu oamenii la pământ?

— Păi cum dracu' să nu-i încarci, dacă și Veta lui Haralambie a trebuit să dea un porc la cote, și ea n-a avut în viața ei toată un porc de Crăciun?

— Tovarășe Năiță, interveni Craina, care știa povestea cu această femeie săracă și neajutorată la minte pe care Ciclop și cu Sandu Florică, agentul agricol, o încârcaseră la dări, și biata nenorocită chiar dăduse la cote un porc întreg, vânzând o ogradă cu pruni din spatele casei unde stătea.

Trecea pe drum cu porcul de sfoară și jelea în gura mare ca la o înmormântare, iar lumea se luase după ea și tot încerca să o potolească „Lasă, Veto, nu te mai omori, Veto, nu te mai jeli, că se uită tot satul la tine, Veto!“ Dar femeia nu se putea opri și jelea exact ca la o înmormântare, nu blestema, nu amenința, jelea doar cât o ținea gura și pomenea de „tătuțul“ ei, cum s-a dus el și cum a lăsat-o el și ce să facă ea acum, și unde să se ducă ea acum și cum a vândut ea pământul din spatele casei unde vrea el, tătuțul ei, să facă fânarul și el s-a dus și n-a mai pus fânarul. Se jelea și trăgea de sfoara porcului, care se încăpățâna să meargă mai mult târâș și să grohăie sugrumat de sfoara care îl tăia la gât. Lumea se luase după Veta și încerca zadarnic să o potolească, și dacă nu știai bine ce e, mai la început, când auzeai jelitul, chiar credeai că e o înmormântare, fiindcă se vedea lume multă, femei și copii și Simion Popescu, bătrânul, beat mort, călare pe iapa lui fumurie și scundă încât picioarele lui Simion atârnavă mereu pe pământ și se târau prin praful șoselei de parcă n-ar fi fost ale lui. Simion călărea pe deșelate, iar iapa lui fumurie era beteagă, sau avea ea o pedeapsă, fiindcă atunci când mergea cu capul ei mare atârând și el cu botul în praful șoselei, mereu bubuia ceva la spatele ei. Așa trecea Veta pe pripor la vale spre primărie, într-un vaiet sfâșietor, fiindcă avea și un glas buhos, parcă ar fi strigat dintr-o puțină pusă toamna la umflat cu gura înfiptă pe jumătate în apa Cernei. Veta se Jelea și se zbuciuma și se părea că chiar și ea uitase de ce se jelește și chiar și lumea care se ținea după ea, pentru că niște muieri care se rugaseră de ea să nu mai jelească și să se liniștească, fiindcă „dă-l focului de porc, nu moare omul dintr-o lighioană care poate să ți-o mănânce și lupul și să piară la fel și

să rămâi fără ea, așa mai bine știi că ai scăpat de o dare“, până și acele femei începuseră să plângă de părere de rău pentru Veta, și cum curgea această lume la vale, se putea crede foarte bine că este o înmormântare, și unii oameni se urcau pe gard să vadă ce e și vedeau la mijloc porcul tras de Veta dar nu se mirau, li se părea foarte firesc.

— Tovarășe Năiță, cu Veta s-a lămurit, anul acesta nu mai dă cote, i s-a trecut de anul trecut.

— Sigur că da, confirmă Ciclop, dar cu gândul în altă parte, căci cum stătea el mai la o parte, ochiul său bun văzu sub scară botul câinelui lui Năiță și i se păru că acesta se strâmbă la el. Mă Năiță, tu nu vrei să legi câinele, ori vrei să te amendez eu frumușel?

— Dă-l, domnule, dracu' de câine, ce ai tu cu el? S-a terminat, gata, crezi că el n-aude ce vorbim noi?

— Ei, Năiță, îl luă Craina mai prietenește, nu ne spui cât pământ ai?

— Cum să nu, că nu e secret dacă îl aveți înscris la fonciere. Șase bucăți, pentru fiecare copil câte una, în afară de cureaua din Valea cu pietrele, da acolo, cum știți, e un fel de izlaz, avem mai mulți.

— De acolo, făcu Craina gânditor, ar cam trebui să începem și noi, fiindcă terenul e bun și neted, cum scrie la carte.

— Ai dumneata o carte unde scrie așa ceva? întrebă Năiță sec, mirat și neîncrezător în același timp, cu privire la posibilitatea existenței unei cărți în care să se scrie cum trebuie să fie pământul lor pentru a se putea pune la cale ceea ce zicea Craina, dar și el fără să-i spună pe nume.

— Am, zise Craina, am să ți-o dau să citești.

— O citesc, se îndatoră Năiță,, o citesc. Să mai terminăm nițel cu ale casei, și o citesc.

Să vii să ți-o dau, răsă Craina, să vezi cum scrie tot în ea.

— Se poate, se supuse Năiță înțeleghător, deși glasul său nu arăta că el ar crede totuși că există o astfel de carte.

Acum stătea pe prispă, nițel răsucit de toată această discuție de la urmă și mai ales înecat de ideea cu pământul din Valea cu pietrele, pentru care el se zbatuse câțiva ani buni și înainte de război până să-l cumpere și să-l plătească, tot de la un frate al lui taică-său care se îmbolnăvisese și bolise mai bine de zece ani și vânduse tot ce avea ca să plătească doctorii și doctoriile, și până la urmă tot murise cu zile, exact când se făcuse mai bine și se pusese pe picioare, căzând dintr-un car cu fân chiar în cap, și acolo rămăsese. Iar muierea lui, veselă că în sfârșit, după atâta cheltuială are și ea un bărbat „în posibilități“, nici nu băgase de seamă când alunecase el din car și căzuse jos și murise. Ea mănă carul țanțoșă și striga mereu la un bou porumbac care fugea cu carul după niște iarbă de pe marginea șanțului.

Când ajunsese acasă, dejugase boii și aștepta să se dea omul ei jos din car, însă omul — nimic!

— Mă! se făcuse ea către el supărată, cum povestea după câțiva ani, când i se mai potolise durerea și putea să povestească fără să plângă, mă, tu adormiși în vârful carului, fire-ai tu al morții, nu ești învățat la greu, căci în ziua aceea el ajutase la încărcatul carului, iar ea credea că el, neînvățat cu munca, de care se cam ferise, fiind bolnav, acum adormise și se bucura biata femeie că el doarme în fân, ostenit, dar sănătos. Adormiși, mă, nu te-ai mai sculat, făcea ea pe supărata, adormiși, ia să te dau eu jos cu furca.

Însă în car, pe fân, nu dormea nimeni, și tocmai atunci veni un copil într-o fugă și zise:

— Aoleo, muri neica, vino iute, că muri!

Iar femeia, deși nu pricepea nimic din ce-i spunea copilul sau nu putea să priceapă nimic, din chipul copilului înțelese totuși că el nu putea minți și nici n-apucase acest copil să termine și ea de spaimă se și strâmbase. Îi fugise gura spre stânga, cu obraz cu tot, și strâmbă rămăsese, iar când vorbea, vorbea pocit.

Năiță cumpărase pământul de la ei cam cu un an înainte de a muri acest unchi al său, dar fără acte, numai așa, pe vorbe, cu mare greutate reușise să facă după aceea înscrisul și să-l treacă pe numele lui. Era o bucată dintr-un izlaz vechi, de moșneni, care țineau locul în devălmășie, dar cu timpul, urmașii se împărțiseră între ei și fărâmițaseră bucată, așezată într-o vale frumoasă, la marginea unei păduri bătrâne, de fag. Aici ieșea primăvara, întâi, floarea-paștelui, la capătul dinspre pădure al bucății, și ei, proprietarii de azi ai acestui pământ din Valea cu pietrele, puneau porumb pe el și așteptau să se coacă până la sfârșitul lui octombrie, după Sfântul Dumitru, iar câteodată da și bruma peste el tot așteptând să se coacă, era pădurea care îl cam ferea de soare și era și muntele aproape, ploua des toamna, dar era porumbul lor, chiar dacă nu apucau să mănânce mămăligă din el, iar cine avea aici o bucată, se considera mai răsărit și mai înstărit.

Bucata lui Năiță nu era mare, cam o jumătate de pogon, și era așezată chiar la marginea drumului, și cum sta el așa gânditor și trist, nu vedea acum decât pe Craina măsurând pământul din Valea cu pietrele, cu Ciclop după el, care și el avusese o fâșteică bună aici, dar o băuse la popice, și acum era dușmănos pe cei care aveau aici pământ. Craina ținea de un capăt al lanțului de măsurat, Ciclop de altul — și Ciclop vorbea tare. Năiță îl auzea limpede cum fonfăia acesta și-i spunea lui Craina că de aici să înceapă, de aici să pună ei baza, și cine nu vrea să-i ia pământul și să-i dea în schimb în vârful Măgurii, și ochii lui Năiță furară în sfârșit Măgura, în vârful căreia niște amărâți pusese ră cartofi, printre niște tăieturi de pădure, și nu se făcuse nimic. Vara, cartofii înfloriseră ca o grădină, iar toamna, la tulpina cartofilor nu se afla nimic.

— Năiță! îl strigă muierea a doua oară, și acum el auzi și se trase în casă, simțind cum îi intrase jugul în umăr.

În casă era cald, pe sobă fierbea un tuci cu apă pentru o altă mămăligă, și deasupra lui se făcuse un abur care mirosea dulce.

— Ce zise, mă, Craina acum, la sfârșit? se interesă femeia când Năiță puse mâinile pe soba de cărămidă să se încălzească. Nu-i răspunse imediat, și femeia crezu că se ferește de ea. Spune, mă, că eu tot am auzit, îl provocă ea, mințind, căci nu auzise nimic.

— Unde sunt copiii? o întrebă Năiță, uitându-se la ea cam negru și numai cu un ochi, căci îi intrase aburul în celălalt, și el nu vrea să se dea la o parte din fața tuciului.

— Unde să fie, la sanie! Ce să faci, ai tu ceva de lucru cu ei?

— Am, zise Năiță. Să meargă unul cu mine până în Valea cu pietrele.

— Acum, pe zăpada asta, după ce?

— Acum, confirmă Năiță, și se duse să-și ia laibărul din cuiul care ținea loc de cuier pe ușă.

Femeia ieși repede afară pe o ușă care da în spatele casei, și de acolo se auzi glasul ei strigându-l pe Gheorghe, copilul cel mare, care împlinise optsprezece ani, și din iarna aceea se considera flăcău.

Gerul se iuțea mereu, cerul se învinețise de tot, ardea obrazul și mâinile, usca nările și le lipea, punea promoroacă pe sprâncene și pe gene, întărea dimia din laibăre și o făcea de tablă.

Năiță cu fiu-său Gheorghe tăiau nămeții pe sub niște pruneturi, iar zăpada se scutura peste ei din crengile negre. Nu simțeau gerul.

CAPITOLUL VI

SOMNUL

Pătru cel Scurt intră în casă ferit, cu o grijă pe care altădată nu o mai arătase, închizând ușa de la săliță cu frică, parcă, și răsucind cheia în broască încet, apoi la fel de ferit și de grijuliu să nu facă vreun zgomot, din săliță pătrunse în camera unde dormeau și unde de fapt trăiau, și la fel și aici răsuci cheia în broască încet și cu o grijă nouă. Femeia lui dormea, ca de obicei, cu mâinile împreunate sub obraz și abia se auzea cum respira, doar buzele ei subțiri și vineții se dezlipeau și tremurau ușor și nările tremurau și ele ca o foiță, altfel nimic n-ar fi lăsat să se înțeleagă că somnul ei nu era adevărat și că ea nu făcea decât să aștepte astfel întoarcerea bărbatului ei, dar fără să se bage de seamă că ar fi neliniștită și că inima ei bătea înfricoșată, mai repede, de când se auzise cheia în broasca ușii de la săliță și glasul lui Pătru șoptit, șuierat, mângâind câinele, care nu vrea să rămână afară.

Pătru își scoase mantaua și și-o așeză cu mișcări precaute în cuiul de pe ușă, potrivit mânecile și netezind fără nici un rost postavul rărit de atâta purtare. Călcând pe lângă marginea unui fel de preș colorat, țesut din rămășițe, de cârpe de tot felul, și întins pe jos de-a lungul patului, se duse și luă de lângă masă unul din cele două scaune și îl puse în dreptul sobei cu plită. Ostenit, se așeză apoi, rezemându-și palmele pe genunchi, și rămase așa pierdut, cu privirile furate de jocul jarului din gura sobei, care arunca pe pereții albi, ascunși în întuneric, umbre ciudate ca niște cai de foc sărind în galopuri fantastice. Jarul se topea în răstimpuri, cărbunii se înnegreau și păreau că mor, dar

repede se reaprindea focul în ei când sufla vântul, soba bubuia, și atunci jarul cuprindea vatra întreagă și frigea ochii lui Pătru, iar acesta se freca cu podul palmei, ștergându-și înlăcrimarea. La picioarele femeii torcea stins pisica aceea neagră ca un drac, și într-un răstimp se auzi căscatul ei leneș în somn. Pătru întoarse capul spre ea, dar nu o văzu, căci ochii lui căzură mai repede pe chipul femeii, și i se păru că ea nu mai este atât de străină sau nu mai este atât de fără pecete, încât să nu știi dacă este frumoasă sau urâtă. Acum, somnul ei era adevărat, căci el venise, și ea își încetase așteptarea, și neliniștea ei luase sfârșit. Se scufundase într-un somn adânc și se visa când era ea tânără și se ducea la clacă, la desfăcut porumb, și venise și Pătru cel Scurt, iar ele, fetele, se uitau la el nu ca la un băiat care le putea lua de nevastă și le putea face mireasă, ci cu o milă înțelegătoare, fiindcă nici cel mai sărac om din acel sat nu putea fi mai sărac decât acest Pătru cel Scurt, și în felul ăsta el nu conta pentru ele, nu se fereau de el, nu se făceau că le e frică de el să nu le ia batista și nici nu râdeau viclean, ca și când ar fi avut un secret, atunci când venea și el la câte-o clacă. Nu jucau cu el, nu glumeau cu el, nu se aveau cu el în nici un fel, el era doar Pătru cel Scurt și nici el nu era băgăreț, stătea mai mult deoparte și se ținea mereu de Năiță Lucean, care era un drăcos, întotdeauna puneă câte ceva la cale și încăiera pe câte cineva și pe urmă tot el îi împăca și se topea de răs, iar Pătru cel Scurt tăcea, căci el nu era prea vesel, însă îi plăcea să se știe că e prieten cu Năiță și că ei amândoi sunt acolo unde erau și unde intrau, Năiță înainte, înalt, deșirat, cu mâinile noduroase și numai pielea și osul pe ele, dar mari ca niște lopeți încât atunci când da mâna cu cineva, mâna aceluia se pierdea în palmele lui Năiță. Mergea drept și cu capul sus, dar nu îngâmfat, avea el un fel de-a fi care îi dădea o înfățișare făloasă, și privea lumea cam de sus, cu niște ochi albaștri ușor spălăciți, care se aprindeau și parcă își schimbau și culoarea când Năiță intra în vorbă și mai ales când începea el să judece o situație și să socotească el acea situație, cu o viclenie drăcească și

mereu ascunsă de veselia lui batjocoritoare. Avea fața nițeluș cam strâmbă, căci nasul lui ascuțit și cocârjat de la o bătaie din copilărie se întorcea cu vârful pe deasupra gurii spre stânga, și când el privea pe cineva, acela putea să creadă că Năiță se uită la el dintr-o parte, al dracului, zeflemitor, și cum deschidea Năiță gura cu felul lui neostenit în a găsi fiecăruia câte-un petic necusut sau descusut, acela nu mai avea nici o îndoială că Lucean e pus să-l batjocorească. Cei care îl cunoșteau și îl știau cât este de rău de gură îl iertau însă de tot și de toate și le era drag, fiindcă veselia lui trecea repede de la unul la altul, iar o petrecere cu el era căutată.

La claca aceea pe care o visa acum femeia lui Pătru cel Scurt, numai ea se făcea că este nemăritată și se ținea lângă muierea lui Năiță Lucean, așezată pe un pat de lemn cu căpătaie cu flori, cum văzuse la târg la Hurezu, în casa unui avocat, Băcescu, unde fusese cu taică-său să deschidă un proces de partaj pierdut repede, căci avocatul le ceruse cât nu făcea pământul pe care se judecau cu un frate vitreg, iar acesta știuse să se descurce și câștigase.

— A pierdut tata procestu, îi spunea ea muierii lui Năiță Lucean, cu o suferință plină de înțeles pentru femeia aceea, care aci era și ea fată, aci se arăta cu cârpă pe cap, ca nevestele. Pierduseră, adică, o bucată de pământ mai bună, lângă pământul lui Dumitru lui Dincă, un băiat petrecăreț și iubăreț care și ei i-ar fi plăcut și la care ar fi sperat dacă ar fi câștigat „procestu“ și se făcea vecină cu el.

— Lasă, zicea Genica lui Năiță, tu nu vezi că a ajuns ciung Dumitru ăsta, nu mai e el ce era, cum o să te ia el pe după umeri cu moanta de lemn? Dar Dumitru ăsta nu era ciung atunci, era întreg și tânăr, nu albise, ca acum, și ea nu înțelegea cum de îl vedea muierea lui Năiță ciung. Îl iei și tu pe Pătru, că și el e om și e cu pălărie pe cap și cu ce-i trebuie.

— Doamne ferește, răspundea ea speriată, Doamne ferește, păi ăsta n-are nimic, e sărac, n-are decât ce i-or lăsa ai bătrâni de l-au crescut.

— N-are, se întărea în credința ei femeia lui Năiță Lucean, n-are, dar are pălărie pe cap, și — cum e situația acum — pălăria face mult.

Dar pe ea o scutură o frică de ceea ce îi spunea Genica asta și mai zise o dată „Doamne ferește, Genico, se poate să-mi spui tu mie una ca asta?”

— Ce e? întrebă Pătru cel Scurt văzând-o cum tresare și cum strigă speriată în somn „Doamne ferește!”

Ea deschise ochii ușor, căci se auzi strigată și îl văzu pe Pătru cum stătea el pe scaun în fața sobei cu ușa deschisă și i se păru că toată fața lui e plină de sânge.

— Pătrule, șopti ea, ești supărat? și se ridică și se așeză și ea pe marginea patului.

— Nu, îi răspunse Pătru, nu prea sunt. Cu un vătrai de fier, scormoni cărbunii în sobă, și pe ușa de fier răbufniră o puzderie de scânteii, pocnind ca praful de pușcă.

— Cât o fi ceasul? se interesă ea după o așteptare în care Pătru ar fi trebuit să mai spună ceva, căci lăsase vorba cu dunga în sus, nu încheiase ce vrea el să zică.

Nu prea era supărat, dar tot era nițel și ea credea că are să-i spună de ce.

— Când zicea el că ne dă oile? întrebă Pătru în loc de răspuns.

— La primăvară, se grăbi ea să-l liniștească pe Pătru, crezând că de aici îi vine supărarea și de aici se trage muțenia lui.

— La primăvară! repetă el pe gânduri, la primăvară nu mai tundem noi oile...

Ea nu pricepu unde bătea el și de ce credea el că nu mai tund oile, dar nu avu curajul să-l mai descoasă și se retrase în sinea ei fără să mai încerce să dezlege motivul supărării lui Pătru.

Pătru rămase cu ochii pe jarul din sobă, și văzându-l cum stă neclintit, pierdut în gândurile lui de bărbat și în grijile lui, femeia se lasă moale în pat și se strecură iar în somnul acela adânc, dar visele pe care le visă nu și le mai putu aminti. Atâta doar o

nedumerise mai târziu: cum putuse ea visa precizarea Genicăi și cum această precizare se împlinise de fapt, deși ea niciodată atunci, când era fată, nu se gândise la acest Pătru cel Scurt.

Și în mintea ei încolți ideea că așa fusese sortit: ca ea să se mărite cu Pătru nu pentru că trecuse timpul măritișului ei când acesta venise în pețit cu Năiță Lucean și nici că bucata lor cu nucul era vecină cu moștenirea săracă a lui Pătru, ci că așa trebuia să se petreacă toate câte se petrecuseră, și ea crezu că soarta ei era să fie a lui Pătru și se trezi că se uită la el cu alți ochi decât până atunci. Începu să-l aștepte cu nerăbdare când el pleca undeva, să se îngrijească de el cu o grijă aprinsă, să-i iasă înainte cu ce credea ea ca el ar fi vrut și ar fi dorit, să-l învelească noaptea și să-l vegheze și să se scoale înaintea lui și să-l ferească de treburi pe care până atunci el le făcea. Pătru băga de seamă schimbarea femeii, dar gândurile lui erau chemate în altă parte și se întorceau mereu la seara aceea când fusese pe la Năiță și când se întorsese nu pusese geană pe geană, noaptea întreagă șezuse pe scaun și ațâțase jarul din sobă și își fripsese lumina ochilor privind la jarul cum moare și cum el îl înviază.

Se uita în jar, și când parcă vedea cerul înroșit ca atunci când erau el și Năiță pe front și băteau catiușele, iar ei credeau că aceste catiușe sunt mânuite de fete și de femei și chiar spuneau și acum „Domnule — când trăgeau catiușele, era prăpădul cel mare, băteau la metru pătrat, femeile alea nu aveau nici o milă, curgeau puzderii din cine cădea sub focul lor“, când vedea cum ardea un sat de undeva din pusta maghiară și ei veniți pe urma nemților săriseră să-l stingă și Năiță găsisese într-o încăpere pe cineva, un bătrân care vorbea binișor românește și nu mai termina cu mulțumitul, și după ce Năiță i-a dat și de mâncare, acesta, care avea pesemne un pistol ascuns, a tras după Năiță, însă nu l-a nimerit, și atunci Pătru s-a dus la el și i-a spus: „Nu era mai bine să te lase el să arzi de viu și să scape el cu zile? fiindcă dacă îl nimereai, trei copii îi lăsați pe drumuri“, iar bătrânul acela râdea prostește — nu-l interesa — zicea „sunteți norocoși, dar deocamdată, căci războiul nu s-a terminat“.

Pe urmă, din cărbunii aprinși se făcea chipul unui locotenent de rezervă, învățător de felul lui, care le spunea:

— Băieți, acum, când ne întoarcem, țara e a noastră, războiul ăsta ne-a dat ce-a visat țăranul român toată istoria lui. Cum ajungem acasă, cum luăm pământul în stăpânire.

Erau niște soldați din Romani, niște băieți înalți și cam zăluzi, cântau niște cântece mălăiețe, și băieții ăștia mereu întrebau:

— Dom' locotent, și cu Surdunoaica ce rămâne, că pământul e al ei.

— Îl luăm, zicea locotentul, când ne întoarcem îl luăm.

— Și acum ni-l iau ei, ofta Pătru cel Scurt dinaintea jarului, din care acum se făcea fața lui Năiță Lucean, și Pătru se uita la el, de parca era viu dinaintea lui, însă nu-l întreba nimic. Îl vedea cu șase copii după el, fuior, și cu nevasta la urmă cu batic negru, bocind pe înfundate, cum cobora priporul la vale spre primărie, unde se judeca procesul lui cu cotele. Și Năiță nu mai era așa de înalt, mergea adus de spate, și se înnegrise la față, iar el, Pătru, mergea în dreapta lui, repede-repede, căci nu se putea ține de pasul lui Năiță, mare și grăbit, iar Năiță îi spunea:

— Pătrule, pe mine ăștia mă ia, așa că copiii de i-am făcut rămân vai de capul lor, și tu ești sterp, și de însurat văd că nu te prea însori, așa că dai pe la mine și mai vezi ce fac, care moare întâi de foame, să ai tu grijă de el.

— Vezi de treabă, Năiță, am scăpat noi de la dracu-n praznic, scăpam și acum.

— Nu scăpăm, Pătrule, ascultă-mă tu pe mine, și nu mi-e necaz decât că n-am murit eu când trebuia, să vie copiii de Ziua eroilor la monument, de înălțare, și să strige unul: „Năiță D. Lucean“ și ălălalt să-i răspundă: „Mort pentru patrie!“

Îl vedea cum intrase el în primărie, în sălița unde se judecau procesele la fața locului, și la o masă cu pânză roșie stătea judecătorul, un băiețaș scund și negru și păros ca o maimuță bătrână, căruia i se puneau sub șezut două-trei dosare mai groase,

ca să treacă cu capul de fața mesei. Băiatul acesta, care era judecător adevărat, atunci ieșit din școală, avea o motocicletă rusească și toată ziua bubuia cu ea pe la poarta unui popă care ținea acasă o fată de vreo șaptesprezece ani, frumoasă ca un mărgăritar, dată afară de la școala unde fusese ea, ca fiind fată de popă, iar judecătorului acolo, la poarta popii, i se strica motocicletă, și el o repara, și ea iar se strica, iar fata îi aducea apă și îi ținea de urât.

În sală venise lume destulă, cu treabă și fără, cu judecăți serioase — cum era Năiță Lucean, dar și cu povești muieresti, cum venise de pe valea Sacoțului o mătrăcucă, aproape douăzeci de kilometri pe jos, ca să i se facă dreptate cu un cocoș mâncat de „o vecină“ cu cine știa ea, dar asta nu vrea să spună, că ea nu strică, doamne ferește, casele oamenilor. Și mătrăcuca se judeca de o vară întreagă și de o vară întreagă venea pe jos douăzeci de kilometri ca să se judece, iar acum venise și cu un martor, un bătrânel care se topea de răs din orișice, deși era surd ca un stâlp de telegraf.

Năiță cobora la vale priporul cu copiii fuilor după el, iar el mergea cu capul gol, ca și când i-ar fi murit cineva și el purta doliu, și în urmă venea Genica, roșcată și pistruiată și pitică, și cu un batic negru și bocind înfundat. Iar Năiță mergea ca un flăcău la o clacă unde avea el să se întâlnească cu cine știa el, dar se cam cocârjase, și din când în când se întorcea să-i numere pe toți șapte, care veneau după el unul după altul.

Lângă judecător, în dreapta acestuia, stătea o femeie, o amărâtă, văduvă de război, însă bună de gură și înfigăreată, cu un glas pițigăiat, care se și cam fandosea când vorbea, ca să se vadă că nu e proastă așa, nițeluș, ci bine de tot, însă la răutăți o ducea mintea aceea puțină câtă avea, și într-un rând cineva-i dăduse de cheltuială, căci fusese cooptată în comisia cu cotele și cutreiera satul de la un capăt la altul și cotrobăia prin casele oamenilor mai râu decât alții străini și decât locotenentul acela străin care

venise să întărească comisia și să mai dumnezeiască țăranii obișnuiți de la armată și de la război să zică „Să trăiți“ și „Am înțeles“ când vorbeau cu un ofițer. Pe femeia aceasta o chema Evdochia, un nume ciudat pentru țăranii aceluia sat de la poalele munților, dar existența numelui se justifica, fiindcă Evdochia era fiica unei călugărițe care părăsise mănăstirea sau fusese dată afară de acolo, lucrurile nu le știa nimeni cum erau, și călugărița a făcut cât a făcut ea pe sfânta umblând prin sat cu niște mătănii de chihlimbar în mână și cântând în strană la biserică, îndemnând pe unii și certând pe alții în numele Domnului și al maicii sale, până într-o toamnă, când oamenii au început să vadă că se umflă anteriorul ei în dreptul burții, și cum a dat spre primăvară, maica Sabina, cum se numea ea cu numele de hirotonisire, s-a dezumflat, și pe lume a apărut Evdochia, căreia țăranii îi ziceau însă Dochia. Dochia se înființa prima la judecată, după ce lua de la Ciclop vreo două dosare și le pune pe banca de lemn în dreptul judecătorului, să poată ajunge acesta la masă. În stânga stătea un învățător trecut bine de șaptezeci de ani și care pe unii îi învățase să scrie pe o tablă de nisip înaintea războiului de la 1916. Învățătorul avea darul fumatului și nu putea scoate țigara din gură, că simțea cum piere, și de fiecare dată, pe la mijlocul judecății, după ce răbda ce răbda, se apleca smerit către judecător și întreba cu o voce groasă, hodorogită, care oricât s-ar fi ferit el să nu se audă, ea răsuna ca și când cineva ar fi vorbit prin țeava unui cazan de țuică:

— Se poate?

— Se poate, zicea judecătorul, și repede, pe deasupra mesei de judecată, se ridica un fum gros și înecăcios, iar Evdochia se îneca și tușea și, dând cu mâna fumul la o parte, se apleca pe după spatele judecătorului și-i șoptea învățătorului ei, care o lăsase de câteva ori repetentă până se plictisise și el:

— Fire-ai al morții, domne Costică, ne afumași de tot! iar învățătorul clipea către ea fericit, dând drumul la altă trambă de fum, care o lua spre sala de judecată pe deasupra capetelor atâtor

păcătoși aduși acolo de nevoi sau veniți singuri să-și facă de lucru.

— Ce știi dumneata în chestiunea cu cocoșul? întrebuse judecătorul, care în ziua aceea se arăta cam nervos fiindcă motocicleta se stricase de-a binelea, și un tăntălău, unul Horia, mecanic de moară pe undeva pe la Drăgășani, se apucase s-o dregă, și praful se alesese.

Femeia de la Sacoț se înfipse în față, subțire și cu un tulpan alb, cu părul făcut numai colțuri pe lângă ureche, și la urechea stângă cu un fir roșu de mușcată creață, ca să miroasă și frumos. Era o femeie spilcuită și se legăna ușurel de la mijloc, pe care și-l strânsese cu niște bete înflorate de puteai să crezi că își va da duhul acolo, dar ea era veselă și fericită și mototolea o batistută în mână, și din ochi clipea mereu către judecător când acesta punea întrebări pârâtei, care și ea venise ca la o petrecere, zugrăvită și sulemenită, cu cămașă de borangic și cu niște școarțe cu bujori mari, roșii, cusuți pe ele și cu o vestuță gorjenească strânsă pe ea și încopciată cu forța peste sânii cât pumnul.

Cel întrebat se ridicase abia atunci de pe scaunul pe care stătea, fiindcă neauzind bine, nu pricepuse că despre el este vorba, altfel râzăreț moșul și numai bunăvoință, fugea cu ochii de la una la alta și iar murea de răs, un răs hârâit în pieptul lui, ca și când cineva ar fi cerut nisip.

— Ce știi dumneata în chestiunea cocoșului? repetă judecătorul întrebarea, enervat de veselia moșului, un fel de caraghios, o mână de om firav, și pierit altfel, cu niște cioareci de dimie albă, care abia urcau pe picioarele lui crăcănate și stăteau agățați ca printr-o minune, cu o cămașă albă peticită de cineva cu petice îngrijite, și peste cămașă cu o vestă de oaie, ca un pieptar, iar din pieptar ieșea un gât subțire ca o frânghie răsucită, susținând capul rotund-rotund ca bila mică de la popicele lui Boncu și tuns scurt și căprît de cine avusese o mașină, care pesemne că îl și ciupise pe moș la tunsoare, din loc în loc văzându-se niște semne cu coajă vineție.

— Păi, zise moșul, cu o veselie vicleană, eu îl știu pe acest cocoș de când era pui mic, și iar muri de răs cu răsul lui de nisip cernut printr-o sită rară.

În sală se lăți un val de răs, și Pătru cel Scurt, care venise cu Năiță, uită unde se află și, îngheșuindu-se printre oameni, veni iute în față, să vadă „panarama“ mai de aproape.

— Stai, mă, zise cineva împins și îngheșuit de Pătru, unde te duci?

— Să văd și eu panarama, răspunse Pătru șuierat și vesel de ce se petrecea în judecătoria lor la fața locului.

— Ce panoramă? îi sări judecătorului țandăra, căci vedea bine că se afla într-o lume atât de bizară cum nu mai văzuse până atunci și nu putea să-și dea seama cât fac țăranii aceștia pe proștii cu viclenie și din viclenie și cât sunt într-adevăr de înapoiți, dar măsura se dovedea greu de aflat.

— Ce panoramă? se răsti el din nou la Pătru cel Scurt, care ajunsese înaintea mesei judecătorești cam în rând cu mătrăcuca proprietară a cocoșului.

Pătru ridică din umeri — adică ce să spună, ce să răspundă, greșise, însă figura lui bondoacă nu putea exprima — cum ar fi vrut el — spășirea, și judecătorul crezu că Pătru poate fi copilul aceluia moș, fiindcă i se păru că semănau între ei, fața lui Pătru rămânând veselă ca și a moșului surd și nițel nedumerit de intervenția lui Pătru, despre care nu pricepea cum intrase în proces lângă el, așa, din senin, și nemaiavând răbdare se întoarse către cineva care i se păru lui mai aproape și îl întrebă:

— Mai au un martor, ai?

— Cine? îl întrebă acel cineva.

— Fetele mele, zise moșul.

— Păi cum fetele dumitale? se miră acel cineva, și judecătorul prinse și această discuție și o secundă, două, rămase trăsnit, uitând de Pătru.

Ceea ce auzea era de-a dreptul nemaipomenit.

— Păi, părțile sunt rude? întrebă el moșul, dar acesta, firește, nu auzi întrebarea.

— Părțile, întări judecătorul întrebarea sa, părțile sunt rude?

— Fetele, zise moșul, fetele? Păi sunt fetele mele. Și sala se zgudui iar de răs, și bietul judecător nu o mai putu stăpâni și își prinse capul cu mâinile. Simțea că se învârtește pământul cu el. De trei luni încheiate judeca acest proces între două mătrăcuci, pe care nu le chema la fel, deși semănau între ele, iar el crezuse că e o potriveală în această asemănare, iar acum afla că sunt surori și că martorul adus de cea vătămată era chiar tatăl lor, pe care și pe el în chema altfel, încât într-adevăr nu mai era nimic de înțeles.

— Pot să plec? întrebă Pătru, care nu se putu înveseli o dată cu sala, speriat fiind că judecătorul s-ar putea să-l pedepsească pentru cuvintele lui.

— Unde? întrebă judecătorul, însă Pătru nu știu să răspundă, și judecătorul îi făcu semn să stea unde se află, și Pătru crezu că îl bagă și pe el în proces.

— Eu nu cunosc „cauza“, ținuu el să precizeze cu un termen de specialitate auzit pe front.

— Liniște! strigă judecătorul, și simțea bine că îl ia amețeala, căci într-o sală ca asta judecata devenea din ce în ce mai greu de stăpânit.

— Cine ești dumneata? întrebă el adresându-se moșului, care nu-și mai lua de pe față încântarea și veselia.

Se vedea că întâmplarea aceasta cu procesul unde fusese adus ca martor îi dădea cea mai mare bucurie din viața lui și cea mai mare satisfacție, simțindu-se băgat în seamă și crezând sincer că în sfârșit devenise și el om important, fără de care nu se putea.

— Sunt tatăl lor, și cocoșul eu l-am crescut, fiindcă era bun de sămânță, de mic călca găinile.

Lumea se sufocă într-un hohot uriaș, iar Dochia, de lângă judecător, plesni ca proasta din palme, izbucnind într-un răs pițigăiat ca un măcăit de rață.

— Liniște! strigă iar judecătorul. Liniște, că evacuez sala!

Și lumea se potoli repede și se întristă la comandă.

— Și, continuă moșul, acum neîntrebat, dar mai sigur pe el, căci credea că veselia pe care o producea îi dădea dreptul să discute chestiunea mai puțin speriat, și, zise el, cocoșul l-am dat dumneaei, și o arată pe cea care intentase procesul, însă dumneaei, și o arată pe pârâtă, a avut și dumneaei parte, fiindcă i-am dat o puicuță outoare, ca să fie la fel, cu toate că dumneaei, și o arată mai departe pe pârâtă, e înfiată și n-ar mai avea dreptul la moștenire.

— Ce moștenire? întrebă judecătorul, surprins de așezarea cu care moșul vorbea acum, ca și când ar fi explicat împărțirea dreaptă a unei averi.

— Găina, zise moșul, partea ei, de unde să le dau eu mai mult? se scuză el cu un aer mieros.

Mătrăcucile se legănau din șolduri și fugeau amândouă cu ochii de la el la judecător și amândouă credeau că judecătorul nu poate judeca procesul lor, era prea tânăr și nici nu prea înțelegea bine povestea lor, iar ele aveau chef să se judece serios și cea care deschisese procesul nu mai răbdă și spuse repede, dintr-o răsuflare:

— Eu vreau să merg mai departe, mie să-mi dați să mă duc mai departe, eu mă duc până la regiune, nu mă las, mă duc și la regiune, numai să se facă dreptate.

Iar sala, care uitase repede motivul acestei judecăți, părea să fie și ea de aceeași părere, adică era cazul să se meargă mai departe dacă era vorba de dreptate, că n-o să se facă dreptate cu Dochia judecătoare, căci de judecător nu mai putea fi vorba, acesta fiind tânăr de tot și neștiutor. Cum dracu' nu știa el că acestea sunt fetele aceluși om din Sacoț și că ele sunt surori? Lor li se părea foarte limpede.

Când grefierul strigă pe Năiță Lucean, lumea din sală nu mai părea să participe cu interes la desfășurarea judecății, iar cele două

surori din Sacoț, cărora li se dăduse un termen nou, de împăcare, înainte de a merge mai departe, acum vorbeau între ele ca și când nici nu fuseseră în proces.

Năiță își făcu loc printre oameni și veni în față, cu căciula de care nu se despărțea nici iarna, nici vara — pusă la subțioară și ținută cu cotul mâinii stângi. În urma lui, fuilor, cei șase copii și muierea cu batic negru și plângând înfundat.

Judecătorul se întoarse întrebător către bătrânul învățător, și acesta îi explica mai șoptit, dar tot se auzi câte ceva din ce spune:

— Sunt oameni ai dracului, însă destul de săraci, Lucean ăsta ar avea ceva pământ, însă are și șase copii, așa că nu le prea ajunge cine știe ce.

Fusese dat în judecată, cum rezulta din actul de acuzare citit de un procuror, așezat la o măsuță mai departe, un procuror cu o înfățișare de contabil pensionar, dar din cum citea se vedea că este destul de al dracului, și când ajungea la punct ridica ochii din hârtie pe deasupra ochelarilor.

„Și pârâțul, care tăiase scara cu ferăstrăul în trei locuri mai mult pe jumătate, stătea în pridvor și aștepta să coboare comisia din pod, unde pârâțul ținea ascuns porumbul nepredat la cote“. Ridicând ochii din hârtiile din care citea, procurorul trecu cu privirile peste sala scufundată într-o liniște nefirească față de tot ce se petrecuse până atunci și o clipă amână continuarea. I se părea ceva în neregulă cu această liniște și i se părea că și lumea se înmulțise dintr-o dată.

— Da, se întoarse spre el judecătorul, continuați. Năiță stătea umilit, înconjurat de copii și de muiere, și asculta cu capul în pământ și cu ochii închiși.

Când comisia coborâse din pod, câte doi, și sacul de porumb după ei, scara — care fusese retezată cu ferăstrăul — se frânsese în trei locuri, și cei doi din comisie care se aflau pe ea căzuseră jos, cu sacul peste ei.

— „Vătămare corporală“, citea procurorul, și cerem despăgubiri și conform articolului, cerem pedeapsa cu închisoarea, șase luni.

Năiță Lucean auzea cuvintele procurorului, amestecate unele peste altele, numerele articolelor de lege se legau unele de altele, și procurorul pune mereu lângă ele alte numere, încât nu mai încercă să le țină minte și nu-i rămase în cap decât că avea să facă șase luni de închisoare, și se bucura, căci el se aștepta la mai mult, după cum alcătuisese procurorul rechizitoriul acela, și chiar se miră în sinea lui cât a trebuit să înșire acest procuror ca să-i ceară numai șase luni de închisoare. Procurorul continua să rostogolească cuvintele, fiindcă nu terminase de spus ce avea de spus, dar pe Năiță nu-l mai interesa ce spunea, și căutându-l pe furiș cu ochii pe Pătru cel Scurt, făcea în gând socoteala că dacă sunt în primăvară, în martie, însemna că cel mai târziu pe la începutul lui noiembrie avea să vină acasă.

Pătru cel Scurt se strecurase în spatele muierei lui Năiță și, nefiind mai înalt decât ea, Năiță nu putea să-l vadă.

— Unde e Pătru? se auzi șoptit glasul lui Năiță Lucean către Vasilică.

Acesta se lipise de taică-său și se ținea strâns de pantalonii acestuia, iar Năiță îl luase cu mâna dreaptă pe după umăr.

Copilul se întoarse ca și când l-ar fi curentat cineva, și când să se repeadă la urechea maică-si s-o întrebe de Pătru, ochii îi căzură pe acesta și, trăgându-l de mâneca laibărului, îi șopti scurt:

— Te caută tata, ieși în față.

Pătru se foi nițel, ca și când l-ar fi înghesuit cineva cu forța și el vrea să respire și să stea mai omenește, apoi își făcu loc printre copiii lui Năiță și, încet, ajunse în față, iar Năiță îl văzu și parcă se mai liniști.

Procurorul terminase ce avea de spus și se așezase jos. Lângă el — șeful postului de miliție și un alt militar, ofițer de securitate.

— Părțile vătămate, întrebă judecătorul, sunt prezente?

— Prezent, ieși mai în față unul Velcu, un olar, om tânăr, roșu la față și burduhănos.

Se vedea pe el că-i place să trăiască bine și că mai ales are cu ce să trăiască bine. Avea niște ochi mici, abia deschiși, care parcă

fuseseră cârpiți și se rupsesse cusătura lor și el vedea rău. Era agent agricol de vreo doi-trei ani și se învățase să măsoare pământurile și să numere lighioanele prin curțile oamenilor și să le treacă în catastife după cum îi venea lui la socoteală și după cum se avea el cu câte cineva. Nu prea îi plăcuse lui să muncească, și o bucată de vreme îl ajutase pe un prieten să vândă la o cooperativă înființată atunci și de unde îl scosese pe un mutilat de război. La cooperativa asta puseseră ei în vânzare și țuica unui alt prieten, și toată ziua ședea toți trei și toți trei vindeau și toți trei beau cu cine le intra în prăvălie, și în câteva luni se alesese praful. Velcu se aranjase la primărie, agent agricol, și toți se mirau de curajul lui, fiindcă îl cunoșteau bine cât de neputincios fusese el la școală și se gândeau cum o număra el ce avea de numărat și cum o ține el socotelile dărilor și ale cotelor. Dar se vede că se descurca, după cum îi mergea și după cum se îngrășase și după cum îi ziceau și lui, acum, muierile și unii bărbați mai sperioși, „domnu Velcu“, și el ridica un deget scurt la pălăria de vânător, în betelia căreia cususe o coadă zburlită de veveriță.

— Numai dumneata ai fost vătămat? întrebă judecătorul.

— A mai fost un tovaroș de la Raion, dar tovaroșul n-a putut să vie, căci e în deplasare, informă Velcu, și dădu să se apropie de masa judecătorului ca să-i spună acestuia mai de aproape și să nu audă toată lumea cine era tovaroșul și unde era el în deplasare.

— Stai unde ești și răspunde la întrebările mele, îi făcu judecătorul semn să stea acolo unde se află.

Îl enervase de la început sănătatea prostească a agentului agricol și felul legănat cum venise el în față și cum pusesse apoi o mână în șold și se uitase rău la cei de față — cu aerul că „O să vedeți voi, fire-ați voi ai dracului, ce urmează!“

— În cel fel ați fost vătămat? se interesează judecătorul.

Năiță Lucean se uită la Velcu cu coada ochiului, așteptând să vadă cum înflorește acesta povestea, însă judecătorul nu vru să afle povestea în amănunt, ci numai în ce fel a fost el vătămat în curtea casei lui Năiță și din vina acestuia.

— Am căzut cu scara și mi-am rupt mâna, preciză Velcu, iar în sală se auzi din nou cum veselia pune stăpânire pe asistență.

— Și mâna cum ți-ai rupt-o? ceru judecătorul amănunte.

I se părea ceva în neregulă, fiindcă omul acesta din fața lui era cât un munte, și mâinile lui întregi nu arătau a fi fost cândva betegite.

— De unde veneai dumneata când ai căzut cu scara? mai întrebă judecătorul, și Velcu nu avu timp să se gândească la răspuns.

— Din pod, zise el, și sala izbucni în râsete. Ceva se rupse iarăși în atmosfera sălii de judecată, improvizată în primărie.

Judecătorul înțelese că povestea nu era chiar atât de simplă și ceru mereu lămuriri, făcându-se că nu pricepe ce căutau ei în podul lui Năiță Lucean, căci și actele de trimitere în judecată nu făceau decât să ocolească întrebarea aceasta.

Procurorul mai ceru și el o dată cuvântul și, ocolind și el rostul coborârii comisiei din podul lui Năiță cu sacul de porumb în spate, repetă articolele de lege după care lui Năiță urma să i se dea șase luni de închisoare, afară de despăgubiri.

Ofițerul de securitate îi trimisese și el un bilețel judecătorului și-i ceru să ridice nițel ședința și să mai discute ei doi chestiunea, care, zicea el, „are alt caracter, politic, și trebuie luate măsuri, și era cazul să fie luat și Năiță, pentru că el venise espre cu un jeep ce se afla jos în curtea primăriei. Faceți cum știți, încheie el, însă noi, și scrise Noi cu N mare, tot îl luăm.“

— Ce părere are pârâțul? zise judecătorul fără să dea vreun răspuns biletului pe care îl primise și pe care îl împăturise cu grijă și îl prinsese cu un ac cu gămălie de coperta dosarului lui Năiță.

— Năiță Lucean! strigă ca un aprod șeful postului de miliție și Năiță veni mai lângă masa judecătorului.

— N-am nici o pretenție, începu Năiță apărarea sa, fiindcă el înțelesese că este întreat ce pretenții are. N-am nici o pretenție. Dumnealor, zise el, au venit la mine acasă și s-au suit în pod fără să mă întrebe dacă scara e bună, căci le-aș fi spus să-și vadă de treabă. Scara era veche, nu mai era de trebuință, tăiaseră copiii

la ea să facă de lemne, și dumnealor au pus-o la pod și s-au urcat, și când au coborât, eu le-am spus: „Stați, măi oameni buni, că se rupe scara cu voi“, da dacă ei nu m-au ascultat...

Iar se făcuse liniște, o liniște tristă, rece, afară se cam întunecase, începuse să bată vântul, se pregătea de ploaie. Cineva se ridicase de pe banca unde se afla și închisese geamul care da în curtea primăriei, de unde se auzeau vocile celor ce nu putuseră intra în sala de judecată și se înghesuiseră în curte, așteptând să vadă ce se va întâmpla cu Năiță.

Povestea pe care o ocoleau toți și pe care și Năiță Lucean o înfloreă, dând vina pe copii, era mult mai complicată, însă nici lui Velcu, nici lui Năiță nu le convenea adevărul ei, deși până la urmă, se gândea judecătorul, dreptatea era de partea lui Năiță.

Comisia — cum numeau ei pe cei trei care veniseră să scotocească podul lui Năiță Lucean, căci acesta nu-și predase cotele de porumb — stătuse mai întâi de vorbă cu Năiță.

— Năiță, începuse Velcu, ai rămas în urmă cu cotele și nu te mai putem aștepta.

— Se poate, zise Năiță, fiindcă așa cum a fost anul ăsta, am rămas eu în urmă și cu demâncarea copiilor, și nici ei nu mai pot aștepta.

— Copiii te privesc, continuase Velcu, însă cotele sunt ale statului, și statul nu te mai poate aștepta.

— Păi noi ai cui suntem? se mirase Năiță. Noi nu suntem ai statului, ai cui dracului suntem noi?

— Tovoaroșe, dumneata să nu dai dracului statul, fiindcă statul e poporul și nu permitem! se răsti la Năiță un locotenent care venise cu comisia, încins cu centură și cu diagonală și cu pistol în toc de piele la brâu.

— Eu nu drăcui statul, eu drăcui soarta care m-a adus pe mine să veniți dumneavoastră la mine în curte și să mă amenințați, după ce am făcut eu războiul șapte ani și am scăpat cum numai eu știu — că dacă aș avea eu porumb, aș da statului, dacă a ajuns el,

statul — să se bucure la mămăliga copiilor mei. Dar n-am, ce am avut am mâncat și să vedem de-acum încolo ce mai mâncăm.

— Dacă n-ai avut de lucru și n-ai somn, și te înmulțești ca iepurele, ce să-ți fac? intră în vorbă și Craina, care venise cu comisia, căci făcea parte din ea.

Acum lipsea de la proces, era la un instructaj la Raion, însă atunci el îi pusese pe Velcu și pe ofițer să se urce în pod și să vadă dacă n-are el, Năiță, porumbul ascuns.

Apoi se urcaseră toți trei și începuseră să scotocească peste tot, făcând casa să bubuie de tropăitul bocancilor lor. Atunci, Năiță îl trimisese pe Vasilică să-i aducă ferăstrăul de mână și — repede-repede — tăiasă trei trepte până la jumătate, și când comisia coborâse, „Ca la codrii Cosminului, mama lor!“, povestea Năiță lui Pătru cel Scurt.

— N-am nici o pretenție, continuă Năiță, însă, tovaroșe judecător, să știți că aici vă las copiii până mă întorc și aici vă las și muierea, le dați să mănânce, îi omorâți, faceți ce știți cu ei, că eu nu mai am nici o putere. Ori ne luați pe toți și ne dați la toți să mâncăm, altfel, ei de aici nu mai pleacă, n-au unde se duce și după ce. Șapte sunt, șapte vi-i las.

Când judecătorul suspendase ședința pentru deliberare, Năiță se așezase cu copiii și cu nevasta pe scaune, lângă masa judecătorului, și intraseră toți într-o muțenie de pământ. Oamenii se strânseseră în jurul lor și tăceau și ei, încremeniți în așteptarea sentinței, care întârzia.

— Pătrule, zise Năiță într-un târziu, simțindu-l pe acesta aproape, căci altfel ținea ochii închiși, nu vrea să vadă pe nimeni. Când te duci acasă, să dai tu apă câinelui ăluia, că el nu e vinovat cu nimic, și să-l dezlegi, să se ducă și el unde-o vedea cu ochii, fiindcă ăștia nu ne iartă.

— Vezi de treabă! se făcu Pătru că nu poate crede așa ceva, deși nu avea nici o îndoială că pe Năiță aveau să-l ia, cum se auzise că se petrecuseră lucrurile cu un băiat de la Greci, care tot așa

bătuse bine pe un cotelaș de la ei și îl legase în grajd cu lanțul porcului cu care acesta se pregătea să îi ia animalul din curte în timp ce el pândea de după o perdea la o fereastră din casă. Lăsase pe prispă un copil de vreo cinci ani să spuie că el nu e acasă, iar cotelașul se duse în grajd, desfăcuse lanțul din iesle și legase porcul cu el, iar copilul nu mai avusese răbdare și începuse să strige: „Tată, tată, ne ia porcu!”

„Nu se poate, își zise Pătru cel Scurt, care amortise pe scaun în fața jerăgaiului din sobă. Nu se poate să ne vândă el pe noi. Nu e el omul ăla, după câte a pățit el și după câte a plătit el“.

— Nu dormi? se ridică femeia din pat, căci se luminase de ziuă, și prin fereastră se vedea cum ninge la fel de furios.

— Ba cred c-am adormit, răspunse Pătru cel Scurt, și chiar era încredințat că îl furase somnul și dormise adânc și visase iar procesul lui Năiță Lucean cu cotele.

Judecătorul venise negru în sala de judecată și citise sentința în care se spunea că, ținându-se seama de situația lui Năiță cu mulți copii și mulți mici, acesta se pedepsește doar cu amendă, și Năiță trebuise să vândă boii ca să se plătească.

— Nu mai scăpăm de iarna asta, se miră uitându-se pe geam muierea lui Pătru cel Scurt. Dacă mai ninge așa, ne îngroapă de vii.

— Vezi de treabă, făcu Pătru cel Scurt, nu ăsta e necazul cel mare.

CAPITOLUL VII

PRIMĂVARĂ DULCE

Se desprimăvara greu, pe deasupra măgurii treceau nori vineți, ca niște zdrențe dintr-un coviltir de căruță țigănească, vântul se repezea dinspre Dunăre arțăgos și cu spic de zăpadă, dar nu mai avea putere. Cerna venise tulbure și rupsesse un pod de lemn vechi, pe care nimeni nu mai avea de gând să-l repare, puseseră în locul lui o punte de anine crud și o plimbă de salcie moale, noaptea mai cădea câte-o brumă subțire, albind până da soarele, niște coaste pleșuve unde fusese o tăiere de pădure, iar acum lăstăreau făguți buni de armindenii, se apropia Paștele, și prin curți ardeau, seara, focuri de putregaie și de frunze de anul trecut.

Simion Popescu întemeiase în spatele casei, care da într-un pârau secat tot anul, afară de primăvară, un fel de cazan de țuică ascuns într-o povarnă de pe timpuri, și cum se întuneca nițel, pe coșul povernei ieșea un fuior de fum subțire și albăstrui și câțiva vecini și prieteni care știau rostul se strecurau pe din dos, pe sub uluci și pe porțițe ascunse și veneau în povarna veche și afumată de lemnele ude, așteptând să curgă pe țeava de aramă primele picături de țuică nouă pe anul acela.

Simion Popescu, înalt cum era, și când sta jos părea că stă în picioare dacă lângă el se nimerea Pătru cel Scurt — și acesta se nimerea mai mereu — Simion Popescu își făcuse dintr-un trunchi de gorun un fel de pat dinaintea vetrei și, rezemat într-un cot răsucea cu stânga lemnele lungi și ude sub cazan, trăgând pe nări aburii dulci ai țuicii de prună.

Cânta ușurel, fericit, un cântec al lui din tinerețe, când dăduse foc la clăile de fân ale unei boieroaice, și clăile ardeau sub ochii

lui, iar el cânta cu un taraf de țigani tocmiți anume „Foaie verde de cicoare / Cine nu mă lasă, moare“. Era o poveste cam necurată, se petrecuse înainte cu un an sau doi de 1907, Simion Popescu se încurcase, ca orice flăcău, cu o fată de la curtea acelei boieroaiice și o ceruse de nevastă, căci fata fiind orfană, altfel nu se putea. Dar fata a fost dusă la curtea de la oraș a acelei boieroaiice, iar el a dat foc clăilor și a fugit la munte, unde a stat — până în primăvara anului 1907, când a scoborât și a ajuns capul răzmeriței din părțile acelea.

Prin 1922, scăpase din pușcărie, venise în sat, se însurase, se puse pe muncă, strânsese nițică avere, care nu însemna mai mult de două ogrăzi cu pruni și un cazan cu țuică de două vedre, iar acum, când se apropia de șaptezeci de ani — unul îi mai lipsea — se trezise chiabur. Cazanul îi fusese confiscat, dările îi fuseseră umflete zdravăn, cotele la fel, dar el era prea bătrân și se și cam subțiasse la minte, mai de bătrânețe, mai de băutura, dăduse în darul bisericii și vorbea în parabole, pe care le inventa chiar el, uitându-le pe drum învățătura.

— Are să vie vremea Vierului, zicea el, și neapărat se găseau doi-trei care să se uite în gura lui și să-l asculte cu luare-aminte, deși până la urmă rămâneau destul de nedumeriți, fiindcă el nu izbutea să termine mai niciodată ce avea de spus. Are să vină vremea Vierului, începea el, și Vierul o să vie și o să plivească via și o să întrebe. Aici ridică sprâncenele lui albe și stufoase ca două mustăți și rămânea cu ele ridicate, căci pierdea firul celor începute și, firește, nu știa ce o să întrebe Vierul. O să vie Vierul și o să te întrebe pe tine, Pătrule, iar Pătru cel Scurt se uita la el speriat, gândindu-se ce ar putea să-l întrebe pe el Vierul, care în mintea lui și în momentul acela se confunda mai mult decât și-ar fi imaginat Simion Popescu, care inventa parabole, cu Craina, președintele comitetului provizoriu, care într-o zi, la Mat, i se adresase destul de întunecat la față, pentru ca Pătru să-și poată închipui cine știe ce nenorocire: „Pătrule, când mai vii pe vale — adică atunci când o mai coborî el pe la

primărie — să dai pe la mine, ca am să te întreb ceva.“ O să vie Vierul, o lua de la început Simion Popescu, care mai totdeauna era nițeluș afumat, lui netrebuindu-i mai mult de o cinzeacă, două ca să devină înțelept, o să vie Vierul, și atunci să vedem, uita el că Vierul, după cum începuse, avea să-l întrebe ceva anume.

De fapt, cam asta era toată parabola, însă pe ei îi înfricoșa, fiindcă întrebarea misterioasă era ce o să-i întrebe pe ei Vierul.

Atunci rămăneau toți pe gânduri, așa cum rămăseseră acum, la gura cazanului lui Simion Popescu, Năiță Lucean și Pătru cel Scurt și Petre al lui Toma, acesta râzând bucuros din orice, ca să i se vadă doi dinți de aur, puși într-o margine de gură, de vreo două săptămâni, de către un fel de șarlatan evreu venit nu se știe de unde cu o motocicletă cu ataș unde își ținea și un fel de atelier de dentist și le luase banii, la mulți punându-le repede niște dinți ca de aur, deși nimeni nu știa dacă într-adevăr sunt de aur și nici nu aveau curajul să se ducă la târg, la Hurezu, să întrebe pe cineva care se pricepea dacă dinții sunt într-adevăr de aur sau dacă evreul acela îi înșelase, cu toate că în sinea lor cea mai ascunsă ei nu puteau sau nu voiau sau le era frică să creadă că dinții lor puși atât de iute sunt de aur. Petre al lui Toma râdea acum din orice, ca să i se vadă dinții de aur, doi câți se îndurase el să-i plătească evreului, urmând să vadă dacă sunt buni, și atunci, dacă și dentistul s-o mai întoarce cum promisese, își mai punea doi, în marginea cealaltă a gurii lui știrbe ca a unui copil de țâță.

— Mă, Petre mă, tu dacă vrei să nu mori de foame, dacă o da sărăcia și s-o scoroji și mămăliga, să te aranjezi cu o lehuză să-ți dea să sugi, murea de răs Dumitru lui Dincă văzându-l cum îi scăpau cei doi dinți afară din gură fiindcă evreul îi pusese cu căutătura în afară și nu prea aveau loc sub buza de sus. Și el, Dumitru, fusese la dentistul acela așezat, trei-patru zile cât stătuse, la una Gena lui Ionel, o femeie grasă și scundă ca o putinică de murături, însă o femeie frumoasă în tinerețile ei, iute la gură și iute la minte, care cum scăpa de ochiul de viezure al lui bărba-so,

cum se lipea de poartă la drum și nu trebuia să treacă mai mult de trei muieri, ca ea să-ți spună ce s-a mai întâmplat, care cu care, cine moare sau cine înviază, cine vinde, cine cumpără, tot știa și numai Difuzor mai putea fi așa de informat ca ea.

— Acasă ești, Geno? întrebuse Dumitru lui Dincă ciungul, într-o seară, aflând că la ea stă evreul cu motocicleta despre care se dusesse vestea că are o cutiuță cu dinți de toate felurile, se uită în gura omului, ia un dinte din cutiuță, îl potrivește nițel, îl mai subțiază sau îl mai scurtează, după cum e cazul, și în două zile ți-l lipește de crezi că ți-a crescut el în locul acela.

— Acasă, ieșise Gena la poartă.

— Acasă e și dentistul? întrebuse șoptit Dumitru, fiindcă așa se cădea.

— Acasă. Îți pui vreun dinte?

— Unde dracu' să-mi pui eu un dinte? se mirase Dumitru. Poate-n cur, hârâi el bătând cu proteza de lemn în dinții ca niște pietre albe și strălucitoare. Altă chestiune așa avea eu cu el. Domnule, zisese el când ajunsese în cămăruță unde „dentistul“ chinuia o femeie să-i scoată o măsea de minte tocmai din fundul capului și femeia gemea înăbușit, căci dentistul îi pusese un genunchi în piept și trăgea din răspuțeri cu un clește de măsea, iar aceasta, a dracului, nu ieșea neam, povestea Dumitru la cazanul lui Simion Popescu. — Domnule, eu așa avea o problemă mai specială...

— Cu plăcere, se întoarse evreul spre el cu un fel de a fi mios și îndatoritor, scoțând cleștele din gura femeii și lăsând-o pe aceasta ținându-se cu mâinile la cap.

— Eu am fost la război, zise Dumitru lui Dincă, și am pățit de am rămas fără o mână din cot, și îi arată proteza scoasă din cot atunci, și cotul ca un ciot înnegrit de frecătura protezei.

— Așa, se interesă foarte cumsecade dentistul.

— Ei, asta e, încheie Dumitru rostul venirii sale acolo. Aș vrea să schimb proteza și nu mai am cum. Asta s-a uzat și îmi scapă

din cot. N-ai dumneata vreo pricepere, că dumneata mai umbli, mai vezi, mai cunoști, îl flată Dumitru cu destulă convingere, pentru ca dentistul, căruia la început prezența lui Dumitru i se păruse suspectă, să prindă curaj și să tragă nădejdea într-o afacere.

— Cum să nu? prinse el curaj. Am un cumnat care tocmai așa ceva lucrează. Dacă vii dumneata la Craiova, mă cauți pe mine și rezolvăm.

— Unde la Craiova? întrebă Dumitru.

— La Craiova, la Regiune, zise dentistul, întrebi dumneata de tovarășul Simion de la Cadre, și el te pune repede în legătură cu mine. Ia să iei dumneata adresa asta, și îi scrie pe o hârtie cu un creion roșu numele unui Simion, tovarășul Simion, la Regiunea de partid Craiova.

— Năiță, se interesă Dumitru lui Dincă în seara de la cazanul lui Simion Popescu, mi se pare că tu ai de gând să te duci la vale, la Craiova, cu carul după porumb, primăvara asta.

— Ar cam trebui, confirmă Năiță Lucean, care și el venise la cazan pe dindos, prin niște grădini și strecurat, să nu-l vadă cineva.

— Ei, atunci să știi că merg și eu la Craiova, că am o adresă la Regiune ca să-mi pui o moantă nouă, că asta și-a cam făcut datoria.

— Păi parcă ai mai schimbat-o o dată, se arată Năiță surprins.

— O am acasă, preciză Dumitru, o am pusă într-un cui, fiindcă vreau să văd câte mâini de lemn îmi trebuie mie într-o viață. Cum se uzează, le pui într-un cui și le ții de amintire.

— Și când o veni Vierul o să te întrebe, Pătrule, și tu ai să stai drept, reîncepu cântat ca în strană, la biserică, Simion Popescu, care tocmai ridicase de la gura cazanului o cănuță de pământ umplută ochi cu țuică fiartă, o să te întrebe, Pătrule, dacă ai plivit via și dacă ai săpat via și dacă ai binecuvântat via.

Pătru se gândea tot la Craina, care îi spusese că are ceva să-l întrebe, și îl vedea atunci în fața ochilor, sfrijit și negru și ținând mereu la gură batista aia motolită cu care își ștergea buzele vinete.

— Dumneata, îi spusese ultima dată Craina, ca om sărac ce te afli, ca proletar, ar trebui să vii mai aproape de noi...

— Ei, se scuza Pătru, căruia nu-i plăcea să fie considerat om sărac, ne-am mai ridicat și noi, am făcut casă, am mai pus și noi un prun, doi, nu mai suntem chiar așa...

— Tovarășe, insista Craina, azi nu mai e rușine să fii om sărac, fiindcă pentru săraci am făcut noi revoluția asta, pentru săraci am luat noi puterea.

Dar Pătru nu-l putea urmări până la capăt, gândul lui fugea repede-repede, ca mersul lui grăbit și rostogolit, la casa nouă, ridicată toamna trecută, și la curtea cu ulucă de fag bătută atunci de curând și la prunii pe care îi pusese el cu mâna lui și la pietrele pe care le cărase el din vârful măgurii cu spinarea, să zidească pe ele scara, și la cele două oi pe care socru-său i le dăduse până la urmă și pe care el se gândea să le tundă când s-o mai încălzi și când s-o mai zbici câmpul și o da iarba ca să-l vadă și pe el lumea că nu e chiar nimeni.

În povarna lui Simion Popescu se făcuse un fum înecăcios dar nu se gândea nimeni să deschidă ușa de lemn greu de gorun, să intre aerul. Simion Popescu se afumase bine de tot și într-o vreme îl furase somnul, însă iute se trezise și trăsesese pe o scândură albă de brad, ștearsă mereu cu o cârpă muiată în putina cu apă a cazanului, liniile ceștilor băute de cei de față. Toate le uita el — și parabolele, și cum îl cheamă — când se făcea mai binișor, însă niciodată nu uita să tragă cu cărbunele liniile ceștilor băute la el la povarnă.

Năiță ședea mai retras, mai smerit și nu prea băuse, în dreptul lui pe scândura de brad, albă, erau doar două linii. Venise și cam târziu, cam tușea și simțea el că ceva nu merge cum trebuie, îl dureau oasele, îl dureau încheieturile, ceafa parcă îi înțepenise, nu prea avea chef.

Fusese iar — cum fusese toată iarna aceea și toată primăvara, de când începuse această primăvară, o dată pe zi, seara sau

dimineața — să vadă locul lui din Valea cu pietrele, și acum în Valea cu pietrele înflorise floarea paștilor, iar Vasilică se apucase și culesese un buchet întreg. Locul acela i se păruse frumos și întins cum nu i se păruse niciodată până atunci, parcă era o vatră de casă și el și vedea în mijlocul lui o temelie de casă și vedea cum s-ar ridica zidăria și cum ar arăta ea o casă acolo și curte cu ulucă de fag.

— Faci casă, Năiță, se interesă Petre al lui Toma, dar Năiță nu-i răspunse dintr-o dată, deși el la Petre se gândise să-i zidească temelia și zidăria, însă nu se făcea să deschidă vorba așa de ușor.

— Să vedem, zise Năiță, să mai vedem cum sunt vremurile, ce se mai întâmplă, să mai vedem. Apoi, ca și când ar fi fost o legătură foarte strânsă între ceea ce vorbise până atunci și ce întreba el, se interesă foarte serios cât l-au costat pe Petre cei doi dinți. De aur sunt? mai întrebă el.

— Dracu' știe, zise Petre fericit. Să vedem!

Toți ziceau „să vedem“, iar în această expresie era nu o amânare a unei decizii sau a unei constatări, ci mărturia vie a unei filozofii care ar fi putut fi numită a îndoielii. Toate puteau fi așa cum se spunea și cum se vedeau, începea o zi nouă, cu soare, cu un soare orbitor și cerul senin, și tu spuneai „Ce zi frumoasă!“, iar ei îți răspundeau „Să vedem!“, adică mai e până deseară, timpul se poate strica, se poate înnora, poate ploua chiar. Ei treceau cu carul plin de fân și se vedea bine că se făcuse fân în anul acela, și carul crăpa plin de fân, și boii gemeau trăgând carul; și pe fața celui care mâna boii strălucea bucuria, iar tu ziceai: „Ei, anul ăsta s-a făcut fân, anul ăsta v-ajunge“, iar ei ziceau „Să vedem!“, adică mai este până la sfârșitul iernii, care poate fi mai lungă ca de obicei, care poate fi atât de lungă încât fânul s-ar putea în acest caz să nu ajungă. Stăteau la masă, la nuntă, și era o nuntă bogată și erau toți veseli și petreceau, și mirii aveau ce le trebuie și se vedea bine că se întemeia o casă mai ca lumea și tu ziceai către părinții mirilor: „Ei, știu că se așază bine la casa lor copiii dumneavoastră“,

iar ei ziceau sceptici și dintr-o dată pe gânduri: „Să vedem“, adică viața lor, a copiilor, abia a început, cine știe cum se va petrece ea și ce ar putea da peste ei, ce necazuri, ce întâmplări, încât ei să nu le poată întâmpina cu destulă tărie, și atunci era greu de spus dacă se așezau ei bine la casa lor. Cine știa?! Să mai vedem, să vedem, adică, desfășurarea vieții lor. „Să vedem!“, zicea și Petre de dinții săi, pentru că, deși pe fața lui se citea într-adevăr fericirea ca poate arăta lumii doi dinți de aur, adică două mărturii că și el începuse să se mai înciorchineze, nu mai era așa de lipit în sărăcia lui încât să nu se poată gândi și el la un lux, pentru că așa socotea el acei doi dinți de aur, și într-un fel chiar lux erau, de vreme ce el de câțiva ani buni se putuse lipsi de dinți ca și cum nu i-ar fi avut niciodată, iar acum nu își pusese niște dinți oarecare, „de tablă“, cum zicea el, ci de aur, deși pe fața lui se citea fericirea pentru toate acestea, el, Petre, încă nu era sigur — întâi dacă dinții erau chiar de aur, dacă, deci, nu îl înșelase evreul și, al doilea, dacă acești dinți aveau să-l țină, avea norocul să mănânce, să mestece cu ei o viață întreagă.

Năiță se uita totuși la Petre cu alți ochi de când acest Petre a lui Toma își pusese doi dinți de aur, cu toate că gura lui tot știrbă rămăsese, ba parcă ea arăta și mai știrbă acum, și mai găunoasă și mai întunecoasă, căci dinții de aur, așezați într-o parte, cu strălucirea lor nefirească și căutând cu tăietura în afară, dădeau gurii lui o întunecime și mai mare, însă lumea nu mai vedea decât aurul din gura lui Petre și puterea lui bănească de a-și pune doi dinți de aur.

— Să mai vezi, să mai vezi, înțelese Năiță Lucean îndoiala sau nevoia de îndoială a lui Petre, însă dinții îi ai în gură, sunt ai tăi, ai o bază,ăștia nu se pierd.

— Nu, zise Petre, dar să vedem cum mă obișnuiesc cu ei și dacă mai vine evreul ăla să mai pui doi, și în partea ailaltă.

Năiță clătină din cap cu înțelegere și acum, însă și cu o oarecare uimire, fiindcă asta însemna că Petre are el niște bani puși deoparte pentru dinți, afară de banii de mămăligă și de gaz pentru

lampă și de banii pentru ce mai trebuie pe lângă casa omului. „Al dracu’ Petre, se gândi el, a dat înainte, te pomenești că și Pătru ăsta cel Scurt a pus bani deoparte de când lucrează cu Petre!“

Pătru cel Scurt, care luase o țuică, două mai mult și care de la o vreme se făcuse mai vorbăreț, se apucase să înșire cum are el acum grija oilor, cum adică se scoală el și mai de noapte, ca să vadă ce fac oile și cum are el de gând, când s-o mai încălzi, să le tundă și se interesa la Simion Popescu dacă are o foarfecă pentru așa ceva. Însă Simion Popescu n-avea, toți ceruseră de la el câte ceva, și el dăduse, iar ei nu mai aduseseră înapoi, ba cineva îi luase și iapa aceea vânăță și scundă pe care călărea el și de care nu se despărțea niciodată și nu i-o mai adusese. Acum istorisea cum fusese el cu popa Sofronie, când acesta era popă, la o înmormântare la Sacoț, unde plasau ei toate drăciile, fiindcă era un cătun aruncat pe niște coaste și pe sub niște râpe unde înțărcase dracul copiii, și acolo se putea petrece orice întâmplare, cât ar fi fost ea de neînchipuită, și nici o lege și nici o regulă nu te putea apăra de nimic, fiindcă ce lege putea să ajungă până la Sacoț?

Murise un fel de cântăreț la biserica din Sacoț și îl chemaseră pe popa Sofronie, care nu mai avusese de mult nici un mort, iar acum se bucura că mortul era într-un fel față bisericească și se gândea că se face o pomană mai omenoasă. Când ajunsese, cum ajunsese, cu Simion Popescu, amândoi călare pe iapa vânăță și cu picioarele atârându-le pe jos, căci iapa le fusese norocul, altfel ei, cine știe unde ar fi dormit, afumați cum erau, mortul fusese pus de rude în car și scos în drum, trecuse de prânzul cel mare, și bieții oameni nu mai aveau nădejde că vine popa. Cum l-au văzut, s-au repezit la el și l-au dat jos de pe iapa vânăță și i-au pus patrafirul de gât și l-au așezat înaintea boilor care trăgeau carul cu mortul. Până la cimitir nu era cine știe ce depărtare, dar drumul trecea numai prin soare, și după vreun kilometru, popa a simțit un fel de sfârșeală și s-a-ntors către rudele mortului care îl păzeau să nu cadă, văzându-se bine starea lui în care venise.

— Măi taică, zise popa, pe mine mă încearcă o sfârșeală și aș zice să stăm nițel și să mă dau și eu un minut, două deoparte, aici, la umbra asta de măr.

— De, părinte, cum zici sfinția-ta, înțeleseseră bieții oameni situația — însă aveți de grijă să nu întârziem prea mult, că acuși apune soarele și rămânem cu răposatul neînmormântat.

— Nu se poate, copiii mei, numai nițel, că mă prăpădesc și eu altfel. Pe răposatul să-l mai bocească nițel cineva dintr-ai casei care l-a iubit mai mult, că și mortului îi place să se știe bocit, îi liniști popa Sofronie și, uitându-se după Simion Popescu, care venea înalt în urma lui și cu iapa după el legată cu frânghia căpăstrului de brâu, îi făcu semn să se dea și el la umbră. Nițeluș, îi explică popa, până mai trece năduful ăsta, că slujba e lungă, și mortul are răbdare să aștepte, n-are unde se grăbi.

Și din două cuvinte se înțeleseseră bine și se culcară în șanț, la umbra unui măr crețesc. Trecu soarele culmea măgurii, se întunecă binișor, ieșiră și stelele, dracu-i mai putea scula pe cei doi prieteni obosiți cum erau și sforăind în șanț de nu se mai puteau auzi nici glasurile bocitoarelor. Să fi tăiat lemne pe ei, și ei tot nu simțeau, așa că bieteile rude nu avuseseră încotro și plecaseră acasă, lăsând lângă mort, să-l privegheze, pe un moșneag de un leat cu mortul, pe care îl tocmiseră cu o sticlă de țuică. Moșneagul băuse sticla de țuică și se culcase și el, așa că pe la jumătatea nopții, când se treziseră popa și Simion Popescu, priveghetorul dormea și el demult, și fiind un întuneric de smoală, popa nu mai văzu mortul în car și nici nu mai țineau ei minte cum ajunseseră acolo să doarmă, luaseră iapa, încălecaseră iar amândoi pe ea și se duseseră acasă. Firește, nu i-au mai chemat a doua zi, la înmormântare, au adus alt popă, iar pe Sofronie l-au reclamat la episcopie.

— Și o să vie Vierul, începuse Simion Popescu să cânte amenințarea lui, o să vie Vierul și o să vă întrebeeee, ridică el glasul sus de tot, pentru că, altfel, avea un glas frumos și era bun la câte-o petrecere, numai că nu se putea ține mult treaz.

— Nene Simioane, mi-ai putea face și mie o vadră, două de țuică? se interesă Năiță Lucean, și cei de față înțelesesă că Năiță pune ceva la cale dacă face asemenea pregătiri.

Se auzise, de altfel, că el s-ar fi gândit să ridice o casă în Valea cu pietrele și toți așteptau să afle care e motivul acestei hotărâri și cui anume din copii îi face el casa aceea într-un loc atât de frumos.

— Faci casă? îl întrebase și Simion Popescu, dar el se ferise iar să dea un răspuns drept. Și zisese și el:

— Să mai vedem, cum ieșim din primăvara asta, și făcea din dește ca și când ar fi prefirat ceva printre ele, timpul, nevoile, greutatețile, anume socoteli... câte nu se socotesc când se ia o astfel de hotărâre!

— Locu-i frumos, intrase în vorbă viclean și Dumitru lui Dincă, cu gândul să-l facă pe Năiță să mai descoasă cusătura secretului său. E bine pus, la drumul mare, are față de vatră, cui i-l dai, adică, de fapt, cui îi face el casa? se interesă Dumitru, urmând astfel să afle dacă într-adevăr hotărârea lui Năiță e adevărată și sigură.

Se gândea și el, ca și ceilalți, că acest Năiță Lucean știe el ceva dacă a hotărât să facă o casă, e ceva la mijloc, căci copiii lui erau încă mici, nu se punea problema să se mute vreunul dintre ei la casa lui.

Dar Năiță se făcuse mut dintr-o dată, și ei nu-l mai întrebară nimic și schimbară vorba. Târziu, când se pregăteau să plece acasă, fiecare mai cu chef și mai vesel, Năiță îl întrebase pe Petre al lui Toma cum stă el cu lucrul, dacă are ceva tocmit, dacă are vreo angajare pe undeva și pe unde, dar acesta nu avea, și atunci Năiță îi spuse că ar fi cazul să mai stea de vorbă cu el zilele acestea, că s-ar putea să aranjeze cu el ceva, dar mai vorbesc ei, el însă, Petre, să nu se angajeze la alții și să-l mai aștepte o zi, două.

Norii se răriseră, printre ei scăpase la lumină o lună nouă ca o seceră sfrijită de atâta secerat, și Năiță înțelese că vine un timp de secetă numai bun pentru ce avea el de făcut.

Plecaseră din povarna lui Simion Popescu pe rând, ultimii Năiță și Pătru cel Scurt, iar acum ei mergeau unul lângă altul, Năiță, iute, cu pieptul înainte, de parcă ar fi împins pe cineva cu el, Pătru gâfâind și rostogolindu-se într-o parte, ca un arici dat de-a dura de cineva.

— Mă, Năiță, deschisese Pătru cel Scurt vorba când nu mai aveau mult până la poarta acestuia. Se vedea zidul roșu, netencuit, al casei sale, și din spatele casei, cum veneau ei către ea, se ridica un gorun retezat pe care fusese pusă o roată de car bună să-și facă berzele cuib. Însă până atunci berzele nu veniseră, și roata aștepta, străină și nelalocul ei, în vârful gorunului. Mă Năiță, e adevărat că ai vorbit tu la Raion cu primul-secretar ceva?

Nu spunea ce, nu-i convenea să spună ce anume, însă știa bine că Năiță înțelege unde bate el, și cum erau ei numai amândoi, socotise că poate să-l întrebe, iar Năiță să-i spună că nu, asta era speranța lui, iar el, Pătru, să-și iasă din păreri și să-și vadă de-ale lui, câte și le închipuise el în cap, toată iarna, cu privire la gospodăria pe care și-o întemeiase.

Năiță mergea înainte, împingând cu pieptul ca și când i s-ar fi opus cineva. Mergea mai repede acum, și Pătru cel Scurt gâfâia și mai tare ca să se țină după el dintr-o parte, încercând să-i prindă cu privirile fața și să citească pe ea răspunsul înainte de a deschide acesta gura.

Nu mai aveau mult până să ajungă la poarta casei lui Pătru cel Scurt, și mersul lui Năiță era iute, tot grăbit, ca și când l-ar fi mânat cineva din urmă.

Când ajunseră în dreptul casei, Năiță se opri și îl așteptă nițel pe Pătru, care rămăsese în urmă câțiva pași. Cerul se limpezise, și luna se împlinise și strălucea argintie. Se uitau unul la altul, Pătru așteptând un răspuns, Năiță gândindu-se cum să înceapă vorba ca să nu pară chiar în nevoie, și meșterii, dintre care unul era de față — și era chiar prietenul lui — să nu-i ceară prea mult.

— Cât o fi dat Petre pe dinții ăia? se interesă el ca din senin, dar Pătru cel Scurt înțelese unde avea de gând să bată Năiță și chiar prinse un fel de nădejde că astfel va veni răspunsul pe care îl aștepta el, și de care el lega viitorul întreprinderilor sale din această primăvară și din această vară cu privire la casa lui și la ce avea el de gând să mai facă pe lângă ea.

— Dracu' știe, răspunse el, eu însă nu cred că sunt de aur, se îndoii Pătru de cele ce credeau toți că ar fi dinții puși de acel evreu la atâția oameni și la atâtea muieri în acel sat.

— Păi de unde putea avea el atâta aur făcut gata dinți? se miră Pătru. Însă lui Petre îi trebuia un dinte, doi, că îl cam lăsaseră și gingiile, nu mai putea roade numai cu ele.

— M-aș apuca de casă, continuă Năiță Lucean cu aerul că până atunci numai de casă vorbiseră, și ce rămăsese era când să se apuce el de ea.

— Acum, pe primăvară? zise Pătru, și el ca și când până atunci numai despre asta vorbiseră.

Fiecare spunea alte cuvinte și alte înțelesuri lua fiecare din ele, însă se înțelegeau, căci fiecare se gândea la același lucru, și în felul acesta își răspundeau unul altuia, dar fără să se angajeze în vreun fel, rămânându-le libertatea să hotărască așa cum îl va tăia pe fiecare capul.

— Da, zise Năiță Lucean, mă gândeam să încep să le fac copiilor ăștia partea, că acum se măresc, trece timpul, și ei vin la tine și te apucă, ăștia nu știu multe.

— Mde, întări Pătru cel Scurt îngrijorarea lui Năiță, fără să pară cătuși de puțin interesat, ca și când ar fi vorbit despre planurile cuiva din altă parte, care pe el, Pătru, nu aveau cum să-l intereseze și de ce să-l intereseze.

Întrebă, căutând însă cu privirea nu la Năiță, fiindcă nu se făcea să te uiți în ochii omului când acesta avea să-ți spună un gând al lui mai secret, ci la cuiarul berzei alcătuit de el cu vreo două săptămâni în urmă și care acum stătea pustiu și trist.

— Și când ai vrea tu să începi lucrul? Dar nu așteptă ca Năiță să-i răspundă, și adăugă ca din senin: Vatra de casă nu se ia?

Năiță înțelese întrebarea și înțelese că Pătru bănuise grija lui și graba lui de a începe zidirea unei case în Valea cu pietrele.

— Măcar să pun temelia, închise Năiță amândouă întrebările, și Pătru pricepu că nu mai are rost să-l întrebe nimic.

Năiță îi dădu mâna repede și, grăbit și strecurându-se pe lângă gardul de fag verde încă, al curții lui Pătru, ieși în drumul carelor care îl ducea acasă.

Femeia lui Pătru stătea în sălița din spatele casei și se făcea că are de lucru, deși de fapt nu făcea nimic, se sforța doar să prindă ceva din vorbele celor doi bărbați.

— Păi nu te culcași? se miră Pătru cel Scurt, arătând cu ochii la luna care se pregătea să treacă Măgura, să mai lumineze și la Sacoț.

— Nu, zise ea, că până le termini pe toate, până le potrivești, cum e la noi și cu oile astea, fir-ar ele ale morții, te apucă miezul nopții.

Firește, Pătru nu putea crede că treburile casei lor de cu seară erau așa de multe și de grele, fiindcă mare lucru nu aveau ei pe lângă casă, afară de cele două oi, dar îi plăceau cuvintele muierei și falsa ei supărare că nu le mai termină, fiindcă asta însemna că au și ei câte ceva, că nu închid porțile ca să ascundă pustiul, iar femeia vicleană știa ce bucurie îi face lui dacă i se pomenește de existența celor două oi.

— Măine le tund, se hotărî Pătru ca și când s-ar fi răzbunat pe ele și în felul acesta le pedepsea. Le tund, se înfurie el urcând treptele scării din spatele casei, iar femeia îl aprobă cu aerul că astfel, tunzându-le, ele, oile se mai potolesc și se mai ușurează și viața lor.

A doua zi, soarele trecu peste pădurile de la Cornu Caprei ca o vatră de jar rostogolită de cineva în poala cerului, și Pătru înțelese că primăvara începea secetoasă, iar către prânzul cel mic,

când iarba abia răsărită se zbicise bine, și pământul răsufla cald, ieși în poienița din fața casei, puse o pătură pe jos și trânti peste ea una din cele două oi, punând zdravăn genunchiul drept peste picioarele firave ale bietului animal, care se zbătu ce se zbătu, apoi se liniști și întinse capul cuminte, lăcrimând din ochii vineți și clipind des. Femeia lui Pătru se aplecase și ea peste oaie și-i ținea cu mâinile picioarele de dinainte, în timp ce Pătru cel Scurt, făcând pe supăratul, adică de asta îi ardea lui acum, de tunsul oilor, înjura mestecând cuvintele cu glasul lui șuierat și înfîgea zdravăn în blana oii o foarfecă uriașă, găsită în podul lui Năiță Lucean și ascuțită de el pe gresia coasei.

Se făcuse cald, Pătru asudase tunzând lâna mare, încurcată și unsuroasă, dar mulțumirea lui se cam topise, fiindcă, deși lucrul său începuse în mijlocul zilei, iar ziua se nimerise cum nu se putea mai bună pentru lucrul acesta, și soarele cuprinsese pământul cu focul lui, nimeni nu trecea pe drumul din fața casei lui Pătru să vadă îndeletnicirea acestuia și cum se chinuia el cu tunsul oilor, pentru care se pregătise toată toamna și toată iarna și primăvara. Lâna bogată se strânsese maldăr și fusese pusă de femeia lui Pătru pe o altă pătură, și ea la vedere, dar nu trecea nimeni, și Pătru simțea că obosește, iar mâna începuse să-i amorțească, deși nu tunsese decât o jumătate din lâna oii întinse pe pătură.

Nu vorbeau între ei, cum nu vorbiseră mereu, cu toate că în vremea din urma simțeau și unul, și altul că e ceva care pare să-i lege. Era mai ales grija lui Pătru de când fusese la Năiță Lucean, și acolo aflase că acesta vorbise ceva cu primul-secretar al raionului, și cu toate că nu izbutise să afle de la Năiță cine știe ce și cu toate că nici nu puteau crede că Năiță ar fi pus ceva la cale fără știrea lor și împotriva lor, numai să scape el din ce scăpase, o grijă se strecurase în sufletul lor și se strecurase în sufletul lui Pătru cel Scurt, mai ales de când aflase că Năiță vrea să-și zidească o casă în Valea cu pietrele. Ostenind, Pătru cel Scurt se ridică în capul oaselor și se întinse pârâindu-și oasele,

iar oaia se sculă și ea repede de îos, pocită cum era, și începu să rumege liniștită.

— Cam prăpădite, observă Pătru cel Scurt, uitându-se la cât mai rămăsese din biata oaie după tunsoare, iar femeia clătina din cap făcându-se că înțelege, dar nu are nici o putere.

Ceea ce spunea Pătru acum însemna că oile acelea care-i fuseseră date de zestre nu prea erau cum trebuie și că socru-său îl cam înșelase, și acum se vedea înșelăciunea.

Când termină de tuns și când termină și de strâns și lâna, și păturile, la poarta din spatele casei se auzi cineva bătând în uluca gardului, însă fără să strige. Nici câinele nu se dădea, nu se auzea decât bătaia în ulucă, rar, ca și când acel cineva nu se grăbea, avea răbdare.

Femeia lui Pătru era în casă, nu auzea bătaia în uluca gardului, și Pătru cel Scurt întâi rămase uimit de liniștea în care se auzeau bătăile acelu om negrăbit, apoi, mirându-se că nici câinele nu simțise și nu auzise nimic, se dădu ușurel pe după gard, ocolind casa pentru a ajunge pe nesimțite în spate, unde se afla musafirul acela.

La colțul casei se opri și, ca și când s-ar fi ferit să fie văzut că e acasă, întinse gâtul și trase cu ochiul, să prindă poarta în care se auzea iar bătând rar cineva.

Stâlpul porții era însă înalt și gros, acoperea pe cel care bătea, și Pătru se văzu nevoit să treacă de colțul casei. Dar nici așa nu izbuti să vadă și, neavând încotro, întrebă cu un glas de om supărat, însă cam pițigăiat, căci sfortându-se să fie și să pară supărat, întrebarea lui mai mult șuieră răgușit.

— Cine e, mă, acolo, ai? iar acest „ai“ se auzi răstit, și Pătru chiar se înfurie și se desprinse de gard pentru a-i vedea, în sfârșit, bine fața.

La poartă, stătea Craina, singur, și lovea în ulucă cu un fel de baston de corn cu care umbla el când pleca prin sat de unul singur.

— Păi, dumneata erai? se minună Pătru cel Scurt, dar glasul său nu mai părea supărat, de uimire se subțiasse de tot, și în sinea

lui îl și înjură pe Craina, cum putuse el veni tocmai în ziua asta frumoasă, când tunsese oile și când încercase să se bucure și el de visul lui vechi de a avea oi și de a le tunde în băătura casei și în văzul tuturor.

— Sunteți acasă? Întrebă Craina fără nici un rost, fiindcă vedea bine că Pătru este acasă, de vreme ce se afla acolo, dinaintea lui.

„Nu mă vezi, îi răspunse Pătru în gând, ori ești și chior, că numai la tine nu mă gândeam eu acum“, adăugă el tot în sinea lui în timp ce deschise poarta și îl poftea pe Craina în casă.

— Intrați, zise el, dacă tot ați venit până aici la noi, intrați, să ședem nițel la umbră, că văz că s-a pus soarele ăsta pe noi, nu ne mai iartă.

— Nu e nevoie, se opuse mai mult de formă Craina, nu e nevoie, putem sta și pe iarbă, astfel nici n-am avea așa mult de vorbit...

— Mult-puțin, se iuți Pătru cel Scurt, și mai mirat de venirea la el acasă a acestui Craina, mult-puțin, să poftim înăuntru, că e răcoare, dar tot poftindu-l se oprise dinaintea scării, căci pe ușa deschisă se vedea în sălița, pusă pe jos, pe pătură, lâna oilor și nu-i convenea să dea Craina cu ochii de ea.

— Atunci, să stăm, aici, pe lemnele astea, se lăsă Pătru cel Scurt cu viclenie, convins de slaba împotrivire a primarului care și ochise lâna de pe pătură.

Și când vru Pătru să se repeadă să închidă ușa săliței, Craina se făcu că întreabă așa, într-o doară:

— Păi aveți și oi, parcă nu v-ați trecut cu ele la cote?

Pătru cel Scurt văzu dinaintea ochilor ca o fulgerare de parcă atunci, pe căldura aceea nefirească și sub soarele acela de foc, ar fi fulgerat din senin și nu se mai putu stăpâni și se repezi la Craina cu glasul lui șuierat, acum înrăit și uscat de parcă s-ar fi înecat cu fum de făină de porumb arsă pe tăciuni.

— Acum, dumneata veniși cu cotele, ori veniși, ca omul, pe la noi?

— Nu cu cotele, îi întoarse Craina vorba, dar văd că ai oi și nu le-ai declarat.

Sufla iar în batista aia mototolită din mână și făcea iar „câh, câââh“, de parcă s-ar fi sugrumat ca un câine în juvăț sau așa i se păru lui Pătru cel Scurt, care își aduse aminte de câinele său și de faptul că nu-l înștiințase de venirea acestui Craina.

Câinele dormea dus, la umbra unui cotet, și pe spinarea lui se întinsese leneșă pisica aceea neagră ca un drac, iar Pătru avu impresia că cele două animale, care nu se știa cum se împrieteniseră, dorm numai așa, de-ale dracului, ca să-l apuce pe el nebunia, și se și aplecă și luă de jos un pietroi, lovind în același timp și câinele și pisica.

— Au, fire-ați voi ale dracului! șuieră el, dormiți ziua-n amiaza mare și vine dracul peste voi și o să vă ia. Niece! strigă el la câine, care sărise în picioare, și acum schelălăia.

Și Pătru iar se aplecă să ia un pietroi, să mai lovească o dată câinele, dar acesta se smulse de frică din lanț și, scăpat, sări peste curtea înaltă, și în câteva clipe se auzi lătratul lui în fața casei, un lătrat îndârjit și hârâit, și Pătru nici n-apucă să se dumirească bine la cine latră câinele și pe cine gonește el, că după colțul casei apărură cele două oi tunse căprește de el și câinele după ele, lătrând rău, fiindcă așa tunse nu le mai cunoștea.

— Niece!, se repezi Pătru la câine, lovindu-l iar cu pietroiul și alergând să potolească fuga speriată a celor două oi, pocite de tunsoarea lui neîndemânatică.

— Astea sunt oile?, întrebă Craina când Pătru cel Scurt reuși cu chiu cu vai să le bage în curte și să potolească și câinele care, părăsind oile, se apucase să-l latre pe Craina, descoperindu-l în sfârșit cu o spaimă nemaipomenită, căci în primele momente, când dăduse cu ochii de el, rămăsese ca hipnotizat, după care se îndreptase spre el ca o vijelie, cu botul întins gata să-l sfâșie.

— Acum le-am primit și eu de la socru-meu, datorie de la zestre, se explică Pătru. Nu e nimic de capul lor, niște prăpădituri,

dar așa e când iei zestrea muierei cu țărâita, adăugă el uitându-se spre sălița casei, să vadă dacă îl aude, cum ar fi vrut el, muierea, și tot în gând o înjură și pe ea, pentru prima data de când se însurase, pentru că era o mototoală și lăsase ușa săliței deschisă, și acest Craina văzuse lăna și acum dracu' știa ce-și mai putea închipui el și la ce datorii avea să-l mai bage, pentru nedeclararea oilor.

— Să stăm jos, atunci, îl îndemnă iar Pătru pe primar, și-i făcu semn să se așeze pe o stivă de lemne nu prea mare, dar lemnele erau bune, de fag sănătos, și Craina, așezându-se, nu putu să nu observe că lemnele erau bune și curate și chiar întrebă de unde are Pătru asemenea lemne bune, pentru că el nu-și aduce aminte ca Pătru să-i fi cerut vreun bon de tăiere din Măgura.

Și Pătru iar se simți ars de întrebarea lui Craina și, scărpinând-se cu mâna pe sub pălărioara de ungucean rotundă ca o crăticioară și neagră, dată cu smoolă, ca să țină la ploaie, răspunse cu aerul unui om necăjit, vai de capul lui câte a pătimit, iar lemnele acestea nu făceau altceva decât să arate câte a pătimit el.

— Mi-au rămas de la casă, minți el cu un gest de lehamite, adică vai de mama lor de lemne, niște rămășițe.

Însă Craina nu-l crezu, și Pătru înțelese, dar se feri să mai adauge ceva, schimbând vorba și arătând o curiozitate aprinsă, adevărată însă, căci prezența lui Craina aici, la el în curte, și calmul acestuia și hârâitul pe nas și iscodeala îl cam scosese din sărite.

— Care ar fi însă rostul? zise el fără să termine ce avea de spus, dar se înțelese destul de clar că se referea la rostul venirii lui Craina până la el în vârful Măgurii.

— Rostul ar fi, începu Craina, ca să stăm de vorbă, că eu te-am cam așteptat, și dumneata n-ai venit, și atunci am venit eu.

— Păi noi suntem cu treburile, mai ales acum, primăvara, că dacă nu te apuci serios de treabă înseamnă că n-ai, și dumneata vii și ceri, la cote iar se cere, la fonciere iar se cere, făcu Pătru socoteala, numărând pe degetele scurte și butucănoase felurile dărilor și ale datoriilor. La impunere se cere, mai închise el un

deget în podul palmei rotunde ca un cuib, mai ni se cere și noua să mâncăm, fiindcă am apucat așa, de mai mâncăm și noi de două-trei ori pe zi, și dacă stai pe la Mat nu ai nici de unde da, nici de unde mânca.

Craina se simți atins de Pătru, și cum era el vânat la față, se întuneca și mai mult, și cu mâna în care ținea mereu o batistă mototolită se șterse bine pe buze. „Dar se șterse degeaba, că n-avea nimic“, povestea Pătru peste câteva zile lui Năiță Lucean această vizită neașteptată.

— Stătea, domnule, pe lemnele mele, după ce le măsurase bine, și nu se grăbea deloc. Zicea că să mai stăm și noi de vorbă, să mai tăinuim, să ne mai înțelegem cu unele, cu altele și să vedem cum să facem, că ar fi cazul ca să mă aleg eu deputat, fiindcă la toamnă ar fi cazul să se facă niște alegeri.

Năiță se uita la Pătru ca și când atunci l-ar fi văzut prima dată după război și el îl crezuse mort și acum înviase și stătea mortul de vorbă cu el. Dar Pătru cel Scurt vorbea serios, nu se arăta deloc glumeț, ba chiar părea îngrijorat de perspectiva aceasta de a se alege el deputat. Năiță venise la el să discute chestiunea cu casa, adică să vadă dacă poate el, Pătru cel Scurt, și cu Petre al lui Toma să se angajeze la lucru la el, dar de când acesta îi spusese că e vorba să se aleagă deputat nu știa dacă e cazul să mai deschidă gura cu casa, însă inima nu-l răbdă și, nițel mai smerit în glas, tot îl întrebă:

— Și de unde până unde i-a venit lui Craina ăsta să te facă el pe tine deputat?

Întrebarea l-ar fi făcut și pe Năiță să râdă, cum râdea el ori de câte ori puneă câte-o întrebare ca să facă el pe prostul și să se mire el de anume întâmplări care i se păreau lui nefirești și fără noimă. Dar acum nu-i prea venea să râdă, deși ideea cu Pătru cel Scurt deputat i se părea absolut de neînțeles, și dacă stătea bine să se gândească, o asemenea idee nici nu prea avea ceva vesel în ea. Se uita la Pătru cel Scurt și la înfățișarea acestuia și i se părea că nimic

în ființa lui Pătru cel Scurt nu se arăta demn de a-l recomanda pe acesta pentru a fi ales deputat. Pipernicit și rotofol cum era Pătru, bondoc și cu capul lui rotund și tuns mereu ca la școală și cu pălăriuța aceea neagră și rotundă, ungurenească, Pătru cel Scurt numai a deputat nu arăta, se gândea Năiță Lucean, însă nici chiar așa de mirare nu i se părea pe măsură ce se gândea mai bine și pe măsură ce se gândea că nici primul-secretar al raionului, care îi dăduse lui drumul acasă, nu era mai breaz la înfățișare ca Pătru cel Scurt.

— Și ce ți-a mai spus? îl întrebă Năiță pe Pătru cel Scurt, văzându-l dus pe gânduri și parcă trist.

— Ce să-mi mai spună? răspunse acesta. Să mă duc mâine și să mă trec cu oile pe rol și să dau lâna de cote, că altfel mă amendează.

— Păi, ori te face deputat, ori te amendează! se înveseli pe neașteptate Năiță Lucean, prinzând un fir din care se înțelegea că povestea cu deputăția lui Pătru nu prea e adevărată.

— Întâi mă amendează, zise Pătru oftând, însă să văz eu de unde iau eu lâna să duc la cote, fiindcă asta pe care am tuns-o nu ajunge și nu mi-a primit-o, ar mai trebui să le dau un kilogram și nu se găsește și nici bani nu prea am.

— Atunci nu te mai face deputat? se interesă totuși Năiță Lucean, care încă nu era sigur de adevărul poveștii lui Pătru cel Scurt.

— Cum dracu' să m-aleagă, domnule, pe mine deputat? se răsti el la Năiță, păi el a venit la mine să mă aleagă deputat, ori să mă cheme să dau lâna oilor la cote?

— He-he-he! râse Năiță Lucean ușurat. Atunci, dacă nu te mai face deputat și ești mai liber, vii la mine la lucru la casă, cu Petre al lui Toma, dar să nu-mi luați pielea după mine, că atunci mă fac eu deputat, că pe mine chiar m-a rugat.

— Când te-a rugat? tresări Pătru cel Scurt, care acum se gândea că dacă se duce la Năiță la lucru, acesta e cazul să le dea și lor o arvună, și cu arvuna ar putea el să plătească chilul de lâna diferență la ce nu ajungea lâna oilor lui.

— M-a rugat el cine m-a rugat, râse Năiță Lucean, dar Craina de unde știa el că tu ai două oi și că le tunzi?

— Păi, m-a văzut când le tundeam, futu-i mama lui, m-a văzut cum trecea el la vale pe drumul ăsta, și eu tundeam oile în fața casei, pe poiană.

Și, răspunzând, Pătru înțelese că tot îl văzuse cineva cum ar fi vrut el să fie văzut, cum tunde oile și cum are și el ceva în curtea casei lui și cum a prins și el nișel cheag, nu e chiar lipit, așa, ca nimeni pe lume.

Soarele asfințise și se topise într-o baltă de sânge, undeva deasupra văilor Oltețului, spre Polovraci, și stâncile care închideau peștera se limpezeau ca și când ar fi fost văzute printr-un binoclu. Era cald, și primăvara se trecuse înainte de vreme, cădeau florile de prun singure, parcă ninge, fără să bată vântul, fără să adie, măcar. Un cuc netrebnic se omora într-un vișin, care și el se scutura singur deasupra pământului ars de secetă, și din când în când, de sub poalele Măgurii îi răspundea alt cuc, unul bătrân sau bolnav, că era răgușit parcă, și cântecul lui huruia.

De undeva, din sălița casei lui Pătru se auzea glasul certăreț al muierii acestuia, însă nu se înțelegea cu cine vorbea ea și pe cine pedepsea ea cu gura.

— Când vrei să începi? întrebă Pătru într-un târziu, când cucii tăcuseră și nu se mai îngâneau, și cerul se lăsase jos peste ei, negru și greu.

— Păi după Paști, răspunse Năiță.

Și Pătru cel Scurt făcu socoteala că până la Paști mai erau două zile și că se topise și bucuria, și visul lui de când era mic și se ducea la denii și cântau ei, toți, prohodul. Lângă biserică stătea una Bădoaica, o văduvă de la primul război, și cum făcea ea, cum dregea, în săptămâna mare tunde oile, iar ei treceau seara pe lângă casa ei și furau flori din grădina ei ca un rai și se duceau cu ele la biserică.

Treceau și acum pe drumul din fața casei lui Pătru niște copii cu flori în mână și niște muieri, ai cui or fi fost nu se putea vedea,

căci se întunecase bine de tot. Unii dintre ei cântau încetișor, ca la o repetiție, prohodul, dar nu de la început, ci sfârșitul, și Năiță zise: „Aștia cântă starea a treia“.

— Da, zise Pătru cel Scurt, și gândul lui fugi la ziua când tunsese oile și când așteptase el să-l vadă cineva și să-i dea bună ziua, și el să se vaite că nu mai poate de treabă și acum stă și de tunsul oilor, fir-ar ele ale morții, cum zicea nevastă-sa.

„Primăvară duulceeee“, se auzi glasul copiilor care se duceau pe drum la vale, niște glasuri curate și parcă triste. „Primăvară duulceeee, fiul tău prea dulce, cum...“

Însă nu se mai putu desluși cântecul, și Năiță se ridică, fiindcă stăteau în curte, pe aceeași stivă de lemne.

— Cât să vă dau arvună? întrebă el scotocind cu mâna în buzunarul de la spatele pantalonilor, unde ținea un portofel cusut de mâna lui cu ață de cânepă, dintr-un chimir mai vechi.

Dar Pătru nu răspunse la această întrebare.

— Și lemnele mi le-a măsurat și m-a întrebat dacă am bon pe ele, zise el.

— Dar parcă spunea ca să te duci tu pe la el, să stați de vorbă, se arătă Năiță surprins că totuși povestea cu Craina nu se limpezea de tot.

— Nu mi-a spus nimic. Dracu' știe, se arătă și Pătru nedumerit.

CAPITOLUL VIII

TEMELIA

Lucrul începu repede după Paști, într-o miercuri, și două săptămâni încheiate, Năiță Lucean cu nevasta și copiii, de dimineață până seara nu se dezlipiseră de Valea cu pietrele. Mutaseră acolo și vitele, făceau de mâncare acolo, mâncau cu lucrătorii, ajutau toți la ce era de ajutat, săpaseră șanțurile pentru temelie, căraseră piatra, făcuseră mortarul, cernuseră nisipul, căraseră apă cu cărătoarea de prune, cât era bucata aceea de pământ de mare ei o înșiraseră toată cu de toate, iar Năiță Lucean era cu planul și cu socotelile și cu măsurătorile, lua mereu din mâna lui Pătru cel Scurt mistria și mai netezea el o dată ce netezește acesta, sau se mai uita el o dată la ce măsurase acesta și mai întindea o dată sfoara întinsă de acesta, să vadă el dacă toate sunt cum trebuie și cum le vrea el.

Seara, când lucrătorii plecau acasă, și Genica strângea și ea ce se mai putea strânge din vraștea aceea, iar Vasilică înjuga boii de la car, și copiii, toți, se urcau în car, morți de oboseală și de somn, Năiță Lucean ieșea în drum, și de acolo privea încă o dată ce zidiseră în ziua aceea și cum arată temelia și vedea cu ochii aievea cum creșteau zidurile de cărămidă și cum se albeau ele cu var și vedea și ferestrele și scara din față.

— De, zicea el apoi, vorbind de unul singur, să vedem, să vedem, până acum ar fi, dar nu spunea ce ar fi și nici Genica nu-l întreba, ea striga la Vasilică să mâne boii, că-i apucă noaptea pe drum și mai au și „dincolo“ atâtea de făcut, „că lui tac-to nu i-a ajuns casa bătrână și să văd eu cum o să facem acum, cu două case?“

Spunea „dincolo“ cu o bucurie ascunsă și tot drumul făcea pe necăjita, mai ales când ajungea în dreptul caselor unde se vedeau oamenii prin curți și puteau auzi glasul ei supărat cerându-l pe Vasilică.

— Ce e, Genico? Cine te-a supărat, întreba câte cineva curios, văzându-i cum veneau cu carul plin ciucure de copii și de crățiți și de oale de pământ, și peste toate — masa cu trei picioare răsturnată, și pe picioarele ei agățate geacuri de lână burdușite. Boii trăgeau greu carul, cu toate că acum nu era greutate în el, dar erau și ei osteniți, întindeau botul să smulgă din mers vreo buruiană de la marginea drumului, dar Vasilică îi atingea cu biciul, în timp ce Năiță, care venea în urmă, cu pasul lui mare și cu pieptul împins înainte, fălos că încheie acest adevărat pluton al războiului său din totdeauna cu viața, striga la el de departe:

— Mă Vasilică mă, nu mai bate, mă, animalul, că e și el suflet și mâine pe tine te pui să cari apă cu cărătoarea!

Îi plăcea și lui să fie auzit și văzut că se întoarce acasă de la lucrul casei sale noi, și când muierea nu răspundea cui o întrebase de supărare, o îndemna și pe ea să dea bună seara și să vorbească cu lumea, că nu e mută și de aia i-a dat Dumnezeu darul vorbirii.

— Eei, făcea Genica oftând, numai Dumnezeu, adică, mai putea înțelege soarta ei și greul ei și ce avea ea de pățimit.

— Parcă dumneata nu vezi ce e pe capul nostru, cu zidăria asta și cu oameni la lucru și cu demâncare acum, înainte de sapă, și cu Năiță ăsta al meu, care nu știe decât să îndemne din urmă, „hai-hai“, parcă nu i-ar mai ajunge ziua.

Carul mergea greu și încet, și ea vorbea din șușletele carului cu cine se nimerea și spunea ce avea de spus dintr-o răsuflare și făcând pe blestemata să nu mai termine niciodată, ca și când nu ei vruseseră această casă, ci îi pusese cineva cu forța să o ridice, și acum nu mai puteau scăpa de ea și de grijile ei.

— Mână, mă Vasilică, mai cu inimă! Încheia jelania asta ipocrită, așteptând să vadă și să audă cum se miră oamenii de greutatea ei,

adică de fapt de ce erau ei în stare, să ridice o casă nouă, ceea ce însemna că sunt în putere și au cu ce și vor să lase și ei o urmă pe acest pământ, și în gândul ei se gândea la ziua când aveau să termine casa și să o aranjeze nițel, iar sărbătorile să se ducă pe la ea, pe la casa nouă.

Dimineța coborau iar, cu carul încărcat cu de toate, pe întunerice aproape, și vorbind tot tare și certându-se ca să audă iar cei prin fața caselor cărora treceau, iar ei să lase să se înțeleagă câte mai au de făcut și de dres și în ziua aceea.

Petre al lui Toma și cu Pătru cel Scurt veneau și ei cum se lumina de ziuă, dar nu se mai făceau că sunt prieteni cu Năiță Lucean, acum ei erau la lucru la el și vorbeau cu el altfel decât de obicei, mai cu respect și mai cu grijă, făceau pe sfioșii și pe ascultătorii.

— Domnule Năiță, zicea Petre al lui Toma, cum facem, dom'le, aici, cum ziceai dumneata că punem scara la beci, ca să vedem cum îi lăsăm loc?

Iar Năiță Lucean venea încet și tacticos către ei, scărpinându-se cu o mână sub cămașa albă de in odată cusută cu șebace și râuri, acum însă mai mult ferfeniță pe el. Petre al lui Toma și cu Pătru cel Scurt așteptau smeriți și făcând pe neștiutorii să le arate ce aveau de făcut și cum aveau să facă, și Petre al lui Toma fluiera ușurel, fără nici o grabă, ca lucrătorul care știe că nu are de ce să se grăbească fiindcă ziua curgea pentru el, nu pentru cine plătea.

— Fluieri, ai? întreba Năiță vesel și important, văzându-se așteptat de ei.

— Păi ce dracu' să facem? întreba Petre. La temelia asta e cazul să mai cântăm și noi, să între cântecul în inima casei, și cine o stăpâni-o să ne pomenească. Cui i-o faci? se interesă el, căci deși se apropiau de sfârșit cu ziditul temeliei și cu al beciului, încă nu aflaseră de la Năiță pe cine avea el să înzestreze cu casa asta pusă în Valea cu pietrele, la marginea drumului care ducea și care venea de la Hurezu.

— Să ne mai gândim, lăsa Năiță să se înțeleagă că nu e hotărât deocamdată și că mai e timp până să ia o astfel de hotărâre, să ne mai gândim, mai zise el, să vedem cine ne ascultă mai mult și are drag de muncă, și cu coada ochiului trăgea la cei șase băieți, iar ei nu știau pentru care dintre ei ridica Năiță casa asta și cum îl auzeau se îndemneau la treabă, deși ei toți bănuiau și chiar credeau că dintre ei, cel mai în drept ar fi Gheorghe cel mare, un băiat mai posac și mai dușmănos, nu prea vorbea, muncea încruntat și pătimaș, pe ce pune mâna se cunoștea și niciodată nu întreba de ce e pus să facă ce era pus. Era mai scund decât ar fi trebuit să fie la vârsta lui, dar și mai butucănos și avea, ca și Năiță, ochii albaștri spălăciți, aprinși dintr-o dată când intra în vorbă cu cineva, și un glas gros, aproape răgușit.

— Mă gândesc să-l însor pe Gheorghe aici, mai la drum, să am și eu unde trage când viu de la târg, dar să vedem cum ne ascultă el pe noi, se îndoia iar Năiță de posibila lui hotărâre.

Atunci, Vasilică lăsa boii de lanț și se făcea că uită ce are de făcut, se ducea la un geac agățat de un puiandru de tei în marginea drumului și scotea de acolo o citire mototolită și cu foile lipite de miscărâi de mămligă și se apuca să citească cu glas tare.

— Nu prea-i convine cu munca, observa Petre al lui Toma, seamănă cu al meu, mai mult cu cartea îl uită Dumnezeu, și vitele intră în lucernă și se umflă și crapă.

— E bună și cartea, trase o concluzie mai sceptică Pătru cel Scurt, e bună și ea pentru cine are dare de mână, fiindcă altfel, cum e pe aici pe la noi, dacă nu te scoli de dimineață să pui mâna pe treabă, rămâi de căruță.

Era ultima zi a lucrului la temelie, către seară, mai aveau de zidit o fereastră la beci și se îndemneau să termine pe lumină și să bea și ei o țuică pe îndelete după atâta treabă și după atâta nevoie cu bolovani grei și cu câte și mai câte se ivesc la punerea unei temelii de casă. Se lăsase nițică răcoare, adia un vânt dinspre Cornu Caprei și parcă s-ar fi strâns niște nori tot dintr-acolo, însă

nu era semn de ploaie, pe drumul Hurezului nu trecea nimeni. Femeia lui Năiță începuse să strângă lucrurile unei gospodării înșirate, pe când Năiță căra cu o căldărușă de tablă var dintr-o tainiță făcută anume, Pătru cel Scurt îi dădea lui Petre ultimii bolovani de zidit, era liniște, nu mai vorbeau, se vedea bine că se apropiau de sfârșitul lucrului și că obosiseră.

Atunci se auzi huruitul unei mașini coborând repede coasta lui Cizmaru și nu trecu mult, și peste podul care tăia Valea cu pietrele se văzu un Gaz militar trecând ca un fulger, iar în urma lui, praful se ridica în valuri și se făcea vârtej, înecând totul și albind totul, parcă cineva ar fi văruiț și iarba, și pomii, și stâlpii de telegraf. Gazul venea spre ei pe drumul defundat de apele primăverii, acum însă uscat și bolovănos, și sălta peste gropi și bubuia, ajuns din urmă de valul de praf care se răsuca în spatele lui, așezându-se în straturi pe marginea șanțului.

Nu se vedea nici țipenie pe drum, însă șoferul Gazului claxona lung și ascuțit, și de dincolo de păduri ecoul se întorcea și se ținea ca praful pe urma mașinii.

Pătru cel Scurt dădu drumul din brațe bolovanului pe care se pregătea să-l așeze unde-i arătase Petre al lui Toma și întoarse capul să privească iureșul acelei mașini militare care trecuse podul într-un huruit asurzitor, și acum venea claxonând către ei, înghițind parcă drumul și abia avu timp să spună:

— Mă, cum trec ăștia când vin de la Raion, ca fulgerul, iar Petre râse cu subînțeleș. „Vine vulpea partidului, Năiță, ferește...”

Fiindcă așa venise și mașina cu care fusese luat bietul Gore Miuță când fusese el luat. Ca fulgerul trecea prin sat, de la un capăt la altul al lui, de ziceai că nu va mai opri niciodată în Cornu Caprei și odată oprise exact în dreptul porților lui Gore. Până să se dumirească cei din primărie care toți ieșiseră afară, pe trepte, cu căciulile în mână, ca la boier, pe timpuri, mașina o și pornise scârțâind din roți mai rău ca la oprire.

— Ca vulpea, când ia cocoșul, futu-le mama lor, așa l-a luat pe Gore, zicea Năiță, nici ai lui din casă, fratele meu, nu băgaseră

bine de seamă. Biata muiere, de rătăcită cum era, în loc să strige și ea „Hoții, oameni buni, fraților, hoții!“, când a ajuns în fugă pe podișcă, după mașină, s-a trezit strigând:

— Nea hea, hea, ca la vulpe, noaptea, când cârâie orătăniile înnebunite.

— Vulpea partidului, Năiță, ferește, zise iar Pătru cel Scurt dar nu mai avu timp să termine ce începuse...

Mașina ajunsese în dreptul lor ca o săgeată, și când ei credeau că se duce înainte, tot ca fulgerul se auzi frâna pusă pe neașteptate, țipând, și roțile patinară în praful drumului, și botul mașinii dădu să intre în șanț.

— Hooo! strigă vesel Petre al lui Toma, care nu mai văzuse o astfel de oprire.

Din mașină sări repede cineva jos, poate șoferul, și se repezi la capotă ridicând-o, iar de sub ea năvăliră valuri de aburi fierbinți ca și când ar fi dat în fiert un cazan.

Șoferul începu să înjure pe cine a făcut mașina asta și pe cine a cumpărat-o și pe cine mai știa el. Se scutura pe haina de piele, pe care sărise apă fierbinte, și sufla apoi în degetele fripte și scuipa în buricele lor.

— Aici stăm, răspunse el cuiva din mașină, care nu se dăduse jos și care acum se aplecase pe marginea portierei, să vadă mai bine despre ce e vorba.

Apoi, acel cineva se dădu jos, și Pătru cel Scurt ramase uimit când văzu cât de bine semăna acel cineva cu el.

— Mă Pătrule, observă și Petre al lui Toma, mă, ăsta parcă ar fi un frate al tău geamăn.

— N-are de unde să fie, îl liniști Pătru cel Scurt, deși nu-și putea lua ochii de la acel bărbat, la care se uita ca într-o oglindă și se vedea pe el.

Numai că acela era îmbrăcat bine și cu o haină de piele scurtă ca și șoferul, dar mai nouă ca a acestuia, și pe cap tot cu o șapcă de piele, însă acum își scoase șapca, și Petre iar observă cum

seamănă capetele celor doi și vru iar să se mire în gura mare de această asemănare, dar se auzi glasul lui Năiță Lucean, care scoborâse de unde erau ei, în marginea drumului, ca omul căruia i se oprește cineva la gard, deși el nu avea gard, numai gropile pentru stâlpii unei porți înalte se vedeau.

— Să trăiți, tovarășe, și Năiță își luă de pe cap căciula veche de miel, de care încă nu se despărțise în primăvara aceea.

Omul cu haina de piele răspunse cu un gest moale și indiferent, fără să se uite atent la Năiță, care și el când zisese „Să trăiți, tovarășe...“, se cam muiase și îi cam pierise glasul, căci de fapt la orice se putuse el aștepta, numai să dea ochii cu primul-secretar al raionului nu, atunci și tocmai acolo unde el zidise temelie unei case noi.

Acum stătea în marginea șanțului și nu știa ce să facă: să se ducă mai aproape de primul-secretar și să se intereseze de ce ar putea avea acesta nevoie, sau să se ferească binișor, căci nu fusese observat și recunoscut, și să se retragă dinaintea lui. Dar nu mai avu timp, căci acesta se întoarse spre el și, văzându-l, avu o tresărire.

— Păi nu ești dumneata... zise primul-secretar, încercând să-și amintească unde îl mai văzuse pe acest țăran sau de unde îl cunoaște, căci într-adevăr figura lui îi părea foarte cunoscută și, străduindu-se să-i ghicească numele, pocnea nervos din degetele mâinii drepte.

— Nu ești dumneata... repetă el întrebător, așteptând din partea lui Năiță Lucean un semn cu care acesta să-l ajute să-i poată ghici numele, dar Năiță stătea prost înaintea lui, parcă l-ar fi hipnotizat acesta și nu mai putea vorbi, îi luase glasul, și chiar se gândi fulgerător în acele minute că nu poate deschide gura, i se încleștaseră fălcile, i se lipiseră buzele, ca și când i le-ar fi cusut cineva, iar el rămăsese mut pentru totdeauna.

— Ia zi, mă băiete, se enervă nițel primul-secretar, cum te cheamă, că ne cunoaștem...

Și Năiță Lucean simți cum i se dezlipesc buzele, căci acest „ne cunoaștem“ îl apropia într-un fel de primul-secretar și arăta celor doi prieteni și lucrători ai lui cum se cunoaște el, într-adevăr, cu primul-secretar, însă tot nu putea vorbi, și atunci se auzi glasul șoptit-șuierat al lui Pătru cel Scurt, vorbind în numele lui.

— Năiță Lucean îl cheamă, răspunse acesta râzând sec, cu râsul lui de cenușă, hârâit și înecat, și Năiță îl văzu hlizindu-se și pe Petre al lui Toma, cu gura lui știrbă, cu cei doi dinți de aur într-o margine, sus.

Nu râdeau de Năiță, care rămăsese din senin mut în fața celui bărbat cu haină de piele nouă și cu pantaloni cu cizme la fel de noi, pătrășos și butucănos și care semăna uimitor cu Pătru cel Scurt. Râsul lor era unul prietenos și de împrietenire, adică în felul acesta ei păreau să se bucure că se află de față la această întâlnire și că astfel fac și ei cunoștință cu primul-secretar, care, la rândul lui, se află cunoscut bine cu prietenul lor, însă adevărul adevărat era că în sufletul lor se strecurase pe nesimțite un fior rece, căci la orice se puteau ei aștepta, numai la această întâlnire nu — ca și Năiță Lucean de altfel, a cărui muțenie ei o înțelegeau foarte bine, căci toți trei se gândiseră în aceeași clipă la ce ar putea să zică primul-secretar văzându-i că ridică temelia unei case aici, în Valea cu pietrele, unde se zvonise că ar fi fost ales locul pentru o viitoare întemeiere a gospodăriei colective.

Stăteau încremeniți în acea hlizeală veselă care între timp se cam stinsese, și Năiță văzu chiar cum coboară încet pe obrazul rotund al lui Pătru cel Scurt o lumină străină, și fața acestuia se întunecă binișor, dar nu mai avu timp să urmărească ce se întâmplă cu Petre al lui Toma, căci primul-secretar își aminti de numele lui și păru că se bucură de această amintire. Sări șanțul care-i despărțea și veni la el, cu mâna întinsă.

— Năiță Lucean, zise el, și se vedea că e bucuros la auzul acestui nume, păi sigur că ne cunoaștem, să trăiești!

Și Năiță simți cum îngrijorarea îl cuprinde cu alte gheare decât până acum, fiindcă nu-i convenea deloc această vizită care

dezvăluia și mai limpede exact cui nu trebuia lucrul său la temelia acelei case pe care își închipuise că o va ridica pe neștiute, măcar până la temelii, iar acum secretul său se isprăvise și nu se gândea decât la întrebarea primului-secretar: „Ce faci aici tu, măi Năiță Lucean?”

— Să trăiești! zise și Năiță Lucean cu un glas cam muiat, dar destul de nesperiât, cum povestea mai târziu Pătru cel Scurt. Să trăiești!

Și dăduse mâna cu primul-secretar ca și când nu trecuse mai mult de o zi, două de când se despărțiseră unul de altul.

— Să-l fi văzut, domnule, cum vorbea el cu primul-secretar, parcă vorbea cu frate-său Vasile. „Și o să facem așa, și o să facem pe dincolo, uite aici o să punem noi chestia asta...”

— Care chestie? întrebuse repezit Ciclop, care și el ascultase cu gura căscată, la Mat, ce povestea Pătru cel Scurt, confirmat mereu de Petre al lui Toma cu râsul lui pocit și știrb.

— Așa vorbea, domnule, mai adăuga și Petre, și...

— Care chestie? insistă însă Ciclop, curios să știe ce anume stabilise el, Năiță Lucean, cu primul-secretar.

— Cum care chestie? se arăta Pătru cel Scurt surprins că Ciclop nu înțelege substratul celor spuse de el.

— Chestia care ziceai că o pun ei, Năiță și cu tovarășul prim, precizase Ciclop, care părea să nu priceapă în nici un fel de unde și până unde se află Năiță Lucean „în discuții” cu primul-secretar al raionului, care cu el niciodată nu vorbise până atunci, nici măcar la telefon, când el răspundea cu glasul lui hodorogit și tunător, de surd „Aici omul de serviciu”, și de la capătul celălalt se auzea „Nu e nimeni pe-acolo pe la voi?” „Cum să nu? zicea el. Suntem toți”. „Atunci, dă-mi pe cineva”, ca și când el, Ciclop, nu era nimeni.

— Domnule, se lăsa Pătru cel Scurt greu, chestia o știau ei amândoi, io nu mă puteam băga în vorba lor, și ridica din umeri, clătînând capul lui mic și rotund cu aerul că nu se făcea să te bagi în vorba oamenilor când ei, oamenii, au anume secrete.

— Păi eu sunt ca tine, să ascult la telefon ce vorbește lumea? adăugase el cu un glas muștrător, cum, adică, își putea închipui Ciclop așa ceva?

Lui Ciclop nu-i conveni muștrarea și îl înjură pe Pătru, dar numai din ochi, căci într-adevăr așa făcea când nu avea treabă la primărie, ridica pâlnia telefonului și o ținea la urechea lui surdă, doar o auzi ceva, și uneori chiar prindea câte-o frântură de discuție, mai ales când Raionul vorbea cu Stroiești, iar el le potrivea cum îi trecea lui prin cap.

— Aha, făcea el, îi ia și peăștia în primire, îi caută de cote, nu scapă, și se bucura rânjind la cine se afla de față.

— Ce spune? întreba acel cineva.

— Strigă la ei, fir-ar ai dracului! Zice: „Alo, tovaroșe!“, dar ei nu răspund neam!

— Și ce mai zicea? se interesă tot Ciclop, iscodindu-l pe Pătru cu singurul lui ochi bun. Ce mai zicea, că auz că a stat mult de vorbă.

— A stat, răspuse Pătru, însă noi ne-am dat mai deoparte.

— De mine n-a zis nimic? întrebuse iar Ciclop, căci în afară de el, nimeni din cei aflați atunci de față, în Mat, nu punea întrebări, așteptând să se limpezească ceva din povestea lui Pătru cel Scurt.

— Ce să zică, păi te cunoaște el, primul-secretar, pe tine? Ei aveau chestiuni de politică...

— Păi n-a zis, mă Pătrule, la plecare că să-l dea afară pe surdul ăla de la telefon, că din cauza lui nu poate transmite politica la Cornu Caprei? se prăpădi de răs Petre al lui Toma, și Matul se umplu dintr-o dată de un hohot uriaș.

— Aoleo, fire-ai al dracului, Petre, cu dinții tăi ai doi de aur, dau eu pe la tine săptămâna asta! răspuse Ciclop amenințător, și ieși din Mat înjurând, clar fără să se înțeleagă pe cine anume.

Pătru cel Scurt se muiașe și el de răs, însă când îl auzi pe Ciclop înjurând, se gândi că rău au făcut ei atunci că nu s-au plâns de acest netrebnic, mai ales când primul-secretar se așezase cu ei jos, pe zidăria de piatră a temeliei, și Năiță putea să-i spună cum

îi înjură și îi amenință acest Ciclop și cum îi trece el la cote cu ce n-au ei, și ei trebuie să cumpere din străini și să se plătească de dări și cum tot nu se mai termină cu dările, căci acest Ciclop și cu Florea Sandu îi încarcă mereu, peste puterile lor.

Însă nici nu puteau ști dacă acel prim-secretar Dumitru nu era el înțeleș cu Ciclop, ca să-i asuprească, și prostul ăsta cum îi asuprea, fiindcă oricât ar fi fost el de neisprăvit altfel, la nemernicii îl ducea gândul și un spate avea el când punea la cale nemerniciile și nu avea nici o frică și nici o grijă că s-ar putea afla de către cineva toate câte le făcea.

Și iute Pătru își aminti cum îl înjura dimpreună, Gheorghe Oțăt, și pe cei de la Raion și pe Ciclop.

„Sunt înțeleși, fraților, zicea acesta clătînând din cap deasupra țoiului de țuică, sunt înțeleși bine de tot. Păi nu e Ciclop omul lor? Nu e el, prostul lor? Nu-l plătesc ei ca să le păzească pâlnia telefonului? Sunt înțeleși, fratele meu, și ne vând de la unul la altul mai rău ca hoții de cai în târg la Polovraci, de Sfântul Ilie.“

— N-ai cui să-i spui, oftă amărât Pătru cel Scurt, cu ochii lipiți de ușa trântită zdravăn de Ciclop.

Se așezară exact deasupra beciului, și muierea lui Năiță venise iute cu niște cești de țuică, însă el, primul-secretar, zicea că nu poate să bea, că e cam bolnav, și ei atunci băgaseră de seamă niște pete cafenii pe fruntea acestuia și pe umerii obrazilor rotunzi, și ceștile rămaseră nebăute.

— Vasăzică, faci casă nouă? întrebă primul-secretar, și Năiță înțelese că nu mai poate scăpa de acest răspuns și se înnegri de tot la față.

Vru să zică ceva, dar nu putu deschide gura, și atunci desfăcu mâinile ca și când s-ar fi predat, cu aerul că ce mai poate el să spună acum?, dar ochii îi căzură pe copii, care toți se strânseseră lângă carul cu boi și îi urmăreau cu niște figuri împietrite de o așteptare a unei nenorociri.

— Nu vedeți dumneavoastră soarta mea, cu șase copii, toți băieți? zise el, în sfârșit, cu o mare greutate în glas, de parcă atunci ar fi început să învețe să vorbească. Cuvintele se desfăceau greu din gura lui și se legau între ele nefiresc, părând de neînțeles. Trebuie să le fac un rost, că sunt mulți, și pe urmă se încaieră. Nici acum, că sunt mici, și nu prea mai au loc toți cu lingurile în strachină, dar când s-or mări...

— Dar cu tovarășul Craina n-ai discutat nimic? se interesă primul-secretar, și Năiță înțelese că acesta nu e de acord cu ce spusese el până atunci și mai ales că nu aprobă ce începuse el în Valea cu pietrele și, ferindu-se de privirile întrebătoare ale primului-secretar, fură cu coada ochiului temelia casei și toată bucuria lui din urmă cu numai o jumătate de oră, când lucrul se apropia de sfârșit și el și vedea casa înălțată și acoperită, se topi într-o amăreală ca de pelin și chiar simți în gură amarul pelinului și înghiți în sec, pentru că gura i se uscasc brusc, și o secundă crezu că de spaimă se îneacă.

— N-ai vorbit nimic cu tovarășul Craina? se interesă iar primul-secretar.

— Nu, răspunse Năiță, n-am vorbit.

Dar nu mai putea fi atent la întrebările aceluia. Ochii săi vedeau numai temelia casei, și o vedeau prăbușită, ca și când ar fi trecut un cutremur peste ea.

Atunci se auzi glasul șoferului înjurând cu satisfacția omului care a isprăvit un lucru greu și neașteptat.

— Gata? întrebă primul-secretar. S-a dres? Motorul Gazului sforăia liniștit și rotund, iar șoferul arătă cu mâna spre el în semn că se vede, se aude că totul e în regulă.

— Atunci, să mergem, păru că întrerupe discuția primul-secretar, și Năiță, ca și cei doi prieteni ai lui, crezură că pot răsufla ușurați, deși întrebarea cu privire la o discuție pe care Năiță ar fi trebuit s-o aibă cu Craina îi pusese pe gânduri și-i lăsase nedumeriți.

Nu prea înțeleseseră nimic din întrebările primului-secretar — nici de bine, nici de rău — iar acum acesta pleca, și ei se bucurau într-un fel că pleacă, dar pe de altă parte ar fi vrut să stea, sperând să afle de la el ceva, deși nici ei nu știau exact ce anume vreau să afle de la el.

— Păi, tovarășe Lucean, zisese acesta, ridicându-se de jos și periindu-și cu mâna pantalonii, dacă tot ați terminat ziua de lucru, hai să mergem nițel amândoi pe la Sfat.

— Acum? întrebă Năiță pierit, și ochii lui căutară nevasta și copiii strânși ciucure lângă carul cu boi și încremeniți de ceea ce auzeau.

„Iar îl ia“, îi fulgeră muierii prin minte, și Pătru cel Scurt înțelese și el același lucru. „Îl ia cu vulpea partidului acum“, se gândi el și, privindu-l pe primul-secretar, rămase și mai uimit de câtă liniște și indiferență se puteau citi pe fața acestuia. Și iar avu impresia că se uită la primul-secretar ca într-o oglindă. Asemănarea dintre el era într-adevăr nemaipomenită. Petre al lui Toma se ridicase și el de pe zidul de piatră pe care stătea și rămăsese cu pălăria în mână. Se uita la Năiță Lucean și parcă atunci îl vedea pentru prima dată. Acesta se albise tot la față și cum stătea înalt, în fața ușii beciului, se subțiasse dintr-o dată și se înnegriase tot, iar obrazul i se scofălcise. Rămăsese cu gura deschisă, ca și când ar fi vrut să spună ceva, dar îi pierise glasul.

— Păi cum să meargă el acum la Sfat? rupse acele lungi secunde de tăcere paralizantă femeia lui Năiță Lucean, dar cu un glas care nu era al ei, pierit de tot și subțire și caraghios, încât Petru cel Scurt se întoarse spre ea ca spre o străină.

— Nici n-am dat de mâncare la lucrători, nici n-am strâns... dar nu mai știu să spună ce n-a strâns, și încheie cu o poruncă pe care i-o adresa de fapt lui Năiță Lucean: Nu se poate!

— Păi vine repede! răspunse calm primul-secretar, care nu înțelesese nimic din tot ce se petrecea sub ochii lui, nici disperarea din glasul muierii, nici sticlirea din ochii lui Năiță Lucean, care se și vedea iar la Raion răspunzând întrebărilor

acelui ofițer tânăr: „Ce politică ai făcut dumneata în trecut?“

Petre al lui Toma se uita la primul-secretar cu pălăria în mână și zâmbea trist, cu gura întredeschisă și cei doi dinți de aur scăpați de sub buza de sus lucind galben ca o pată ciudată pe obrazul lui pământiu și pungit.

— Hai, tovarășe Lucean, hai nițel pe la Sfat, și întinse mâna după Năiță, iar acesta se trezi mergând după el ca în somn, cu niște picioare de plumb, fără să vadă pe unde calcă.

Primul-secretar dăduse mâna cu Pătru cel Scurt și cu Petre al lui Toma, făcuse un semn de salut către muierea lui Năiță, și acum cobora spre drum cu Năiță după el. Șoferul accelerase motorul, și când Năiță se sui în Gaz, ajutat de primul-secretar, căci picioarele nu-l mai țineau și nu putea face efortul de a se sprijini de scara înaltă a Gazului, femeia lui izbucni într-un hohot prelung și ascuțit, ca și când ar fi apucat-o din senin durerile facerii, dar mașina și pornise, smucit, răsucind praful șoselei într-un nor alb și înecăcios, așa încât numai urechile lui Năiță prinseră țipătul disperat al femeii.

— Nu te-ai întâlnit deloc cu tovarășul Craina? se interesă iar și bine dispus primul-secretar.

Năiță nu pricepu întrebarea, se ținea cu amândouă mâinile de bara de metal a scaunului șoferului și se uita țintă înainte.

Mașina înghițea drumul de țară, care parcă venea spre el și intra sub roțile din față.

— Nu te-ai întâlnit cu tovarășul Craina? insistă primul-secretar.

— Nu, răspunse Năiță Lucean, n-am făcut nici un fel de politică, afară de război, dar la război a fost toată lumea.

„ Ce zici? „, întrebă primul-secretar, pe care tocmai atunci mașina îl aruncase de pe scaun spre șofer.

— Ce faci, tovarășe, mergi mai cu grijă, că ne răsturnăm! Ce zici? repetă el întrebarea, încercând să se reazeze pe scaunul de fier, care hurduca îngrozitor.

Sub roțile mașinii intrase un cârd de găște albe, și Năiță le recunoscuse ca fiind chiar ale lui Ciclop, care nu stătea prea departe de Sfat și își ținea găștele mai mult prin curtea Matului și a Sfatului.

„Bine vă face!“, se gândi el cu o satisfacție rea. „Să mai pătimiți și voi“.

— Mă tovarășe! strigă primul-secretar destul de speriat la șofer. Mergi cu grijă!

Dar și ajunseră la Sfat, și mașina frână brusc, după ce intră ca un bolid în curtea veche a primăriei, chiar în fața treptelor de piatră de la intrare.

Pe ușa deschisă se repezi Ciclop, dar nu cu ochii la mașină, pe care nu o văzuse în prima clipă oprită chiar în fața treptelor, ci la cele două găște care se zbăteau în praful drumului, mototolite de roțile Gazului.

— Măăă, strigă el, fu... dar nu mai apucă să termine ce începuse, căci se trezi în piept cu primul-secretar și abia apucă să-și ia pălăria din cap.

— Să trăiți, tovarășul prim, suntem prezenți! schimbă el glasul, luând militărește poziția de drepți.

— Unde e Craina? întrebă acesta, intrând în primărie cu Năiță Lucean după el.

— Acum a ieșit pe teren acum, nici n-a trecut bine drumul, îl strig eu acum, și făcându-i loc primului-secretar să intre în biroul președintelui se întoarse către Năiță Lucean. Du-te tu, măi Năiță, și taie iute găștele alea, că mor netăiate.

— Păi noi suntem cu tovarășul prim, zise Năiță, nu putem, și pătrunse și el în biroul președintelui.

„Fire-ai tu al dracului cu găștele tale!“, se gândi Năiță, căruia de la intrarea în primărie îi mai venise nițel inima la loc.

— Ia să ședem, tovarășe Năiță, îl pofti primul-secretar pe Năiță, arătându-i banca de lemn care se întindea de-a lungul peretelui.

El se așezase pe singurul scaun din biroul acela, și acum se uita atent la un grafic cu predarea cotelor găsit pe masă.

— Ia uite aici, Năiță Lucean, restanță la carne de porc. Păi cum vine asta?

— N-am avut deodată, tresări Năiță, pe care îl furase gândul la găștele lui Ciclop și continuase să-l înjure pe acesta în gând. Facem și dăm, însă mai către Crăciun, fiindcă deocamdată n-avem.

— Păi asta e restanța de la Crăciunul trecut, zise primul-secretar.

— Se poate, răspunse Năiță, că am cam rămas restanță și cu demâncarea copiilor, că i-ați văzut, sunt numai șase, nu sunt mai puțini.

Primul-secretar nu mai zise nimic, citea tabelul în gând. De afară se auzi glasul lui Craina și găjăitul lui ca și când s-ar fi înecat:

— Câh, câh, ia, măi tovarășe Ciclop, mortăciunile alea din mijlocul drumului, că ne facem dracu' de râs.

— Să trăiți, tovarășe prim, se adresă și el militărește oaspetelui său, și așteptă ca acesta să-i întindă mâna.

— Noroc! răspunse primul-secretar, dar fără să ridice capul din tabel și să-i întindă mâna. Nu prea stai bine cu situația cotelor, observă el, bătând cu degetele scurte în tabelul de pe birou.

— Zilele acestea terminăm, se angajă precipitat Craina. De emoție, se îneca mereu și făcea și mai des „Câh, câh“, și ducea batista mototolită la gură. Într-o zi, două, terminăm, am mai făcut o echipă și luăm casă cu casă. Și tu, Năiță, stai rău, adăugă el, nepreaînțelegând bine cam care ar fi fost rostul acestuia în biroul lui împreună cu primul-secretar.

— Nu te-ai întâlnit cu tovarășul, cum am vorbit, se interesă iar primul-secretar, dar tot fără să ridice capul din tabel și să se uite la Craina, care rămăsese lângă ușă în poziția de drepti și ținând în mâna dreaptă o servietă neagră, mototolită și șapca lui veche de postav vișiniu, cu care venise în sat de mai bine de trei ani și de care nu se mai despărțise.

— Nu ne-am prea găsit, că de câte ori l-am căutat, era tot plecat. L-am căutat și cu șeful de post. Pe urmă, zicea el că scoboară pe vale, pe la noi, însă n-a vrut să vie. Așa că...

— Am fost ocupați, se scuză repede Năiță Lucean. Am fost ocupați mereu, că la noi nu e ca la dumneavoastră... Noi n-avem

de unde strânge cote, că ne-am plimba și noi, altfel, că ne place... însă la noi plimbarea e cu pagubă...

— Cum adică? se întoarse repede spre Năiță Lucean primul-secretar.

— Adică, se grăbi să dreagă lucrurile Năiță, noi suntem datori cu munca toată săptămâna și nici sărbătorile nu prea le mai ținem, care suntem mai nevoiți, cum sunt eu și cu copiii mulți, că altfel veneam eu pe la tovarășul Craina, da dacă nu s-a putut...

— Apăi, de gură, zise Craina, pe tine nu te întrece nimeni.

— Se poate, confirmă spășit Năiță Lucean, se poate, că noi altă putere nu prea mai avem...

— Mda, tăie discuția primul-secretar. Noi, tovarășe Năiță, am avut o vorbă la Raion.

— Da, sări iute de pe scaun Năiță Lucean.

— Ei, continuă primul-secretar. A venit timpul să ne ținem de cuvânt.

— Și cum să facem? se interesă Năiță, cu aerul că ce aude acum este o noutate demnă de tot interesul pentru el și că de fapt nici nu aștepta altceva de la primul-secretar decât dezlegarea acestei noutăți.

Seara când venise acasă, Genica și cu copiii îl așteptau tăcuți, cu masa pusă în mijlocul bătăturii și cu mămliga învelită cu o cârpă de in. Nu credeau că mai vine dar de așteptat îl așteptau, și când intrase pe poartă, Genica se repezise la el, însă nu se apropiase de el, de rușine, și rămăsese dinaintea lui așa cum se afla, cu o lingură mare de lemn în mână. Vasilică luă de jos o piatră și plesni câinele, care și el venise să se gudure pe lângă Năiță.

— Mâncăm? întrebă muierea fugind apoi dinaintea lui și ridicând cârpa de pe mămliga fierbinte.

Năiță se așeză pe scăunelul de lemn pe care stătea el de obicei și luă din mămliga fierbinte, cu degetele lui aspre și bătătorite de muncă, o bucată de mămligă frământând-o cu răutate în podul

palmei. Genica aduse iute o tigaie cu ouă prăjite și șase boțuri de mămăligă se repeziră în untura sfârâind în jurul ouălor. Năiță mai frământa încă mămăliga în podul palmei, și când se mai răci și se mai întări, muie cu grijă vârful cocoloșului în gălbenușul unuia din cele două ouă.

— Luați și lapte, zise Genica, punând pe masă o strachină în care laptele fumega afumat.

— Îl nimeriși, râse Năiță sec.

— Suflă, mă, că te frigi, îl îndemnă Gheorghe pe Vasilică, și Năiță se uită la ei scurt.

Șase linguri rămaseră în aer, apoi Vasilică sorbi ferit laptele fierbinte.

— Veniși, mă, Năiță? se auzi dinspre spatele casei glasul șuierat al lui Pătru cel Scurt.

— Dăduși mâncare la oameni? întrebă Năiță muierea când Pătru veni lângă masa lor.

— Nu, zise ea, că n-au mai vrut. Cum ai plecat tu cu mașina, au plecat și ei.

— Nu era cazul, se explică Pătru cel Scurt. Apoi către Năiță, mai ferit, deși nu era nevoie și nici nu se putea, căci toți de la masă erau numai ochi și urechi! Cum rămâne?

— Cum să rămâie? clătină din cap Năiță Lucean, ca și când n-ar fi făcut altceva decât să confirme ceea ce el mereu îi spusese lui Pătru cel Scurt, iar acesta se mai îndoia de lucrul acesta.

— Așa rămâne, și Pătru înțelese că într-adevăr așa rămâne, nu prea mai e nimic de făcut.

— Mai strâng niște piatră și mai pui o temelie în Potreș, unde am bucata aia de mesteceni.

— Păi se poate? întrebă Pătru cel Scurt, pe care îl trecuse apa de ce auzea, fiindcă înțelegea bine graba lui Năiță Lucean de a mai pune temelia unei case.

— Se poate cât se mai poate, așa că nu vă angajați la nimeni, fiindcă de luni încolo punem și în Potreș o temelie.

— Dar el ce zicea? se mai interesă Pătru cel Scurt

— El ar părea om cumsecade, însă are misiune, răspunse pe gânduri Năiță Lucean. Politica lui asta e, mai făcu el o concesie în favoarea aceluia care era primul-secretar. Aștia au o politică și se țin de ea...

— Da, fu de acord cu Năiță Pătru cel Scurt.

Stătea în picioare în fața mesei lor și parcă nu-i mai vedea.

— Am să-mi las mustața, continuă el într-un târziu. Se freca cu mâna deasupra gurii, în locul unde avea să-și lase mustața, și aștepta părerea lui Năiță Lucean.

— Ca să nu mai sameni cu el, zâmbi acesta înțeleghător. Și văzu capul rotund al primului-secretar cu obrazii aceia ca o minge și cu ochii mici de viezure, duși în fundul capului de oboseală, exact ca ai lui Pătru cel Scurt. Numai hainele și glasul îi mai deosebeau.

— Ei, tovarășe Năiță, ce zici? îl întrebă la plecare, când se urcase în Gazul cu motorul pornit de vreo jumătate de oră, de când tot nu se mai hotăra să plece.

— Ce să zic? încercase Năiță un răspuns. Facem cum e mai bine.

— Dacă se pune problema?

— Dacă se pune problema, suntem prezenți, că altundeva nu avem unde ne duce...

CAPITOLUL IX

VARA

Vara se scurse fără nici o altă întâmplare deosebită în afară de faptul ca Năiță Lucean zidise trei temelii de casă în trei locuri pe care le avea străine și care lui i se păruseră bune de scaun de casă.

Fusese o vară secetoasă, altfel nimerită pentru zidărit, și Năiță se bucura văzând cum se coace tencuiala sub soarele de foc, și duminica se scula de cu noapte ca în orice zi de lucru, și pleca cu muiera după el să dea ocol pe la cele trei temelii. Graba îl făcuse să lase peste tot locurile vraște, o neorânduială ca după un potop stăpâna acele poieni unde el zidise temeliiile, piatră spartă și înșirată, lemne rămase de la tocurile ușilor de la beci, varul înșirat și tencuiala arseseră iarba, pământul scos din locul temeliiilor și al beciurilor stătea mușuroi ca pe marginea unor tranșee săpate pe apucate, în tot era ceva de război, dar Năiță nu vedea nimic din harababura asta, pentru el, ca și pentru femeia aceea a lui, mică și pistruiată și cu o față chinuită de muncă fără preget și de făcut copii unul după altul, încât nu mai ținea minte de când nu mai dormise ea o noapte întreagă, aceasta petrecându-se cândva în copilăria ei, care se sfârșise brusc la mai puțin de șaisprezece ani, pentru el și pentru muiera lui, care se apleca în neștire și ridica de pe jos, fără nici un rost, câte-o piatră sau câte-o așchie, aruncându-le mai încolo, pentru ei amândoi nu rămâneau în picioare decât cele trei temelii, pe care ei și înălțaseră cu puterea minții lor trei case și le vedeau pe toate trei gata acoperite și cu scară de piatră dinainte. Fusese o vară bună de muncă, și ei munciseră într-adevăr mult, și lor li se părea cu spor, cele trei

temelii stăteau dinaintea lor ca o dovadă, parcă, a puterii lor și a muncii lor, și ei se bucurau în sinea lor, iar Năiță se simțea ca atunci când era el pe front și cucerise cu plutonul lui mai mult de jumătate dintr-o cotă și erau toți întregi, nici un rănit, iar ofițerul care îi comanda, un sublocotenent, învățător pe undeva pe Valea Cernei, îi lauda copilărește: „Bravo, băieți, mai e nițel și câștigăm și bătălia asta, nu mai sunt decât două-trei sute de metri și atingem cota 2“. Însă el nu mai atinsese cota, pierise chiar înainte cu un minut, două de a ajunge în vârful ei: se ridicase pentru ultima oară să strige: „înainte, băieți!“, dar nu apucase să zică decât „înainte“, și căzuse în brațele lui Năiță Lucean.

— Da, se arăta mulțumit Năiță Lucean în duminica aceea de la sfârșitul lui august, privind zidăria lui din Valea cu pietrele. Se așezase pe marginea ei, își scosese pălăria și o pusese lângă el și se lăsase aproape fericit sub razele unui soare dogoritor. Cerul era senin și curat, albăstreala lui se topea și ea sub razele soarelui de foc, pădurile din jurul acelei bucăți de pământ stăteau încremenite, nici o adiere nu clintea frunza fagilor uitați de vreme, pe drumul Hurezului nu trecea nimeni, liniștea era deplină, dar muierii lui Năiță i se păru pustie. Se așezase și ea pe zidăria de piatră, în dreapta lui Năiță, însă cum era scundă și nu ajungea cu picioarele jos pe pământ, se scoborâse, și acum stătea în picioare, lângă Năiță, și într-un timp ridicase mâna stângă și se rezemase de umărul lui. De mult nu mai făcuse ea gestul acesta, de mai înainte de a naște primul copil, și cum stăteau ei acum, unul lângă altul, pe marginea zidăriei și singuri în mijlocul aceluia pustiu de la marginea satului, femeii i se păru că vede povestea hangioaică pictate pe zidul bisericii lor. Hangioaica ședea îmbrăcată gorjenește, cu mâna pe umărul drept al hangiolui, și el îmbrăcat gorjenește și cu laibărul îmblănit cu blană de lup, singuri și triști, căci biserica pusă de ei la cale rămăsese neterminată, fiindcă hangiolul murise la așezarea temeliei, și atunci Genica își retrase încet mâna de pe umărul lui Năiță și se prefăcu că își găsește de

lucru adunând iar, fără nici un rost, niște așchii din atâtea câte umpluseră poiana.

— Da, se arată Năiță Lucean mulțumit de ceea ce vedea, aici îl însurăm pe Gheorghe și ar fi cazul să vedem cum am face și la anul, pe vremea asta, să tencuim casa și să-l așezăm, toamna, aici.

— Păi nu e prea mic? Întrebă muierea, gândindu-se ce repede trecuse timpul, și, iată, acum aveau un copil care se putea așeza la casa lui și se putea și însura.

— Nu este, zise Năiță Lucean, fiindcă atunci când te-am luat eu pe tine tot optsprezece ani aveam. De-abia-i împlinisem. Muierea roși la amintirea acestei întâmplări din viața ei, care i se părea că se petrecuse atât de demult și la care ea nu mai avusese curajul să se gândească sau nu mai avusese nici timp.

— Hai, zise ea, și o luă înainte, scoborând ușurel, cu pașii ei mărunți de femeie mărunță și iute, hai, că ne-apucă prânzul aici și trece și duminica asta...

Nu știa de ce, dar nu-i plăcea liniștea acestui loc, deși casa se arăta frumoasă în mintea ei, și chiar se bucura închihuindu-și-o terminată și închihuindu-se și pe ea în pridvor, sâmbăta, când se întorceau oamenii pe jos de la Hurezu, și soarele bătea ca acum și te făcea să te podidească sângele pe nas de atâta dogoare, și ea stând la umbră și privind.

Năiță veni și el iute, pe urmele ei, și când ajunseră în drum, el o luă cu mâna pe după umeri, și ea se topi sub greutatea mâinii lui, dar se ținu tare și se îndreptă pe nesimțite, căci mergea mai mult aplecată și tot căutând în jos, apăsată de gânduri, iar Năiță simți umărul ei cum se rotunjește sub palma lui și se văzu pe el flăcău în vara aceea dinaintea nunții când pusese ochii pe ea și se gândise să o ia de nevastă. Femeia mergea iute-iute lângă el, ținându-se tare sub greutatea mâinii lui, iar el începuse să cânte încet, cu un glas nou, pe care ea nu i-l mai auzise parcă nicio dată până atunci. „Crești, pădure, și te-ndeasă, numai loc de casă-mi lasă...”

— Doamne, Năiță, zise ea uimită de glasul lui subțiratic, ce-ți veni ție să cânți ziua-n amiaza mare? Te-aude lumea, Năiță, și el tăcu brusc și își luă mâna de pe umărul ei și iuți nițel pasul, iar ea rămase mai în urmă.

Acum mergeau ca toată lumea, și din când în când Năiță se întorcea din mers, să vadă dacă ea vine după el, și pornea iar, împingând cu pieptul înainte. În dreptul Potreșilor, se întâlniră cu Nicu lui Nae, beat mort în șușletele carului, dar boii, cumiști, țineau drumul, din când în când, doar, mai trăgeau către marginea lui, să apuce câte-o gură de iarbă, însă atunci Nicu se trezea și striga din șușlete: „Ceaaa!“ Și carul o pornea iar, pe firul drumului înainte.

— Uite, cu Nicu ar fi trebuit să vorbesc eu să mergem împreună la vale, să ducem merele alea văratece, care numai bine s-au copt și s-au roșit, și să luăm niște mălai pe ele.

Dar cu Nicu nu se putea vorbi și îndemnară mai departe către casa lor veche. Muierea venea iar tristă în urma lui, trecuse sărbătoarea, și ea ar fi vrut să mai țină, să-și aducă aminte de când fusese ea tânără și se luase cu acest Năiță Lucean într-o vară la fel ca asta secetoasă, însă Năiță mergea și el prea repede, și intrând pe drumul casei vechi, amintirile acelea frumoase nu se mai puteau ține de pasul lor, și ea vedea numai înainte acum, cum o așteaptă copiii să le pună masa și cum o așteaptă vitele să le dea apă la fântână și câte și mai câte, care făceau ca duminica lor să nu se deosebească mult de zilele celelalte, atâta doar că după prânz dormeau și ei mai fără grijă, la câte-o umbră.

— Te duci cu merele? întrebă ea când se apropiară de casă. Și Năiță îi răspunse din mers, fără să se întoarcă spre ea, că se duce și că ar fi cazul să plece chiar săptămâna asta, pe joi sau pe vineri, ca să apuce târgul de sâmbătă de la Scoarța. Apoi, Năiță se opri la știubei, să bea apă rece, și când se aplecă să strecoare oala de pământ în gura știubeiului se văzu ca într-o oglindă și băgă de seamă că rămăsese neras de o săptămână încheiată.

— Mă, strigă el, ridicându-se de la gura fântânii, care sunteți acasă, Vasilică, duceți-vă unu până la Pătru cel Scurt, să vie să mă radă și pe mine.

Ardea pământul ca o pedeapsă, și Pătru cel Scurt se arăta îngrijorat de seceta asta care nu se mai termina și, vorbind de secetă și de cum vedea el nenorocirea ei, rămăsese cu briciul în aer plin de spumă albă, iar pe Năiță îl uitase pe scaun spoit tot și cu un peșchir înflorat la gât. Dumitru lui Dincă și Petre al lui Toma, care veniseră pe la Năiță, se trăsese și ei la umbră sub o polată pe niște butuci de lemn, numai Năiță fusese așezat de Pătru în soare, pe un scăunel cu trei picioare, și curgea apa de pe el parcă îi turnase cineva o găleată cu apă în cap.

— Hai, mă Pătrule, că mor dracu' de căldură până termini tu, mai lasă gura aia, și dă-i cu briciu! se supară Năiță Lucean.

— Ai, domnule, răbdare, ce te grăbești așa, că nu te mai însori acum... Acum avem alte politici...

— Păi o politică ar fi să plecăm cu merele alea la vale, răspunse Năiță.

— Ar fi, zise Pătru cel Scurt, ne asociem și plecăm. Mergi, mă, Petre? își întreba el tovarășul de zidărie, dar acesta zise că nu poate deocamdată, că așteaptă „dantistul“ să-i mai puie vreo doi-trei dinți, că a rămas dracu' de râsul lumii numai cu ai doi de sus.

— Tu mergi, Dumitre? se interesă atunci Pătru cel Scurt, clar nici acesta nu mergea, și el aștepta „dantistul“ să mai vorbească o dată cu el despre chestiunea protezei.

— Mergem noi, închise discuția Pătru cel Scurt, și îl luăm și pe Nicu lui Nae.

— Nicu lui Nae a început și el să facă politică, zise Dumitru lui Dincă. Face ședință, al dracului, seara, cu boii. Să vezi cum le face planul de lucru, parcă ar fi Craina când pleacă cu Ciclop și cu Sandu Florea după cote.

— Viu eu într-o seară, continuă povestea Pătru cel Scurt, lăsându-l iar pe Năiță spoit și neterminat sub flăcările soarelui,

dar pe acesta îl cam furase somnul, și în toropeala aceea abia îl auzea pe Pătru. Viu eu, domnule, într-o seară, cum să spui, se-ntunecase bine de tot, dracu' știe de unde veneam, de mă apucase pe mine întunicul pe drumul mare, dar el știa bine de unde venise în seara aceea și tot așa de bine știau și ceilalți, care ca și el scoborau seara la Mat, să afle ce se mai aude cu colectivizarea, pentru că părea să se fi cam stins... iufa ei, și se duceau la Mat să vadă dacă nu s-a mai schimbat ceva, însă nici Difuzor nu mai știa nimic, Craina și el o cam muiase, fusesse o vară liniștită, și ei strânseseră fânul și prunele albe și merele mai în voie, iar unii dintre ei se apucaseră de câte un fânar, care avea nevoie, numai Năiță nu slăbise din graba lui de a zidi cele trei temelii de casă, pentru care se și împrumutase vreo câteva mii de lei, și acum era dator și nu avea răbdare până nu se plătea.

— Păi ce faci, mă Năiță, adormiși? strigă Pătru cel Scurt la el. Și Năiță tresări speriat, căci îl furase somnul și visase nițel. Se făcea că era ginere și tot așa îl bărbierea, ca acum, Pătru cel Scurt, care era și frate de ginere, și tot așa și atunci adormise la bărbierit și o visase pe Genica cum treceau ei doi de mână într-o noapte cu lună plină deasupra măgurii și cerul spuzit de stele, iar luna parcă avea o față de om, argintul ei curgea peste măgură ca o beteață, și ei treceau de mână pe sub poalele unor fagi, fugiseră de acasă, cum fugeau ei nopțile în vara aceea, și el o trăsesse într-o poiană cât fața de lumină a lunii și o trântise jos pe iarba aceea crudă, și de sus, dintr-un gorun, căzuse peste ei o ploaie de ghindă, și ea se înecase de răs. Era tot așa de mărunță și de firavă ca acum, numai fața ei și mâinile ei erau pline, și pielea lor crudă, și pe umerii obrajilor parcă avea un puf nevăzut, și el o mângâia, și ea se topea lângă el.

„Năiță, șoptea ea, întârziem de la nuntă, ne așteaptă lumea la masă“, și ea parcă avea voal de mireasă, iar Năiță nu înțelegea cum de avea ea voal, fiindcă nu fuseseră la biserică, și atunci băgase de seamă că voalul era o părere, cădeau razele lunii pe

chipul ei și pe parul ei roșu despletit, și el se plecase deasupra ei s-o sărute, cum făcea în toate nopțile din vara aceea, și atunci îl strigase Pătru cel Scurt ca acum:

— Ce faci, mă Năiță, adormiși?

— Nu, zise el ridicându-se de pe scaun, mă fură nițel somnul, iar ceilalți plesniră din palme de râs, căci Pătru nu terminase bărbieritul, și Năiță se ridicase spoit de spumă, ras numai pe o față.

— Unde pleci, mă Năiță, așa pocit? râse și Genica venind spre el cu o trochiță de mălai în brațe pentru mămăligă.

Se pipernicise de tot, și Năiță se uită la ea cu o milă străină, dar și cu o părere de rău cum se trecuse ea de iute, nici râsul ei nu mai era vesel, gura ei se strâmbase cât să nu bagi de seamă, dar se strâmbase, buzele i se subțiaseră și păreau vinete, și când râdeau se strângeau și se subțiau și mai mult, parcă ar fi durut-o ceva.

— Ia zi, mă, cu politica lui Nicu lui Nae, se arătă curios Dumitru lui Dincă.

Iar își desfăcuse mâna de lemn din cot și o pusese jos lângă piciorul drept, deasupra pălăriei, iar moanta o ținea cu închizătura ranei spre soare.

— Bag căldură pentru la iarnă, că pe-aici îmi intră mie frigul întâi, când dă gerul, se explică el râzând. Spui, mă Pătrule, ce dracu' faci, că văz ca nici pe Năiță nu-l bărbierești, nici de povestit nu povestești, hai că mă grăbesc, că mă așteaptă și pe mine muierea, că noi mâncăm la oră fixă, nu ca ăștia ai lui Năiță Lucean, care nu mai au stare neam. Te făcuși cu trei case, ai, Năiță, te-nchiaburiși...

— Temeliile, temeliile, zise Năiță. Să mai vedem, să mai vedem...

— Așa, începu iar Pătru cel Scurt, aplecându-se deasupra obrazului lui Năiță Lucean. Aveam un căpitan al dracului pe front, ții minte, Năiță?

Dar întrebarea lui nu avea nici un rost, pentru că toți patru fuseseră pe front și împreună, și îl știau pe acel căpitan de care pomenea Pătru cel Scurt, însă le plăcea cum povestește acesta cu glasul lui subțiratic și șuierat și mai era de față și muierea lui Năiță, care se oprise cu trochița cu mălai în brațe lângă ei, și asculta.

— Și ăsta al dracului, reluase Pătru firul povestirii, când îl bărbieream, că se bărbierea și în tranșee, în fiecare zi, când îl bărbieream, nu mă lăsa să-l iau de nas. „Soldat, să nu pui mâna pe nas, că te omor...” „Dom’le Năiță, îmi dați voie să vă iau nițel de nas“, se prosti Pătru cel Scurt, în timp ce spectatorii lui se prăpădeau de râs, deși povestea aceasta o auziseră de sute de ori, dar simțeau nevoia să fie veseli într-o duminică frumoasă ca asta.

Măgura începuse să roșească, timpul bătea spre toamnă, se cam terminaseră treburile grele, mai erau de cules porumbii și cartofii, dar până atunci mai era, se apropiau zilele cu sărbători și cu praznice, și cum lunile verii trecuseră liniștite, nu-i mai întrebasese nimeni nimic, pe Năiță nu-l mai căutase Craina, se mai potolise și îngrijorarea lor cu privire la un viitor pe care nu și-l puteau închipui.

Parcă se lăsase din senin asupra aceluia sat o pace nouă, pe care numai ei, țărani, o simțeau și o înțelegeau, și chiar seceta ei o acceptau ca pe un semn al acestei păci tainice, numai de ei înțeleasă. Duminica aceasta și Năiță Lucean trăia din plin liniștea acelei păci și chiar bucuria ei, căci ce avusese în gând se împlinise, cele trei temelii pusese la scuteală scaunele de casă, nu i le mai putea lua nimeni acum, casa cu locul ei nu se putea colectiviza. „Într-un an mai fac o sfortare, se gândea el, și ridic și zidurile, copiii se mai măresc, Gheorghe poate fi mutat la casa lui chiar din primăvară”. Munciseră zdravăn, fără odihnă, zi și noapte, dacă dormiseră două-trei ore, mâncaseră mai pe apucate și mai din puțin, dar ce avusese de isprăvit se isprăvise, oftă el și se întinse leneș pe scăunelul cu trei picioare pe care îl așezase Pătru cel Scurt.

— Îmi dați voie să va iau de nas, dom'le Lucean, se prosti acesta iar, însă nu mai avură timp să râdă, căci câinele lui Năiță se repezi de sub fânarul sub care se ascunsese și se îndreptă spre poartă, lătrând ascuțit ca și când l-ar fi lovit cineva din senin cu o piatră în bot.

— Năiță, se auzi glasul fonfăit al lui Ciclop, ești acasă?

— Cine e? întrebă acesta ridicându-se de jos și luându-și de la gât ștergarul, deși cunoscuse bine glasul și nu era nevoie să mai întrebe cine este.

— Sfatul, răspunse fonfăit Ciclop, și leagă câinele, că m-a mai mușcat o dată, astă-iarnă.

— Faceți ședință, ai? întrebă Ciclop când intră în curte. Faceți ședință la Năiță, de dimineață?

— Bă, tu la biserică ai fost? îl întrebă Dumitru al lui Dincă în timp ce își punea mâna de lemn la loc. Ai fost azi la biserică?

— De ce să mă duc? se arată supărat și bănuit de întrebare Ciclop, care rămăsese în picioare, fiindcă nimeni nu-l poftise să stea, în timp ce și Năiță se așezase pe scăunelul lui, așteptând să-l termine Pătru de bărbierit.

— Așa, să te mai sfințești și tu, că vine o vreme a dracu' și te găsește negrijit, nespovedit, și nu e bine.

— Nu duce tu grija străină și unde mă duc eu, că eu pot să mă duc și mai departe...

— Du-te, intră în vorbă Pătru cel Scurt, du-te, însă să nu te duci prea departe de casă, că te rătăcești și te pierzi...

— Lăsați, mă, omul în pace, interveni cu un glas moale și împăciuitor Năiță Lucean, lăsați-l în pace, că omul are și el o misiune, n-a venit el degeaba până aici. Nu-i așa, Ioane? se arată el înțelegător.

— Sigur, zise Ciclop, să vii după prânz să vorbești cu tovaroșul Craina, că suntem supărați pe tine, ai să vezi tu... și să iei cu tine și actele unde scrie că ai tu dreptul unde ai pus temeliiile fără autorizație, înțelegi?

Mâna lui Pătru cel Scurt se iuți, și în tăcerea care se lăsă după plecarea lui Ciclop, bărbieritul se scurse repede. Apoi Năiță rămase singur cu muierea, care împietrise cu trochița de mălai în brațe. Vasilică deschise porțile larg și mână în curte cei doi boi și oile — patru — pe care le mai aveau. Nu vorbea, nu înjura animalele, cum făcea el ca să se știe că a venit și că a fost cu treabă și duminica, fiindcă altfel era un copil harnic și iute la muncă, îi plăcea să lucreze mereu și mai ales îi plăcea să umble cu carul cu boi și să-i mâne el cu un glas îngroșat intenționat, ca să pară un om mare.

Părea supărat și parcă se ținea să nu plângă, călca îndesat cu picioarele mici și desculțe pe pământul bătăturii, tare ca piatra și crăpat de atâta secetă. Avea fața spoită de lacrimi uscate, și Genica văzu și întâi crezu că s-o fi bătut iar, cum făcea de la o vreme, cu copilul din urmă al Tudoriței de la Sacoț, care murise și mai avea un băiat la „Secoritate“ și Vasilică, cum îl prindea pe copilul acela, cum se lua cu el la bătaie în numele lui taică-său, care fusese arestat și dus de fratele acelui copil.

Dar Vasilică era supărat mai rău ca altă dată, și Genica nu mai așteptă ca el să-i spună ce s-a întâmplat și îl întrebă cu un glas necăjit, adică de asta le mai arde lor acum, de supărarea și de prostiile lui Vasilică?

— Ce, ai, mă, ce ți-e, iar te-ai bătut cu copilul Tudorei?

— Nu, zise el, nu... și nu mai putu să-și stăpânească lacrimile, care șiroiră dintr-o dată pe obrajii lui mici și pistruiți.

— Atunci, ce ai?! se răsti Năiță la el.

— A fugit nenea, răspunse copilul printre sughițuri, nenea Gheorghe a fugit la Craiova la școala de șoferi.

Din drum se auzi iar vocea înfundată a lui Ciclop, care se întorsese.

— Să nu uiți și să vii cu actele, că e nevoie de ele. Altfel, faci drumul îndărăt. Auziși?

Năiță nu înțelese bine fonfăiala Ciclopului, îl văzu numai cum se întorsese din drum și cum se aplecase peste gard, gesticulând,

dar ce zicea nu pricepu, și aproape că nu pricepu nici ce caută Ciclop la poarta lui, ca și când n-avusese de-a face cu el în ziua aceea, și vătășelul apăruse din senin. Se uita la el ca de departe și ca și când acesta nu stătea aplecat peste poarta lui, și nici muierea lui nu-l băgă în seamă, ședea împietrită cu trochița de mălai în brațe, și pe obraji ei la fel de mici și de pistruiați ca ai lui Vasilică, obraji de copil — dar de copil îmbătrânit înainte de vreme, și cu ochii parcă stinși, fără lumină, spălăciți, lacrimile șiroiau fără încetare și se scurgeau pe sub bărbie în nodul baticului negru.

Năiță se uită la ea și o văzu în doliu și nu se putu opri să n-o întrebe, fără nici un rost altfel, căci știa de ce plânge ea și pe cine jelește ea.

— Ce ai, muiere, pe cine jelești tu acum, că n-a murit nimeni, suntem toți întregi și sănătoși, cui tragi tu rău? zise el mai răstit acum, în urmă.

Dar femeii atât îi trebui ca să izbucnească și mai tare în plâns și să blesteme ziua când a făcut-o pe ea Dumnezeu, să n-aibă ea parte de copiii ei, și aceștia să fugă prin străini de răul lor și să se piardă cine știe pe unde, și Năiță simți că blestemul acela îl lovește și pe el, care nu-l mai slăbise pe Gheorghe cu munca și cu ridicatul la piatră și la var și la nisip și cu sculatul din viul nopții, și băiatul ar fi zis într-un timp că el s-a săturat de omorât pământul, că se poate trăi și fără să omori pământul de dimineață până seara, și într-un rând chiar zisese că el n-are nevoie de casa lor din Valea cu pietrele, să stea el cuc în mijlocul pădurii și să nu vadă oamenii decât când trec aceștia la târg sau când se întorc, însă ei crezuseră că vorbește și el, așa, ca să nu se zică în vreun fel că se bucură că are casă nouă și că, astfel, se va da deoparte de ei.

Bocetul și blestemul femeii păreau să nu se mai oprească, deși aceasta intrase în curtea mică și se apucase să amestece mămăliga cu o înverșunare plină de ură, și Năiță nu mai putea să audă bine ce mai scorește mintea înfierbântată a femeii lui. Nici el nu o

mai ascultă, și intră și el în casă și începu să răscolească într-o ladă veche unde țineau ei de toate și lumânările copiilor de la botez, și lingurile de praznic, și beteala ei de când fusese mireasă, și chitanțe după dări și cote, și decorațiile lui de pe front, și o baionetă cu care se întorsese el din prima parte a războiului, când își luase singur o permisie de două zile, și baioneta o lăsase acasă să le-o arate Genica copiilor dacă el n-o mai veni, căci în sinea lui el considera că începuse alt război, și dacă din primul scăpase, nu se putea ști dacă va mai scăpa și dintr-al doilea, iar ea, Genica, să le spună copiilor cu ce baionetă făcuse tatăl lor un război întreg și cum atacase el cu ea pusă în vârful armei până la dracu-n praznic — dacă nu s-o mai întoarce, bunînțeles. Se întorsese însă, și nu mai fusese nevoie să le spună copiilor nimic, sau erau aceștia prea mici, și el aștepta ca ei să mai crească și să poată înțelege povestea lui și cum își petrecuse el tinerețurile, dar nici timp n-avusese, căci de cum venise de tot acasă, se apucase să cumpere pământ, fiindcă erau săraci și pământul era și el sărac și copiii se înnădiseră unul după altul și el crezuse că trebuie să le facă la toți un rost și cumpărase vreo două bucăți cu chinuri mari și cu palmele bătucite de nu se mai cunoștea podul palmei de ceafa bouului.

Actele de cumpărare, pe care el le ținea ca pe niște dovezi ale puterii lui și ale stabilității lui, fuseseră puse de muiere într-un peșchir nou și vârâte în fundul lăzii cu firimitură de busuioc între ele, și Năiță trebui să scoată afară din ladă aproape tot ce se găsea în ea și printre atâtea lucruri care nu mai aveau de mult nici o trebuință și care nu erau nici măcar amintiri, găsi și o oglindă cu marginile vârâte într-o ramă de scoici galbene. Scoicile se fărâmițaseră și nu mai rămăseseră decât vreo două întregi, parcă năpârlise rama, dar oglinda vedea bine și, fără să vrea, Năiță se văzu cu o față de om străin, bătrân rău, și zbârcit și ars de soare ca și când trecuse printr-un foc. Pe obrazul său ras proaspăt se încovrigau zbârciturile venind și din sus și din

jos, și el se pipăi speriat de ce vedea în oglindă. Nu se recunoștea, parcă îl tăiase cineva mărunț, mărunț pe obraz cu un brici și el nu simțise, și tăieturile se uscaseră, și acum nu se mai putea îndrepta nimic.

Luă actele și ieși din casă în soarele ca un pojar, orbit de lumina ca o ploaie de foc și întâi vru s-o strige pe Genica să-i spună că el pleacă la Sfat, dar pe urmă se răzgândi, fiindcă aceasta nu mai contenise din blestemat, acum blestema ziua când pusese ea de mămăligă cu acest om și nu înțelesese că el o să-i bage pe toți în pământ cu casele lui și cu temeliile lui, de au ajuns ei să le fugă copiii din bătrâtură, și ei să rămână pustii ca Iov.

— Doamne, făcea ea cu glasul ei slab și subțiratic de copil, Doamne, cum ne mai rabzi tu, Doamne, cu răbdarea ta mare?

Năiță nu vru s-o mai asculte și plecă spre Sfat, urmărit de cei cinci copii strânși care de pe unde fusese, căci era duminică și erau și ei mai liberi. Stăteau iar ciucure lângă carul vechi, și Năiță își aminti că toată vara și toată toamna, până târziu, copiii lui cum se strângeau acasă se înșirau ciucure pe lângă carul acesta, ca și când așteptau un semn de la el să plece încotrova. Nu se jucau și ei ca alți copii, nu prea vorbeau între ei, stăteau posaci lângă carul de lemn și îl urmăreau din ochi pe Năiță, doar o zice: „Înjugă, mă Vasilică, sau Dumitre sau Titule, boii că plecăm să aducem un car de piatră, sau să aducem apă de cărămidă cu cărătoarea, sau să luăm porumbii ăia din Sacoț“, unde mai aveau o bucată de pământ tot cât un loc de casă și unde Năiță se gândise ca mai spre toamna să mai ridice o temelie.

Acum mergea urmărit de imaginea celor cinci copii, așezați ca puii de rândunică pe oiștea carului, și-i vedea ca și când se uita într-o fotografie, se uita la ei și putea să-i numere și să înțeleagă că Gheorghe lipsea, și atunci simți în piept o înecătură și se opri să ofteze, căci parcă se îneca, nu-i mai ajungea aerul.

„Cum o fi plecat el și unde s-o fi dus el? se întreba Năiță ieșind de sub niște fagi bătrâni pe o potecă strecurată la umbra pădurii

și care scurta drumul lui. Cine putea să-i bage lui în cap chestia asta cu școala de șoferi?“, se mai întreba el, și nu putea în nici un fel înțelege ce-l făcuse pe acest copil tăcut și muncitor și ascultător, care niciodată nu-i ieșise din cuvânt, să plece el în lume și să lase casa pe care i-o pregătise în Valea cu pietrele, ca fiind cel mai mare, după ce se spetise la ea o primăvară întreagă.

Când poteca îl scoase în drumul mare și iar în bătaia soarelui, dădu cu ochii de omul Tudorei din Sacoț — prieten al lui bun, dar cu care nu mai vorbise de când fiul acestuia, ajuns ofițer la Securitate, îl arestase pe el și îl dusese cu duba la Raion. Nici omul Tudorei nu mai ieșise în lume de atunci și mai ales de la moartea muierii lui. Stătea numai pe lângă casă și se ferea de oameni, ca și când i-ar fi fost rușine de faptele copilului lui, și lumea chiar așa și credea, și în bună măsură cam acesta era adevărul, căci Alisandru fusese la viața lui, cum singur zicea, „un om potolit și la locul lui“, nu umblase după răutăți, și nici puiul de găină nu-l tăia, se ruga de vecini când Tudora lui, la câte-o sărbătoare, fura din propria ei curte o pasăre și se îndura s-o taie.

De când îi murise nevasta, omul Tudorei, cum îi rămăsese numele și cum îl pomeneau toți când venea vorba despre el, umbla cu capul gol, ca și când ar fi vrut să se pedepsească singur în felul acesta, căci el se credea vinovat că ea murise așa de tânără și el nu avusese mai multă grijă de ea. Și acum era tot cu capul gol și neras, îmbătrânit și el și cam cocârjat — i se păru lui Năiță, iar în spatele lui, cum venea spre el omul Tudorei, Năiță îl văzu mergând pe ofițerul de Securitate și fără să vrea simți că îl trece pe frunte o nădușeală, dar ofițerul era civil și cu capul gol și el nu prea cine știe ce îmbrăcat. Când omul Tudorei ajunse dinaintea lui Năiță, ofițerul, cu o față nedormită și parcă plânsă, cu ochii roșii de un nesomn lung, ca atunci când îl văzuse Năiță la Securitate cu doliu pe rever, a doua zi după ce-l luase pe el și aflase că murise mumă-sa, ofițerul rămăsese mai în urmă și pusese capul în pământ.

— Năiță! se miră omul Tudorei când ajunse în fața acestuia. Să trăiești!

— Să trăiești! zise și Năiță, întinzându-i mâna, căci omul Tudorei parcă nu îndrăznea și chiar se arăta luat pe neașteptate de această întâlnire pe care n-o bănuise. Să trăiești! zise iar Năiță fără nici o supărare în glas. Și văzând că omul Tudorei pune și el capul în pământ, ca fiu-său, adăugă, ca să mai îndulcească întâlnirea: Dumnezeu s-o ierte!

Omul Tudorei începu să plângă auzind pomenirea făcută de Năiță și, ținându-l pe acesta de mână, începu cu un glas înecat, cum făcea mereu de când murise Tudora și el se întâlnea cu câte cineva, numai că acest cineva de azi era unul dintre cei mai buni prieteni ai lui, și durerea din inima lui se năpusti iar afară, ca să audă și acesta suferința pe care o îndura el.

— Am rămas singur, Năiță, și s-a ales praful de viața mea, și ea m-a lăsat ca pe nimeni pe lume, și acum uită-te la mine și uită-te și la amărâțul ăsta care e copilul meu și tu îl știi, nu l-ai mai fi știut, dar să știi că eu n-am avut nici o vină și să fi văzut tu suferința și dorul Tudorei, ne-ai fi plâns și tu de milă...

Năiță nu prea înțelegea bine vorbirea cam fără șir a omului Tudorei, dar nici nu se îndura să-l întrebe pe acesta ce vrea el să zică, și el nu înțelegea nimic. Se uita ferit la ofițerul de Securitate civil și cu capul gol și nu-i venea să creadă că e tot ăla care îi scotocise lui casa cu câinele lup și-l luase cu el cu Gazul la Raion și îl amenințase: „Lasă, cetățene, că la noi spui tu tot, și laptele care l-ai supt îl spui“. Văzându-l cum stătea el acum, cu capul în pământ, scărmanând praful drumului cu niște pantofi roșiatici și noi, dar încolo cam ponosit, îmbrăcat cu niște haine care parcă nu erau ale lui, își aduse aminte ce bine stăteau hainele de Securitate pe el și cum se gândise el atunci la soarta acestui băiat pe care ei — Năiță și omul Tudorei, taică-său — îl trimiteau după țigări și el fugea ca un titirez și zicea „Ține, nene Năiță“, și el îl mângâia pe cap și-i spunea lui taică-său: „Faci om din el, frate-meu“, iar Pătru cel Scurt, care și el era de față, unde era Năiță, îi confirma: „Face, face, nu vezi că e numai inimă în el și e țanțoș?

„Asta ajunge departe, dacă te ții nițel de el, ajunge departe...”

— L-a dat afară, zise omul Tudorei, arătându-l pe fostul ofițer de Securitate, care tot nu se apropiase, și Năiță rămase trăsnit auzindu-l pe omul Tudorei.

— L-a dat afară, continuă acesta, a făcut reduceri, dracu' știe ce-a făcut, și a prefirat la ei până pe-al meu l-a dat afară, și acum a venit acasă, să aștepte „până la noi ordine”, ca și când ar fi povestit o întâmplare din război, când ei erau lăsați să aștepte în tranșee până la noi ordine ori să se retragă, cum făcuseră un an și jumătate, mereu, „până la noi ordine”, adică de înaintare, dar aceste noi ordine de înaintare de unde se retrăseseră ei nu mai veniseră niciodată și începuseră alt război.

Năiță se uită la fostul ofițer de Securitate cu o tristețe atât de mare și cu o neîncredere în același timp în ceea ce spunea omul Tudorei, încât acesta nu putu să nu bănuiască faptul că Năiță se îndoiește de adevărul nenorocitei lor întâmplări și că nu e departe, poate, de gândul că ei îl încearcă și că poate că și el, omul Tudorei, e acum băgat cu fiu-său și pus să spioneze, și se simți dator să întărească spusele lui.

— L-a dat, zise el, l-a dat de tot, s-a terminat, mă duc cu el acum la S.M.T.-ul de la Măldărești, ar fi acolo un post la cadrele lor, și șeful lui care l-a avut, un maiur, i-a spus să dea pe acolo să vază ce și cum, și dacă e ceva, să le spuie și lor să vază ce se poate face.

— Ce vorbești?! se miră Năiță prinzând curaj, căci părea ca acesta să fie adevărul, deși ceea ce auzea i se părea nemaipomenit și aproape de nepriceput, cum adică, să trăiască el ziua când ofițerul de Securitate care îl arestase pe el să fie dat afară din Securitate și să meargă, ca el, pe jos pe sub măgură și el să-i zică iar pe nume, cum îi zisese până mai acum doi ani?

— Ce vorbești? se miră el mai cu curaj, întorcându-se către fostul ofițer, care civil nu mai avea nici o înfățișare, semăna cu Culiță, cântărețul de la biserică, fiindcă era scund, altfel și cizmele,

și vestonul, și chipiul, și epoleții galbeni ce mai erau de el și îl mai înălțau, însă fără ele, cum era acum, și civil, părea leit Culiță cântărețul, nici pe el nu stăteau hainele nemțești, și când venea la câte-o sărbătoare mai îmbrăcat, parcă ar fi scoborât de-a-ndărătelea dintr-un autobuz în mers și îl adunase cineva de pe jos și îl aranjase în fugă.

— Ia uită-te, domnule, păru Năiță încă neconvins, păi se poate așa ceva?

— Se poate, răspunse omul Tudorei în locul fostului ofițer, se poate și nu se știe ce va mai urma, lăsă el să se înțeleagă că se poate aștepta la orice de-acum înainte.

— Păi ați făcut vreo prostie, Sandule? se interesă Năiță cu aerul că e chiar îngrijorat de soarta fostului ofițer care îl arestase pe el și îl anchetase numai cu un an și jumătate în urmă.

În sinea lui încolțise o bucurie rea și vicleană și simțea o mare satisfacție să-i zică iar pe nume fostului ofițer care îl împinsese pe el ca pe un animal în Gazul Securității, spunându-i mereu: „Vă cunosc eu pe voi, țărani aștia, vă știu și măselele din gură“, dar nici nu avea curajul să-l tutuiască, și când îi mai zise o dată pe nume se trezi adăugând repede pe „dumneavoastră“.

— Ați făcut, Sandule, dumneavoastră vreo prostie de v-a dat afară pe dumneavoastră tocmai acum, în mijlocul verii? și zise „în mijlocul verii“ cu o mirare și mai apăsată în glas, ca și când „în mijlocul verii“ ar fi însemnat o nenorocire în plus și ar fi putut și cei care îl dăduseră afara să mai aștepte o lună, două, să vină toamna, când ar fi fost mai bine să te afli pe drumuri.

Dar ofițerul nu răspunse nimic și nici nu se apropie de ei, ridică doar din umeri, ce să facă, adică, asta era situația. Omul Tudorei înțelese însă unde bate Năiță și se grăbi să răspundă iar în locul lui fiu-său.

— N-a făcut prostii, dar n-a mai avut loc pentru el, dacă s-a redus, că nu l-a dat numai pe el, a mai dat și pe alții afară.

Năiță nu-l ascultase însă și, întorcându-se din nou către fostul ofițer, îl întrebă cu o spășeală vicleană în glas, făcându-se că

nu-și mai aduce el bine aminte și de aceea se interesează de ce se interesează.

— Păi parcă dumneavoastră, Sandule, făceați oale mai înainte, ați aruncat roata, sau cum? Apoi către omul Tudorei, muștrător, însă tot pentru fiul acestuia, care nu se dezlipise de la locul unde se oprise și nici capul în pământ nu și-l ridicase. Vezi cum bate Dumnezeu, fratele meu, când bate, și cum m-a săpat el pe mine și cum nu mă știa el pe mine și zicea că nu mă cunoaște?

— De, clătină din cap supus și smerit omul Tudorei, așa a fost, că nici cu noi nu mai vorbea, și mumă-sa a murit strigându-l pe el și io i-am trimis vorbă să vie, că ea se duce și vrea să-l mai vadă că l-a iubit, amărâta, și numai de amarul lui s-a stins și el n-a venit...

Năiță îi întinse mâna omului Tudorei și se despărți de ei repede și fără să se mai uite la fostul ofițer, altfel un băiețandru, nu împlinise douăzeci și trei de ani, și se pierduse de tot în hainele civile, care nu-i veneau deloc, erau ori prea mari, ori prea mici, făcute de gata și parcă puse pe el cu furca.

„E ceva“, își zise în sinea sa Năiță Lucean, care schimbase drumul, îndreptându-se spre casa lui Pătru cel Scurt, să-i spună și lui ce pățise și ce văzuse. Uitase și de copilul care-i fugise, se gândea că s-a întâmplat el ceva dacă a început să-i dea afară de la Securitate și chiar pe copilul Tudorei, care se înfipsea bine, i se părea lui, nu se putea crede că o să ajungă el să caute serviciu la S.M.T. la Măldărești. „E ceva“, își zicea el, înseamnă că și pe Craina ăsta poate să-l dea afară și să mai răsufлям și noi, nu să mă cheme ei, ca acum, cu actele pământului meu, și să-mi trimită el vorbă că n-am autorizație să fac pe pământul meu ce vreau eu, temelie de casă sau de fânar, sau ce am eu nevoie pentru mine sau pentru copiii mei. „E ceva“, se încuraja el scoborând poteca îngustă și întortocheată care ducea la casa lui Pătru cel Scurt.

În spatele casei acestuia, pe iarbă, la umbra unui cireș mai bătrân care roșise înaintea toamnei și de departe părea că luase foc cu frunzele lui lunguiete ca niște flăcări, Pătru cel Scurt pusese o pătură și dormea păzit de muiera lui, așezată la capul lui și cu mâna prefirându-i părul tuns scurt.

„Al dracului Pătru! îi veni lui Năiță să râdă. Doarme, și muiera-l scarpină-n cap, așa e cu omul sterp, el se iubește cu muiera până moare, nu ca mine, care unde pun capul jos, acolo adorm, el nu poate decât scărpinat...”

— Pătrule! strigă el de departe, și muiera aceuia sări iute în picioare, rușinată și netezindu-și șoarțele negre, mototolite de statul pe ele.

— Nașule, făcu ea pe speriată, matale ești, ne găși dormind, mai mare rușinea! Pătrule, se aplecă ea deasupra acestuia, mișcându-l cu grijă, Pătrule, Doamne, ia, mă, scoală-te, că a venit nașu' și ne-a găsit așa...

— Domnule, începu Năiță pe nerăsuflăte, l-a dat afară pe copilul lui Turbatu, și acum umblă cu tac-so la Măldărești să-și caute servici!

Dar Pătru nu păru deloc mirat că l-a dat afară pe copilul lui Turbatu, ca și când era normal să fie așa. Ceea ce părea să-l mire pe el era că acesta umbla să-și caute servici.

— Ce servici? întrebă el nedumerit. Păi ce știe să facă el, afară de oale, care a și uitat, că dacă nu faci în fiecare zi, nu ți se mai dă mâna după gâtul oalei.

— A mai făcut și șoferie, zise Năiță gânditor, poate vrea să se angajeze șofer.

„A făcut pe dracu'! îl contrazise Pătru cu seriozitate. El a fost mai mult ajutor de șofer, ce, l-ai văzut tu conducând mașina?”

„Nu“, se gândi Năiță, nu l-a văzut, dar toți știau că el plecase la școala de șoferi când plecase, și de-acolo s-au trezit cu el ofițer, și în aceeași clipă își aminti că și Gheorghe al lui fugise la școala de șoferi.

Scoborau priporul la vale amândoi. Năiță mergând mai înainte și cu pieptul parcă ar fi împuns pe cineva, cu pașii lui mari și legănați. Pătru cel Scurt venind iute-iute în urma lui și mai dintr-o parte, ca să audă ce spune Năiță și să-i poată răspunde, deși, de fapt, mai mult el vorbea, și Năiță doar din când în când îl întreba câte ceva ce nu înțelegea el din vorbirea repezită și șuierată a lui Pătru, care, alergând cu mersul lui mărunț ca și când ar fi călcat de două ori într-un loc, se mai îneca și îi mai pierea și glasul.

— Poate să fie ceva, dacă a început să-i dea afară chiar din Secoritate, se gândea Pătru cu voce tare, ca să vadă ce va zice și Năiță, însă acesta nu-i răspundea și, rostogolindu-se după el la vale, Pătru continuase ca și când ar fi vorbit el singur prin curtea casei lui, cum avea obiceiul, mai ales când făcea el planuri și vrea să-și audă planul său: Nu se poate, domnule, să-i dea afară fără nici o socoteală, aici nu e vorba ca s-a săturat ei de copilul Tudorei și i-a spus: „Du-te, neică, atât am avut noi nevoie de tine, acum ești liber, salutare!“, fiindcă și asta îi are și el cu ceva la mână că au arestat și au bătut toți, ca la clacă, nu s-a ferit unul de altul.

— Pe tine nu te-au bătut? întrebă el dintr-o dată cu o curiozitate care pe Năiță îl făcu să tresară și să-i aducă aminte brusc de ziua aceea când începuse interogatoriul, și el stătea dinaintea unei mese, și un ofițer tot așa de tânăr cum era copilul Tudorei îi împingea declarația s-o semneze, și el nu vrea.

— Așa al Tudorei nu m-a bătut!

— Da alții? se interesă Pătru pentru prima dată de când Năiță se întorsese de la raion.

— Nu m-a bătut, răspunse Năiță după un timp, urmărit îndeaproape de Pătru cel Scurt, care se rostogolise spre el și i se uita drept în gură, cum era el mic și scund față de Năiță.

— Nu m-a bătut, însă unul dintre ei care striga mereu la mine și mă cam înjura s-a făcut o dată spre mine cu pumnul.

— Și? zise Pătru cel Scurt, care acum ajunsese înaintea lui Năiță Lucean și se oprise întinzând mâna lui scurtă spre pieptul lui Năiță, adică să stea nițel și să-i povestească mai pe îndelete.

— Și aia. Deasupra biroului era tabloul, și eu i l-am arătat atunci și am spus: „Păi bine, măi tovaroșe, așa vă învață dumnealui, că ziceți că dânsul e tatăl poporului, și eu atunci cine dracu sunt, nu sunt eu poporul, adică?“, însă el atunci a lăsat mâna în jos și a început să se uite la mine ca nărodu.

— „Mă“, zice, tu nu ești poporul, tu să semnezi declarația, că dacă e să te bat, atunci să știi că poporul te bate.

Însă, ce e drept, nici ăsta nu m-a bătut.

„Nici ăsta“, se gândi Pătru cel Scurt, văzând că lui Năiță nu-i prea convine să-l descoasă el, cum îl descosea, cu povestea lui de la Securitate. Nici ăsta, Dar alții? întrebă Pătru, însă fără glas, rostogolindu-se în urma lui Năiță, care părea să se fi și supărat și acum mai mult alerga decât mergea și făcea niște pași cât stânjenu în cânt Pătru începuse să găfâie și nu mai nimerea cum avea obiceiul cu tălpile bocancilor în urma picioarelor lui Năiță.

— Stai, domnule, șuieră Pătru cel Scurt, stai cuminte, că deocamdată nu ne fugărește nimeni și nici nu pleacă trenul fără noi din fața primăriei lui Craina...

Însă Năiță nu-l auzea și treiera din picioare mai rău ca la început, parcă ar fi scăpărat cu blacheurile pe pietrișul mărunț al potecii și vrea să știe tot satul cum scoate el scânteii pe drumul mare până la primărie.

Nici ăsta, zicea și el în sinea lui, nici ăsta, dar după el a venit ofițerul ăla ca un copil la față, cu părul și cu genele și cu sprâncenele galbene și cu ochii cârpiți rău de nesomn și roșii, parcă i-ar fi dat cineva cu praf de ardei fiindcă și lăcrima și el se tot ștergea cu palma făcută pumn și trăgea și de nas ca și când ar fi plâns înaintea de a fi intrat în încăperea unde îl anchetau.

— N-a semnat? a întreat și el fără să se uite la Năiță și cu ochii ăia pieriți îi căuta iscălitura pe declarația de pe masa de lemn.

— N-ai semnat? l-a întrebat pe urmă repede și pe Năiță și avea un glas smiorcăit și cu mâna făcută pumn s-a șters iar la ochi și atunci a băgat Năiță de seamă că pumnul lui era mai mare decât fața zbârcită de copil, cu monturile degetelor ca dinții butucănoși de curmănitur după ce ai tăiat un car bun de lemne și s-a stricat rău gura ferăstrăului.

Și monturile erau vinete și zdrelite iar pe unul dintre ele se făcuse și o coajă groasă ca de sânge închegat

— Măă! strigase, cu glasul lui smiorcăit și trăgând de nas, măăă, cum să-ți spun eu ție acum, repetase el ca și când ar fi căutat un nume și nu-l găsea; îl uitase: Măă...!

— Năiță Lucean, se trezise Năiță răspunzând, ca să-l ajute să nu se mai frământa. Năiță... vrusese el să repete, căci ofițerul rămăsese cu ochii pironiți pe el și ochii podidiți de lăcrămarea aia de praf de ardei și el uitase să și-i mai ștergă, dar pumnul nu uitase să și-l desfacă. Dar nu mai apucase să adauge și „Lucean“, cum ar fi vrut, căci pumnul îl izbise drept în tâmplă și dacă n-ar fi fost masa de care s-a agățat cu amândouă mâinile, ar fi căzut jos.

— Mă, nenorocitul, mai auzise Năiță Lucean glasul smiorcăit care acum dintr-o dată se îngroșase și semăna cu pumnul cu moante vinete, glasul unui om care nu putea să aibă o față de copil și nici acum, când trecuse atâta timp, nu se putea dumiri cum scosese el, acel ofițer, dintr-o dată, un glas atât de gros.

— Mă, nenorocitul, crezi că nu știu eu cum te cheamă? și când Năiță, cu mâna întinsă ca să se apere vrusese să spună și el „Tovaroșe, se poate să dai dumneata cu pumnul în mine, să mă omori?“, ofițerul se și repezise spre el și acum cu pumnul stâng îl izbise în capul pieptului, făcându-l să-și piardă respirația și nici n-apucase bine să ducă mâna în dreptul loviturii căci și venise alt pumn, dreptul, și i se întunecase dinaintea ochilor și genunchii se muiaseră și știuse că va cădea. Ce îl uimea era faptul că știa că va cădea, că simțise că va cădea exact ca un sac cu făină de porumb lăsat de cineva, cu grijă, din brațe, ca

nu cumva să se spargă și să se împrăstie făina pe jos. Când ajunsese pe podea, însă, nu mai știa, cu toate că ameteala nu durase mult; se trezise repede cu același glas smiorcăit în urechi. Ofițerul îl ținea cu pumnul de gulerul laibărului de dimie săină, ceea ce însemna că îl ridicase chiar el de jos și striga repetând ca o mitralieră:

— Semnezi?! Semnezi?! Semnezi?!

Năiță se uita la el dar nu-l înțelegea. Încăperea începuse să se învârtă înaintea lui cu tot ce era în ea, cu masa, cu scaunele cu tabloul tovarășului zâmbind, iar acum i se părea că rămăsese pe perete cu capul în jos, cu telefonul care zbârnâia fără sfârșit și-l ametea mai rău și i se părea că și ei doi se învârtesc și mereu ajung cu capul în jos și atunci îi venea și sângele în cap și parcă i-ar fi năvălit prin ochi afară, dar de fapt el năpădise pe nări și se trezise cu el curgându-i pe bărbie, fierbinte, și când era cu capul în jos izbucnea și mai tare și îl îneca...

— Semnezi?! Semnezi?! întreba ofițerul cu glasul lui dintâi, smiorcăit, și trăgea de nas parcă și el se îneca, însă Năiță Lucean simți că acum el se va îneca cu adevărat căci sângele năvălise și în gură și nu știa dacă din nas îi venea sau din capul pieptului, căci și acolo simțea o durere ca o spintecătură subțire și o dată cu gustul sângelui îi pătrunse în gură și o amărăciune cum mai pățise demult, când se chinuia să scoată burdihanul mielului la un Paște și ca să se ajute, apucase cu dinții, din repezeală, chiar fierea bietului animal.

Atunci intrase pe ușă grăbit băiatul Tudorei lui Turbatu și îl chemase pe ofițerul cu cap de copil care se ștergea de sânge pe moantele vinete chiar pe coala cu declarația lui Năiță Lucean și acesta se gândise că iar vor trebui să o ia de la început cu toate întrebările ca să scrie la loc ce scriseseră până atunci și el nu vruse să semneze.

— La comandant! zisese scurt băiatul Tudorei. Urgent! Și ieșiseră amândoi trântind ușa și lăsându-l singur în încăperea care

se întunecase și ea dintr-o dată parcă ar fi năvălit noaptea din senin, de fapt, iar îl cuprinsese sfârșeala aceea care îl făcuse să-și simtă genunchii moi și să-și dea seama că se va prăbuși ca un sac cu făină de porumb ținut de cineva cu grijă în brațe, însă acum și pe acela, cine o fi fost, îl părăsiseră puterile...

Soarele stătea să scapete deasupra Gurguiului când Năiță Lucean ieși din Sfat, urmat de Pătru cel Scurt, care îl așteptase nemișcat pe o bancă de lemn pusă în sălița ce da spre ușa lui Craina. În săliță mai așteptau niște țărani, și printre ei și Gheorghe Oțăt, și Pătru cel Scurt cum îl văzu, cum îl luă în primire, interesându-se dacă știe el, Oțăt, ce sfânt e în ziua aceea, și cei care mai erau pe săliță se și strânseseră lângă el, fiindcă erau vestiți pentru veselia lor drăcească și pentru felul lor de a găsi din nimic un motiv de făcut haz.

Oțăt însă nu prea avea chef, și Pătru înțelese repede și, aplecându-se spre el, îi șopti la ureche:

— Te-a chemat ăștia, Craina, careva dintre ei? Oțăt se uită la el trist și, cu aerul că nu mai vrea el să descoasă acum tot ce e de discusut și fără să-i răspundă, începu să se caute prin buzunarul laibărului după tutun. Pătru cel Scurt nu avea însă răbdarea să stea fără să vorbească și-l luă în primire pe Nicu lui Nae, care și el venise tot chemat. Urcase scările primăriei șchiopătând, cu piciorul lui șoldit de când căzuse în copilărie de pe o claie de fân căreia mai rămăsese să-i pună moțul, și el, întinzând furca să ia o ultimă pală de fân, trecuse dincolo de vârful clăii și alunecase, oprindu-se într-un gard. Acum, însă, se vedea că nu numai piciorul șoldit îl face să urce scările greu, căci pe la jumătatea lor fusese nevoit să se ajute și cu mâinile, spre marele haz al lui Pătru cel Scurt, care se repezi înaintea lui.

— Ce faci, mă Nicule, porniși cu mătăniile, păi aici ești la primărie, mă, nu la biserică, ori rămăseși afumat de azi-dimineață, de cădelnița lui Sofronie?

— Nu huli, zise Nicu, ridicându-se binișor de jos când ajunse în capătul scărilor, nu huli, știi cum zice Simion Popescu, nu huli și zi Doamne ferește!

Se făcuseră patru pe banca de lemn de la ușa lui Craina, unde intrase Năiță, și când acesta ieși, Pătru înțelese că a stat mai bine de două ceasuri înăuntru și că ei nu băgaseră de seamă timpul, ținându-se de ale lor.

Dinăuntru, și Năiță îi auzise într-un timp, și mai ales auzise glasul lui Nicu lui Nae, care se lăuda cu copilul lui ofițer, însă era ofițer de infanterie, se gândise Năiță, n-are nici o putere.

— Am copil ofițer, zicea Nicu lui Nae, ofițer și deștept. Nu e prost copilul meu, adăuga el, auzi mă Pătrule, ori n-auzi? Nu e prost, ai auzit tu de ofițer prost? că tu ai făcut și războiul, ai auzit, putea el să se facă ofițer dacă era prost, Pătrule, putea?

— Nu putea, răspunse Pătru cel Scurt, dar Năiță nu mai auzi restul răspunsului, acoperit de râsul celor de pe sală, și tocmai atunci intrase în discuție și maiorul acela de Securitate de la Raion, care îl dusese la primul-secretar când îi dăduse acesta drumul, după ce îl întrebuse dacă el credea că Năiță Lucean este dușman de clasă și așa arată un dușman de clasă.

Pe urmă iar se auzea glasul împleticit al lui Nicu lui Nae, care se văita acum de muierea lui, cum făcea întotdeauna când se pilea nițel, și lui nici nu-i trebuia prea mult ca să nu se mai înțeleagă biata femeie cu el.

— Auzi dumneata, Pătrule, mă Pătrule, auzi dumneata, muierea mea e specială, auzi dumneata, ea ziua doarme, și noaptea se hodinește, însă copiii mi i-a făcut deștepți, nu mai am nevoie de ea.

Năiță se uitase pe fereastră și văzuse cum trece soarele culmile spre Oarba, unde și el avea niște pruni pe o față de pământ îngustă și de unde mai niciodată nu apucase să culeagă roadele lor, fiindcă erau pe marginea unei poteci, și care trecea, nu putea să nu întindă mâna, prunii fiind bătrâni și căzuți, însă fața de loc era bună pentru vie și el se gândise să pună niște araci cu viță novă, dar timpul nu-i mai ajunsese, iar acum se dovedea prea târziu.

Craina stătea dincolo de birou, căhâia și-și ducea batista la gură și se uita la Năiță, așteptând un răspuns din partea lui. Auzea și

el discuția de la ușa încăperii, de pe săliță, și se gândea că în seara asta n-o să scape prea devreme, deși era duminică și ar fi avut tot dreptul să se odihnească și el.

— Eu, rupsese, într-un târziu, Năiță Lucean așteptarea celor doi pe care-i ascultase la început mai speriat, căci nu se așteptase să-l găsească în birou la Craina și pe maiorul de securitate, mai ales că în curtea Sfatului nu se afla nici o mașină care să-i dea de bănuț, apoi mai destins, însă nu de tot, fiindcă nu prea înțelegea ce se leagă și care ar fi exact legătura dintre motivul chemării lui Craina cu actele pe pământurile unde zidise el temelii și prezența acolo a maiorului care părea că mai mult îl sfătuiește pe Năiță, fiindcă tot se află acolo, decât că a venit „espre“ pentru el.

— Eu, răspunse Năiță în sfârșit, am, cum știți și dumneavoastră, o situație mai grea, că eu am și mulți copii și nu mai poci eu să fac cum făceam când eram mai tânăr și n-aveam copiii ăștia, sunt legat de ei de mâini, sunt legat să lucrez pentru ei și să le fac lor și să le dau lor socoteală.

Explicând astfel situația lui grea — cum o socotea el — Năiță Lucean își dădu seama că el de fapt nu fusese niciodată tânăr și de capul lui și în putere să facă el cum vrea el, căci tinerețea lui se trecuse în război, și copiii veniseră sfoară, unul după altul, și el nu mai avusese când să fie tânăr și să facă el cum i-ar fi trecut lui prin cap și că de fapt niciodată nu se gândise la nimic altceva decât cum să încherbe sărăcia și s-o lege la gură ca să poată dormi și el o noapte fără s-o audă strigându-l să se scoale și să se apuce de treabă.

— Și când ar fi? mai întrebă el strecurând fără să vrea o scânteie de speranță în mintea celor doi care-l ascultau. Când s-ar pune ea problema, fiindcă dacă am apucat să vorbesc eu cu tovarășul prim cum am apucat... dar aceste din urmă cuvinte le adăugă din viclenie, ca să le amintească celor doi de faptul că el se cunoaște cu tovarășul prim și că el n-ar trebui să piardă din vedere împrejurarea.

— Păi toamna asta, la iarnă, cel mai târziu în primăvară, ar cam fi cazul, răspuse Craina, așa că...

— Așa repede? mai întrebă Năiță, surprins de ceea ce auzea, pentru că într-o vreme i se păruse că discuția e făcută ca să-l sperie pe el și să nu mai ridice zidurile peste temelii, să se ia și alții după el și să nu se mai poată face colhozul când o fi cazul, însă acum înțelegea că acest caz se apropiase, era vorba de toamna asta, de iama asta, de...

— În primăvară trebuie să ieșim și noi la lumină, zise Craina, și maiorul îl întări:

— Cel mai târziu!

Și Năiță știa că maiorul nu vorbește el degeaba pentru că nu întâmplător împânziseră ei satele de câteva luni bune cu fel de fel de ofițeri și mai ales de la securitate, care opreau Gaz-urile când te așteptai mai puțin dinaintea câte unei porți, cu primarul după el, și-l scotoceau pe acesta cu glas tare, făcându-se că nu cred ei că îi poate auzi cineva, dar altfel intenționat:

— Și zici că e băiat bun cutare — adică țaranul, proprietarul casei unde opriseră Gaz-ul, dinaintea podiriștii aceluia. E de-al nostru sau e reacționar, întreba altul, tot ofițer, fiindcă după cum observase Pătru cel Scurt, și-i spusese lui Năiță Lucean: — Domnule, ăștia de la Securitate numai din gradați sunt făcuți, n-au și ei un sergent, un plutonier, ceva mai mic, toți s-au făcut ofițeri, dintr-o dată, ca al lui Turbatu, de la oale, direct gradați.

— Păi altfel ar fi trebuit să-i ție prin școli până să ajungă ei ofițeri și n-avea timp, că sunt grăbiți, și școlile mai și costă, e cheltuială. Până să faci dintr-unu ca Turbatu om cu școală îți trebuie ani de zile și ei se grăbesc, n-ai văzut? răspuse Năiță Lucean care și el se gândise, mai demult, cât de repede se-nmulțiseră ofițerii de securitate. Întâi îi face ofițeri și pe urmă, care trebuie și se vede că e ceva de capul lui, îi mai dă și la școală, fiindcă acuma, n-ai văzut, ce le trebuie lor e să știe nițică bătaie, nu e cazul de școală multă. Fac cu ei două, trei săptămâni, hai o lună acolo, o școală

de bătaie și le pune galonul pe umăr, restul se descurcă cu ce mai știu dupe-acasă.

— Păi au ei școli de bătaie? Școli în regulă? întrebese uimit Pătru cel Scurt.

— Altfel nu se poate, domnule, zisese înțelept Năiță Lucean. Fiindcă dacă e ofițer de securitate, nu te poate bate ca la tine la Cornu Caprei, cu furca, cu coada hârlețului, cu reteveiu, cum apucă Gheorghe Oțăt cu nevastă-sa când se îmbată. Țștia când te bat au o tactică a lor. Ca să spui și laptele care l-ai supt — cum zicea nemernicul ăla al lui Turbatu, trebuie să te bată cum trebuie. Altfel, după câte bătai a mâncat Veta lui Haralambie de la bietul bărbat-so, când trăia ăsta, ar fi spus amărâta tot satul cu care s-a iubit; așa a murit omul împăcat sufletește și ea cântă în strană și spune crezul în mijlocul bisericii de zici că e copil mic și altceva decât cu țtața mume-sii nu s-a mai jucat cu nimic în viața ei... Țștia au știință, domnule; aici au știință, aici sunt învățați ai dracului, oricât de proști ar fi ei.

Când cobora scările cu Pătru cel Scurt după el, îl auzi pe Craina strigându-l pe Gheorghe Oțăt, în timp ce maiorul trecuse dincolo, la telefon, și striga în pâlnie să-i trimită o mașină la Cornu Caprei.

Măgura se scufundase într-o ceață albăstrie, parcă ar fi tras cineva deasupra ei o pânză de borangic. Era cald, o căldură grea, însă începuse să se simtă și răsuflarea Cernei, mai răcoroasă, și mirosea a miriște arsă de secetă. Deasupra podului Cernei, în văzduhul vioriu scânceau niște cocori, și vreo două muieri care se duceau spre sat se opriseră să-i caute pe cer, cu mâinile streășină la ochi.

— Bem și noi o țuică? întrebă Pătru cel Scurt, care văzuse pe fața lui Năiță semnul unei neliniști necunoscute până atunci. Ochii lui albaștri, ca spălați de lacrimi mereu, căpătaseră iar lumina aceea cu care se întorsese când îi dăduseră drumul de la Raion.

Matul gema de lume, și Difuzor striga mereu, cu glasul lui măcăit de rață:

— Vineee, vineee, și gata, am făcut și plata!

Năiță intră pe ușa dată de perete, făcându-și loc printre oamenii care se înghesuiau unul într-altul, fiecare cu câte un țoi sau cu câte un pahar în mână, și se duse lângă tejghea, dar când vru să comande și Difuzor se apropiase de el aplecându-se peste tejghea, băgă de seamă că Pătru cel Scurt se pierduse prin lume.

— Pătrule! strigă el tare, dar nimeni nu-l auzi, căci toți vorbeau tare și atunci strigă și Difuzor — ca să-l ajute, chipurile:

— Atențiuneee! și se făcu liniște. S-a pierdut domnul Pătru cel Scurt.

— Nu s-a pierdut, răspunse acesta ieșind pe după umărul lui Năiță. Suntem aici, prezent!

— Două țuici mari, comandă Năiță Lucean, tot tare și supărat, dându-i lui Difuzor să înțeleagă că n-are nici timp, nici chef să stea cu el de povești.

Rezemat de tejghea, se afla și Dumitru lui Dincă, făcut și el nițeluș, îi povestea unuia, Lazăr al lui Costorache al lui Gagă, un om mic și negricios și părând mereu prăpădit, chiar și când râdea, parcă îl durea ceva și se strâmba de durere, nu râdea, care lucra la un Mat pe valea Cernei, dar care cum venea acasă se ducea iute la Mat, să ceară o cinzeacă să se răcorească și el în liniște, „fiindcă unde e țuică multă nu-mi vine să beau“.

— Să vezi, domnule, ovreiul dracului, le-a pus la nenorocițiiăștia câte un dinte, doi, în locul unde mestecă ei mai tare, și a dispărut, adică acum să se ducă ei după el tocmai la Craiova, că a lăsat adresa espre, când o vedeaăștia cum se mestecă de bine mămăliga cu dinții ovreiului să se ducă prin lume după el, să le pună și restul de dinți, și m-a încurcat și pe mine că mi-a promis că-mi face el rost de o proteză nouă la mână, da să mă duc și eu după el la Craiova...

— Mi-a pus și mie un dinte de aur, zise Lazăr al lui Costorache al lui Gagă.

— Unde? întrebă iute Dumitru lui Dincă.

— În gură, unde dracu' să mi-l pună? Însă mie mi-a căzut la o săptămână, mi-a căzut în mână, când îl pipăiam, puteam să-l și înghit, mai zise el, îngrijorat de ceea ce ar fi putut să i se întâmple dacă ar fi înghițit dintele.

— Și te-ai uitat la el, mai întrebă Dumitru lui Dincă, era de aur?

— De, răspunse dezamăgit Lazăr, alte materiale, atâta că sclipește. Însă eu n-am timp să mă duc după ei, că deocamdată la noi nu se dă concediu.

Dumitru nu-l mai ascultase până la sfârșit, căci dăduse cu ochii de Năiță și de Pătru cel Scurt, și se întorsese spre el, lăsându-l pe Lazăr uitat, cu țoiul lui în mână.

Lazăr căută un timp din ochi pe cineva lângă care să se ducă și cu care să intre și el în vorbă, ca bărbații la cârciumă, apoi se lăsă păgubaș și se lipi de teighea singur în atâta lume, nebăgat în seamă și nevăzut cum era întotdeauna și cum de fapt se și obișnuise. Nici măcar faptul că el se afla în servicii nu-i impresiona pe cei din satul lui, și el trecea printre ei ca nimeni.

— Aici erați, măi fraților? se înveseli Dumitru lui Dincă văzându-i pe Năiță și pe Pătru cel Scurt. Atunci, s-o luăm de la început. Ce vrea mă, Craina, de te cheamă cu actele?

— Ca să nu mai lucrez, că mă amendează, zise Năiță sec, ciocnind cu Pătru cel Scurt, care atunci auzea și el de ce îl chemase Craina pe Năiță.

— Și ce să faci cu temeliile?

— Nimic, zise Năiță. Să nu mai zidesc.

— Și? strigă la el din senin Dumitru lui Dincă, pe care țuica îl luase binișor în primire. Uitându-se la Năiță și auzind ce spunea acesta, el îl vedea pe Craina și la el striga acum: — Și? strigă iar înfigându-se în Năiță și ridicând țoiul amenințător către el.

— Și gata! Vine colectivizarea, zise Năiță, iar Dumitru rămase încremenit, cu țoiul ridicat în sus deasupra capului și amenințător spre Năiță.

— Te faci monument, Dumitre? întrebă cu glasul lui măcăit, de rață, Difuzor, pe care gestul lui Dumitru îl distra teribil. Rămâi așa, că te face monument, adăugă el, repezindu-se peste tejghea și apucându-l pe Dumitru de mâna cu țoiul.

Ieșise luna, o lună de pomină, cât gura unei fântâni, și Măgura stătea sub lumina ei ca spinarea unui urs bătrân și obosit, ieșeau aburi parcă din spinarea ei, care de secetă și începuse să roșească spre vârfețe, acolo unde creșteau mestecenii, și chiar fagii se cam opăriseră, și frunza lor începuse și ea să bată spre toamnă.

Fusese ultima zi dintr-o vară caldă și secetoasă, și dintr-o dată toamna se coborâse deasupra Cornului Caprei, cu o blândețe dulce și cu un miros ascuțit de izmă creață. Cineva, o fată sau o nevastă fugită de-acasă, cânta pe sub poalele Măgurii în drumul ei spre unde o chema sufletul și glasul ei sfâșia liniștea nopții, legănat și stingându-se de dor: „Cum trecui, vară, prin tine, cu arșița după mine...”

— A cui o fi asta? întrebă Năiță Lucean, dar Pătru nu răspunde, se gândea în altă parte, și nici glasul acela nu-l auzise bine, trecuse de miezul nopții, cântau cocoșii în răstimpuri, dinspre Cerna suia venind pe urma lor susurul apei ca un vânt ușor și chiar simțiră o adiere rece pe măsură ce urcau sub poalele Măgurii. În dreptul casei lui Pătru se despărțiră, și Pătru se strecură repede în curte. Câinele nu era acasă și nici lampa nu era aprinsă în așteptarea lui. Pe treptele scării, femeia lui Pătru ședea ca o umbră, cu coatele sprijinite pe genunchi și bărbia în palmele ei mari, de bărbat.

Pătru se așeză lângă ea fără să zică nimic, uitându-se în lumina lunii la ce agonisise el în curtea aceea și la cele două oi care dormeau lângă o stivă de lemne pregătită de el pentru iarnă. Mai erau multe de făcut pe lângă această casă nouă, și Pătru le vedea pe toate, însă nu mai aveau puterea visului de mai înainte, le vedea ca și când n-ar fi fost visele lui, nu mai aveau sufletul și viața de mai înainte, erau seci și mohorâte, și cum le ridica în picioare, cu

puterea minții lui, niște cotețe și niște adăposturi pentru lemne și pentru un car pe care vrea el să și-l întocmească și o cunie de vară și o magazioară pentru câte nu se strâng la casa omului, toate se surpau și se făceau mușuroaie de pământ și rămânea curtea așa cum era ea de fapt și cum i se părea și lui că este, golașă și cu cele două amărâte de oi ascunse de stiva de lemne de fag.

Ședeau amândoi pe treptele scării neterminate, din spatele casei, și nu-și vorbeau — femeia ghemuită spre umărul lui de când se așezase lângă ea și el îi simțise răsuflarea încălzindu-i spatele, dar iar i se părea străină, cum îi fusese de la început, fără să vrea el ea se rupsesse iar de ființa lui, și când încercă să-i spună și ei ce se apropia de gospodăria lor și ce i se întâmplase lui Năiță Lucean și cum îi fugise acestuia și copilul pe care îl iubise acesta și pentru care se sputise să-i facă o casă, Pătru cel Scurt înțelese că nu poate să se întâlnească cu ea în necazurile și suferința lui, așa cum ar fi vrut el.

În ochi îi săreau mereu cele două oi, care, nu știa de ce, îi apăreau chinuite și pipernicite și mereu nemâncate și slabe, și două, cum erau, se înfățișau dinaintea lui ca o imagine a sărăciei și propriei lui neputințe de a mai da înainte, în viitor. Îl și vedea pe socru-său cum îl amânase cu ele o toamnă întreagă și cum se certase cu el, și acesta sta mut și-l asculta, nu zicea nici măcar „Ai răbdare, mă Pătrule, să mai încherg și eu niște bani și cumpăr dracu' oile alea și scăpăm de rușine“. Nu. El tăcea și fuma și numai muierea lui, rea de gură, toca mereu ca o meliță și fără cânepă, pe uscat, că „Nu te gândești și tu, Pătrule, că nu mai suntem străini acum și tu ne vii ca și un copil și nu suntem departe, ca să zici că nu ne mai întâlnim“, dar de oi nici ea nu pomenea nimic.

— Nu te culci, Pătrule? întrebă sfioasă muierea lui Pătru cel Scurt, ridicându-se de pe treptele de piatră și așteptându-l să se ridice și el să meargă împreună în casă.

„Căinele, care până atunci bântuise prin sat cine știe pe unde, ca un pârlit, nici în el nu mai poți avea încredere, se gândi Pătru,

cât e el de câine, și îți mănâncă măămăliga din mână“, câinele lor mare, cât un vițel, sări gardul înalt ca o furtună și dând cu ochii de Pătru în capul scărilor se sperie și scânci ca și când l-ar fi lovit, apoi se strecură spășit în cotețul lui de la capătul stivei de lemne, ridicând oile de unde ședeau ele și dormeau și gonindu-le prin curte.

— Nu te culci, Pătrule? mai întrebă ea o dată însă el nu o băgă în seamă.

După un timp se ridică și el, înjurând și scuipând în locul unde șezuse.

— S-a dus dracu' și vara asta. Vine toamna...

CAPITOLUL X

POMANA

Trecuse o săptămână, cumpăna timpului începuse să încline spre toamnă, se răcorise noaptea bine de tot, diminețile cădea o rouă argintie și tăind ca un brici în tălpile goale ale țăranilor de la Cornu Caprei, frunza prunilor și a merilor se pătase, mestecenii ruginiseră și ardeau ca niște făclii pe vârful Măgurii, și vulpea începuse și ea să bată cotețele și să jefuiască, însă cu alegere, căci nu lua deocamdată decât pui din vara aceea, numai într-un rând greșise și luase și un cățalandru de vreo lună de zile care dormea, aiurit de joaca de peste zi, chiar în cotețul găinilor lui Gheorghe Oțăt.

— Domnule, așa ceva nu s-a mai văzut, povestea acesta. Anafura mării prea cuvioasei Ciripoaia care s-a încurcat în tinerițele ei cu mucenicul Mucălău de la pod! Nu s-a mai văzut să ajungă ea vulpea să ia și câinele din coteț — înseamnă că vine o sărăcie de ne ia mama dracului pe toți.

— Da asta, Ciripoaia, de unde ai mai scos-o, e și asta în calendar? se interesă Pătru cel Scurt, care ținea zdravăn de picioarele unui berbec gras pe care îl belea Gheorghe Oțăt, asistat de Dumitru lui Dincă.

Îl spânzuraseră de gard, și acum Gheorghe Oțăt îl „ferchezuia“, cum zicea el, pregătindu-l pentru pomana de Sfânta Mărie mică, de care îi mai despărteau două zile. Era visul lui Pătru cel Scurt să se așeze la casa lui, și când s-o mai încherba nițel să facă și el de Sfânta Mărie mică un praznic și o pomană în amintirea bătrânilor la ușa cărora crescuse el, deși acesta era numai pretextul, ambiția lui din copilărie fiind să ajungă să facă și el un praznic cum făceau mai toți oamenii mai avuți și să cheme și el

lume să se vadă că a ieșit și el la lumină, are nițică dare de mână, și la un sfânt poate întinde și el o masă cu peșchire albe pe ea și poate aprinde și el focul sub niște oale de pământ cu ciorbă dulce și ciorbă acră, cu varză dulce și varză acră și într-o vatră cu berbecul pus la fript în țâst și cu ce mai trebuie pentru un praznic și când e masa pusă și lumea așezată către prânzișor să vie și popa și să-și puie patrafirul să sfințească pomana și să-i pomenească pe-ai lui morți, să se vadă adică bine că se trage și el de undeva, ca are și el un mort al lui, ca un părinte, și că nu e numai Pătru cel Scurt săracul de el, ăsta n-are pe nimeni pe lume și mai este și sterp.

— De unde zici, mă Gheorghe, că ai scos-o pe Ciripoaia asta, că asta nu mai crez eu că e în călindar dacă a apucat ea să se încurce cu al lui Mucălău de la pod.

— Acum să nu crezi tu, zise Gheorghe Oțăt, că mucenicele astea n-au avut și ele ce le-a trebuit, că am citit eu într-o carte de una nu-ș' cum dracu îi zicea, dar nu era de pe la noi, muiere frumoasă, și a păcătuit ea cât a păcătuit, că astea din Asia Mică stau câte cinci-șase la un bărbat, altă treabă n-au, stau la umbră, și când el are nevoie face din dește și o arată pe una, și aia vine.

— Cum face Dumitru, râse Pătru cel Scurt, face din deștele mâinii bune și vine Victorița. Vine mă? se prăpădiră ei de răs.

— Nu mai vine, făcu un gest de netrebuință Dumitru, care cu singura lui mână bună se chinuise să ascută un cuțit pe o gresie de coasă.

— Nu mai vine ea sau nu mai are la ce, se întoarse Gheorghe Oțăt către Dumitru.

Ajunsesse la capul berbecului și se chinuia să-i scoată coarneau mici prin găurile pe care le făcuse în blană în jurul lor.

— Ține, mă Pătrule, dracu' de cornul ăsta, că nu mai terminăm și ne-apucă Sfânta Mărie cu berbecul netăiat!

— Și cu Mucălău cum e, mă? se întoarse Dumitru lui Dincă către Gheorghe Oțăt, la masa de Sfânta Mărie pe care Pătru cel Scurt o întinsese în poiana din fața casei, așa cum și-o visase el,

cu peșchire albe și plină de străchini aburinde și cu mămligile cât banița întinse pe cârpătoare noi de fag și în fața fiecărui om cu muierea lui o sticlă de o jumătate de chil de țuică de zarzăre și talerele cu berbec copt și ardei iute pe lângă fiecare lingură de lemn și el alergând de la unul la altul, adică ce-i mai pofteste acestuia inima, că se găsește, au făcut și ei, nu sunt chiar de tot, n-o fi chiar ca la alții, care sunt mai avuți și mai situați, dar și la noi se mai găsește, mai ieși, nașule, o țuică, să mai aducem, ajunse Pătru în dreptul lui Năiță Lucean, așezat cu Genica lui în capul mesei, însă el nu prea mânca cine știe ce, mai mult se făcea că bagă lingura în ciorba acră și de fapt mai mult își muia buzele decât sorbea fiertura cu miros de leuștean, din care ieșeau aburi gustoși cu miros de slănină fiartă și din care niște mătrăcuci așezate mai la coada mesei răseseră vreo două străchini, iar acum o femeie le-o aducea pe-a treia.

— Luați, Aurico, luați, că mai este, avem și pentru rândul doi, le îndemna ea.

Dar rândul doi nu era, că n-avea cine mai veni la masa lor, toți se împărțiseră în ziua aceea, care se nimerise și frumoasă, pe la mesele întinse prin jurul bisericii. Numai Pătru făcuse pomana dinaintea casei lui, căci de acolo se vedea bine și biserica, și se vedeau bine și celelalte mese, ca la cinematograful.

— Cum e, mă, cu Mucălău? se interesă iar tare Dumitru lui Dincă, umplându-și cu mâna bună ceșcuța de pământ ars și smălțuit pe care se mai vedea scris: „Hurezu“.

— Al dracului Dumitru lui Dincă ăsta! intră în vorbă Nicu lui Nae. Cum a avut el noroc de i-a retezat mâna stângă, că astfel trebuia să-i pui eu țuica în ceașcă.

— Nu mai apucam eu de la tine, se îndoii Dumitru lui Dincă de sufletul bun al vecinului său de masă. Acesta se așezase cam cu spatele la muierea lui, Ioana, care nici nu bea, nici nu mânca, mușcase dintr-un ardei și pesemne că o arsesese zdravăn, căci o trecuseră lacrimile și îndesase iute după el vreo doi dumicați de

mămăligă, iar acum sufla ușurel și rușinată când spre buza de sus, când spre buza de jos.

— Nașule, să-ți mai pui, mă, o țuică, se îndemna Pătru cel Scurt pe lângă Năiță Lucean.

— Lasă, că-mi pui eu, îi făcu un semn de liniște Năiță, vezi de ailalți, să fie lumea mulțumită.

— Este, răspunse de lângă Năiță o mătușă care se roșise la față de atâta țuică și de atâta varză acră de câtă mâncase și mereu se afla cu gura plină și cu un obraz umflat de cocoloșul de mămăligă, pe care-l înghițea mai mult nemestecat, căci nu mai avea dinți nici pentru atâta. La anul, Năiță, zise ea ca o scuză parcă, nu mai apuc Sfânta Mărie, Doamne iartă-mă, faceți praznicul fără mine, și mai băgă în gură, și așa plină, o lingură cu vârf cu varză dulce acum.

— Păi unde te duci? se interesă Simion Popescu care și el venise la Pătru cel Scurt cum se terminase slujba la biserică, unde iar cântase afumat cântecul lui cu „Foaie verde de dudău, mă suii într-un podeu, să vorbesc cu Dumnezeu“, și popa ieșise repede din altar, deși nu era rândul acestei ieșiri, și-i făcuse un semn cu degetul, adică „nene Simioane, se poate, tocmai la ziua asta mare, la hramul sfintei biserici?“, și Simion și dăduse drumul glasului lui frumos și cam pe nas, „Miluiește, Doamne, pe robul tău și...“, iar popa n-avusese încotro și, retrăgându-se în altar și trăgând perdeaua de un șnur ca pe o cortină deasupra ușilor împărătești, îl pedepsise cu un verset — „și iartă păcătoșilor cele cu voia și fără voia lor...“, apoi către Culiță cântărețul, destul de tare, căci era supărat și se auzi și în biserică mică, de lemn, plină cu mătuși și cu colive de orez mai mult decât de grâu:

— Să-i spui lui nenea Simion că, decât să mai vie el beat la slujbă, mai bine să nu mai vie... și Simion cum se terminase slujba, cum plecase la Pătru la masă, nu mai stătuse nici la împărțirea colivelor, ca altă dată...

— Unde te duci, Veto, la anul, de facem noi pomana fără tine?

— Pai unde să mă duc? răspunse mătușa râzând înfundat și iar cu gura plină de varză. Unde-o să te duci și dumneata, că n-o să împărțim noi pământul, ne mai ia și pe noi popa Sofronie.

— Ce vorbești? se enervă pe neașteptate Simion Popescu, pe care nu ipostaza retragerii lui din această lume îl supăraseră, ci posibilitatea de a se retrage el cu această Vetă, care înfuleca pe nerăsuflata ca proasta de se și mira unde dracu' bagă ea atâta varză, și mai ales împrejurarea ca popa Sofronie să aibă șansa de a-l strânge pe el de pe lume.

— Cred că te duci singură, Veto, zise el, pe mine să nu contezi. Ia uită-te, domnule, vine omul la o masă ca la o petrecere, și mătrăcuca dracului îmi face ea mie socoteala când mă duc eu și cu cine mă duc...

— Pune, mă Pătrule, la mine, dacă Năiță nu vrea, și întinse ceașca de pământ către Pătru, care stătea lângă ei cu o sticlă într-o mână și cu o ceașcă într-alta ca să mai dea și el noroc.

— Da la tine nu vine, mă, popa să sfințească și el masa asta? se făcu întrebător un moșneag de peste Măgură, care se rătăcise intenționat la hramul bisericii din Cornu Caprei, doar o apuca și el o masă, și, uitându-se mai atent la el, Năiță îl recunoscu pe moșul surd cu cele două fete care se judecaseră înaintea lui când cu procesul cu cotele.

Vorbea cu același glas pițigăiat și murea la fel de râs din orice, deși era limpede că mare lucru nu auzea el din ce se vorbea, fiind surd și nițeluș și cam năuc.

— Nu vine popa? mai strigă el către Pătru, aflat lângă Năiță Lucean la capul mesei.

— Lasă, mă neică, popa și mănâncă matală liniștit, că cu popa e altă socoteală, ori nu poți băga în gură de grija popii? îl apăsă muștrător Gheorghe Oțăt pe mână cu lingura întinsă înainte, și cum scăpă din apăsare, cum se rezezi cu ea în ciorba fierbinte, alegând cu grijă bucatele și strecurându-le ca să găsească una mai

mare, dar ele, bucățile de carne, fuseseră tăiate cu mare grijă de muierea lui Pătru cel Scurt, toate cam la fel, să nu fie vreo supărare.

Dar nici Gheorghe Oțat nu se putu opri să nu reia întrebarea moșului cu popa, care nu venise la masa lui Pătru să o sfințească, și la sfârșitul slujbei, când muierea lui Pătru se dusesse cu coliva să ia Culiță și de la ea măcar două linguri pentru ai lor, ai bisericii, cum făcea cu toate colivele, popa intervenise cu „mulțumesc“, nu mai e nevoie, că s-a strâns destul, adică n-are nevoie de coliva lor, și muierea înțelese că el este încă supărat pe Pătru și că nu va veni să le sfințească nici masa, îl trimisese pe un cântăreț mai bătrân cu cădelnița și îi afumase acesta nițel și plecase.

— Sfinția-sa e ocupat, că sunt mese multe, iar dumneata, Pătrule, n-ai vrut să pui masa lângă biserică la fel cu toată lumea, așa că numai când o termina acolo vine și pe la dumneata, mâncați până atunci, că de tămâiat tămâiez eu...

— Domnule, zise Pătru cel Scurt ca să audă acum toată lumea, eu am fost săptămâna trecută la târg să mai iau niște talere pentru ziua de azi, și popa nu, că să-i iau și lui un sac de porumb și să îl aduc la protoierie, unde se află el, și eu, binevoitor, i-l iau, domnule, din obor, i-l duc cu spatele la birou unde șade protopopul și mă interesez unde e popa-l nostru, și un contabil, nu-ș' ce dracu' era, zice că e cu preacucernicul în ședință cu toți popii.

Mă dau eu binișor pe lângă o ușă deschisă unde mi-arătase omul și-l văd pe popa-l nostru băgat mai în fund. Erau pe bănci toți popii din raion, negri toți și cu pălăriile în brațe și supărați, și înaintea lor o maică, stareța de la mânăstire, plângea cu lacrimile pe obraz, și de după masă protopopul certa la ei, tot în picioare.

— Se poate, sfinți părinți, să ne facem dracului de răs să vie miliția cu câinele, doamne ferește, să se ducă vestea de sfânta noastră protoierie, dați ochelarii preacucernicei, că nu vede muierea neam și i-a avut în ședință, se poate să pățim noi rușinea asta? Lasă, preacucernico, nu blestema, se întorsese protopopul spre

stareță, care mărunțea din buze iute și începuse să facă și din mână semnul mătaniei, lasă, nu blestemați, c-a făcut careva o gluma și vi-i dă, nu cumva dumneata, părinte Sofronie, care, cum ți-e obiceiul, te ții de drăcii, hai, nu e cu supărare, e omenească gluma, hai.

— „Doamne ferește! tună popa Sofronie, cu un glas gros și dogit. Doamne ferește, sfinția voastră, păi cu preacucernica să glumim noi!”

— „Hai, sfinților“, se cam supără protopopul, uitându-se pe fereaștră și văzând cum pleacă lumea de la târg.

Pătru cel Scurt rămăsese cu gura căscată de ce auzea și, fără să vrea, furat de ședința popilor, se trezise înăuntru lângă peretele din spatele băncii pe care stătea protopopul și, uitându-se de tot și fiind și obosit, se așezase amărât pe bancă lângă acesta, încât când se treziră nițel din încurcătura în care se aflau, căci maica stareță își aduse aminte că are ochelarii legați cu un șnur de gât și că-i alunecaseră pe sub anteriu, sfinții părinți văzură în prezidiul ședinței lor alături de protopop pe Pătru cel Scurt, care pusese coatele pe masă și mai ședea și cu pălăria pe cap.

— Ce e cu tine, mă, aici? sări protopopul la Pătru cel Scurt. Al cui ești tu?

Pătru se trase ușurel de la masă spre ușă, uimit și el de ce se petrecuse cu el încât ajunsese cu protopopul la masă și, neputându-și lua ochii nici de la sfinții părinți, răspunse cu sfiiciune întrebării, căutând un sprijin la bietul popa Sofronie, care se roșise tot de rușinea pățită cu acest om din satul lui și ridicase mâinile ca la biserică atunci când ieșea din altar să binecuvânteze și să ierte păcătoșii. În acest moment, cât o veșnicie, popa Sofronie își dădu iar seama ce parohie nenorocită nimerise el la Cornu Caprei cu niște necredincioși ai dracului cum nu se mai puteau vedea alții, nici la biserică nu se omorau, nici cu colivele nu se înghesuiau și nici de murit nu prea mureau, numai răutatea și păcatele îi mai țineau. Glasul protopopului îi sunase în urechi ca o poruncă:

— Al cui ești tu? și el încremenise așteptând să vadă ce va răspunde Pătru, iar acesta îi și dăduse drumul, făcându-l să leșine de supărare.

— Al părintelui Sofronie, înotă cu cuvintele până la protopop Pătru cel Scurt și, râsuflând de ușurarea răspunsului, simți cum îi curge sudoarea pe sub pălăriuța rotundă și se trase și mai mult către ieșire, dar nu de tot, încât îi vedea pe sfinții părinți și pe maica stareță care, uitându-se la capul lui rotund ca o bilă și la mustăcioara neagră înflorită sub nas, i se păru foarte caraghios:

„Doamne, ce copil urât mai are și părintele Sofronie!“

— E copilul dumitale? întrebă protopopul, nedumerit.

— Doamne ferește, zise Sofronie, cum se poate așa ceva? E de pe la noi, enoriaș.

— Oiță, se bucură pentru Sofronie maica stareță, auzind că nu e copilul sfinției-sale, dar Pătru înțelesese ceva din gestul cu care se scuturase popa de el și nici el nu-l iertă, făcând sfinții părinți să se tăvălească de râs.

— Atunci, să faci dumneata, părinte, pe măgaru' și să-ți duci singur acasă samarul cu făină de porumb, că oița nu mai poate.

Și plecă înjurând destul de pe înțeleș, „mama voastră de hoți, că dacă nu găsea stareța ochelarii, aducea câinele să va miroase și vedeți voi pe dracu“.

— Ei, continuă Pătru cel Scurt povestea lui în râsetele mesenilor, și popa s-a supărat, și acum mă amenință că nu mă mai grijește el pe mine, și-mi trimite el paracliserul să-mi cădelnițe masa, hai, mă nașule, Năiță! strigă Pătru, ajuns în capul mesei iar cu sticla lui cu care îndemna oamenii, păi ce faci, nu mănânci, nu bei, ia dă ceașca aia încoa, să nu ne supărăm.

Năiță Lucean era posomorât, muierea lui la fel, ținea capul în pământ și din când în când miorlăia pe lângă umărul lui Năiță, lăcrimând pe furiș că „unde o fi, Doamne, copilul nostru, Gheorghe, și noi stăm la masă și ne veselim, și el cine știe pe unde o fi?“, însă Năiță se făcea că n-o aude, o împingea cu umărul să stea la locul ei și să nu vadă lumea cum sunt ei de supărați. Soarele ajunsese deasupra capului lor, dar nu mai avea putere, și Năiță înțelegea că se va strica și timpul dacă mai ținea așa senin o

săptămână, două și se gândea că dacă tot se hotărâse să mai ridice o temelie, a patra, pe fața aceea de loc din dealul Oarbei, ar cam fi fost cazul să o ridice. „Dacă vine, își zicea el ca să-și mai dea curaj — dar nu spunea și ce vine, deși gândul lui era la colectivizare și pe ea o viza el fără să o numească — dacă vine, vine, dar cel puțin să mă apuce cu patru temelii puse, temelie e temelie, rămâne cu locul de casă, nu se colectivizează, n-o mai fac pe asta așa mare, în trei-patru zile o termin.“

— Ține, mă nașule, ceașca așa cum trebuie! se răsti la el cu o falsă supărare Pătru cel Scurt, căci așa se făcea la o masă ca asta dacă erai gazdă, să te arăți supărat că nu mănâncă lumea și nu bea destul și că te faci să strigi la meseni și îi ameninți, adică ai de toate și vrei să-i vezi pe toți sătui, să se ducă vestea, să spună fiecare când o pleca de la tine: „Domnule, am fost la praznicul de Sfânta Maria mică la Pătru cel Scurt și a avut de mâncare și băutură, să mai fi fost, adică să mai fi fost lume pre atât, și tot nu se termina. A făcut, săracii, de toate, nu s-a putut plânge nimeni.“

— Pune, mă Pătrule, să nu zici, își dezlegă în sfârșit Năiță Lucean limba, și îi întinse acestuia ceașca până sub nas.

Se mai desfăcuse din mohoreala lui, din moment ce se hotărâse să mai puie și temelie din Dealul Oarbei, ce rămânea era să o pună mai ferit să nu se bage de seamă, căci pe urmă, se gândea el, „nu mai au ce-mi face, salut. Poate să vie, am patru locuri de casă, și cu cea bătrână, i-am aranjat pe toți, dacă ăsta, Gheorghe, a fugit, să fie sănătos, lui să nu-i pară rău.“

— Ia, muiere, mai zise Năiță, împingând-o și pe ea să întindă ceașca. Ia cât stă finul lângă noi, că pe urmă ajunge pe la Nicu lui Nae și nu-i mai rămâne nimic în sticlă.

Vorbise tare și se auzise glasul lui până în celălalt capăt al mesei, de care se apropiase strecurat Gogu al lui Turică, un fel de flăcău de nevoie, rămas el de mic mai în urmă — cum zicea mama lui, Anica, o femeie frumoasă și deșteaptă, care făcuse doi copii frumoși și deștepți, numai cu ăsta care ieșise primul pe lume nu

se știa cum greșise ea. Însă era la locul lui și muncitor, dacă stătea lângă el și-i arătai ce să facă, altfel iute își lua tălpășița și nu se oprea decât la Mat, unde nu scăpa să nu se îmbete, fiindcă nici lui nu-i trebuia mult.

— Ce faci, Gogule, păi veniși fără decorații?

— De Sfânta Mărie? întreba Gogu vesel și că e băgat în seamă, și că se pomenește de ce-i era lui mai drag pe lumea asta, decorațiile pe care le primise cu vreo doi ani în urmă ca veteran de război.

— De Sfânta Mărie, de orice sărbătoare, interveni Gheorghe Oțăt, dacă e sărbătoare, și de Sfânta Cucuruțița, se înecă el singur de răs, le iei din cui și le pui în piept...

— Cum dracu' i-o fi dat, domnule, decorațiile astea, io nici acum nu pot să înțeleg! se amestecă și Pătru cel Scurt în povestea lui Gogu.

Venise lângă el și-i umpluse ceașca, și Gogu surâdea cu fericirea lui tâmpă, însă nu îndrăznea să dea noroc cu glas tare.

— Din doi în doi, cum să-i dea? explică Năiță Lucean.

Gogu plecase și el la război, când îi strânseseră pe toți, în partea a doua, cum povestea Pătru cel Scurt, căci se pomeniseră cu el în companie, și Gogu râdea mereu văzându-se îmbrăcat militar. Îi dăduseră o căruță în primire să măie caii, și la trecerea Tisei, într-o noapte, adormise cu hățurile-n mână, și către ziuă căzuse jos, alunecând pe lângă coșul căruței și printre copitele cailor bătrâni și obosiți de război, care îl feriseră și merseseră singuri mai departe după coloana pe care o încheiau. Și Gogu când se trezise, nu știa nimeni unde și cum, nu se mai luase după căruța din care căzuse, se întoarse pe drumul pe care venise și după multe săptămâni, iar nu știa nimeni câte și cum se petrecuse acest drum al lui, căci el nu putea să spună și nici nu ținea minte, și dacă îngăima ceva, tot nu era crezut, căci ce spunea nu se lega, așadar, după un timp — cât o fi fost el acel timp — venise acasă, terminase războiu-naintea tuturor și fusese trimis la munte cioban la niște oi sterpe. Nu se

interesase nimeni de el, nu fusese dat dezertor, nimic, dar în controalele armatei rămăsese, și când fuseseră decorați veteranii, îl chemaseră și pe el.

— Din doi în doi, explică foarte convins Năiță Lucean, din doi în doi, i-a luat după catastife din doi în doi. Însă dacă era să ne împuște din doi în doi, să vezi că Gogu scăpa, nu cădea numărul pe el.

— Precis! confirmă Dumitru lui Dincă.

Se cam afumase și începuse să-i povestească lui Simion Popescu întâmplarea lui cu ovreiuul care-i promisese că-i face rost de o proteză nouă.

— Și, continuă el tras de mâneca hainei de Simion Popescu, care nu putea să rămână cu povestea la jumătate, m-am dus săptămâna asta la Craiova după el. La Craiova, lume multă, umblă oltenii ăștia de Dolj toată ziua prin târg, eu mă mir când mai lucrează ei și când mai stau ei acasă să se înmulțească, fiindcă de înmulțit s-au înmulțit, uite-așa mișună și, cu care vorbești, nimic nu înțelegi, zice: „Da adresa o ai?“ „Pai de unde dracu' să am eu adresa, a zis să mă duc la Regiune, unde are el un cumnat. Unde e Regiunea?“ „Uite-o colo.“

Văz eu, mă duc, mă dau în vorbă cu unul de la poartă cu o bandirolă roșie la mână. Că una, că alta, că de unde sunt eu, că de unde e el, ce mai? Îi spun povestea. Aaa, zice, ăsta, păi nu mai e la noi, cum așa, întreb eu, dar unde e? a plecat, zice acesta, a plecat, cu cumnatu-său cu tot, s-a dus, s-a terminat. Unde a plecat, domnule? întreb eu și mă gândeam, să vezi cum mă pune ăsta pe drumuri, să umblu după el la dracu-n praznic. Unde e plecat, domnule? A plecat din țară, spune omul. A plecat, toți, și dantistul. S-a dus, s-a terminat. Ce vorbești, domnule? Și m-a încurcat el pe mine, să viu eu la Craiova degeaba după el, nu se poate. Nu se poate, nu se poate, zice omul meu, uite că se poate. Și-am venit și eu acasă cu banii cheltuiți degeaba.

— Ha-ha-ha! râse Simion Popescu, înseamnă că pe Lazăr al lui Costorache al lui Gagă l-a lăsat cu dintele-n palmă...

— Sigur, se grăbi Dumitru să-l confirme. Pe Lazăr ca pe Lazăr, da să-l vezi pe Petru al lui Toma, care i-a pus numai doi dinți sus și pe ăia strâmbi de ies afară din gură. Pe ăsta l-a pocit de tot.

Mătușa de lângă Năiță Lucean se potolise, nu mai mânca, o fura somnul acum și picotea sub razele plăpânde ale soarelui de septembrie.

— O vezi, zise Simion Popescu, și mă amenință ea pe mine că plecăm amândoi pe lumea ailaltă... Te duci, Veto, te duci singură, o mișcă el zdravăn pe umăr. Te duci, mai iei o lingură, două de varză și de hramul lui Sfântu' Dumitru și ne lași... Auzi?...

— Aud, răspunse ea, căci numai ațipise. Dar să vezi că nici dumneata nu mai stai mult. De Bobotează, cel mai târziu, te reteză și pe dumneata.

— Doamne ferește! cântă Simion Popescu ușurel. Doamne fereșteee!

Pătru cel Scurt dispăruse în bucătăria din casă, unde se afla so-cru-său și soacră-sa, ajutându-i muierea să împartă bucatele și să le care.

La mesele de pe deal din jurul bisericii se întinsese veselia și se auzea și un fel de cântec. Cineva își acorda un țambal.

Gheorghe Oțăt se trăsese cu scaunul lângă Năiță Lucean în capul mesei și, aplecându-se către acesta, îi torcea la ureche un secret:

— Și ție ți-a spus că ar fi momentul să facem cerere?

— Cam așa ceva, răspunse Năiță, dar fără să întoarcă privirea către el.

În capătul celălalt al mesei, Gogu lui Turică își scosese decorațiile dintr-un portofel vechi, cine i l-o fi dat, și i le arăta lui Nicu lui Nae.

— Și? îl iscodi Gheorghe Oțăt.

Gogu lui Turică îi pusese o decorație în piept lui Nicu lui Nae și se topiseră toți de râs.

— Și nimic, se întoarse Năiță spre Gheorghe Oțăt. Să vedem când o fi, la iarnă, la primăvară, să vedem ce mai zic și alții, ce mai fac, să vedem care o mai trăi până atunci.

— Da... rămase Gheorghe Oțat pe gânduri, eu am zis că mă scriu.

Dar Năiță nu-l crezu și iar se îndreptă cu privirile spre Gogu, care acum își strângea decorațiile și le îmbetea cu grijă ca să le pună în portofel.

Pătru cel Scurt scoborî scările cu două talere aburinde cu berbec copt și le puse dinaintea lui Năiță în capul mesei.

— Ia, că frige! strigă el. Ia, că frigeee...

Berbecul sfârâia încă pe talerul de pământ și împrăștia un miros dulceag de seu încins, dar și de leuștean, și Năiță simți cum i se usucă cerul gurii de poftă și i se umezesc buzele în același timp și nu mai așteptă să fie invitat, se apucă să rupă coastele rumenite și să le despartă cu mâinile lui noduroase și negre cu degete fără unghii ca și când i le-ar fi pilit cineva cu o pilă uriașă. Pe boantele degetelor se întinsese seul fierbinte și le unsese, și acum sclipea negreala lor, iar el lungea iute și apoi se ștergea pe furis pe colțul feței de masă din in albit și înflorat cu arnici. Tacticos, făcuse porții și le așezase cumva la rând pe talerul de pământ, ca să poată lua fiecare mai ușor, însă înainte își făcuse lui și muierei parte, și când terminase în liniștea cu care fusese urmărit și mai ales cum își lungea degetele, făcându-i pe ceilalți să înghită în sec sau să mototolească mai iute pe podul palmei cocoloașele de mămligă fierbinte, se frecase pe mâini mulțumit.

— Luați, zise el, luați, că e făcut bine, Pătru se pricepe, nu-și bate joc de animal.

Iar Pătru, care stătuse tot timpul lângă el, făcându-se mereu că e gata să-i sară în ajutor și să-i ușureze osânda asta, se smeri cu ipocrizie, încercând să mascheze bucuria și îngâmfarea pe care o sădiseră în sufletul lui cuvintele lui Năiță.

— După puteri, răspunse el, după puteri și după cunoștințe, că dacă timpurile ar fi fost altele, poate că și noi aveam altă față, însă din inimă este și după puteri cât ne-a ajutat, dar să luați și nițel must.

Luase din mâna lui socru-său, care venise ușurel în spatele lui, un ulcior de pământ smălțuit și-i trăsese iute dopul de cocean

învinețit de culoarea ca de cerneală a băuturii și-l aplecase cu buza deasupra paharului din fața lui Năiță Lucean.

Acesta nu se uită la Pătru, nici la mustul care curgea în pahar ca o cerneală, și sforăia, și făcea spume.

— Să nu te uiți cu ulciorul la nașul, sări din capătul celălalt al mesei Nicu lui Nae, părând nerăbdător, dar Pătru îi făcu un semn să n-aibă grijă adică, fiindcă este, și batu cu palma în burta ulciorului.

Muierea lui Pătru veni și ea cu un ulcior și i-l dădu lui taică-său, iar acesta se apucase să toarne și el din celălalt capăt al mesei, ca să se întâlnească cu Pătru și să poată da toți o dată noroc.

— Atunci, zise Pătru cel Scurt, când toți se aflau cu paharele sau cu cănille pline, atunci, zise el, ridicând ulciorul deasupra capului în semn că a venit timpul să spună și el niște cuvinte la casa lui de acest praznic, atunci să dăm noroc și să fim sănătoși și... dar nu reuși să termine, căci ochii îi căzură pe poteca uscată de secetă care scobora de la biserică la casa lui, și pe potecă venea popa Sofronie cu Culiță cântărețul după el. Popa avea patrafirul pus la gât și mergea nițeluș cam greu, răsuflea îndesat și se întorcea să vadă dacă în urma lui venea Culiță, și cum îl vedea, parcă se liniștea, făcea: „Așa, fiule, așa, noi slujim Domnului, nu nărodului și nu păcătosului, sângele Domnului trebuie sfințit, și trupul Domnului trebuie miruit...”

— Vine popa Sofronie, se auzi glasul ascuțit al moșului de la Sacoț, vine popa Sofronie, se bucura el, stăi, stăi, îi făcu semn lui Pătru cel Scurt, nu bea că vine popa și ne sfințește...

— Stai, mă neică, la locul matale! îl înfruntă Gheorghe Oțăt. Stăi cuminte, că și până acum ai îndesat de mă mir că n-ai crăpat, și nu te-a mai sfințit nimeni...

— Ai? întrebă moșul, care își vârâse în gură un hartan de berbec și părea că abia scăpase să nu se înece dintr-atâta grabă, căci zicând „Ai“, îi și pierise glasul, și ochii i se umflaseră în cap, încât Gheorghe Oțăt îi și repezi un pumn după ceafă.

— Stai, mă neică, la locul matale, că am mai văzut oameni morți înghesuiți la pomană, stăi jos dacă vrei să mai apuci sfințirea...

— Apă, strigă moșul cu un glas pițigăiat și înecat, apă, apă!, dar Gheorghe Oțăt nu-l slăbi și iar îi dădu un pumn după ceafă, și moșul se trezi în brațele lui Gogu lui Turică.

— Ce ți-e, mă, se supără acesta, împingându-l la loc pe scaun, ce ai? însă moșul nu-și revenise și striga stins:

— Apă, apă!

— Adu, domnule, niște apă, strigă Simion Popescu, că moare dracu' omul și moare cu zile, Pătrule, adu, domnule, niște apă!

— Ce face, mă, moare? se interesă și Năiță Lucean.

„În Iordan botezându-te tu, Doamne“, se auzi glasul răgușit al popii Sofronie, care își pregătise intrarea în curtea lui Pătru cel Scurt, însă greșise cântarea.

— Părinte, se strecură din urmă Culiță lângă popă, părinte, suntem la Sfânta Maria, nu la Bobotează, vedeți cum o rețeați, însă popa îl împinse cu mâna și porni spre masa întinsă cu antierul desfăcut și cu patrafirul aruncat peste umăr ca un fular.

— Apă! făcea moșul de la Sacoț, care se muia de tot și se lăsase în brațele lui Gogu lui Turică.

— Puneți-l, domnule, pe iarbă, zise Năiță Lucean văzând că moșul nu-și mai revine. Puneți-l pe iarbă, să se liniștească nițel.

— Ce să se mai liniștească? răspunse Simion Popescu. Mi se pare că se liniștește de tot. Părinte, mai zise el, lasă sfeștania și vino iute, că mi se pare că avem altă belea.

Pătru cel Scurt venise cu o cană de apă și îl stropea pe moșul întins pe iarbă. Se ridicaseră toți de la masă și se repeziseră la coada mesei unde moșul fusese pus jos.

— Apă, striga acesta, apă! cu un glas din ce în ce mai stins, apoi ochii lui se închiseră ușor, și capul se lăsă și el ușor cu obrazul stâng pe iarba arsă și îngălbenită.

Pe fața lui mica și mototolită, tăiată mărunț de o mie de zbârcituri, se întinsese o liniște senină, și din nările lui se prelinse ca un

fir tors cu grijă un sforăit împăcat de om fericit. Buzele i se umflau și ele ușor și printre ele răbufnea un șuierat subțirel de parcă ar fi cântat din frunză.

— Muri, mă? se interesă mătrăcuca aceea care îi amenințase cu retragerea ei din lume până la Bobotează. Muri, sau se face?

— Muri pe dracu'! se auzi răspunsul lui Năiță Lucean, doarme, futu-i mama lui, parcă l-a scâldat mă-sa și i-a dat să sugă...

— La masă! strigă ușurat Pătru cel Scurt, la masă, că se răcește berbecul... și lumea se trase iar în jurul mesei cu o poftă nouă.

— Părinte, interveni atunci Dumitru lui Dincă. Luați loc aici și dați binecuvântarea.

— Domnul..., se arătă dintr-o dată supus popa Sofronie care uitase cu ce cântare începuse.

Se așezase lângă Dumitru lui Dincă în locul unei muieri care se strecurase pe după casă și, arătând către talerul pe care i-l împinse în față muierea lui Pătru cel Scurt, se prefăcu urgisit de soarta lui într-o zi ca asta.

— Noi, Dumitre, știi cum e la sfintele sărbători: mai mult ne îndemnăm decât luăm, dar să nu ne supărăm gazdele...

— Dar cum a fost, părinte, cu Pătru la protoierie? se făcu Nicu lui Nae că nu știe povestea.

— Nu este cazul, interveni repede Pătru cel Scurt, cu altă ocazie.

Gheorghe Oțăt se așezase iar lângă Năiță Lucean în capul mesei, dar mai în spatele acestuia.

— Eu am zis că mă-nscriu, se aplecă el iar la urechea lui Năiță Lucean.

Năiță despicasă o nouă coastă de berbec și, întorcându-se către Gheorghe Oțăt, îi întinse și lui o bucată.

— Atunci, începu iar Pătru cel Scurt, ridicând ulciorul și atrăgând atenția că are de spus niște cuvinte la acest praznic de Sfântă Maria mică, atunci din partea noastră, continuă el, să ridicăm un pahar și să cinstim moșii și să dăm noroc, la mulți ani!

— Noroc! se auziră glasurile de răspuns ale mesenilor. Noroc! și popa se ridică și el în picioare și își luă patrafirul de pe genunchi și și-l atârnă iar de gât.

— Miluiește, Doamne, această masă, începu el pe nas, uitând că are în mână paharul, nu cădelnița, și binecuvintează... și cu paharul stropi masa ca pe un mormânt proaspăt la care fusese chemat pentru un parastas.

— Părinte, se apropie Culiță de el, nu e de pomenire, e praznic, dar popa stropea masa, și oamenii se închinară cuminiți și băură paharele cu must înlăcrimați.

Simion Popescu începu și el cântecul lui dintotdeauna, sâsăt ușurel și apoi din ce în ce mai tare, dar nu de tot, iar glasul îl ajuta, și la masă se făcu liniște, nu se auzea decât viersul lui Simion și clefăială gurilor care rodeau costițele berbecului.

— Și Petre al lui Toma mi se pare că a zis că se înscrie, adăugă Gheorghe Oțăt, iar Năiță se întoarse spre el, căutând pe fața lui semnul adevărului.

— Am fost mai mulți la primărie, zise Gheorghe Oțăt, și a rămas că ne înscriem.

— Și Petre al lui Toma? întrebă scurt Năiță Lucean.

— Păi Petre a fost până la urmă cu ideea...

— Petre al lui Toma? mai întrebă o dată Năiță Lucean cu un glas din care Gheorghe Oțăt înțelese că i se cerea să se gândească bine la ce spune, adică într-adevăr știe el că Petre al lui Toma a zis că se înscrie?

În capătul celălalt al mesei se auzi veselia moșului de la Sacoț, care se trezise și se minuna cum se afla el acolo pe iarbă cu o vadră de apă la cap.

— Ce facem aici? întrebă el. Avem praznic? Era iar vesel și se uita la toată lumea cu o bucurie nemaipomenită, însă ochii îi fugeau mai ales la masa întinsă și la bucatele de pe ea.

— Ba era să avem pomană dacă nu-ți dădeam eu vreo doi pumni după cap, se laudă Nicu al lui Nae.

— Pomană? se arată moșul nedumerit. Păi nu e praznic, Doamne iartă-mă...

— Păi ar cam trebui să te ierte, se înveseli și Simion Popescu. Însă moșul nu mai auzi restul discuției, căci somnul îl fură din nou, și capul îi căzu greu pe iarbă.

— Petre al lui Toma? mai întrebă o dată Năiță Lucean. Genica, de lângă el, rămăsese cu mâna la gură, uitată de Dumnezeu, nu-i venea nici ei să creadă ce auzea.

Petre fusese la ei la lucru la temelii și nu spusese nimic, și Oțăt fusese la ei cu numai două duminici în urmă și nici el nu spusese nimic.

Năiță puse jos bucata de berbec, se șterse pe mâini și se uita mut la Gheorghe Oțăt.

După un timp, adăugă încet și pe gânduri:

— Cu cine ați vorbit?

— Cu Geanovu, răspunse Gheorghe Oțăt oftând, cu Geanovu, care e secretar, și cu Craina. Dar noi am vorbit numai cu Geanovu, care e de la noi și ne cunoaște și cunoaște și el nițică politică.

— Geanovu? întrebă iar surprins Năiță Lucean.

— Ce e? zise Pătru cel Scurt, apropiindu-se și înțelegând că între cei doi se află o poveste care nu poate să nu-l intereseze și pe el.

Dând ocol mesei, de ei se apropia acum și popa Sofronie, care îl căuta pe Pătru cel Scurt.

— Pătrule, începu popa de departe, ridicând degetul către el, Pătrule, noi am avut o supărare și n-ar mai fi cazul, fiindcă suntem la sfânta sărbătoare și Dumnezeu stă deasupra noastră la toți și vede, și el iartă greșalele...

— Lasă, părinte, că nu suntem noi dintr-atâta, sări cu gura muierea lui Pătru, care, văzându-l din pridvor că se clatină și nu prea pune bine piciorul pe pământul tare, se repezi pe scări, ieșindu-i înaintea ca să nu i se întâmple vreun pocinog.

Năiță pusese capul în pământ și se rezemase cu bărbia în podul palmei. Genica împinsese talerul de pământ mai spre mijlocul

mesei și netezea fața de masă, curățind miscările de mămăligă, pe care le strângea apoi și le scutura sub masă.

— Ce e, mă? insistă Pătru cel Scurt. Lipsește ceva, e vreo nevoie?

— Nu, răspunse Gheorghe Oțăt. Vorbeam de înscriere.

— Cine se înscrie? întrebă răstit Pătru.

— Păi și eu, și Petre al lui Toma...

— Când? mai întrebă Pătru cel Scurt.

— Când s-o pune problema, fiindcă dacă asta e politica, e musai să jucăm și noi.

— Și tu știi să joci? îl înfruntă negru la față Năiță Lucean. Cu ochii vedea fața de loc din Culmea-Oarbe și vedea cum se topește planul lui de a mai ridica acolo o temelie de casă, și locul se pierdea și parcă îl și vedea pe Geanovu măsurând Oarba toată și cureaua lui.

— Știi tu să joci, mă Gheorghe?

— Domnule, își luă inima în dinți Gheorghe Oțăt, la asuprirea cu care ne asupresc ei și la sărăcia noastră, și la nevoile noastre, cu ce avem noi, tot nu ne mai putem ajunge, așa că, vorba lui Petre: „Decât să tot omor eu pământul, să dau la dări, mai bine salutare și să vedem cine ne dă și nouă de acum încolo, că trebuie să ne ia și dările dacă nu mai avem pământ“.

— Da, se făcu înțelegător Năiță Lucean, însă pământul tot trebuie să-l sape cineva, și boii tot trebuie să-i mâie cineva.

Boii îi dăm și pe ei la colhoz, stau la grajd și ei, păru Gheorghe Oțăt să epuizeze argumentele.

— Și nu mănâncă? îl iscodi Năiță Lucean.

— Patrule, se apropie în sfârșit popa Sofronie de ei, Patrule, să fim iertați.

— Să fim, părinte, dar să vedem cine ne iartă...

Simion Popescu adormise și el cu capul pe masă, iar mătrăcuca aceea de lângă el nu mai putea de bucurie văzându-l adormit. Îl mângâia pe părul alb și încălțit și vorbea tare, ca s-o audă toată lumea.

— Uită-te la nenea Simion, și zice că mă duc eu înaintea lui!

— Păi eu mai stau la două mese dacă vreau, și el, ca puiul de curcă pirăie-n somn... Uită-te, Năiță, la nenea Simion, cine zicea, el, că eu mă duc înaintea lui? Părinte Sofronie, Doamne iartă-mă, când îl iei, să nu uiți matală să mă anunți, că vreau să-i cânt eu cântecele lui care i-au plăcut...

— Știi tu să joci, mă Gheorghe? mai întrebă o data Năiță Lucean, furat de gândurile lui.

Gheorghe Oțăt ăsta era într-adevăr și el un om sărac, mai mult din făcutul sobelor trăia decât de pe urma unei fășteci de pământ cu care se împlinise o amărâtă de moștenire la împroprietărire, când ieșiseră ei toți cu plugurile la marginea satului și intraseră în moșia Surdănoaicăi și își împrăștiaseră și ei cum crezuseră o luncă a Cernei. Gheorghe Oțăt atunci venise din război, era tot îmbrăcat militar și umbla așa, că alte haine nici nu avea, și tot militar umbla și Geanovu, un băiat subțire care fusese luat pe front numai cu câteva luni înainte de termen, avea numai nouăsprezece ani când plecase, și ei se treziseră cu el în companie aproape de Banska-Bistrița, și Ioniță, cum îi ziceau ei, se ținea mai ales după Năiță Lucean și se ruga.

— Să nu ne pierdem, neică Năiță, se ruga el când începea atacul.

Însă când luaseră ei o biserică pusă pe un deal, și Pătru se urcase cu steagul românesc sus, se arătase săritor, trăsesese cu încredere și, nu se sfiise. Pe urmă, Năiță fusese rănit și se pierduseră unii de alții, iar Ioniță Geanovu când se întorsese se și băgase în politică, făcuseră o celulă, puneau manifeste pe garduri și pe stâlpii de telegraf cu soarele vopsit roșu ca sângele și mâncase și o bătaie de la ai lui Mucălău de la pod, care — cum ziceau ei — se știau din tată-n fiu liberali. Nu prea avea nici el cine știe ce situație, se mai înnădise cu ce primise la împroprietărire, însă nici greutate mari nu prea avea, căci nu se însurase decât de curând și n-avea copii, doar o mamă bătrână mai stătea afară de muiere pe mâncare la ușa lui.

Era însă un om judecat și nu era rău, iar cât despre cote, mereu se ferea să se bage în ceartă cu oamenii și chiar îi mai păsuise pe câte unii, însă nu el avea cuvântul, căci peste tot Craina hotăra, și acesta dacă nu era din sat nu simțea durerea lor.

— Da Petre de ce n-a venit, măi Pătrule? se lumină dintr-o dată Năiță la față. Nu l-ai chemat, ori v-ați certat? mai stăruie el, și se vedea bine că este foarte curios să afle răspunsul la întrebarea aceasta.

— Păi nu știi? se arătă Pătru cel Scurt surprins de întrebarea lui Năiță tocmai acum, la spartul târgului. Nu știi?

— Nu! ridică din umeri și mai uimit Năiță Lucean.

CAPITOLUL XI

TOAMNA

Începuseră iar ploile, și dimineața când se lumina și se mai potolea țărâiala aceea infernală și de pe culmi se ridicau zdrențele cețurilor albicioase, Măgura răsufla ca un câine, o răsuflare umedă și cu un miros de frunze putrezite și de bălegar încins.

Pe unele coșuri începuseră să se ridice fuioare de fum albăstrui, iar curțile rămâneau pustii toată ziua, vitele stăteau în grajduri sau sub polate la scuteală, nici pe drum nu mai trecea nimeni, oamenii își făceau de lucru prin curțile afumate și prin beciuri pe unde, cine avea, pregătea iernatul unor bucate puține.

Vreo câteva zile bătuse un clopot de mort la o biserică din Viorești și sunetul lui dogit venea până sub poalele Măgurii pe zbiceala ploii. Murise o mătușă despre care nimeni nu știa a cui este și de câți ani face umbră pământului și aproape că nu se gândise nimeni să se ducă cu popa la înmormântare. Ploua mărunț și fără nici un spor, pisa cu rare întreruperi și ziua, și noaptea, „nu e de murit pe o vreme ca asta, zicea Simion Popescu, ți-e și urât dracu’ să rămâi singur în cimitir după ce pleacă toți, mai ales când te gândești că toți se duc și se bagă la o scuteală, și dacă mai ai și rude bune, alea nu se poate să nu dea nițică țuică fiartă, și tu să stai să înnoptezi cu pământul pe tine și cu ploaia.”

— Când ajungi la faza asta, răspunse Năiță Lucean, nu te mai interesează cine bea țuică fiartă, însă nici mie nu mi-ar plăcea să mor pe un timp ca asta, aș mai putea să rabd până se mai imprimăvărează.

— Doamne ferește! se opuse ideii Simion Popescu.

— Primăvara e păcat mare să mori, nu se poate.

— Apăi, păcat e mereu, crezu că ar fi cazul să intre în discuție și Pătru cel Scurt.

Stăteau în povarna lui Simion Popescu și se încălzeau la gura cazanului cu țuică al acestuia.

Năiță Lucean venise din viul nopții să nu-l vadă careva din cei care nu trebuia cu o cărătoare de prune, pentru că se pregătea să se ducă la vale, după porumb, și vrea să facă nițică țuică din prunele vinete care dăduseră în fiert.

Trecuse de Sfântul Dumitru, venea noiembrie și nu știa dacă timpul nu se strică și mai rău și nu se pune pe iarnă. Pătru cel Scurt venise și el să-i ajute și chiar adăugase și el în cărătorea lui Năiță vreo două-trei banițe pentru niște nevoi ale casei. Băgaseră sub cazanul improvizat două margini de fag uscat și se încinsese un foc zdravăn, în povarnă se încălzise, iar Simion Popescu se întinsese pe trunchiul de gorun afumat de dogoreala jarului de sub cazan. Într-un butoiăș de două vedre, negru și slinos pe dinafară de atâta folosire, puneau țuica, și pe burta butoiului odihnea un țoi de pe timpuri, legat la gură cu o sfoară ca să poată fi strecurat în butoi când avea cineva nevoie să guste felul țuicii, schimbat de la un cazan la altul.

Trecuseră doi ani de la praznicul de Sfânta Mărie mică de la casa lui Pătru cel Scurt, și timpul se dovedise foarte grăbit și mai ales nesimțitor la zbaterile țăranilor de la Cornu Caprei.

Cu un simț al lor greu de priceput și de înțeles de către cineva care nu trăise pe valea apei aceleia care se numea Cerna, simțeau că timpul trece vijelios pe lângă ei, iar ei rămân în urmă, undeva în afara acestui timp, și simțeau destul de nelămurit, dar totuși simțeau că mai nimic din ceea ce știau despre viață și de sute de mii de ani, poate, izbuteau să potrivească, oricât ar fi fost vremurile de vitrege, acum nu se mai potrivea și nu se mai lega și simțeau și măcinarea lor în gol și își dădeau seama că și încercarea lor de a se ține cu încăpățănare de vechile rânduieli nu mai are rost, dar nu credeau că pot face altfel și nici nu puteau, unii dintre ei, face altfel.

De la o vreme, pe unii dintre ei îi pocnise o toropeală ca o boală a neputinței și a nevredniciei, oameni cu tragere de inimă și cu bucuria lucrului din inima nopții până-n inima nopții se trăseseră într-o stare de așteptare fără motiv și nu-i mai vedea nimeni ca mai înainte trecând sub lumina luceafărului la aratul unei fâșteci de pământ și mânând boii în gura mare să fie auziți și strigând la poarta câte cuiva care nu se spălase încă pe ochi.

Nu-i mai trăgea inima și nici ei nu știau de ce și câte unii stăteau pe prispa caselor și se uitau cu ochii cum cade uluca la gard și nu mai simțeau nici un îndemn să ia un ciocan și să bată ciuil lipsă sau să îndrepte lăntetuț desprins. Lui Nicu lui Nae îi căzuse o polată peste o claie dărâmată, și acum ploua peste jumătate din fân, iar el vându-se vaca.

— La anul, făcea el când îl întreba cineva ce are de gând cu polata, la anul să mai vedem dacă se mai pune cazul să ai polata, deocamdată ne cârpim cum putem, dar nu cârpea nimic, și fânul se încinsese și fumegea.

Nu înțelegeau mare lucru din timpurile pe care le apucaseră și stăteau retrași și neîncrezători, unii nici la Mat nu mai scoborau, trimiteau muierile după tutun și pe urmă le iscodeau ca să afle de la ele ce mai e pe la centru.

Năiță Lucean se abonase la un ziar, și în câte-o seară se apuca să-l citească împreună cu Pătru cel Scurt și atunci veneau pe la el alți vecini, curioși să afle „ce spune“, nu despre lumea largă și despre cine știe ce țări, mari sau mici, din câte închipuiau ei că are pământul, ci mai ales „ce spune“ despre niște sate nu prea îndepărtate de ale lor sau din Câmpia Dunării, de la vale, despre care ziarul pomenea desfășurând istoria lor nouă, și lor li se părea că se vorbește despre lucruri care se petrec foarte departe, mult mai departe decât se aflau acele țări mari sau mici despre care, de asemenea, se pomenea atunci destul de des în ziare.

— Au pus vii în nisipurile alea de la Dunăre, unde am fost noi cu carul, Pătrule, când ai venit tu de pe front, mai ții minte, de

ne-a apucat pe noi zăpada și viscolul și a trebuit să înoptam în Câmpul Mare.

Pătru cel Scurt auzea, dar nu putea să-și închipuie acele nisipuri cu vii, el vedea numai postața lui de vie din spatele casei, pe care o sădise toamna trecută, și primăvara lăstărise și vara înflorise și se gândea dacă mai avea el timp să o vadă cu struguri, căci într-un an intra pe rod. Sădise și niște coacăz roșu, adus de la un târg de la Hurezu, și îl pusese pe lângă gardul din spatele casei și toată vara îl udase și se prinsese și acesta.

Lui i se părea că pe ce pune mâna se prinde, și chiar așa și era, însă tot ce făcea și tot ce stăruia și tot ce pune la cale se petrecea și în sufletul lui cu o frică nelămurită și cu o neîncredere că va ajunge el să se bucure de vreun rod.

— Să vedem, mâncăm noi coacăze, zicea el muierei, mângâind la începutul primăverii floarea mărunță a coacăzului.

Muierea, tot cu capul în pământ și cu fruntea întunecată, se îndoia și ea de posibilitatea ca ei să ajungă să mănânce coacăze, ca și când cineva le-ar fi spus că s-ar putea ca ei să nu aibă până la urmă voie să mănânce fructele coacăzului de la ei din curte.

— Am fost pe la locul din Valea cu pietrele, zise într-un târziu Năiță Lucean, văzându-l pe Simion Popescu picotind la gura cazanului, întins cum sta pe trunchiul afumat de gorun.

Pătru cel Scurt, care potrivea focul, se întoarse spre el să-l asculte. Ploaia se pornise din nou și zuruia mărunț pe acoperișul de șindrile al povernei. Din când în când se auzea și câte-o răbufnire a vântului, care repezea ploaia în valuri.

— Auzi cum bate traistă-goală ăsta, mi se pare mie că dă spre iarnă și nu mai apucăm să mai mergem la vale.

— Dacă ninge la munte, se mai îndreaptă, răspunse încrezător în planul lor Năiță Lucean...

— Și? întrebă Pătru cel Scurt.

— Veneam de la Hurezu, de la târg, sâmbătă. Ce suntem azi? se încruntă el dintr-o dată, pentru că nu știa de ce, dar avea impresia că se află la începutul săptămânii.

— Ce să fim? se arătă mirat Pătru. Joi suntem.

— Așa, se dumiri Năiță, și sâmbătă am fost eu la târg să iau pozele.

— Care poze? păru surprins Pătru cel Scurt. Ce auzea de la Năiță era chiar de mirare pentru el. Te-ai pozat, tu?

— M-am pozat cu Genica, zise Năiță Lucean, fiindcă la nuntă nu s-a putut, era timp de război, cine dracu' era să ne pozeze? Și am zis să avem și noi o amintire pentru urmași. Ai văzut ce poză au pus ai lui Smântână pe monumentul lui tac-so când a murit. Dacă s-a pozat omul, a avut de unde să-l ia și dacă vrei să-ți aduci aminte de el te duci la monument și îl vezi viu.

— Și te-ai pozat cu Genica ginere? se interesă și mai uimit Pătru cel Scurt.

— Numai cu lămâița, care a păstrat-o Genica, și cu geanta lui Ciclop, care era și el prin târg. I-am luat-o să mă pozez și eu cu o geantă, să vedem cum îmi stă.

— Și ai luat pozele?

— Numai două, fiindcă pozarul lucrează numai la opt zile câte două și i-am spus și eu să nu se grăbească, să le lase dracu' acolo unde le lasă, ca să iasă bine.

Pătru cel Scurt părea destul de nedumerit de ce se apucase Năiță Lucean să facă, i se părea ceva în neregulă în toată povestea asta, însă nici nu-i venea să-l iscodească mai mult. Îi încolțise și lui ideea că ar fi cazul să se pozeze. Nu-i prea venea la socoteală să se pozeze cu muierea, n-avea nici un motiv să nu se pozeze cu ea, și nici nu-l trăgea inima să se așeze cu ea la un loc într-o fotografie.

— Și în Valea cu pietrele ce era? schimbă el vorba, revenind la ce începuse să-i spună Năiță Lucean.

— Se cam topesc temeliile alea, răspunse Năiță cu un glas moale și trist.

Venise de la târg către seară, și când ajunsese în dreptul locului sau cu casa lui Gheorghe, Genica îl trăsese să vadă cum mai stau temeliile. Ploaia măcina varul și măcinase și rândul de cărămidă

de deasupra tocului uşii de la beci. Crescuse iarba printre zidăria de piatră și buruienile care cresc pe lângă zidurile părăsite, bozii înalți cu boabele lor negre și otrăvitoare și pălămida țepoasă și urzicile.

Plecaseră amândoi triști, și Genica îl trăsese și pe la temelia pusă al doilea, sub măgură. Ploaia mărunțea și aici varul și se strecura printre pietrele zidului, crăpând tencuiala.

— Năiță, zicea ea, mi se pare că am muncit degeaba, că dacă nu putem ridica și cărămida, să punem acoperișul, nu mai trebuie mult și se topește zidăria.

Năiță se uita cum se lăsase pământul de ploaie și parcă temelia se mai îngropase iar într-un loc, tot de ploaie, pământul fugise nițel, și între tocul beciului și zidăria de piatră se căscase o spărtură cât să bagi un bocanc.

— Aici trebuie dres neapărat, arată Genica spărtura. Dacă mai plouă, se cască și mai rău.

— Ar trebui, se gândi Năiță Lucean, dar să vedem cine mai vine la lucru pe ploile astea. La primăvară, cine o mai apuca.

— Dar de Gheorghe ce mai știi? se făcu întrebător Pătru cel Scurt, care avea impresia ca Năiță ar fi spus ce văzuse în Valea cu pietrele dintr-o nemulțumire față de munca și de lucrul lui și al lui Petre al lui Toma.

— Ce să mai știi? De când a venit cu mașina, de i-am dat atunci două palme, și el s-a supărat, n-a mai scris. Însă mi-e că l-a momit și pe Vasilică.

Gheorghe venise în primăvară cu un camion, în trecere, „la interesele serviciului“, cum povestea Năiță, care într-un fel se bucura că poate să spună ca are un copil „în servici“, dar pe de altă parte nu putea să uite că acest copil îi fugise de acasă și îl lăsase cu inima și cu buza fripte și-l făcuse de răs.

Urcase cu camionul până sub măgură, unde stătea Năiță și unde niciodată nu mal urcase vreo mașină, și muma bătrână a unuia Băran, care trecuse binișor de nouăzeci de ani, dar ea nu mai știa, nu mai știa nici câți ani are și se părea că nu mai știa nici dacă

mai trăiește, stătea toată ziua la soare — când era soare — și singurele vorbe pe care le mai ținea minte erau cele cu care povestea o întâmplare cu turcii, însă nimeni, de asemenea, nu putea să spună dacă povestea cu turcii o trăise ea, ori o auzise și ea de la cineva ajuns la aceeași vârstă la care ajunsese ea acum, și această mumă bătrână a lui Băran se nimerise să fie atunci singurul martor al sosirii camionului și, deși nu fusese niciodată bolnavă, văzând camionul, se strâmbase de spaimă și strâmbă rămăsese, altfel, cum zicea un nepot al ei, „poftă de mâncare avea“, și mereu arăta cu mâna ca să nu cumva să i se ia strachina din față, că ea mai are de mâncat.

Camionul era al unui Gostat unde Gheorghe fusese repartizat după terminarea școlii, și într-o sâmbătă, către seară, se repezise cu el acasă să-l vadă lumea și să vadă și Năiță că nu s-a ales praful de el.

Însă Năiță nu era acasă și nici Genica, nu se simțea nici țipenie prin jurul casei, frații lui nu se vedeau nici ei pe nicăieri, numai câinele dormea în juvăț sub o puțină de prune uitată la soare și cu doagele crăpate. Gheorghe se așezase pe prispa casei și își scoase bocancii din picioare, să mai răsufle și ele nițel, și pe nesimțite, cum se răcorea, pe măsură ce soarele pierea dincolo de Gurgui, oboseala pusese stăpânire pe el și adormise.

Cam pe întuneric se întorsese și Năiță, însă Gheorghe nu băgase bine de seamă cine îl trezise, înjurăturile lui Năiță, care, nevăzând camionul, lovise carul de el și rupsese o loitre, ori bocetele de la casa Băranilor care, găsind mătușa strâmbă, strigau cât îi lua gura: „Săriți, că se prăpădește muica bătrână!”

— O fi călcat-o, cu camionul, auzi un glas mai tânăr pe care Gheorghe nu-l cunoscuse, o fi călcat-o cu camionul al dumatiale, Gheorghe.

— Care Gheorghe, întrebă Năiță răstit, care Gheorghe? Văzuse și el, în sfârșit, camionul și nu se putea dumiri cum ajunsese acest camion în dreptul curții lui.

Genica presimți, însă, că s-ar putea să fie Gheorghe al ei și se repezi în curte, strigând cât o ținea glasul ei mărunț și fără vlagă:

— Gheorghe, Gheorghe, tu ești mamă? și băiatul coborî încet treptele scării, venind înaintea ei, dar mult mai repede ajunse la el Năiță, și fără nici un rost îi plesni două palme zdravene.

— Păi tu tragi camionul în dreptul porților, să rup eu loitrea la car?

Băiatul rămase trăsniț în mijlocul curții și o secundă, două nu se dezmetici, apoi simți cum i se prelinge din nas o dâră fierbinte de sânge și o zbughi pe poartă afară, desculț, și se urcă în cabina camionului.

— Unde te duci acum? strigă după el Năiță Lucean. Nu stai să vorbim de unde vii tu acum, sâmbătă noaptea?

Gheorghe nu auzi decât „unde te duci tu acum“, căci pornise motorul camionului, și când Năiță se duse la poartă să vadă ce face Gheorghe, crezând că acesta se pregătește să bage mașina în curte, camionul porni doi-trei metri înainte brusc, apoi nervos, se repezi cu spatele înapoi, izbind porțile și trântindu-le la pământ. Gheorghe întorsese camionul, și acum pornise din nou pe drumul pe care venise cu numai două-trei ceasuri înainte.

În mijlocul bătăturii, Năiță privea porțile dărâmate și nu pricepea nimic din tot ce se întâmplase.

Cineva dintr-ai lui Băran, o muiere, veni până în dreptul lui, pe drum, ca să povestească Genicăi cum se strâmbase bătrâna și cum le făcea semn cu mâna să-i pună de mâncare într-o strachină.

— Cum, și plecă Gheorghe? îl iscodi ea pe Năiță, pe care privirile Genicăi îl împietriseră și se gândea că poate să se strâmbe și ea de supărare.

— Are treburi, răspuse el supărat, dar cu supărarea omului care are multe probleme pe cap, fiindcă are situație și copii la servicii.

— La servicii, mai zise el, că nu e ca pe aici, pe coastă, dacă n-ai treabă vânturi lenea pe la casele oamenilor, odăielnic.

Femeia înțelese că o înfruntă Năiță și se retrase iute în întuneric. Genica rămase tot în mijlocul curții, se uita la Năiță și nu zicea nimic, iar el, deși era întuneric, un întuneric de smoală, să-ți dai singur cu deștele-n ochi, vedea focul din privirile muierei și nu îndrăznea să se miște nici el din loc.

Când se mai liniștiră și Genica începu iar să-l blesteme, iar el înțelese că astfel se ușurează, trimise pe Vasilică să-i aducă lampa din casă.

Copilul se repezi pe scările pridvorului ca să-i intre în voie lui Năiță, dar cum puse piciorul pe prima treaptă, cum se împiedică și descoperi bocancii noi, uitați, ai lui Gheorghe.

Năiță îi luă din mâna copilului, se așeză jos pe trepte și îi încerca la lumina lămpii, sub privirile dușmănoase ale Genicăi. Bocancii îi veneau bine și îi purta și acum, când Pătru cel Scurt îl iscodea din ochi să vadă dacă într-adevăr către el bate Năiță povestindu-i cum au început să se macine temeliiile puse de el cu Petre al lui Toma.

Dar nu-l întrebă nimic despre asta, îl cercetă tot cu privire la Gheorghe.

— Și de-atunci nu v-a mai scris?

— Nu, vru să reteze discuția Năiță Lucean, nu, și nici nu mă interesează, însă mie mi se pare că l-a momit și pe Vasilică, fiindcă l-am prins vorbind cu al lui Dumitru lui Dincă, de e — nu știu ce e — pe un șantier.

— Ce vorbea? se învioră Pătru cel Scurt.

— Și dacă vine Vierul, Pătruleeee?... se trezi din somn Simion Popescu, are să te întrebe cum ai păzit tu viaaaa...

— Cântă, mă nene Simioane, mai încet, că dă dracu' cineva peste noi, și asta ne mai lipsește, cum suntem noi de aranjați acum...

— Vezi-ți, mă băiete, de treabă! îl liniști Simion Popescu. Aici nu mai vine nimeni pe timpul ăsta, însă de ce mi-e mie, îmi este că timpul se îndreaptă și atunci iar începe iufa cu înscrierile. Ai văzut ce scrie la ziar...

— Nu, zise iute Năiță Lucean, care nu scăpa seara să nu citească ziarul și care de vreo două-trei zile rămăsese în urmă, cineva îi furase gazeta din sălița unde i-o lăsase poștașul și chiar se certase binișor cu acesta cu o seară mai înainte.

— Mi le fură cineva, măi băiete, pentru că mi-nchipui că tu le aduci, îl oprise el pe factor, când acesta se întorcea din drumul lui la primărie, trecând prin fața casei lui Năiță.

Năiță stătea pe prispă, cu Petre al lui Toma, și nu se auzea decât glasul lui Lucean, care îl muștruluia pe Petre.

— Nu mai lucrezi la zidărie, nu mai lucrezi, bine, oale iar nu mai faci, iar bine, i se mai urăște omului, înțeleg, că și mie mi se urăște câteodată, îmi vine să mă las și de muiera asta, care a și îmbătrânit, nu i se mai văd ochii de zbârcituri.

— S-a cam topit Genica de când a fugit Gheorghe, îl confirmă Petre al lui Toma, pe gânduri.

Nu-i convenea ce-i spunea Năiță și vrea să-l înfunde și el nițel. Nu-i convenea să i se amintească de cum se lăsase el de oale și apoi de zidărie și se băgase cu al lui Geanovu la Sfat, de când Craina fusese schimbat, și în locul lui fusese pus Geanovu.

De la o vreme se cam sastisise de muncă, se tot uita pe la primărie, se tot vâră unde nu-i fierbe oala, și cum nu era nici prost, nici neîndemânatic, îl văzuse cineva în trecere către Raion sau dinspre Raion, mai vorbise cu el, îi mai cercetase un dosar încropit de Craina din mai nimic, căci ce se putea spune despre el decât că e olar, și zidar, și tâmplar și altceva nu știe decât să muncească. Și într-o dimineață îl chemară la o ședință, mai discutaseră cu el, și se trezise vicepreședinte.

— S-a cam topit Genica, săraca, și parcă o văd când ai luat-o cum arăta ea și cum se vântura ea toată de bucurie și cum se lăuda ea că o să facă și o să dreagă cu tine...

— Și n-a făcut? se interesă Năiță de părerea lui Petre, supărat acum bine că i se aminteau zilele lui din tinerețe, când și el crezuse că o să facă isprăvi și chiar se lăuda către prietenii lui și către

acest Petre al lui Toma cum o să încherbe el viața și cum o să se mire ei de ce are să facă el cu Genica...

— Mare lucru n-a prea făcut, n-ați prea făcut, răspuse pe gânduri Petre al lui Toma. Afară de copii... mai adăugă el.

— Și casele? întrebă Năiță repede, căci simțea că Petre vrea să-l aducă cu botul pe labe și să-l înfunde de tot, și casele...

— Temeliile, îl domoli Petre scurt și cei doi dinți de aur strâmbi îi ieșiseră de sub buza de sus când închise gura uscat, adică să nu-i spună lui Năiță de case fiindcă el le-a zidit și au rămas la temelii, de doi ani nimeni nu s-a mai apropiat de ele...

— Temeliile, dar le-am pus, trei am pus, că tu ai lucrat la ele, apăsă Năiță pe ultimele cuvinte ca să se vadă că Petre a fost lucrător la el chiar dacă acum a ajuns el ajutor de președinte și este el mare peste sat, dar mai înainte a fost ca și el, Năiță, și chiar mai puțin dacă Năiță l-a angajat lucrător la case...

— Măi Năiță, ascultă-mă tu pe mine, că nu se mai poate, am crezut și eu, dar nu se mai poate, acum e o politică, și ăștia nu se lasă ușor...

— Când? întrebuse Năiță cu o nădejde disperată ca acest Petre al lui Toma să înțeleagă că trebuie să-i spună adevărul, și el, Năiță, să-l știe și să nu se mai chinuiască, să știe încotro să o poată și el apuca.

Petre stătea pe prispa lui și se uita în vârful măgurii, care rămăsese pustie și se pregătea de iarnă. Nu mai era nici roșie ca la începutul toamnei, nici vânătă, nici neagră. Se făcuse ca sarea, cum sunt tâmplele unui om care albește înainte de vreme de necazuri și de greutateți pe care nu le mai poate duce...

— Și măcar ți-a spus? îl întrebă Pătru cel Scurt. Se aplecase deasupra butoiului cu țuică și, cu o ceșcuță mărunță și fără mânășă, se chinuia să pună la loc ce dăduse pe dinafară.

— Ce să-mi spuie? se arătă dezamăgit Năiță Lucean, ei altceva nu mai știu decât că dacă vrem să scăpăm de sărăcie să ne înscriem...

— Da, clătină din cap, neconvins de răspunsul lui Petru al lui Toma și de adevărul acestui răspuns Pătru cel Scurt.

— Pătrule, vine Vierul, Pătrule... se înveseli negru Simion Popescu care ascultase discuția lor și pe care de mult nu-l mai interesau frământările lor și chinul lor. Se socotea scos din politică, deși cu el și mai ales cu soarta lui de chiabur se făcea multă politică prin alte sate, și chiar pe la ei, pe la Cornu Caprei, se făcuse când era președinte Craina și toată ziua îl scotoceau după cote și îi luau ce mai avea prin curte în numele datoriilor lui neplătite, iar el nu se supăra, le dădea și cânta bisericește.

— Luați, luați! cânta el sâsâit, uitându-se liniștit și împăcat cum îi scoteau din curte Craina și cu Ciclop și cu cineva de la Raion o căruță veche la care nu mai fusese înhămat un cal de mai bine de douăzeci de ani.

— Luați, cânta el, acesta este trupul meu, carele se frânge pentru voi!

Și când să iasă Ciclop pe poartă îl strigase să mai stea nițel, și fugise în casă, de unde se întorsese cu un bici tot vechi, împletit din sârmă și cu șfichiul scurt, din nojițe de opincă, cu un pământuf verde în vârful, ca un ciucure, dar mâncat de molii.

— Ia-l, Ioane, îi întinse Simion Popescu biciul lui Ciclop, și când o să cumpărați cai, să pocniți din biciul ăsta, să știu și eu că treceți voi la târg.

Dar, firește, cai nu cumpăraseră, căruța veche și hodorogită zăcuse pe la poarta primăriei vreo jumătate de an, după care o luase Ciclop acasă la el și o făcuse cuibar de găini.

— Pătrule, vine Vierul, Pătrule, o să vedeți voi pe dracul, eu dacă mai stau în Cornu Caprei până la Paști! Și dacă la Paști o fi urât, atunci să știi că plec, vă las, am terminat.

Plecară pe întuneric din povarna lui Simion Popescu, după ce stinseră focul și ascuseră bine butoiășul lui Năiță Lucean. Urma să pornească peste o zi, două la vale cu carul lui Năiță, și atunci tot noaptea, se gândiseră ei, trebuiau să vină și să încarce acest butoiăș în car și să-l ascundă sub niște mere crețești.

Pătru cel Scurt își luase un ulcioraș de vreo trei kilograme, să aibă pe lângă casă de băut sau pentru vreun om care ar fi venit pe la el să-l ajute la o nevoie.

Se strecurau prin întunericul de smoală, în tăcere, nici șoptit nu vorbeau. Năiță înainte, mergând ferit, nu cu mersul lui iute și grăbit, pășind cu grijă și așteptând numai atunci când i se părea că s-ar auzi cineva, Pătru cel Scurt după el, tot ferit, ca o pisică și cu ulciorul în mâna stângă.

Simion Popescu rămăsese în urmă, cântând, se afumase iar binișor, și la jumătatea drumului se întorsese înapoi.

— Nu o mai duce mult nici Simion, zise Pătru cel Scurt. Cred că nu apucă nici Paștele, cum își închipuie el, ca să-și mai facă curaj.

Năiță nu-i răspunse, se oprise la câțiva pași înaintea lui Pătru, în marginea unei podiști de lemn putrezit. Dedesubt susura Leurzeaua, o apă care nu curgea decât toamna târziu, dacă toamna era ploioasă și primăvara la fel, doua-trei săptămâni, pe urmă seca și se pustia. Însă era o vale adâncă, și toată coasta din lungul acestei văi se numea Valea Leurzelei.

Lui Năiță i se păru că sub pod se mai afla cineva, parcă s-ar fi auzit și o răsuflare omenească, dar Leurzeaua acoperea totul, și el păși liniștit înainte, peste pod.

Pătru venea în urma lui cu ulciorul în mâna stângă, nu-l văzuse pe Năiță când se oprise să asculte, nu-l vedea nici acum și îl strigă destul de tare, ca să i se cunoască glasul.

— Năiță, unde ești, mă, că nu te mai vezi neam...!

De sub pod se repezi atunci cineva și-i smulse din mână ulciorul.

— Faceți țuică, hai, fără autorizație! se auzi glasul fonf al lui Ciclop, care pândea de mult acolo sub pod, deși nu se putea ști pe cine pândea el.

— Năiță, strigă Pătru acum sugrumat, de spaimă, Năiță, hoții! dar Ciclop îi înhățase ulciorul și ieșise de sub pod în drum.

— Voi erați, fire-ați voi ai dracului! fonfăi el. Ei, acum să vă văz eu pe unde mai scoateți voi cămașa, că de gură nu vă întrece nici Necuratul altfel!

— Ioane, se dumiri Năiță Lucean, ce dracu' făceai tu sub pod?

— Mi-a luat ulciorul, îl informă Pătru cel Scurt, uită-te la el, mi-a luat ulciorul.

— Ce ți-e, mă Ioane, ai înnebunit, stai noaptea sub pod și jefuiești lumea? îl mai întrebă Năiță, care băgase de seamă că Ciclop venea după ei pe pod cu ulciorul lui Pătru în mână. Te-ai făcut haiduc? Păi cu noi, mă, cu săracii? Haiducii luau de la bogați, Ioane, nu de la săraci. La Pătru cel Scurt te bucuri tu?

Se făcea el că nu înțelege rostul celor întreprinse de Ciclop, deși bănuia ce putea să-i aștepte dacă acest Ciclop se ducea la Sfat și la șeful de post cu ulciorul de țuică, ei intrau în mare încurcătură, căci era interzis să se facă țuică și mai ales fără autorizație și la cazan particular.

Însă Ciclop nu vorbea, venea către Năiță peste pod, cu Pătru cel Scurt în urmă.

— Acuși să vă văz eu, rupsese tăcerea lui amenințătoare Ciclop, de mult vă pândesc eu pe voi și să vedem ce mai spuneți voi când oi arăta eu corpul delict?

„Uite al dracului, se gândi Năiță Lucean, nu e el chiar prost de tot dacă a învățat și cuvintele astea de judecător!”

— Și ce vrei să faci tu cu corpul? se interesă Pătru cel Scurt, ajungând și el la capătul dinspre Năiță al podului.

— Martor, zise Ciclop, martor, ca să se vadă cu ce vă ocupați voi și ziua, și noaptea și să se vadă atunci Năiță, dacă tot așa te-a învățat pe tine tovarășul prim, cu care te lauzi tu mereu și faci pe cine faci tu.

Dar lui Năiță îi sări țandăra și îl luă pe Ciclop de gulerul laibărului, pe apucate, căci nu se vedea bine în întunericul acela. Ploaia se oprise iar și parcă s-ar fi pregătit să iasă și luna după niște nori, undeva spre Sacot.

— Mă Ioane, tu știi care este soarta noastră aici, la Cornu Caprei, de ce te faci tu, mă, al dracului?

— Să nu dai, zise Ciclop, care nu mai apucă să vadă, dar simți mâna lui Năiță cum se ridică deasupra capului său. Să nu dai, Năiță, că o pățești și nu e bine. Să...

Însă Năiță îl și plesni peste ochi, la nimereală, și o secundă Ciclop avu impresia că i-a spart ochiul fiindcă pe obrazul lui peticit de zgârieturile de la bătăile muierii se năpusti un șuvoi fierbinte, dar erau lacrimile.

— De ce ești tu, mă, al dracului? mai zise o dată Năiță Lucean, și iar îl plesni la nimereală, cu putere și cu sete.

Ciclop se smulse din mâinile lui și o rupse la fugă, dar tot cu ulciorul lui Pătru în mână.

Ca un fulger, cât era el de mototol, Pătru se repezi și el după Ciclop și, pipăind pe întuneric pe jos, găsi un bolovan și se ridică să-l pocnească. Atunci se rupseră și norii deasupra Sacoțului, și luna ieși afară, cu o față buhăită și somnoroasă, iar Pătru dădu cu ochii de ulciorul din mâna lui Ciclop. Pietroiul zbură și se izbi drept în burta ulciorului, care bufni înfundat și se sparse în țândări, lăsând țuica să curgă toată pe pământ.

— Ca brandul, se înveseli brusc Năiță Lucean, fiindcă, văzând ulciorul spart în mâna lui Ciclop, numai mânușa ulciorului mai rămăsese întreagă, își dădu seama că nu mai este nici un pericol, martorul nu mai exista.

— Ca șrapneaua, Pătrule, futu-i mama mă-si, parcă tragi cu brandu'!

— He-he-he! râse răgușit de spaima prin care trecuse, Pătru cel Scurt.

— Unde e martorul, Ioane? strigă el după Ciclop, care se oprise să se scuture pe pantaloni de țuica vărsată peste ei.

— Mă! strigă și Năiță la el, și chiar se făcu spre el, ca și când s-ar fi gândit să-l alerge și să-i mai dea un top de bătaie.

Dar Ciclop o luase la fugă, aruncând și mânușa ulciorului. Când ajunse undeva la drumul mare, spre primărie, începu să strige cu glasul lui fonf și sugrumat:

— Hoții, mă, hoții! Mă omoară!...

Nu auzea nimeni însă, trecuse de miezul nopții, satul dormea, cerul, înalt acum, făcea și mai pustie lumea lor de la Cornu Caprei, și Năiță Lucean băgă de seamă că are să dea bruma.

Mergeau iar unul după altul, în tăcere, dar nu mai mergeau ferit; nu mai aveau de ce.

— Mâine să te duci tu și să ceri autorizație, îl îndemnă Pătru cel Scurt, să vedem cum facem și să plecăm la vale. Mi s-a urât pe lângă casă, aș vrea să mai văd și eu lumea, să mai vedem ce s-a mai petrecut și la vale. Aia s-au aranjat, adăugă el, fiindcă așa pretind prin ziare, iar Năiță înțelese că Pătru se gândea la faptul că „aia“ de la vale au făcut colhoz și s-au aranjat, însă ei aveau datoria să se convingă, să vadă, adică, cu ochii lor cum s-au aranjat și dacă s-au aranjat. De mai multă vreme plănuiseră ei această călătorie la vale și o socotiseră să dureze mai mult, adică vreo două săptămâni, ceea ce pentru ei era foarte mult, pentru că nu le plăcea să mai plece de lângă casă de când se întorseseră din război, unde se cam săturaseră de călătorit.

— Nu-mi mai trebuie, frate-meu, călătorie, tot restul vieții, făcea Dumitru lui Dincă, mi-ajunge. Mie, acum, și la târg la Hurez mi se pare departe. Dar la vale tot merg, chiar și două săptămâni, merg cu carul lui Nicu lui Nae, zicea el.

Era mai sărac decât ei, adică decât Năiță și Nicu lui Nae, nu avea car cu boi, și fără car cu boi nu te prea puteai pretinde, trebuia să stai mai smerit pe lângă cine avea, cum era Năiță Lucean și Nicu lui Nae și Mucălăii, care aveau căruță cu cai, însă aceștia erau niște oameni ai dracului, nu intrau cu nimeni în tovărășie. Stăteau toți trei într-o curte, cu tatăl lor, Mucălău cel bătrân, și trăseseră dinaintea casei niște porți înalte, să nu se vadă ce e la ei în băătură.

— Mi s-a urât pe lângă casă, Năiță, vreau să mai petrecem și noi o săptămână, ca atunci, după război, când am venit eu și m-ai luat tu la vale. Să mergem până la Dunăre, biserica mamei ei de Dunăre! Vreau să o mai văd o dată, a mai crescut ea, ori a secat dracu' de tot?

Năiță nu vorbea, asculta ce zice Pătru și pricepea bucuria lui și pofta lui să plece la vale acum, după ce scăpase de

încurcătura cu Ciclop, care nu mai avea „corpul“ ca să-i reclame.

— Să vezi cum ne reclamă Ciclop că l-am bătut și ne dă în judecată pe amândoi. Țsta acum se duce la Sfat și la șeful de post.

— Păi are el martori că l-am bătut noi? întrebă Pătru cel Scurt. Ne-a văzut pe noi cineva când l-am bătut? L-a bătut muierea, dă-l în... nu-l bate ea mereu și cu fiu-său! N-are martori!

Se apropiau de casa lui Pătru cel Scurt, și acesta tot mai morfolea la cuvinte ca să-și dea curaj.

— N-are nici un martor. Da de plesnit l-ai plesnit bine? se interesă el, curios să știe dacă măcar ce a încasat Ciclop merită o reclamație și un proces. Fiindcă dacă ne dă în judecată, să știm de ce.

— Ei, l-am plesnit eu nițel, răspunse cu părere de rău Năiță Lucean. L-am apucat și eu, pe întuneric, la nimereală, că nu se prea vedea atunci când l-am apucat eu de guler. Dar un ochi tot crez că i l-am flecit. A fugit el, însă eu aveam de gând să-i mai dau câte ceva...

A doua zi, de noapte, Năiță Lucean și Pătru cel Scurt ședeau pe treptele de la Sfat și-l așteptau pe Geanovu, care fusese pus președinte, sau pe Petre al lui Toma, ajutorul acestuia. Timpul se îndreptase, cum bănuise Năiță, noaptea dăduse o brumă groasă, care arsesse câmpurile și se aștepta o zi cu soare și călduroasă, însă soarele nu reușise încă să treacă mătura, numai se ghicea... Venise și Trică la taurul lui, negru de supărare, fiindcă auzise că o să le ia taurul care nu făcea față, era puturos.

— Dar pe dumneavoastră v-a pus în locul lui Ciclop, se interesă vesel și al dracului prostul, văzându-i cum ședeau amândoi pe trepte, zgribuliți și înghesuiți unul într-altul.

— Mă Trică, se înveseli pe jumătate Năiță Lucean, care nu prea glumea când era vorba de el. Lui îi plăcea să râdă de alții și cu alții, însă nu-i plăcea să treacă cineva pe dinaintea lui, și oamenii se și fereau, pentru că gura lui era a dracului, nu se făcea să intri cu el în discuție, nu ieșeai bine. Mă Tricăăă, lungi el cam amenințător, dar cu dulceață, numele omului angajat să păzească taurul, eu te știam pe tine prost, dar nici chiar așa, fii băiat cuminte, că geme țara de deștepți — să mai fie și unul, doi cu minte.

— Lasă, mă Năiță, băiatul în pace, că e de-al nostru, nu-l cunoști? Or tu nu știi, mă Trică, cum te cheamă pe tine? se iuți Pătru cel Scurt tot serios, și Trică nu băgă de seamă bătaia lor de joc și răspunse grăbit:

— Dumitru Zdărnă, nene Pătrule.

— Eee, făcu mirat Pătru cel Scurt, vezi, ești bun că ții minte! îl vezi, Năiță, omul știe și cum îl cheamă, se schimbă socoteala, iar Trică se smeri și el, mulțumit cu aerul că de, nu e nici el chiar cum se credea.

— Lasă, domnule, chestia asta acum, că știu eu cât e el de luminat, zise Năiță, îți dai cu deștele-n ochi când luminează el.

— Ce mai noutăți?

— Scoate taurul și desființează centrul, răspunse Trică, trist.

— Rămâi fără servicii în felul ăsta, constată repede Pătru cel Scurt, și Trică vru și el să mai spună cum îl lăsau pe drumuri, după ce slujise el cu credință cât slujise la acest taur nenorocit și de câte ori fusese el mototolit de acest taur și burdușit de coarnele lui. Însă când am vrut să plec, nu m-a lăsat, că să stăm toți aici, la post, că avem o misiune — și eu am fost de bună-credință și i-am ascultat și acum mă salută, zice că s-a schimbat tehnica. Să dea Dumnezeu, se îndoia el de această tehnică nouă, dar cum am văzut eu, vacile nu pricep mai nimic.

Povestea asta era cunoscută de cei care scoborau pe la Mat și apucau să intre în vorbă cu Trică și să asculte plângerea lui. Acum însă nu mai putu să se plângă, cum ar fi vrut, fiindcă pe porțița primăriei intrase Geanovu, președintele, și cei doi uitară de Trică, se ridicaseră în picioare să-l salute.

— Ce e, mă Năiță, cu dumneata și cu aghiotantul la ora asta de noapte în curtea Sfatului? Ați venit înaintea lui Ciclop, mi se pare că n-are cine să ne deschidă ușile împărătești.

Lui Pătru cel Scurt nu-i veni chiar bine funcția de „aghiotant“ pe care i-o dăduse Geanovu și despre care mai auzise el și cu alte ocazii. El se considera prieten cu Năiță, nu aghiotantul lui, dar se părea că se dusesse vestea de această funcție, și când nu era el de

față, așa vorbeau oamenii când aveau nevoie să-l pomenească.

— Domnule, ai auzit că aghiotantul lui Năiță și-a pus coacăz roșu la poartă?

— Uite ce e, tovarășe președinte, începu Năiță Lucean, ca să treacă și el peste povestea cu aghiotantul, căci simțise că Pătru se pregătea să-l înfrunte pe Geanovu și nu era un moment pentru așa ceva acum, când ei aveau nevoie de Geanovu și trebuia să se aibă bine cu el. Uite ce e, nu e nevoie să deschizi ușile împărătești pentru noi, fiindcă noi avem timp să intrăm pe ele, suntem tineri, nu ne grăbim chiar așa, dar își dădu seama că el o luase greșit și că dacă mai continua până la urmă îl înfrunta el pe Geanovu, căci nici lui nu-i convenise povestea cu ușile împărătești.

Pe podul Cernei se vedea venind Ciclop bandajat la un ochi cu un bandaj nou și cu căciula lui militară cu urechi pusă peste partea cu bandajul.

„S-a dus la doctor, se gândi Năiță Lucean, înseamnă că ne dă în judecată și scoate certificat“.

— Ce e, mă, cu tine, Ioane? se miră ipocrit Pătru cel Scurt când Ciclop intră pe portița primăriei venind către ei. Ce e, mă, cu tine, cine te-a pocit așa bine? se înveseli apoi tare, dar destul de forțat, Pătru cel Scurt.

— Nu știi? fonfăi întrebător Ciclop, uitându-se la cei doi cu singurul ochi teafăr, căci, din fericire, fusese plesnit chiar peste ochiul lui cu albeață.

— Să trăiți! salută el apoi respectuos și cu un glas plângăreț, iute schimbat când îl văzu pe Geanovu.

— Ai cheile? întrebă Geanovu fără să se mire de bandajul pus peste ochiul lui Ciclop, și Năiță crezu că Geanovu știe, s-a dus Ciclop noaptea și i-a reclamat.

Când intrară în biroul lui Geanovu, acesta închise repede ușa, trântind-o supărat și zicând:

— Trebuie să-l schimb, că nu se mai poate, toată ziua bate muierea la el și îl pocește, parcă e dracul la ușa primăriei, și mai este și surd, cred că luna viitoare îl schimb.

— Dă-l în... interveni Pătru cel Scurt, îngăduitor și milos. Lasă-l dracului, că moare de foame, e un pârlit, îi venise lui o milă, ascultând cum se pregătea viitorul amărâtului de Ciclop.

— Nu se poate, se împotrivi categoric Geanovu, nu mai e cazul să ținem la ușă toți proștii, trebuie să găsec eu pe cineva, dar mi se pare că nu prea vrea nimeni.

— Dă-l, domnule, afară, interveni, și el categoric, Năiță Lucean — dă-l afară, că nu moare el cu una, cu două, dă-l afară, că se mai găsește el un amărât care să audă în pâlnia telefonului și să te strige, însă ar fi cazul să ne dai și nouă o autorizație să ne ducem cu niște mere la vale, eu și cu Pătru, ce părere ai?

— Nu se poate, zise sec Geanovu, care se așezase la birou și scoțocea prin niște hârtii, parcă pierduse o foaie importantă, nu se uita la cei doi, răsfoia hârtiile de pe masă, și înjura încet: Unde e, domnule?

— Cum nu se poate? întrebă Năiță Lucean, mirat, dar cu o mirare care îi secase glasul și simțea cum se îneacă.

Pătru cel Scurt, care stătea mai într-o parte, ca să prindă din ochii lui Năiță ce avea să zică în vreo anume împrejurare și să știe dinainte cum să deschidă și el gura dacă era nevoie, veni și el în față, chiar înaintea lui Năiță, și se rezemă cu o mână de biroul lui Geanovu.

— Aici tăia și spânzura Craina, fir-ar mama lui a dracului, și aici m-a chemat el să mă oblighe să mă înscriu, să fac cerere, că altfel nu mai ies eu cu merele din sat, zise Pătru cel Scurt. Mai ții minte când am ieșit eu de aici negru, și tu ședeai de vorbă cu Nicu lui Nae și ai zis „Pătrule, n-am nici o putere, el e pus aici cu rost, și eu nu poci trece peste el“?

— Nu se poate, reluă Geanovu răspunsul său la întrebarea lui Năiță Lucean. Tot nu găsisese ce căuta și se vedea că era ceva important. Nu se poate, nu se mai poate, am primit ordin să nu mai dăm autorizații decât la membrii cooperatori.

— Care cooperatori? se răsti Năiță. De unde cooperatori, aici nu sunt, nu s-a făcut.

— Nu s-a făcut, zise Geanovu, dar trebuie să se facă, e musai, nu mai putem nici trăi așa, ca acum două mii de ani, așa că până atunci...

— Murim de foame, intră iar în discuție Pătru cel Scurt, până atunci murim de foame.

— Uite-o, domnule, răsuflă Geanovu, asta era, și, ridicându-se de la birou, veni către cei doi, citind rar, ca să poată pricepe și ei.

Năiță se uita pe fereastra biroului peste dealurile Oarbei, vinete și pustii, dar nu mai vedea locul lui de casă, vedea numai pustiu, și niște pruni rășchirați, zgâriind cerul cu crengile lor bătrâne și negre.

— Se poate? se auzi glasul înfundat al lui Ciclop, care intrase pe furiș în timp ce Geanovu citea ordinul cu interzicerea cărăușiei pentru țărani individuali.

— Ce e? întrebă supărat Geanovu.

— Vă cheamă Raionul la telefon, cu comisia.

— Care comisie? mai întreba Geanovu, sâcâit de prezența omului de serviciu,

— Cu campania care începe, a anunțat și Stroiștii, săptămâna viitoare a zis că începe campania.

— Mă, tu când te mai bați cu muierea și te pocește ea pe tine cum te-a pocit acum, să nu mai vii la Sfat, să te duci dracu' pe Cerna la vale și să stai acolo până te omenești la înfățișare, altfel să nu te mai prind pe aici! în fiecare zi vii ca de la război, auzi? Că dacă nu, eu te dau afară, să știi de la mine!

Se repezi apoi la telefon, uitându-se la un ceas pe care îl ținea, ca bătrânii pe timpuri, legat cu un lanț și vârat într-un buzunar de la vestă. Nu trecuse de șase-și jumătate și se mira ce putea să fie așa de urgent de-l chemau la telefon cu noaptea-n cap.

Năiță Lucean și cu Pătru cel Scurt ieșiră după el în săliță, urmați de Ciclop, care se apropie de Năiță cu o față posomorâta și neagră de supărare.

— Vasăzică, tot voi mă bateți și tot voi mă înfundați, dar vede el Dumnezeu, mai vorbim noi în viața asta!

— Ce să vorbim, Ioane, ce să vorbim? Pai tu ești surd, cum să vorbim noi cu tine?

— Bine-bine! îi amenință Ciclop, fugind șontorog după Geanovu, la telefon.

CAPITOLUL XII

VÂNĂTOAREA

Spre sfârșitul lui februarie, iarna părea să-și fi încheiat datoriile fața de țăranii de la Cornu Caprei, zăpada se subțiasse, și pe câmpuri, din loc în loc, răsăreau mușuroaiele negre, și către mijlocul zilei fumegau stins, pădurea se scuturase și ea de zăpadă, crengile se zvântau la soarele pipernicit și trecător repede peste culmile măgurii, la Sacot, seara venea o boare ciudată, caldă și cu un miros de baltă stătută, parcă ar fi fost răsuflarea unui lac părăsit, dar trecea repede, și când răsăreau stelele, gerul se întărea din nou, și geamurile înghețau, și focul bubuia în sobele oarbe încinse peste măsură.

Nu mai plecase nimeni din sat, planurile unor călătorii la vale fuseseră uitate, boii rumegau liniștiți în grajdurile sărace, carele fuseseră uitate sub polatele vechi, oamenii își făceau de lucru pe lângă casă, treceau rar unul pe la altul, din când în când Geanovu chema pe câte cineva pe la Sfat și vorbea cu el ore în șir, era un băiat inimos și încrezător, părea bun de primar, nu făcuse nimic deosebit, dar nici nu stricase nimic, avea o răbdare copilărească și o mirare la fel. Nu era vesel și nici răzăreț ca ajutorul lui, Petre al lui Toma — căruia îi plăcea să se știe ce este și toata ziua ar fi râs să i se vadă cei doi dinți pociți într-o margine a gurii, însă pe fața lui stăruia mereu o lumină vie și caldă și, deși întotdeauna făcea numai cum credea el și cum știa el, îl lăsa pe fiecare să creadă că e de partea lui și a nevoilor lui și că înțelege ce este al fiecăruia.

Stătea de vorbă cu Pătru cel Scurt la el în biroul lui de Președinte și aștepta liniștit ca acesta să-și strângă gândurile, căci părea

foarte încurcat și frământat, și de câteva ori se răzgândise după primele cuvinte și intrase într-o muțenie de pământ după ce se justificase absent și scurt cu acel „să vedem“ al lor, dintotdeauna.

— Se poate, credea el ipocrit ce spunea Geanovu, se poate, că și tu ai fost amărât ca noi și nici acum văz că nu te-ai mai încherbat, însă știi cum e, să mai vedem, de ce să începi tu cu mine?

Era către prânzul cel mare, cerul se pierduse sub o pâclă albicioasă ca o ceață, apoi începuse vântul acela subțire dinspre primăvară, dar care nu aduce zăpada mieilor, ci viscolul întors din drum. Pătru mototolea pe genunchi căciula lui veche, jupuită de atâta purtat, și ținea ochii închiși, părea că doarme pe scaun, glasul dulceag al lui Geanovu toca mărunț, și el îl auzea ca venind de departe, ca și când n-ar fi fost în biroul acestuia sau ca și când ar fi fost, dar altădată, mai demult și acum el își amintea, și deci nu era obligat să răspundă.

— Nu știi, se declarase el neconvins într-un târziu când și Geanovu tăcuse și părea că obosise așteptând răspunsul lui Pătru. Ofta, trist și sceptic, dar fără să-l fi contrazis pe Geanovu, și chiar acesta era și adevărul până la urmă, căci nu știa ce să răspundă. Din toată discuția aceea nesfârșită, el nu reținuse decât că nu se mai putea ca până atunci și că nu mai era mult până când aveau să părăsească vechiul lor fel de a trăi, și el nu-și putea închipui cum va fi noul fel de viață către care erau împinși în fiecare zi cu cel puțin un pas, iar ei își dădeau seama că nu mai au putere să se împotrivescă și că un destin implacabil avea să se schimbe și să răstoarne tot ceea ce lor li se păruse până atunci de neclintit.

— Și cu boii, întrebuse Pătru, înainte de a se ridica în picioare de pe scaunul pe care amoțise, cu boii, cine are, ce faceți?

Nu întrebuse ce vor face ei, țărani, și nu întreba nici ce vor face cu pământul lor, pe el îl interesa ce se va întâmpla cu boii, deși nu avea, însă visul lui era să-și fac rost de un car și de o pereche de boi, singura dovadă și cea mai categorică privind întemeierea trainică a gospodăriei lui.

Murea câte un copil pe la casa cuiva, și bărbatul umbla supărat și plâns și cu capul gol și neras o săptămână, două, însă viața nu se schimba, ce era de făcut se făcea ca până atunci, dar dacă pierea un bou de jug, viața lor se îngreuna mult, greu mai putea fi ridicat alt bou și pus la jug, boul se înnegrea la față, și puterea lui se vedea bine cum pierea, începeau datoriile și îndatorările, se mai înnădeau cu o vacă, sărăcia îi pândea și îi amenința și povesteau multă vreme.

— Când mi-a murit mie un bou, în mijlocul verii, și m-a lăsat fără nici o putere, povestea Gheorghe Oțăt, care avusese trei copii și toți îi muriseră și între ei o fată ajunsese de se ridicase în picioare, și pierise într-o noapte ca din senin și nu mult după ea îi căzu un bou în jug la arat și se sfârșise sub ochii lui. Când mi-a murit mie un bou în jug, atunci m-am sărăcit eu și m-am apucat de sobe, în vara aia, când a murit în jug, atunci am băgat eu de seamă că nu am noroc.

— Da, zicea câte cineva, Gheorghe avea atunci boi frumoși. Nimeni nu-și amintea fetița care abia se ridicase în picioare și nici numele ei!

— Boul ăla a căzut în jug la arat, zicea altcineva din sat, căci toți știau întâmplarea și erau uimiți de aceasta moarte fulgerătoare, în jug, a bietului animal.

— Boul ăla era frumos și avea și un nume frumos, îi zicea Cerbu, flutura cu coamele, dar nu împungea.

— Ce-a spus de boi? îl întrebă Năiță Lucean, căruia Pătru îi povesti în amănunt lungă lui discuție cu Geanovu.

Era seara acum, ceața se retrăsese, cerul se scoborâse iar jos, negru ca smoala, și muierea lui Năiță, care trebuia prin curte, strigase la ei ca să o audă din casă, unde erau:

— De, de, Năiță, nu ți se împlinește proorocirea, mai e până la primăvară, deocamdată mi se pare că se pune iar pe nins.

— Și mie mi-a distrus vulpea curcanii, zise Pătru cel Scurt în loc de răspuns la ce îl întrebuse Năiță Lucean. Aveam patru curcani și dormeau în prunul de lângă fânar, acum, când se mai încălzise,

și un vulpoi al dracului — fiindcă trebuie să fie și mare — s-a strecurat în lipsa câinelui, care nu mai dormea neam acasă, și i-a doborât pe toți jos.

— Știi cum face? se interesă el dacă Năiță avea idee de strategia vulpoiului. Se bagă sub prun și se uită în sus și-i adoarme de tot, și curcanii pică jos ca pietroiul.

— Știu, îi confirmă pe gânduri Năiță Lucean, dar ce a zis de boi?

— Ce să zică, zicea că rămân ai noștri, cu ei ne ducem la lucru, ce e de făcut cu ei facem, se ține seama de cine ce are.

— Da, confirmă tot neatent Năiță Lucean informația lui Pătru cel Scurt.

— Ninge, a început să fulguiască, mi se pare că o ia de la început. Abia acum se încinge bine iarna, o să vedeți voi, îi zise muierea lui Năiță, intrând în casă cu o îngrijorare vădită pentru o schimbare ca asta neașteptată a timpului, care până atunci părea să-i fi înșelat, și ei își puseseră nădejdea în el și speraseră în venirea primăverii mai devreme ca în alți ani.

— Dacă ninge bine, zise Năiță pe gânduri, și dacă spre dimineață se oprește, cum se luminează mergem după vulpoiul ăla.

Și se uită țintă la Pătru cel Scurt, care tresărise speriat auzind planul lui Năiță Lucean, după atâția ani de când nu mai vorbiseră ei despre o asemenea tovărășie.

— Mai ai ce-ți trebuie? îl întrebă Năiță, privindu-l tot scurt, drept în ochi.

— Era pe undeva, răspunse Pătru după o secundă, două de gândire, i-am retezat nițel din țevă, ca să nu se vadă din haină.

— Ei, încheiase Năiță ce avea de zis, dacă se oprește din nins, când mai e un ceas până se luminează, vii la mine și plecăm. Știu eu culcușul lui.

— Și Petre al lui Toma nu era el pe la primărie când ai fost tu? se interesă cu cuvintele aruncate într-o dungă, râu, muierea lui Năiță.

— A fost un timp, s-a foit pe-acolo, nu prea avea el nici un rost, a vorbit și la telefon cu cineva...

— Petre al lui Toma?... se miră femeia de această posibilitate ca Petre să vorbească la telefon. Cu cine?

— Nu se înțelegea bine, nici el n-a prea înțeles, pe urmă a plecat. El e mai rău decât Geanovu, mereu se râde cu dinții ăia de aur pe dinafară. Se vedea că nu-i prea convine să-i amintească întâlnirea lui cu Petre al lui Toma.

— Ce mai faci, Pătrule, tot aghiotant la Năiță Lucean? îl luase binișor și de sus Petre al lui Toma când Pătru intrase în Sfat și întrebuse de Geanovu.

— Te privește? îi răspunse Pătru.

— Nu, așa, de discuție...

— Păi așa, de discuție, ar fi cazul să nu te mai bagi în vorbă dacă nu te întrebă cineva!

— Ești supărat! făcu Petre pe îngrijoratul, nu se poate

— Ba se poate, că mi-ai cam rămas dator, chiar de la lucru, de la Năiță, mai ai să-mi dai banii pe două zile, și acum ai putea, că ai leafă, aici dacă stai degeaba nu se poate să nu te plătească

— Cât? se interesă repede Petre al lui Toma, neconvenindu-i să se știe că e dator.

Băgă iute mâna într-un buzunar și scoase o suta de lei.

— E bună, confirmă Pătru, și i-o smulse din mână.

Nu era însă nimeni să-i vadă, și Petre vru să discute mai îndeaproape cu Pătru.

— S-a trecut cu vederea, m-am luat și eu cu slujba asta, fiindcă să știi că nu e ușoară.

— Nu e, se îndoi Pătru totuși în sinea lui de această posibilitate ca slujba lui Petre să nu fie ușoară, nu e, dar te-ai înfipt în ea și m-ai lăsat singur la zidărie.

— M-a chemat, se scuză Petru al lui Toma, ca membru mai vechi, și cu planurile de acum, a fost nevoie.

— Se poate, încercă Pătru să nu mai continue discuția, căci pe scări urca Ciclop.

— La mine, Pătrule, poți să vii când vrei, la mine ușa-i deschisă, zise tare Petre al lui Toma, ca să fie el ultimul care termină ce se începuse între ei.

— N-am nevoie deocamdată, mă cârpesc cu ce am și mă descurc.

— Te cârpești tu, fonfăi Ciclop, dar să te văz cum te cârpești acum, când vine colectivizarea, că acum vine, e precis!

— De unde știa el Ciclop că e precis, că Geanovu nu ți-a spus nimic precis ieri? se interesă Năiță Lucean.

Mergeau ca pisicile, pe vârfuri, prin zăpada moale și pufoasă care se așternuse toată noaptea și chiar și acum mai ninge, mărunț și rar, dar ninge. Era încă întuneric, și ei răsufiau des urcând poteca înecată în zăpadă pufoasă, pe sub poalele unor fagi care se acoperiseră de omăt și-și lăsaseră crengile grele să atârne peste capetele celor doi. Își înfundaseră căciuilile pe urechi și mergeau cocoșați, ca să nu scuture zăpada de pe crengile încovoiate de greutatea ei. Pătru venise îmbrăcat în mantaua lui militară, cu epoleții ruși atârându-i pe umeri și cu poalele ferfenițite și arse. Mergea cu mâinile vârâte cruciș, una peste alta, pe mânecile largi ale mantalei, și pe brațe legăna o pușcă de vânătoare cu o singură țevă, retezată, ce predase el în toamna aceea de pomină fusesse o altă armă, veche și reparată de el, „Ca să treacă momentul“, cum îi povestise el lui Năiță, în drumul lor spre Primărie.

— De unde știa el precis? stăruie în întrebarea lui Năiță Lucean.

Vorbeau șoptit, și când deschideau gura, fețele lor se învăluiau în aburul gros al dimineții și ei abia se bănuiau unul lângă altul. Zăpada scârțâia din când în când sub tălpile bocancilor lor, și atunci ei se opreau și așteptau parcă să se stingă ecoul pașilor și apoi iar porneau, ferit și căutând să nu greșească poteca ascunsă sub zăpadă. O dâră albicioasă se strecura pe sub poalele fagilor, venind dinspre vârful măgurii.

— Începe să se lumineze, zise Pătru cel Scurt, mai e mult?

— Nu, șopti scurt și muștrător, întorcând capul spre el din mers, Năiță Lucean. Unde scoatem noi piatră de var cu omul Tudorei.

Băgase de seamă că Pătru nu vrea să-i răspundă la întrebare și mergând se gândea de ce amână Pătru acest răspuns, ce nu-i convenea lui și ce îl supărase pe el în împrejurarea când aflase, ce aflase, iar acum se ferea să-și mai aducă aminte.

— Și dacă vine colectivizarea, tu ce câștigi de te bucuri așa? se răstise Pătru cel Scurt la Ciclop, văzându-l cum îl amenință pe treptele primăriei și cum se bucură ca un prost ce era, cu o veselie neagră pe fața lui însemnată de ochiul acela cu albeață.

— Pătrule, se întoarse către el Petre al lui Toma, nu te uita la el că e prost! Că și prostul spune adevărul câteodată. Acum vine, și cum ești tu, și cu mine, și cu cine mai e ca noi, mai amărăți, că noi toți am fost cam amărăți pe lumea asta, ar fi momentul să fim primii care să dăm bună ziua.

Pătru coborâse treptele repede, fără să le mai răspundă, și ieșise pe podișca de lemn cu mersul lui rostogolit, ca și când s-ar fi dus mereu la vale și numai o minune îl ținea să nu se rostogolească.

— Mă, strigase Ciclop după el, din capul scârilor, să-i spui lui Năiță Lucean să-și schimbe aghiotantul!

Niciodată nu-l întristase ca acum această poveste, care se învechise și nu-l mai supăra, cum nu-l supărase de fapt niciodată cu adevărat, deși câteodată se mai gândise și el de ce oare îi spun lui oamenii „aghiotantul lui Năiță Lucean“ și de ce prietenia lor e văzută așa, iar el, agățat mereu de Năiță ca un neputincios. Nu pricepea însă în nici un fel răutatea acestei glume și trecuse peste ea cum trecuseră toți peste poreclele lor, fiindcă nu era om să nu aibă o poreclă și să nu fie strigat pe acest nume de pomină și de batjocură, dar fără vreo răutate anume.

Acum însă, i se păruse că Ciclop găsisse în vechiul lui prieten, Petre al lui Toma, un apărător care venea să-i spună că acest Ciclop se află mult mai înțelept decât el și mult mai socotit, iar el trebuie să ia aminte la acest nimenea care altceva nu știuse în viața lui decât să joace popice, dar și la popice pierduse.

Ieșiseră într-un ochi de pădure, o tăietură mai veche, zăpada acoperise trunchiurile fagilor bătrâni, tăiați cam de sus de cineva

care nu avusese milă de lemnul acela și îl doborâse fără nici o alegere.

Deasupra capetelor lor se boltea o gură de cer vânăto și pustie. Ninsoarea încetase, gerul zbicea usturător și se părea că are să înceapă și vântul. Năiță Lucean se oprise lângă un trunchi de fag retezat de vreun trăsnet și privea atent la niște urme crude. Pătru veni încet lângă el, cercetând curios semnele urmelor, care nu puteau fi decât de vulpe. Nu se uitară unul la altul, nici nu vorbiră, păreau înțeleși de mult, și când se despărțiră, gândurile lor erau limpezi. Năiță scoborî în lungul acelor urme, către o văioagă care se deschidea repede înaintea lor, albită toată și netedă, de ninsoarea căzută din belșug, oprindu-se în marginea ei, căci urmele se pierdeau la nici douăzeci de pași de el sub un mal care se ridica din zăpadă ca o cocoasă. Pătru scoborî prin dreapta acelor urme și, ocolind cu grijă, se opri și el, nedumerit, chiar sub acel mal. Se luminase bine și se vedea totul ca-n palmă. Năiță ridicase cocoșele puștii lui cu două țevi și aștepta semnul lui Pătru. Acesta se trase nițel îndărăt de unde se afla și îi făcu lui Năiță un semn scurt din cap să mai scoboare câțiva pași. Zăpada scârțâi sub bocancii acestuia, și când vru să mai înainteze, totuși, îl văzu pe Pătru repezind pușca spre umăr. De sub mal se năpusti ca un fulger un vulpoi vânat-roșcat, plutind parcă pe deasupra zăpezii ca laptele. Năiță îl petrecu fără grabă prin cătarea puștii, lăsându-l să treacă pe celalalt mal al văioagei, și când vulpoiul îi veni bine în dreptul țevilor, apăsă pe trăgaci. Fumul negru, de pulbere veche de brand, cu care încărcase cartușele, îl orbi și îl înecă. Prin tulburarea lui i se păru că mai trăsese cineva o dată cu el, și când se dezmetici îl căută cu privirile pe Pătru. Acesta lăsase pușca în jos și aștepta îndemnul lui Năiță. Nu trăsese el. Vulpoiul se rostogolise moale pe zăpadă, îndărăt, către locul de unde ieșise, lăsând în urma lui o dâră sângerie.

— Hai, zise sec Năiță Lucean, și Pătru se aplecă să-l ridice, fără să se mai uite la Năiță.

Din partea cealaltă a văioagei scobora cineva spre vulpoi fără să se uite la ei și fără să-i vadă.

— Pătrule! strigă scurt Năiță Lucean, și când acesta se ridică, mirat, privirile întâlnește chipul băiatului Tudorei care fusese la Securitate.

Pe malul celălalt al văioagei ieșise dintre fagi omul Tudorei cu pușca fumegând în mână.

Pătru se întoarse din drum și o luă spre Năiță Lucean. Băiatul Tudorei se oprise și el și rămăsese încrămențit cu ochii la Pătru cel Scurt.

— Năiță, strigă omul Tudorei, încet, cine a tras, mă? Lumina se făcuse orbitoare, deși soarele nu răsărise încă, dar zăpada frigea ochii cu albeața ei nefirească. Pătru cel Scurt găfăia urcând repezit malul înalt al văioagei către Năiță.

— Nu e nici o supărare, zise omul Tudorei. Dacă e al vostru, puteți să-l luați. Lasă-l, Sandule, îl îndemnă el pe fiu-sau, care stătea prost dinaintea vulpoiului mort.

Năiță se întoarse și el scurt și o porni spre vârful măgurii, fără să răspundă.

Când ajunseră sus, Năiță și cu Pătru cel Scurt nu se putură opri să nu arunce o privire spre locul unde zăcea vulpoiul. Pe malul celălalt, băiatul Tudorei urca greu spre fagii pe sub care se strecurase și pierise taică-său. Urca cocoșat, cu capul în pământ, și se sprijinea într-un lemn noduros rupt pesemne din pădure. Era îmbrăcat într-o manta aproape nouă, militară, dar fără epoleți și fără nasturii ei de alamă. Pe cap avea o căciulă tot militară, de pâslă, și ea fără semnele ei. Călca cu cizmele negre prin zăpada scârțâitoare și aluneca des, și atunci se proptea în mâini, căci lemnul acela ca un baston nu-l prea ajuta.

„Vasăzică, se gândi Pătru cel Scurt, tot ca noi, fără permis. Și cât ne-a înfundat el când era ce era...”

— Unde e, mă, vulpoiul, șuieră Năiță la urechea lui Pătru când acesta ajunse lângă el.

Locul unde se rostogolise vulpoiul și unde rămăsese el nemișcat era acum gol, ca o tăvălitură, și ochii lor căzură pe urmele însângerate care scoborau acum pe firul văioagei și se topeau pe după niște fagi retezați.

Pătru vru să zică ceva, dar Năiță îi și acoperi gura cu palma. Ascunseră puștile în scorbura unui fag pe jumătate uscat și porniră tăcuți pe drumul pe care veniseră. Când se văzu casa lui Năiță Lucean, se opriră să se mai odihnească și, deși erau singuri și se uitau unul la altul, nu le venea să vorbească. Năiță scoase din buzunarul laibărului două cartușe roșii și le aruncă departe, în zăpada înaltă, apoi se scutură pe mâini ca și când ar fi fost plin de miscărâi de mămăligă uscată.

— Ciclop nu vorbea el prostii, rupse Pătru cel Scurt tăcerea, știa el ce spune, cât e el de prost, acum știa ce vorbește.

Năiță se uită la el mut, așteptând să continue. Însemna că era totuși ceva. Nu degeaba amânase Pătru răspunsul, însă nu mai apucă să audă ce începuse Pătru, căci în dreptul porților lui, care se vedeau bine de aici, părea să se fi strâns niște oameni și câinele se dădea rău de dincolo de gard, și cineva dintre acei oameni bătea zdravăn cu un baston în gard.

— la stai! zise el când Pătru, furat de povestea lui, dădu să înceapă.

— Nu e acasă, se auzi glasul cam speriat al Genicăi. Ieșise la poartă, dar nu ieșise din curte, stătea cum stăteau ei toți când nu voiau să primească pe cineva sau când se fereau de cineva și nu aveau nici un interes ca acest cineva să știe ce se petrece la ei în casă, cu spatele la porțița deschisă numai pe jumătate și rezemată de umărul ei mic. Ținea mâna la gură, cu baticul negru lipit de buzele subțiri și vinete de supărare, căci dând cu ochii de atâția oameni necunoscuți înțelesese că neașteptata vizită nu putea să le aducă lor aici, în vârful măgurii, nici o veste de care ei să se bucure în vreun fel. Nimeni nu urcase niciodată până aici la ei fără vreun interes anume, nimeni nu venise neapărat pentru ei,

numai pentru că i-ar fi fost dor de ei și nu se putea până nu-i vedea. Cei care urcau și nu erau rudele lor, sau prietenii lor, sau țărani ca ei, cu nevoi și cu greutate și cu întâmplări mai ales nenorocite, fiindcă nici aceștia nu veneau ca să le spună că le merge bine și ca nu mai pot ei de bucurie și despre această fericire trebuie neapărat să afle și Luceanu, cei care urcau până la ei și erau străini nu puteau fi și nici nu fuseseră niciodată — altceva decât ai percepției, iar ei nu-și plățiseră dările la timp, sau ai primăriei, și ei căzuseră neapărat în vreo greșală, căci întotdeauna legile pentru ei rămâneau necunoscute în cea mai mare parte a lor și era imposibil, aproape, ca ei să nu plătească amenzi și dări noi și ce mai era de plătit în astfel de cazuri.

Pe urmă veniseră cotele, și la poarta lor băteau și mai des oamenii primăriei, pentru că acum, într-adevăr, ei rămâneau mereu în urmă cu datoriile față de stat, în timp ce datoriile acestea se înmulțeau mereu, și ei aflau că au de plătit și de dat și din lâna oilor și din laptele vacilor și din carnea porcului și din fasole și din cartofi și din prune și din atâtea și atâtea câte se iveau ca datorii, încât ajunseseră să nu se mai gândească decât cum să se plătească de aceste datorii și cum să afle mai dinainte cu ce mai erau datori ca să nu li se și dubleze datoriile.

— Nu e acasă, se auzi iar, din locul în care stăteau Năiță Luceanu și Pătru cel Scurt, nu e acasă, mi se pare mie că s-a dus pe la Sfat, pe acolo trebuie să fie el, mă mir că nu l-ați întâlnit dumneavoastră, domnule Ion!

— Sunt cu Ciclop, zise Năiță, sforțându-se să recunoască, totuși, pe câte cineva din cei cinci-șase oameni care se opriseră în fața casei sale, în drum.

Apoi glasul Genicăi nu se mai auzi bine, vorbea, se părea, mai încet, căci se vedea, totuși, cum dădea din mână și arăta spre biserica Manașeștilor, cam pe unde s-ar fi aflat casa lui Dumitru lui Dincă ciungul.

— Cine să fie? întrebă Pătru cel Scurt, uimit de această împrejurare pe care nu și-o putea în nici un fel explica. Cine poate să

fie ei? mai stăruie el șoptit, ca și când ar fi vorbit pentru sine și s-ar fi întrebat pe el, cu un glas mai apăsător. Cine poate să fie ei dacă sunt cu Ciclop?

— Trebuie să vie, cum să nu? Până deseară vine el acasă, se înțelese iar limpede glasul Genicăi, subțire și sugrumat, până deseară neapărat, fiindcă n-are unde dormi altundeva.

Grupul de oameni se desprinsese din fața porților lui Năiță Lucean și o luă în lungul drumului troienit spre casa lui Dumitru lui Dincă.

— Mă, se întreabă și Năiță nedumerit, ai cui or fi ei, ăștia, de au ajuns ei așa de dimineață până la mine acasă? Ce zici că spunea Ciclop alaltăieri?

Pătru nu-i răspunse nici acum la întrebare, se rezemase de trunchiul unui fag bătrân și urmărea atent grupul de oameni care se apropiau de casa lui Dumitru lui Dincă.

— ăștia sunt... oftă el într-un târziu, și pe fruntea lui se ivi o sudoare fierbinte și simți cum nădușește și cum îl scutură frigul ca și când l-ar fi frecat cineva pe șira spinării cu un sloi de gheață.

Dinspre Sacoț, de dincolo de măgură, veni o boare caldă ca o pală de vânt și simțiră iar mirosul acela de baltă stătută.

— N-are putere, zise Năiță, a nins numai așa, ca să se mai înfoaie nițel, dar n-are putere, ăsta e un vânt de dezgheț.

— În cât suntem? întreabă Pătru cel Scurt, ștergându-și fruntea cu căciula lui de pâslă cu urechi.

Curgea apa pe fața lui, și capul lui tot, cu părul tuns scurt, era lac de apă.

— Păi mâine e martie, răspunse Năiță. Ce ai de-ai nădușit așa?

— Mi se pare că mă încercă o răceală, răspunse Pătru. Ciclop, cât e el de prost, acum nu vorbea prostii, știa el că e precis și să știi tu că ăștia sunt...

Năiță se rezemase și el de un făguț și, cu palma lui mare și butucănoasă, își freca în neștire barba nerasă, văruiată de spuzeala țepilor albi.

— Mestecenii, râse trist Pătru cel Scurt, se apropie popa Sofronie.

— Dă-l în... mă-si, se împotrivi moale Năiță Lucean.

— Domnule, păru că se trezește dintr-o toropeală Pătru cel Scurt, și nici de vulpoiul ăla n-am avut parte. Era numai alicit și s-a făcut mort ca să scape.

— Dar copilul Tudorei n-are servicii? întrebă foarte curios, dintr-o dată, și Năiță Lucean. Nu i-a dat nimic până acum?

— Dracu' știe, nu crez că i-a dat, nu ți-am spus eu că nu știe să facă nimic?

— De, se îndoii totuși Năiță Lucean, nu știa să lucreze o meserie, însă la bătut se pricepea.

— Băiatul Tudorei? L-ai văzut tu? se interesă Pătru cel Scurt, care tot nu crezuse până atunci că Năiță, când fusese el luat și stătuse cât stătuse la Raion, nu mâncase el și o bătaie mai ca lumea, deși acesta nu recunoștea.

— Nu eu, însă pe moșul acela de la Alimpești el l-a bătut. „Ăsta mai tânărul se pricepe să bată“, zicea moșul când i l-am arătat și i-am spus că a murit mumă-sa și el nu s-a dus la înmormântare. „Ăilalți m-au mai ciocănit, nu știu ce-o fi fost el înainte, ori poate au și ei o școală unde învață să bată“.

— De, de, i-am spus eu, nu cred că a făcut o școală, la călcat și bătut pământul s-a învățat el, că a fost olar mai înainte.

Grupul de oameni intrase în curtea lui Dumitru lui Dincă și nu se mai auzea nimic, nici o mișcare prin tot cătunul lor, dar nici Năiță Lucean, nici Pătru cel Scurt nu se gândeau să coboare, deși înghețaseră zdravăn. Se întunecase, norii vineți se lăsaseră iar jos deasupra măgurii, parcă se făcuse un fum, și vântul acela moale și cu miros de lac putred se întărise și legăna crengile grele de zăpadă ale fagilor.

— Al Tudorei a tras mai târziu, se gândi iar cu glas tare Năiță Lucean. Nu-și putea stăpâni gândurile, și ele fugeau de la o întâmplare la alta, și ei alegeau repede acele întâmplări care îi îndepărtau de la întrebarea stăruitoare despre rostul acelor oameni

la poarta lui Năiță Lucean și apoi la Dumitru lui Dincă în casă, de unde nici nu mai ieșeau. Când a tras el, vulpoiul căzuse, fiindcă eu m-am grăbit, am văzut țeava puștii lui și am bănuț că e el. A tras al doilea, după mine.

— Și eu m-am cam zăpăcit, întări Pătru cel Scurt judecata lui Năiță. Eu nu l-am văzut pe omul Tudorei, pe mine m-a furat întâi niște urme de cizmă, și când am ridicat pușca, n-am mai văzut vulpoiul. Însă era frumos.

— Mă, aici sunteți, mă, că de când vă caut! se auzi răgușită, din spatele lor, vocea nici de copil, nici de bărbat a lui Vasilică. Tată, hai iute, că a venit cu comisia și te caută!

Copilul se strecurase iepurește printre fagii cocârjați de zăpadă și ieșise în spatele lor. Se roșise tot de urcatul coastei numai într-o fugă. Pe fața lui înfloriseră pistruii și parcă îi luaseră foc. Semăna leit cu Năiță Lucean, se subțiasse și se înălțase, mergea ca el, cu pieptul împins înainte și fălos, însă pe față moștenise pistruii Genicăi și roșeala părului ei o moștenise.

— Cine era cu ei? se interesă Năiță Lucean, care în prima clipă, ca și Pătru cel Scurt, se speriasse auzindu-i glasul și nerecunoscându-l dintr-o dată.

— Ciclop și cu un băiat care a mai fost pe la noi când te-a luat pe dumneata, dar nu mai era militar ca atunci, acum e îmbrăcat nemțește. Și mai era cineva, un om cu o căciulă frumoasă, brumărie, ăsta era mai îmbrăcat ca toți, dar nu vorbea nimic.

— Și cine vorbea? întrebă Pătru cel Scurt.

— Mai mult Ciclop, că unde ești, că au venit espre să vorbească și când vii că ei se întorc și acum s-au dus la Dumitru lui Dincă.

— Hai, zise Năiță Lucean. Ia-o tu înainte și vezi să nu apară careva că eu cu Pătru venim pe dindos și nu suntem acasă, ai înțeleș?

Când intrară în casă simțiră mirosul de țuică fiartă și, dezbrăcându-se, amândoi se gândiră că și Genica înțeleșese ceva dacă le fierșese ea singură țuică și îi aștepta astfel. Soba vărsa căldură încercioasă, pe după olanele ei fuseseră puși la uscat niște porumbi

rămași verzi din toamnă, și ei se uscaseră și răspândeau un miros dulceag și amețitor. Se așezară amândoi pe scaunele scunde, dinaintea sobei, și acum își dezmoreteau mâinile, ținându-le deasupra plitei fierbinți. Genica intră repede după ei, cu două ceșcuțe, și le puse țuica fără să-i întrebe nimic.

Când Pătru se gândi să închine și să dea noroc, ridicând ceașca, ea îl reteză scurt, căutând cu ochii ei mici, ascunși sub genele roșcate, ochii lui Năiță Lucean și uitându-se la acesta cu o privire care trebuia să însemne că zbaterea lor se apropia de sfârșit și că mai avea altă putere decât aceasta de a-i spune lui că totul se încheiase și că nu mai aveau ce spera.

— Au venit, și s-a terminat. Acum sunt la Dumitru lui Dincă, și muierea lui a ieșit din casă blestemând că ea se omoară.

Năiță gustă țuica liniștit ca și când n-ar fi auzit nimic din tot ce-i spusese muierea. Pesemne că se întetise vântul, căci în gura sobei focul bubui răscolit din senin, repezindu-se afară pe ușa deschisă.

— Și Dumitru? întrebă după un timp Năiță Lucean.

— Dumitru stă cu ei de vorbă, ce să facă, pământul nu e al lui, că el altceva n-a prea avut, decât boieria lui când juca cu lăutarii la ureche în capul horii, parcă tu nu știi?

— Da, îngădui străin Năiță ce spunea femeia lui. Mai pune niște țuică aici, și îi întinse ceașca de pământ ars.

Pătru însă nu băuse, ceea ce auzea îl împietrise pe scaun, și o secundă vru chiar să se ridice și să se ducă într-o fugă la el acasă, ca și când dacă s-ar fi găsit acolo, tot ce agonisise el s-ar fi aflat mai în siguranță.

Se auzi câinele zbatându-se îndârjit lângă poarta dinspre drum și ei toți tresăriră, dar nici unul nu se mișcă de unde era. Cineva vorbea cu Vasilică, și acesta se dădea de ceasul morții că „N-a venit și nu știm neam unde s-a dus el, dacă nu e pe vale, pe la Sfat, cum zicea“.

Genica ieși afară din casă mânăta de Năiță și, drăcuind câinele, se duse și ea la poartă, strigând la copil să nu mai vorbească el cu lumea străină, să-i spună ei ce este.

— N-a venit, se auzi apoi și glasul ei. Parcă ar fi strigat la cel care o întreba, și acela nu înțelegea sau nu auzea bine, căci ea striga cât o ținea glasul ei mărunț și sfrijit. N-a venit, cum să vie, pe unde, păi nu-l vedeți dumneavoastră dacă venea el?

Către prânzul cel mic, Pătru se strecură prin spatele casei lui Năiță și ajunsese acasă ferit. Se dezbrăcase de mantaua lui ferfenițită și și-o așezase în cui, netezindu-i postavul rărit

— Anul ăsta s-a terminat, și-a făcut datoria, trebuie să fac rost de alt laibăr.

Femeia lui se chinuia să răsucescă niște lână veche și mereu scăpa din mână un fus prea plin, și el se gândi cât este ea de neîndemânică și, uitându-se la ea, o văzu iar posomorâtă și străină de el. Nu-l întrebase nimic când venise, nici de unde venise, nici ce făcuse pe unde fusese, nici dacă îi e foame, nici dacă îi e sete, parcă ar fi dormit cu lucrul în mână. Nu zisese decât „Venși, Pătrule“, dar fără să ridice capul din pământ și fără să vină înaintea lui. El se uita pe fereastra care da înspre măgură, dar nu vedea nimic, ochii lui nu țineau înaintea lor decât locul gol, cu zăpada mototolită, unde zăcuse vulpoiul când îi păcălise pe ei, și fața aceea speriată a băiatului Tudorei despre care aflase ca știa să bată cu meserie și că bătuse cât fusese în serviciul în care fusese.

Atunci se auzi bătaia lui Ciclop cu bastonul în uluca gardului, și Pătru bănuî că acum vin și la el și-i spuse muierei să iasă și să se vaite că nu e acasă, că a plecat cu Năiță Lucean mai demult, mai de dimineață, pe la Sfat.

— Păi cu mine ce să vorbiți? se desluși, după un timp, vocea pământie a femeii lui Pătru cel Scurt. Doamne ferește, nu vorbesc eu cu dumneavoastră, cum se poate așa ceva? Când o veni Pătru îi spui eu să vie iar la vale, fiindcă el acolo este acum.

Ziua trecu apoi posomorâtă, fără alte întrebări, vântul care bătea dinspre Dunăre încălzise pe neașteptate aerul și se auzea cum curg streșinile.

Când se întunecă bine de tot și când nu se mai putea bănuî că cineva străin ar putea să mai urce la ei, în vârful Măgurii, la Năiță Lucean se strânseră Dumitru lui Dincă, Pătru cel Scurt și Nicu

lui Nae. Ședeau în celar, pe întuneric, la gura sobei, întețind din când în când focul, care juca pe pereți o lumină tremurată și gălbuie.

— Când te lăsa unul, zicea Dumitru lui Dincă, te lua altul, de hodinit. Șase erau cu toții, cu Ciclop, care le arată drumul, însă nu vorbește. A pățit el ceva, l-a bătut muierea, l-a amenințat cineva, nu se știe. El însă nu scoate nici un cuvânt, dacă nu le-o împuia el capul până să ajungă acasă la om, dracu' știe...

Nu-l întrerupea nimeni, toți ascultau, muierea lui Năiță stătea tot în picioare, lângă sobă, copiii — cinci — dormeau unul lângă altul, morți de oboseală, nici Vasilică nu mai pândea, cum făcea el de obicei, era zdrobit de oboseală și, din când în când, se auzea cum oftează în somn sau cum amenință pe cineva și, într-un rând, din cuvintele lui se împerechease un fel de „Plec eu, și eu, o să vedeți voi“... și Genica strigă la el ca să-l prindă în somn cu ce avea el de gând, „Unde pleci, mă, ia spune tu!“, dar el nu mai răspunse, oftă și se pierdu în somn.

— Și cum ați rămas? îl trase de mâneca hainei cu moanta de lemn Nicu lui Nae pe Dumitru, când acesta se opri din povestit și căzu pe gânduri.

Uitase țigara în colțul gurii, și aceasta se stinsese de mult, însă el nu băgase de seamă.

Se vedea stând, cum stătuse tot timpul, rezemat de stâlpul ușii ca să nu lungească vorba, și de jur împrejur, pe pat și pe niște scaune, cei din comisie, nici unul cunoscut, afară de un băiat despre care el își amintea să-l mai fi cunoscut undeva, dar nu-și putea aduce aminte pe unde anume. Și glasul lui i se părea cunoscut, uscat și sec și cam milităros, dar nu-și putea deloc aduce aminte unde îl mai auzise.

Între cei din comisie era și unul care nu prea vorbea, un fel de țăran ca și ei, mai îmbrăcat însă și mai bine făcut, cu niște haine de postav negru, cu jambiere de lână peste pantalonii de postav și cu o scurtă pe el, căptușită cu molton roșu, dar ce îl furase pe Dumitru era căciula acestuia, țuguiată și brumărie, o căciulă frumoasă, și el ședea cu ea în cap tot timpul. Ceilalți își mai scoteau și ei căciulile, se mai răcoreau, se mai ștergeau pe frunte de

nădușeală cu câte-o batistă, el nu-și scosese căciula, o ținea bine îndesată pe cap, nițel pe o sprânceană, fălos, și când se uita, tot așa se uita, cam dintr-o parte, însă nu zicea nimic și nici când plecaseră nu zisese nimic.

— O fi fost mut, se gândi tare Năiță Lucean. Dar Dumitru lui Dincă se îndoi, fiindcă la urmă când ieșiseră din curte, și unul din comisie — nu se dumirise care — îl înjurase pe el că face pe prostul și că e al dracului și băiatul acela mai tânăr pe care el nu și-l aducea aminte îl înjurase și el, că „așa e țăranul nostru, al dracului, trebuie să-i faci binele cu forța, el, mutul, le răspunsese să nu se grăbească, fiindcă nici el n-a intrat așa, fluierând, nici lui nu i-a convenit la început.

— Cum a rămas? insistă Nicu lui Nae. Fiindcă și eu m-am întâlnit cu ei, dar aseară, nu știau ei cine sunt și eram și cam făcut, mi se pare că ei atunci veneau.

Se dăduseră jos dintr-o mașină, lângă școală, și cum veneau și către primărie, înaintea lor se oprise carul lui Nicu lui Nae și Nicu beat în șușlete.

Nicu strigase la boi să se oprească în marginea drumului, și boii cumiți se opriseră chiar lângă o grămadă de pietriș și răsuflau icnit, căci carul era plin cu lemne, și ei urcaseră un pripor întreg fără să se odihnească.

— Hooo, făcu Nicu lui Nae, hooo! și boii se linișțiseră. Apoi el se dădu jos din șușlete, șontăcând pe întuneric și apropiindu-se de boul din dreapta îl bătu cu palma pe coapsa umedă. Șșșș, îl îndemnă Nicu, și boul se ușura ca la o comandă dinainte știută, mângâiat de Nicu lui Nae, care vorbea tare cu el și înțelegător.

— Șșșș, făcea el, așa, băiatule, că ce e pe capul nostru, nici să ne pișăm nu mai avem timp...

Tot șontăcând cu piciorul lui șoldit, se duse lângă boul din stânga și îl bătu și pe acesta pe coapsă.

— Șșșș! făcu el iar, și boul se ușură tot ca la o comandă.

— Hai, mă băiatule, fiindcă și mâine avem o zi nenorocită, iar avem de cărat, mâine la Veta lui Murgulete, numai prin zăpadă o

să mergem, crucea mamei ei de muiere, că toată vara și toată toamna n-a avut timp să fure lemne și ne bagă ea pe noi acum pe toate coastele, să ne rupem noi oasele...

— Șșșș! făcea el, bătând boul pe coapsă, și boul, care se ușurase, întoarse capul spre el, parcă îl asculta. Așa, mă băiatule, continuase Nicu, vai de viața noastră care o trăim noi, că numai bou și țăran să nu fii în țara asta, că nu ne mai deosibește nimeni, crucea mamei ei de viață! Așa e, Prianee! strigă el brusc și supărat la boul care parcă îl asculta, și acesta înțelese că trebuie să plece și se întinse zdravăn în jug.

— Hooo, strigă Nicu iar, repezindu-se șoldit înaintea lor și potolindu-i, hooo, și rezemându-se de jug, se ușură și el oftând.

— Hai, îi îndemnă el pe urmă, sărind în șușletele carului, hai, că planul l-am făcut. Hai, că pe noi de la muncă nu ne schimbă nimeni, la serviciul nostru nu se bagă nimenea și altă leafă nu avem...

Atunci se desprinsese cineva dintre cei veniți cu mașina și, apropiindu-se de Nicu, îl întrebă unde e primăria, iar Nicu, afumat cum era, îi răspunse făcând pe prostul cu viclenie:

— Păi, sunteți noi? N-ați mai fost până acum, după cote, la Cornu Caprei?

— Nu suntem cu cotele, răspunse unul dintre ei.

— Dacă nu sunteți cu cotele, cu ce sunteți, ce mai aveți să ne luați? îl furase pe Nicu limba lui rea, de bețiv amărât.

— Tovarășe, încercase altul să intre în vorbă cu el mai apăsător, dar fusese oprit, și tot cel care începuse discuția se interesase iar de primărie.

— Și nu te-a mai întrebat nimic? îl cercetă Dumitru lui Dincă.

— Ba m-a întrebat unde stă Dumitru lui Dincă ciungul, „că am venit să-i aducem o moantă nouă, fiindcă am auzit că are nevoie, nu se mai ajunge la mămăligă cu a veche“.

— Lasă, mă, prostiile, Nicule! se vârî între ei Pătru cel Scurt.

— Și cum a rămas? puse și el întrebarea de la început a lui Nicu lui Nae.

— Cum să rămână? Măine, au zis că vin iar.

CAPITOLUL XIII

DATORIA

— Ne minte și timpul, zise Năiță, deschizând larg porțile să intre carul lui vechi plin cu lemne, crengi uscate și rupte de zăpadă și vijelii, trunchiuri putrezite pe marginea aceluși pârâu numit Leurzeaua și uitate de vreme, rămășițe de la o tăiere mai veche, un păr pădureț rășchirat de un trăsnet vara care trecuse, toate strânse de copiii lui o zi întreagă și înghesuite între loitrele gata să se rupă și acoperite cu o cergă de cânepă, să nu se bage bine de seamă când or coborî și s-or apropia de casă pe drumul umblat.

Înainte boilor venea Vasilică, certăreț, ca să se vadă că greutatea pe umerii lui sunt lăsate, chiar dacă el este mai mic, înjura bietele animale și trăgea de lanțul din coarnele lor, smucindu-le ca să intre mai repede în curtea casei.

Ceilalți copii veneau în urma carului înghețați și morocănoși, erau sleiți de muncă și nu vorbeau, și când carul trecu pe porțile mari se repeziră în casă, ferindu-se de ochii lui Năiță.

Vasilică trase carul sub șopronul sub care țineau și butiile cu prune și, dejugând boii, îi lăsă așa cum erau, cu lanțul în coarne, și se repezi și el pe scări în casă, înjurând iar că pe el toți îl cred prost și numai el trebuie să se spetească, parcă numai el s-ar încălzi iarna asta și parcă numai el ar degera.

— Ne minte, răspunse Mucălău cel bătrân, intrând și el după car în curtea lui Năiță și dând bună seara cu o jumătate de gură, cum făcea de când se știa și de când îl știau toți de la Cornu Caprei.

— Ne minte și timpul, dar ne mai mint și oamenii, intră el în vorbă pieziș, și Năiță înțelese repede unde bătea Mucălău.

Se înțețise un vânt iute și plesnea dinspre măgură de unde mai înainte numai cu două zile părea că vine primăvara, uscaser streșinile, care curseseră în neștire sub un soare bezmetic, îngrămădiser niște nori fumurii ca niște bolovani, și cum se înserase se puseseră pe bicicletă pe ei și-i tot goniser până începuse să fulguiască. Acum scutura în răstimpuri un fel de măzărliche, și aceasta răpăia sec și înfundat pe acoperișurile negre, văduvite de zăpadă.

Năiță închise porțile cu grijă și cu o încetineală prefăcută, nerăspunzând împunsăturii lui Mucălău și lăsându-l intenționat să aștepte în mijlocul curții sub bătaia vântului suflând și mai rău dinspre Sacoț, plesnind cu măzărliche ca și când ar fi dat o grindină.

Mucălău își vârâse mâinile în buzunarele pantalonilor de dimie croiți rusește, strânși bine pe pulpe și cu turul atârând până la genunchi. Își rășchirase picioarele strâmbe și scurte, ca să pară mai înalt și mai bine înfipt în situație. Însă era un om scund și butucănos, cu un cap mic, ascuns sub o căciulă căzăcească, teșită și cu fundul albastru imoșat și aproape înnegrit de atâta purtat. Fața lui era vânăt-roșcată și părea mereu mototolită de cineva, bea mult și sărea repede la bătaie și scotea cuțitul, și lângă el se aflau întotdeauna cei trei copii ai lui, trei închipuiri de oameni aidoma lui, și toți îmbrăcați la fel și toți încălțați cu opinci peste niște ciorapi ca niște jambiere, înfășurați și ei până sub genunchi cu nojițe împletite. Toți erau scunzi și mătăhăloși și cu capetele mici și fețele vinete. Se uitau la om cu niște ochi lunguiți și mereu cârpiți parcă de nesomn. Și când mergeau pe drum, cu Mucălău cel bătrân înainte, patru la rând, toți semăneau și toți fumau și toți scuipau o dată, aruncând țigările scârbiți. Ei treceau pe o parte a drumului, ceilalți oameni — pe cealaltă. Nu dădeau bună ziua la nimeni pe drum, nu vorbeau cu nimeni la Mat, numai între ei, rar, câteodată, Mucălău cel bătrân intra în discuție cu câte cineva, scurt, fiindcă se supăra repede, din senin, nu știa ce nu-i convenea, se încrunta, înjura zdravăn

și întorcea spatele. Aveau bani și împrumutau cu zgârcenie și cu dobândă zdravănă și cu scadență peste care nu se putea trece, fiindcă întâi venea să-ți amintească Mucălău cel bătrân că ai întârziat, și dacă nu te socoteai cu el și nu aveai cu ce te plăti, veneau la tine în curte toți patru, îți luau din casă ce credeau ei și mâncai și o bătaie ca să îți minte data scadenței. Însă de bătut te băteau chiar în ziua scadenței.

Năiță împrumutase și el bani de la Mucălău cel bătrân ca să poată începe și plăti cele trei temelii mâncate acum de trecerea timpului, căci rămăseseră neacoperite și se măcinaseră, și el nu mai vedea cum s-ar mai apropia de ele și cum ar mai zidi deasupra lor casele pe care și le închipuise el și pe care le și uitase. Nici nu vrea să-și mai amintească de ele, se ferea să mai treacă și prin fața acelor locuri cu temeliiile, numai Genica se repezea în câte-o duminică să vadă ce mai este cu ele, și când se întorcea Năiță nu o lăsa să-i povestească, se citea limpede pe fața ei că s-a ales praful și că toată munca ar fi trebuit luată de la început, ce zidiseră ei se prăpădise și se scufundase de ploi și se măcinase.

În sinea lui, însă, Năiță tot mai spera că aceste locuri de casă cu minele temeliiilor de pe ele erau totuși puse la o anume scuteală, și tocmai datorită acestor temelii, și se gândea că până la urmă tot e un câștig, dar nu avea curajul să discute cu nimeni despre acest câștig atât timp cât nu se plătise încă de datoria față de Mucălău, iar acesta venise acum să-i amintească ziua scadenței.

— Mi se pare mie că sâmbătă, dacă azi suntem joi, sâmbătă ar fi cazul să ne desfacem, zise Mucălău cel bătrân după ce Năiță închise porțile.

Nu se uita la el, rămăsese tot în mijlocul curții, cu mâinile înfipite în buzunarele enorme, și cu picioarele lui scurte și strâmbe rășchirate.

Năiță veni, tot încet, până lângă Mucălău și rămase lângă el mut.

— Afară de mâine, care e vineri, altă zi nu mai e, continuă Mucălău fără să se uite deloc la Năiță Lucean.

— Ce să-ți dau? întrebă stins Năiță Lucean.

— Boii, răspuse Mucălău cel bătrân, care se și gândise ce avea el să ia din curtea lui Năiță Lucean. Datoria era mare, acesta nu avea cu ce se plăti și altă cale nici nu era.

Năiță simți lovitura în moalele capului și chiar duse mâna la cap, pentru că durerea i se înfipse fulgerător în creștet ca un vârful de cuțit.

— Boii? întrebă el cu un glas din care nu mai rămăsese decât șoapta.

Mucălău clătină capul lui mic cu căciula teșită, căzăcească, trasă până peste urechi, și nu zise nimic. Boii lui Năiță Lucean rumegau liniștiți și uitați cu lanțul în coarne lângă jugul lor vechi și lustruit de atâta purtat.

Prin fața ochilor lui Năiță Lucean trecură toți prietenii lui — și Pătru cel Scurt, și Dumitru lui Dincă și Nicu lui Nae și chiar Petre al lui Toma — dar nimeni nu avea cum să-l împrumute cu bani, toți erau, ca și el, fără putere, în ce mai speraseră ei era drumul „la vale“, cu niște mere și cu niște țuică făcută noaptea și ascunsă sub rândurile de mere în car, dar „la vale“ nu mai aveau voie să plece, nu se mai dădeau autorizații de căraușie și altă ieșire nu mai era.

— Măcar să mi-i lași până ar, nu mai e mult până atunci, se desprimăvărează iute, azi-mâine se îndreaptă și timpul, nu mai poate ține mult așa.

— Până sâmbătă, zise Mucălău, sâmbătă venim să-i luăm. La arat ți-i dau eu, cu ziua, cu prețul care o fi atunci pe ziua de arătură.

— Năiță, strigă la ei Genica, păi nu intrați în casă, să vorbiți ca oamenii, se poate, cheamă omul înăuntru, să vă vedeți la fată.

Mucălău o luă spre poartă grăbit, fără să se uite la Năiță Lucean și fără să dea mâna cu el. Când ajunse la poarta mică și o deschise, se auzi glasul lui hârâit, dar Năiță nu înțelesese decât „seara“ căci Mucălău nu dădea nimănui nici bună ziua, nici bună seara, nimic, decât rar, și atunci cu o jumătate de gură, scârbit de osteneala asta.

Nu-i spuse muierii nimic, se culcară devreme și adormiră repede, obosiți și îngândurați, Năiță la capătul dinspre fereastră al patului, Genica la picioarele copiilor, cu palmele împreunate sub obrazul mic și zbârcit.

Târziu, când Năiță simțea că oboseala lui se mai scursese și că ce mai rămăsese din ea erau niște dureri surde la încheietura mâinii lui drepte, cu care ridicase o butie veche, plină cu prune și răsturnată singură, ca din senin, târziu, când prin geamurile înghețate începu să se bănuiască ziua de vineri care avea să rămână de pomină, în spatele casei se auzi sugrumat glasul cuiva care parcă ar fi cerut ajutor. Năiță visa un vis fără șir, întâmplări care nu se legau între ele, îl treceau dintr-una într-alta, și ce rămânea mereu era locul gol, unde zăcuse vulpoiul pe care ei îl crezuseră mort și el, Năiță, cu boii de funie la primărie, strigând că a venit să se înscrie, dar pe el să-l înscrie cu boii, fiindcă altfel trebuie să-i dea lui Mucălău pentru datoria de bani.

— Cu boii, striga el, altfel nu mă înscriu!

Și din primărie ieșise Craina, așa cum era el îmbrăcat când a plecat din sat, cu scurta de postav peticită intenționat la coate cu două bucăți de piele neagră dintr-o servietă, sau așa ceva, cu șapca roșiatică în cap și cu o valijoară de lemn, care i s-a deschis pe scări și din ea s-au răsturnat niște nimicuri și un ceas deșteptător, care, firește, s-a spart. În drum îl aștepta o mașină a Raionului, un Gaz prăfuit cu un șofer nervos și grăbit.

— Hai, domnule, că mi s-a urât de când vă tot strâng după drumuri!

În Gaz mai erau doi oameni, prea puțin deosebiți de Craina, care își strângea în liniște nimicurile din valiză, împrăștiate pe scările primăriei. Nu răspunsese, și când se ridicase să încuie valiza de lemn se trezise lângă el cu Năiță Lucean și cu Pătru cel Scurt.

— Tovarășe, începu Năiță Lucean, dumneata acum pleci, dacă te-a schimbat, nu te mai interesează, unde te trimite, acolo te duci, n-ai ca noi pământ aici, să te lege de el, noi aici rămânem, așa că ar fi cazul să ne spui și nouă ce rămâne cu noi.

— Așa rămâne, zise Craina, bucurându-se că îi vede, erau singurii care veniseră la plecarea lui, nici Ciclop nu venise în ziua aceea la primărie să-și ia rămas-bun de la el.

— Hai, tovarășe, nu înțelegeți? strigă șoferul la el, ambreind motorul nervos.

Nu se mai vedea nimeni pe drum, nici în primărie nu era nimeni, se pustiise parcă tot centrul satului, până și Difuzor ținea Matul închis.

— Așa rămâne, zise Craina, e musai să vă înscrieți. Noroc, și le întinse mâna de rămas-bun.

— Noroc, zise pe gânduri Pătru cel Scurt, dar ei nu văzură mâna întinsă a lui Craina și acesta rămase cu ea fără răspuns. Nici el nu prea dăduse mâna cu nimeni, cât fusese Președinte aici, la Cornu Caprei, așa că furați de ce le spusese cei doi nu se gândiseră că acum, la plecare, s-ar schimba el și ar da mâna cu ei.

Năiță se visa la poarta primăriei cu boii ținuți de lanț și strigând la Craina că a venit să se înscrie, iar acesta nu-l auzea, se aplecase să strângă nimicurile din valiza de lemn și ceasul care se rostogolise pe scări.

— Cu boii! striga Năiță Lucean, altfel nu mă înscriu, însă Craina nu-l auzea, stătea aplecat deasupra valizei de lemn și nu se știa ce moșmonea la ea.

— Nașule! se strecură până în somnul lui Năiță un glas sugrumat și el tresări și, ascultând bine, înțelese că e glasul muierii lui Pătru cel Scurt.

— Hai, iute, nașule, că moare Pătru și eu nu mai am ce-i face și el numai pe dumneata te strigă.

— Cum moare, îngheță Năiță Lucean cu întrebarea pe buze, cum moare, ce are?

Când intrară în casa lui Pătru, acesta zăcea într-un somn greu și pe fruntea lui musteau sute de broboane fierbinți care se spârgeau și curgeau pe fața lui ca o apă.

— Pătrule, îl mișcă cu grijă, de umăr, Năiță Lucean, ce e cu tine, mă, băiatule, ce ai tu?

Pătru deschise ochii pierdut, parcă nu s-ar fi putut desface din somn și se uita mut la Năiță Lucean, dar nu-l cunoscuse.

— Pătrule, îl smuci acesta mai tare și speriat, Pătrule, tu nu auzi, nu mă vezi tu pe mine, Năiță?

Femeia se prăbuși într-un hohot de plâns la picioarele patului peste marginea de lemn a acestuia, lovindu-se de dunga ascuțită a tăbliei.

Pătru ținea ochii deschiși, răsufla greu, fruntea lui era scăldată de nădușeală, pe mâinile care scăpaseră afară din pătură nădușeala se scurgea udând așternutul de in, iar el se uita țintă la Năiță și tot nu-l cunoștea. Năiță luă un peșchir de pe tăblia patului și îi șterse fruntea și atunci băgă de seamă cum frige acesta și cum frige și răsuflarea înecată a lui Pătru cel Scurt.

— Apă, se auzi glasul lui Pătru ca și când ar fi venit de undeva de departe. Acum zâmbea, se uita la Năiță Lucean, ochii lui parcă l-ar fi cunoscut acum, dar nu era sigur, căci el nu zicea nimic, numai se uita, și când se mai potolea răsuflarea aceea grea și înecată, pe buzele lui arse ca varul înflorea un zâmbet ca de copil.

— Ce-ați făcut voi, fină, întrebă Năiță, nedumerit, văzând că Pătru închide iar ochii și se topește iar în somnul acela adânc ca o apă în care s-ar fi înecat.

Femeia se smulse de la picioarele patului și își ridică fața spre Năiță vrând să răspundă. Era o față neagră, umflată de plâns, parcă ar fi fost spoită de cineva cu funingine, buzele negre și ele, și tivite scurt altădată, acum se umflaseră și ele și se albiseră, părul îi ieșise de sub baticul negru strâns sub bărbie și i se lipise în șuvițe pe obraz din cauza lacrimilor. Îi aduse lui Năiță un scaun și îl așeză lângă pat în apropierea lui Pătru, care din când în când tresărea și era scuturat de un tremur și dădea să se înece.

Aproape de seară, cu o zi înainte, cum stăteau ei în casă fiindcă Pătru se simțea rău și avusese toată ziua fierbințeli și simțea cum se topește ceva în el, o moleșeală îl făcea să nu se poată mișca de la sobă la pat, către seară, când Pătru pricepu că a dat peste el o

boală zdravă și vru să o trimită pe femeie după Năiță, veni și la ei comisia, cu Ciclop înainte care le arăta drumul, pe urmă pleca.

Cinci erau, și toți cinci intrară în casă și între ei băiatul acela despre care le povestise Dumitru lui Dincă și despre care el nu-și amintea de unde îl cunoaște. Mai era și acel țăran, cum bănuia Pătru, cu căciula brumărie, o căciulă frumoasă, înaltă și pusă pe o sprânceană, se uita la ei și nu prea vorbea. Se așezară pe pat și pe scaune, fără să se dezbrace, iar Pătru se trăsese lângă sobă. Se rezemase de ea în picioare căci îl lua mereu cu frig, când îl lăsau amețea și căldurile.

Femeia venise și ea lângă el și se lipise de el, cum nu mai făcuse niciodată până atunci. Era mai înaltă ca el și își lăsase capul ușor înspre el, atingându-i cu bărbia obrazul neras. Pătru dogorea, dar ea crezu că e din cauza sobei care și ea dogorea și făcea aerul din cămăruță înăbușitor. Într-un timp, cei din comisie începură să se descheie la nasturii hainelor și să-și scoată căciulile, afară de cel cu căciula brumărie, care se așezase pe un scaun mai înspre fereastră și stătea cu căciula în cap și închiotorat la toți nasturii. Se uita prin cămăruța lui Pătru și se bănuia din privirile lui că se uită cu o anume milă față de sărăcia curată a acelei case.

— Da, începuse unul din membrii comisiei, aici nu cred că e cazul să discutăm mult, nu-i așa, tovarășe? Aici, cum s-ar spune, suntem între ai noștri, fiindcă toți am început de jos și a venit momentul să intrăm în rândul lumii.

Dar lui Pătru nu-i plăcu introducerea aceasta din care se înțelegea că el nu prea este în rândul lumii, adică este mai amărât, nu-i convenea să se gândească la cuvântul *sărac*, ceea ce însemna că tot ce văzuseră membrii comisiei la el în curte și la el în casă, tot începutul lui de gospodărie nu arăta cine știe ce și, deci, ei îl considerau sărac și nevoiaș, nu aveau mult de discutat cu el, nu era cazul să se tocmească cu el, cu el terminau repede, și nu-i conveni. Nu răspunse însă nimic și când începu să vorbească și băiatul acela pe care Dumitru lui Dincă zicea că nu și-l amintește,

el îl și văzu îmbrăcat militar, cotrobăind cu băiatul Tudorei prin casa lui Năiță Lucean când îl luaseră pe acesta cu Gazul, la Raion.

Acum era civil, însă tot bătos, și pe el hainele stăteau cum trebuie, ca pe un orășean, numai mâinile se vedea că sunt de țaran, erau pe ele semne de crăpături de muncă la câmp și la sapă care se închiseseră greu și-l arătau cine era, ca și degetele boante și scurte cu unghiile retezate râu, din copilărie, cu un fel de custură cum i se retezaseră și lui Pătru.

— Dumneata, tovarășe, începu acesta, ar trebui să ne înțelegi cel mai ușor, fiindcă dumneata numai în felul acesta vei putea să te ridici și să dai înainte. Ia gândește-te dumneata, cum ar fi să vă strângeți toți dimineța și să vă apucați de treabă, organizat, să ridicați comuna asta la lumină.

Pătru însă nu mai avu puterea să-l asculte, îl enerva glasul lui sec și milităros și, cum deschidea gura, cum auzea comanda lui pe scările primăriei: „Cine are puști și pistoale și...”

— Ce-ai realizat dumneata, până acum, întrebă grăbit cineva din comisie, un bărbat mai în vârstă, cu o haină lungă de piele pe el, care îl făcea gros, dar el era de fapt slab și sfrijit ca și gâtul lui lung, în jurul căruia înfășurase un fular maroniu.

— Ce ai realizat dumneata, până acum, de unul singur, fiindcă văd că te-ai străduit și se cunoaște că ești ambițios?

Lui Pătru îi plăcu constatarea din urmă a acestuia, faptul că el recunoaște că se vedea ceva de pe urma muncii lui, chiar dacă nu era ce visase el, dar se împlinise ceva.

— Cât pământ ai? se interesă și cel care îl făcuse amărât și sărac.

— Nu prea avem noi pământ, se trezi vorbind muierea lui Pătru, căci el înțepenise lângă sobă și tăcea. Îl luau valuri de fierbințeli și câteodată simțea cum amețeala e gata să-l prăbușească și se clătina pe picioare și atunci el se lipea și mai tare de sobă ca să se rezeme de ea. Cel cu căciula brumărie tăcea mereu, și își pironise ochii pe o fotografie decolorată care îl arăta pe Pătru cel Scurt militar, lângă

un fel de biserică, dar fără cruce. Ținea o mână lipită de vipușca pantalonilor, iar alta agățată cu un deget de cingătoarea de piele deasupra baionetei.

— Unde ai făcut dumneata războiul? întrebă într-un târziu omul cu căciula brumărie, arătând cu capul spre poza de deasupra patului unde o pusese muierea lui Pătru.

— Peste tot, răspunse Pătru cu o anume bucurie în glas, căci această întrebare îl punea și pe el în rândul lumii și în orice caz deasupra celorlalți membri ai comisiei, care păreau mai tineri ca el și, astfel, nu putuseră să facă războiul, sau nu putuseră să-l facă tot ca el, ci numai jumătate. Peste tot, fiindcă noi am fost de la început, și cum am avut eu norocul să fiu luat la infanterie l-am făcut tot și pe jos, prin zăpadă, prin ploaie, prin zloată, prin secetă, cum s-a putut, n-am lipsit nici o zi, o dată, în partea întâia, am venit pe jos trei săptămâni, numai pe jos, însă nu mai putu să continue cu bucuria cu care începuse, căci simți cum îl taie o durere sub țâța stângă și cum îl trece apa dintr-o dată, șuvoi, și se clătină pe picioare, dar se ținu bine să nu se vadă.

— Și dincolo..., întrebă omul cu căciula brumărie, căci el înțelesese de unde venise Pătru cel Scurt pe jos, trei săptămâni.

— Dincolo, se sforță Pătru să-și amintească, fiindcă înțepătura de sub țâța stângă îl săgetă iar, parcă l-ar fi împuns în inimă și fierbințeala îi făcea capul să vâjâie.

— Dincolo, până la Banska-Bistrița, și când s-a desprimăvărat, s-a terminat, ne-a dat drumul acasă, ce avusese de lucru cu noi se isprăvise.

Vorbea ca și când fusese la un lucru cu ziaua și treaba se terminase, ce aveau ei de făcut făcuseră, se puteau întoarce acasă.

— La Tisa ai fost? se mai interesă omul cu căciula brumărie, în timp ce tovarășii săi ascultau cumiți și cu o oarecare admirație întrebările lui, considerându-le o tactică anume, foarte iscusită, ca să-l aducă pe Pătru unde voiau ei și să semneze cererea, dar țăranul acela, căci țăran era, nu avea nici o tactică, el întreba pentru el, să afle dacă a mai fost cineva pe unde a fost și el.

— Am fost și la Tisa, zise Pătru cel Scurt, era să ne înece cu brandurile, ne-au scăpat caii, săracii, fiindcă la Tisa au murit cai mulți...

Nu spunea că au murit oameni mulți, că s-au înecat și au pierit sute de oameni sub ochii lui, sfârtecați de obuze și de șrapnele și pisați de gloanțele nemților, asta i se părea în firea lucrurilor, fiindcă era un război al oamenilor și mai ales al lor, al românilor, care trebuiau să-i treacă pe nemți dincolo, și să curețe pământul lor, al românilor, de nemți. Sigur, pentru el era dureros să vadă atâția oameni murind, dar și el putea muri în orice clipă ca ei, nu-l mai speria moartea, și nu-l mai speriau nici cei care murau sfârtecați de obuze sau înecați, aceasta era soarta lor și acesta era lucrul lor atunci, lucrul cu moartea, însă caii, caii îl îndureraseră și îi îndureraseră pe toți țărani, căci caii, în conștiința lor, erau neștiutori și nevinovați și nu știau să se apere și nu puteau să se apere și nechezaturile lor ca niște strigăte disperate și frumusețea corpurilor lor sfârtecate și sărind în aer bucăți și roind de sânge și capetele lor cu ochii aceia mari și umezi de lacrimi și cu o imensă disperare întipărită în ei, toate acestea rămăseseră în mintea lui Pătru ca suprema jertfă a acelui moment și mereu spunea el „La Tisa au murit cai mulți“.

— Da, zise și omul cu căciula brumărie, la Tisa au murit cai mulți, am fost și eu și a fost un prăpăd atunci, câți cai au murit împușcați și înecați cu căruțe cu tot și cu zăbala în gură!

Vorbeau de câteva ceasuri, se lăsase bine întunericul, îi explicaseră lui Pătru cum va fi viața lor nouă și cum se va desfășura chiar viața lui și ce ar trebui să facă el ca să dea mai repede înainte și să sfârșească ce începuse, termina unul, începea celălalt și, mereu, fiecare îi arăta cum se înscriaseră până atunci și cutare și cutare și cutare, cu nevestele lor și cu ginerii lor și cum se înscriaseră și Gheorghe Oțăt cu muierea și îi arătaseră și cererea acestora pe care unul din ei o avea în geantă.

Pătru tăcea mereu, afară de răspunsurile cu privire la războiul la care fusese el, alte cuvinte nu mai spusese și nu mai scosese de la el, parcă era mut, dar îi auzea și doar dădea din cap cu aerul că „se poate“, nu se pune el acum să-i înfrunte pe ei, ei știu mai bine, și sunt mai învățați ca el, și au mai văzut.

Într-un rând însă, când i se povestea cum arată o gospodărie undeva, la câmp, de unde era și omul cu căciula brumărie, el întrebase:

— De unde ești dumneata? și acesta spusese numele unui sat de la câmp, adică de „la vale“, unde vrusese și el și Năiță Lucean să se ducă și unde își aminti că mai fusese odată, tot cu Năiță, când venise el din război.

— Am fi vrut și noi să ne ducem, dar nu s-a mai putut, nu mai e voie să te duci cu carul, aveam niște mere, dar dacă nu s-a mai putut...

Pe urmă iar căzuse în muțenia aceea a lui și de la o vreme nici nu mai putu să asculte, fierbințeala îl cuprindea din toate părțile, simțea cum îl frig și tăpile picioarelor și cum îl dor acum toate oasele și apa îl trece mereu în neștire, iar amețeala nu-l slăbește deloc.

— Ieși nițel afară, poate te mai răcorești, îi șopti la ureche femeia și el se gândi că e bine să facă așa. Nu mai putea nici să respire.

Vorbea iar băiatul acela pe care îl recunoscuse ca fiind de la Securitate, acum însă civil și nu știa dacă mai este el în Securitate sau a fost și el dat afară cum fusese dat copilul Tudorei și se ținea de altele.

Spunea de părinții lui care, tot așa, până s-au dumirit și ei...

Pătru asculta povestea, dar ochii i se împăienjeniseră de tot și urechile i se înfundaseră.

„Când am fost după vulpoi, se gândi el, am răcit eu, când am stat cu Năiță și am degerat să vedem ce fac ăștia...”

— Ieși, Pătrule, nițel la aer, poate te mai răcorești, îl îndemna iar, șoptit, la ureche, muierea care, stând lângă el, vedea că dogorește mai rău ca soba.

În casă se făcuse și un fum înecăcios, căci toți fumau, afară de omul cu căciula brumărie, lampa abia mai putea lumina încăperea. Pătru se uita acum cu alți ochi la omul acela, țăran ca și el, dar în afară de hainele lui bune și călduroase, și de căciula asta frumoasă, în altceva îi era frică să creadă, și mai ales în ce spunea el.

— Dumneata ce zici? îl auzi el întrebînd-o pe femeie când trecu pragul în săliță.

— Doamne ferește, zise ea, păi eu ce să zic, ce să tănuiesc eu cu dumneavoastră, Pătru e aici, nu eu, eu ce să spui eu?

Pătru nu mai auzi nimic, căci trase ușa după el și, ieșit în săliță, se rezemă de stâlpul înflorat al pridvorului.

Dincolo de gurgui, spre munți, se tivea sângerie o linie de lumină și Pătru rămase cu ochii pe ea căci întunericul pusese stăpânire pe tot satul. Se pregătea parcă să ningă, nu începuse însă nici vântul, nici măzărîchea care avea să zuruie puțin mai târziu pe acoperișul casei lui și el să se creadă dintr-o dată pe front cum stătuse el în timpul unui atac în Slovacia ascuns în pridvorul unei biserici. Dinspre măgură venea răcoarea serii și el simți cum îi îngheață sudoarea pe frunte și i se păru că e bine și se desprinse de stâlp și rămase așa, cu cămașa descheiată la piept, în bătaia vântului care începuse firav, dar ascuțit, uscuse repede nădușeala lui, dar el tot mai credea că arde, și că nu e destul, îl usturau ochii și când începu măzărîchea se văzu pe el militar, ca în fotografia de deasupra patului, însă în mână ținea pistolul automat și din țeava acestuia se scurgea un fum înecăcios.

— Pătrule, se auzi el strigat, pleacă dumnealor și tu nu mai vii în casă... Ce faci...

— Da, zise Pătru, suntem aici, la cota asta, aici am ajuns, aici stăm...

— Nu, Pătrule, nu e ce crezi tu, mai auzi iar glasul femeii lui, și după el cineva din comisie, însă nu înțelese cine era.

— Ce făcuși, tovarășe Petre, ne lăsași pe noi în casă și dumneata ieșiși la răcoare, hai înăuntru să vedem cum încheiem, că ne grăbim și noi, uite avem aici și hârtia și tocul, să...

— Însă nu s-au putut înțelege cu el, au văzut și ei că e bolnav și l-au lăsat, numai băiatul care era mai tânăr nu prea credea, zicea că a mai văzut el situații la fel, nu știu unde, dar omul acela cu căciula brumărie a clătinat din cap și a zis că nu se poate, se vede că este bolnav și să am grijă de el.

Femeia se apropiase de patul lui Pătru și încerca să-l învelească, dar el se împotriva în somnul lui agitat și scotea mereu mâinile afară din pătură și iar începu să ceară stins apă...

Năiță se apropie și el de patul lui Pătru cel Scurt și încercă să vorbească cu el, strigându-l pe nume, încet.

— Pătrule, ce e, mă băiatule, cu tine, ce ai tu, când te-ai îmbolnăvit tu și de ce te-ai îmbolnăvit tu așa?

Pe fața lui Pătru trecea apa mereu, se spărgeau broboanele de sudoare, și mereu i le ștergea femeia cu o batistă care și ea se udase de tot și o storsese de câteva ori.

— Apă, șopteau buzele lui, și Năiță îi făcu semn femeii să-i dea o cană cu apă.

Când o apropie de buzele arse ale lui Pătru, acesta deschise ochii și îl recunoscu pe Năiță. Nu avea putere să înghită, și apa îi curgea pe bărbie și pe gât, dar nu se mai cunoștea de nădușeala care îl scăldase tot.

— Năiță, eu mor, zise stins Pătru cel Scurt și pe buzele lui înflori iar zâmbetul acela trist, ca de copil. Se trăsese la față și se făcuse alb ca varul, parcă pierise tot sângele din el și rămăsese numai pielea ca o coală de cerere.

În jurul ochilor se lățiseră niște cearcăne vinete și umbra lor cădea și pe umerii obrazilor, care se scofâlciseră peste noapte, iar barba îi crescuse și ea albă, cum parcă nu o mai avusese până atunci.

— Nu se poate să mori, se împotrivi iute Năiță Lucean. Cum să mori, am fost noi unde am fost și tot am scăpat, cum să mori tu acum, vezi-ți de treabă...

Dar Pătru se scufundase iar în somnul acela ca o apă și îl auzea pe Năiță ca de departe și i se părea că nu vorbește cu el. El se vedea ieșit afară în pridvor și afară era soare și primăvară, înfloriseră

coacăzul și vița-de-vie și el se uita la ele și parcă nu credea că sunt ale lui, iar Năiță îl toca la cap și el nu înțelegea deloc de ce.

— Uită-te și tu, zicea Năiță, cum a răsărit coacăzul tău și cum a înflorit el, acum dă pe rod, nu se poate să mori.

El stătea în pridvor și vedea florile coacăzului și se bucura, dar iar parcă nu erau nici curtea lui, nici pridvorul lui, el era numai în trecere, se bucura văzându-le, dar nu le mai simțea ale lui...

Apoi, încet-încet, începu să coboare treptele scării lui din spatele casei și cobora mereu și scara nu se mai termina și el parcă obosise acum și într-un târziu se opri din coborât și îl întrebă pe Năiță dacă mai e mult, fiindcă el a obosit și nu mai poate.

— Pătrule, auzi el atunci, stins, glasul lui Năiță Lucean, ce faci, unde te duci tu, ce e cu tine, Pătrule, nu auzi? Și cineva îl trase pe trepte în sus până în pridvor și lângă el veni câinele și lătra tare, cum lătra el de obicei și din lătrat se stinse lampa.

În întunericul care se lăsa, Pătru văzu cum alunecă din nou pe scări în jos și scările iar nu se mai terminau.

— Pătrule, ce faci tu, Pătrule, mă, nu auzi? îl ridicaseră sus, pe perne, și Năiță începuse să-i frământa umerii și mâinile și el simți un miros de oțet, tare, și o usturime la coada ochilor.

— Pătrule, mă băiatule, să nu faci una ca asta, mă, auzi tu? Pătrule!...

Îl ridicaseră și mai sus, pe perne, și el deschise buzele și zise tot stins: Apă... iar cineva îi turnă apă pe față căci el nu putea deschide gura, i se închețaseră fălcile.

— Mai rece, se înțelese dorința lui și femeia se repezi afară să aducă din găleată, dar Năiță îi făcu semn că nu mai e nevoie.

— De ce te-ai supărat, tu, mă Pătrule, că nu e nici o supărare, ne înscriem și noi, ce să facem, nu e cazul să te superi tu așa de rău, hai, că te faci bine și vine și primăvara, și...

Capul lui Pătru alunecase moale într-o parte și muierea se repezi deasupra lui strigând:

— Nu mă lăsa, Pătrule, că eu numai pe tine te am, Pătrule, Doamne, nu mă lăsa...

Pătru scobora scara pridvorului singur, în capul scărilor rămăseseră muierea lui și cu Năiță Lucean, iar el se făcuse ușor dintr-o dată și scobora scăările iute, printre niște tufe de coacăz roșu, însă simțea că nu-l mai țin picioarele, ostenise și dădu să se mai uite o dată în sus, unde rămăseseră Năiță și cu muierea lui.

— Nu mor, zise el când nu-i mai văzu, nu mor, mă duc nițel prin grădină să văz și via, fiindcă mi s-a părut cam ofilită azi dimineață. A dogorit-o rău soarele, însă grădina nu se vedea și el auzea numai glasul lui Năiță Lucean.

— Aveți voi lumânare, adu iute o lumânare, dar iute.

— Nu e nevoie, vru el să spună, însă nu mai putea deschide gura și vorbi ca și când ar fi vorbit în somn, nu e nevoie, că eu cunosc drumul și tot așa am fost noi și în noaptea aceea când ne-au îngropat cu brandurile și eu am ieșit din întunericu ăla. Nu e nevoie...

Scobora mereu pe scara din dos a casei, în grădină, însă nu se vedea nici o grădină și nu se auzea nimic, numai un sfârâit și iar glasul lui Năiță Lucean care zicea:

— Pune-i lumânarea în mână, pune-i, iute, lumânarea în mână!

El zâmbi, cum mergea prin întuneric, și zise iar:

— Nu e nevoie...

Se luminase de tot, o ceață alburie se ridica de pe vârful măgurii, topindu-se în cerul vântat care se răsturnase peste ei ca o căldare clocită. Năiță ieși în săliță plângând și se rezemă de stâlpul înflorat de care îi plăcea lui Pătru să se rezeme. Din casă se auzea hohotul înăbușit al muierii, care rămăsese prăbușită peste Pătru în patul de lemn. Îl luase în brațe și plângea așa, înăbușit, cu obrazul înfundat în pieptul lui fără viață.

Pe fața lui Pătru încremenise un zâmbet amar ca al unui copil chinuit.

CAPITOLUL XIV
CÂNTECE VECHI

— Și locurile cu temelii?... întrebă Năiță după ce scrise lung și tremurat pe foaia albă, netezită mereu și fără nici un rost cu palma lui mare și butucănoasă, cuvântul *Cerere* și după ce îl citi de câteva ori convins că lipsește un „i“, dar nu-i găsea locul nicăieri, Geanovu ridică din umeri ca și când i-ar fi spus că el nu are nici o putere, așa că nu încapе vorbă, „și locurile cu temelii“...

Năiță se aplecă iar deasupra coalei de hârtie care i se părea nesfârșită, ca un câmp pustiu, și niște pete mai galbene, din țesătura nevăzută a coalei îi fugeau de sub ochi, și lui îi venea să netezească foaia și să îndrepte ceva, dar foaia era netedă și aștepta scrisul lui și el muie tocul adânc în călimara de pe masă, uitându-se la Geanovu.

Lângă Geanovu stătea băiatul acela care venise cu motocicleta la el acasă și căutase prin pod și zisese că nu se găsește nimic. Parcă se mai trăsesese la față și parcă se mai ofilise, atunci era frumos și avea un glas mai apăsător și mai neted. Acum răgușise, și vorbea rar și când putea, se ferea chiar, și-i arăta lui Geanovu, prin semne, că nu mai poate, îl doare gâtul de atâta vorbit.

Geanovu zâmbea liniștit și înțelegător, ca întotdeauna, el nu se mira de nimic și părea că nici nu pune nimic la suflet.

— Și carul? întrebă iar Năiță Lucean, pe care îl trecuse apa și lăsase tocul jos plin cu cerneală ca să se șteargă de nădușeală.

Geanovu ridică și el iar din umeri, adică „sigur, și carul, sigur că da...”

Năiță luă tocul, șterse nițel penița pe buza călimării și scrise îndesat „Subsemnatul“, pe urmă se opri și citi ce scrisese și din

nou i se păru că lipsește un „i“ din cuvântul *Cerere*, dar nu vedea neam din ce loc lipsește.

Carul lui rămăsese schilod în mijlocul curții, cu jugul trântit peste proțapul de fag și cu resteiele de fier aruncate pe jos, la întâmplare.

Dimineața, de tot, veniseră Mucălăii și luaseră boii în contul datoriei. Era duminică și el crezuse că dacă n-au mai venit, cum îl amenințaseră, sâmbătă, se mai speriaseră și ei și mai amânaseră. Îi dăduseră îndărăt chitanța în care el recunoștea datoria și luaseră boii. Genica și copiii se lipiseră ciucure de loitrele carului și stăteau neclintiți, parcă îi încremenise cineva așa cum stăteau. Ei credeau că Năiță o să se înfurie și o să pună mâna pe un resteu de fier și o să sară la Mucălăi.

Năiță deschise porțile mari și se întoarse în casă fără să se uite cum pleacă ei cu boii.

Când ieși pe scări, îmbrăcat cu laibărul bun și încălțat cu bocancii noi ai lui Gheorghe, pe fața lui nerasă și scofâlcită stăruia o liniște nefirească și parcă o îndepărtare de tot și de toate. Era cu capul gol, căci se considera în doliu și era ziua înmormântării lui Pătru cel Scurt.

— Mergi? îi zise el muierii și întrebarea lui păru ca un îndemn iar ea crezu că trebuie să meargă la mort mai dinainte, ca să mai dea ajutor la ce se cerea. Își luă și ea o broboadă neagră și se înfolfi fără nici un rost căci timpul se înmoinase și streșinile curgeau iar în neștire.

— Ce faci, Năiță? îndrăzni ea o întrebare moale și speriată de ceea ce ar fi putut răspunde el și ea bănuia.

— Ce să fac? îngăimă el, parcă l-ar fi înecat plânsul și el nu vrea să se vadă, a trecut viața și n-am făcut nimica și am îmbătrânit și mi s-a urât să mai bată Ciclop la ușa mea.

Coborau pe drumul desfundat care ducea la primărie și el mergea cum mergea el întotdeauna, cu pașii lui mari și repeziți și cu pieptul înainte ca și când ar fi împins pe cineva care nu îl lasă să treacă. Femeia venea mai în urma lui, se ținea greu după el și lui i se părea că merge singur pe drum și din când în când se trezea întorcând capul spre stânga lui, dar în stânga lui nu venea nimeni,

era singur, femeia rămăsese mult în urmă și lui totuși i se părea că pășește cineva lângă el și se șterse la ochi ca de o pânză de păianjen.

Rar, bătea clopotul la biserică și pe Năiță îl podidiră lacrimile. La primărie ajunse singur și când intră la Geanovu, acesta nu zise nimic, el înțelegea totul, ca de obicei, și nu se mira de nimic, îi întinse foaia de hârtie și îi făcu semn băiatului de la Securitate să stea liniștit, să nu se bage.

Pe fereastra din spatele biroului lui Geanovu se vedea limpede Dealul Oarbei, se luase zăpada de pe el și el rămăsese vânat ca o spinare de bou bătrân.

— Boii nu-i mai am, zise Năiță Lucean și desfăcu mâinile neputincios.

— Scrie și boii, îl îndemnă cu felul lui, liniștit și sigur, Geanovu, fiindcă îi luăm înapoi.

Năiță se uită la el lung și neîncrezător, dar și cu speranță și chiar vru să se bucure, însă pe ușa deschisă de cineva fără rost se strecură dangătul din urmă, stins, al clopotului și el își aduse aminte că nu mai e mult până la înmormântare și el nu terminase ce începuse.

— Și boii, zise iar, calm și sigur, și cu o liniște caldă acest Geanovu, pe care Năiță îl privea ca și când acum îl vedea pentru prima dată în viața lui.

Se apropia de prânz când trecu el peste Gurgui ocolind drumul mare, căci se simțea stingherit de tot ceea ce făcuse el până atunci și i se părea că nu mai are nici o putere și pașii lui calcă ușor și el tot, pe unde trece, nu lasă nici o umbră și nu vrea să se întâlnească cu nimeni. Urcase găfâind Gurguiul întreg, aproape fugind, și lui i se părea că nici picioarele lui nu lasă urme pe unde calcă. Se strecura pe sub aluni, pe potecile lor vechi, și cum ieșea în lumină, cum i se părea că e singur și n-are pe nimeni, și nu mai e el nimeni.

Bătaia clopotului se îndesi și din vârful Gurguiului el văzu casa lui Pătru cel Scurt și văzu cum iese carul cu mortul din curte, însă nu se auzea nimic din jelițul muierilor care se vedeau înghesuindu-se pe lângă car. Coborî în Valea Leurzelei și ridică în piept, găfâind, drumul care ducea la biserică, fiindcă înțelesese că întârziase.

Mergea repezit, împingând cu pieptul înainte și lăsându-se răcorit, pe fruntea și roind de sudoare, de vântul ușor care se zbătea să împrăstie niște nori străvezii prin care soarele mereu dădea să iasă afară. Călca din ce în ce mai iute și, într-un rând, cum răsufla el greu și ostenit, crezu că lângă el mai merge cineva și întoarse iar capul să vadă, căci și un glas parcă îi fluturase la urechi, dar înțelese că era singur și că de mult nu mai trecuse el singur pe drumul acesta.

Clopotul bătea des de tot acum și, ajuns în dreptul bisericii, Năiță Lucean se opri și se rezemă de un gard de răchită, ca să-și mai tragă sufletul. Spre el cobora carul lui Nicu lui Nae cu mortul. Înainte mergea popa Sofronie, cu o cădelniță din care curgea un fum vânat care nu prea mirosea a tămâie. Cântărețul lipsea, și în locul lui, lângă popă, călca moșul de la Sacoț, cu un sfeșnic în mână, dar cu lumânările stinse. Moșul umbla descoperit, ca toată lumea, numai că fața lui mică și pungită toată păstra pe ea o nemaipomenită bucurie și, călcând, cu mersul lui pocit, ca și când s-ar fi împiedicat sau ar fi avut când un picior, când altul mai scurt, îl bufnea râsul și el ducea iute la gură mâna liberă în care ținea căciula.

Nicu lui Nae venea înaintea carului, șonticăind cu piciorul lui șoldit și trăgând de lanțul boilor, parcă s-ar fi ținut de el să nu alunece peste moșul de la Sacoț. În dreapta lui mergea țațoș și încrunțat Gogu lui Turică, cu decorațiile pe piept, ca la o sărbătoare și ținând în brațe o cruce de lemn încă nescrisă, fiindcă nu mai avuseseră când.

Din urmă se repezi după el, ca să ajungă înaintea lui Nicu lui Nae, Vasilică, huțupându-se cu capacul coșciugului și din când în când răzuia drumul cu colțurile lui.

Tronul fusese pus în carul îmbrăcat cu păturile de pe patul lui Pătru și sus, în car, aplecată peste Pătru, muierea lui care nu mai putea plânge, îi secase și glasul, îi secaseră și lacrimile. Stătea cocoșată deasupra lui Pătru și îl mângâia pe frunte și numai câteodată se auzea șoapta ei șuierată:

— Pătrule, de ce ai făcut tu așa, Pătrule?

Puseseră niște crengi de brad pe loitrele carului și ele cădeau mereu, iar niște muieri le adunau și le puneau la loc. În urma

carului veneau Genica și alte muieri și Gheorghe Oțăt cu Dumitru lui Dincă mai în urmă.

— Hai, măi, îndemnă Dumitru lui Dincă un băiat de la Sacot, care scutura o goarnă cu pâlnia teșită și o lovea de podul palmei căci se înfundase, cântă ceva, că intrăm în curtea bisericii, și băiatul puse goarna la gură.

Năiță auzi sunetul ei ca un strigăt care trecu Măgura și în clipa aceea rupse și soarele încheietura norilor și ieși deasupra lumii.

— Pătrule, șopti Năiță Lucean.

Carul se oprise dinaintea lui și Năiță văzu fruntea lui Pătru cel Scurt pătată de lumina sleită a soarelui de la începutul dezghețului.

Venea primăvara la Cornu Caprei. Goarna tăcu iar înfundată și popa Sofronie se întoarse spre car să-l tămâieze. Bătea clopotul stins acum, parcă acela care îl trăgea nu mai avea putere, ostenise și lăsase frânghia slobodă.

Soarele se rotunji de tot, deasupra lor, și Năiță văzu că răchita din gardul de care se rezemase înmugurise.

Din urmă se strecură tremurat de plâns glasul frumos al lui Simion Popescu. Venea înalt cum era el și cu capul gol, alb ca de zăpadă, cu iapa vânătă legată cu căpăstrul de brâu și cânta cu lacrimile șiroindu-i pe obraz.

— Vă las cântecele mele / Să vă petreceți cu ele / M-ofilesc ca frunza-n vânt / Când cade jos pe pământ / O plouă și-o bate vântul / S-amestecă cu pământul / O suflă vântul pe toată / Parcă n-a fost niciodată.

Năiță se apropie de car și se urcă în el cu Nicu lui Nae și cu Gheorghe Oțăt să dea sicriul jos.

Pătru cel Scurt zâmbea ca un copil și parcă s-ar fi lăsat el intenționat, cu ochii închiși, în lumina soarelui.

— Hai, zise Năiță Lucean, tare și supărat, aducându-și aminte câte mai aveau ei în ziua aceea de făcut și în primul rând de zidit bolta peste sicriu.

ROMANUL NIȘTE ȚĂRANI VĂZUT DE:

EUGEN BARBU

“*Niște țărani*, de la ostentația titlului și până la finalul cărții, mi se pare fresca cea mai îndrăzneată și dramatică a anilor noștri despre mediul rural. Prin tragica, măreața și ironica epopee a lui Dinu Săraru, este restituit adevărul în toată cruditatea lui, se face, cu alte cuvinte, dreptate unui individ ce nu poate dispărea din literatură.”

ADRIAN PĂUNESCU

“Este un eveniment nu numai literar. Cartea aceasta este o carte de conștiință. O carte a unor mari și tulburătoare adevăruri. O carte rară. În orice caz, o asemenea carte n-a mai apărut în ultimii ani.

Niște țărani este romanul care nu anunță, ci consacră un prozator. Un eveniment, așadar, literar și social. Un eveniment al conștiinței.”

VALERIU RÂPEANU

“Romanul *Niște țărani* se desprinde dintr-un spațiu și dintr-o zonă geografică, neagă anecdoticul și efemerul, pitorescul de orice natură, ridicându-se la valori simbolice pe măsură ce trec anii. Este romanul unui început în proza românească, marcând un moment de răscruce la care ne vom referi ori de câte ori vom trasa istoria literară. Titlul acestui roman a căpătat, cum se întâmplă numai cu cărțile reprezentative ale unei literaturi, valoarea unei efigii.”

CĂTĂLINA BUZOIANU

“Romanul lui Dinu Săraru *Niște țărani* mi se pare a fi *Livada de vișini* a satului românesc”.

ALEXANDRU PIRU

“Marin Preda a demonstrat că țăranul e capabil de ironie. Dinu Săraru insistă asupra inocenței tipului rural, nu numai de cât viclean ori obstinat, ci onest și prudent până la deplina edificare, aceasta venind la el când ezitarea și amânarea nu mai sunt posibile, nu mai au nici un sens.”

MIRCEA IORGULESCU

“Deosebirea, căci există una esențială, dintre *Moromeții* și *Niște țărani*, constă în modalitatea privirii: uimită, chiar fermecată de miracolul gândirii țărănești, la Preda, în primul volum, apoi îngrijorată și neliniștită în cel de-al doilea, nemiloasă și chiar părând biciuitoare la Dinu Săraru, unde «spectacolul» își dezvăluie nu atât gratuitatea, cât neputința de a mai reprezenta cu adevărat o alternativă existențială... Încât, poate, mai exact ar fi să se vorbească nu atât despre o apartenență, cât despre o continuare. *Niște țărani* încheie, în fond, literatura despre satul tradițional.”

AUREL DRAGOȘ MUNTEANU

“Dinu Săraru este un voluptuos al povestirii. Înzestrat cu facultatea observației, ca trăsătură superioară, talentul său este de a reînvia oameni și scene de viață sătească, creând adevărate tablouri de gen. Rareori a descifrat cineva atât de subtil codul expresiei țărănești, când omul de la țară îți spune ceva, semnificând contrariul, ca în capitolul vizitei lui Craina la Năiță Lucean, de exemplu. Țăranul spune «Poftiți, poftiți!» și-ți închide ușa în nas. El are o îndelungată experiență a raporturilor cu notabilitățile și știe că trebuie să recurgă la trucuri de mare succulență. Autorul nostru se oprește cu încântare asupra lor, făcând uneori largi paranteze. El jonglează cu timpii povestirii, ca un rafinat cunoscând întreaga partitură a artei sale, elaborată chiar în mediul țărănesc la care se aplică. De altfel, singura limită majoră în talentul autorului, atâta cât putem vedea în această primă carte, constă în exacerbarea povestirii în dauna construcției. Oricum, prin *Niște țărani* avem în Dinu Săraru un prozator de zile mari.”

MIHAI UNGHEANU

“Pătru cel Scurt este un om care iese din scenă înainte de a-și fi realizat visul. Viața lui are o doză de fragil care îl face mai interesat. Raportat la schema folclorică a basmului, Pătru cel Scurt e un «cenușotcă», care trece de la o condiție umilă către realizarea deplină a personalității lui. Aceasta este de fapt traiectoria lui Făt Frumos și, uzând de această paralelă, facem, credem, vizibilă condiția tragică a țăranului Pătru cel Scurt. Privit din perspectiva noii sale deveniri, Pătru cel Scurt este un bărbat care dispăre înainte de vreme. Basmul se întrerupe și se completează în subtextul romanului lui Dinu Săraru, *Niște țărani*, cu balada celui ce a murit înainte de a-și fi trăit viața.

Niște țărani este unul din romanele contemporane în care conștiința politică a scriitorului se manifestă activ, dând un sens superior evenimentelor. Dacă adăugăm și calitățile de excepție ale cărții, completăm profilul uneia din cele mai reprezentative cărți de proză ale ultimilor ani.”

GRIGORE VIERU

“Am citit romanul duminică *Niște țărani*. Mărturisesc că nu am citit de mult o carte de proză care să-mi răscolească într-atât sufletul. O carte mare, care se înscrie, cred, printre cele mai frumoase proze românești.”

CONSTANTIN STĂNESCU

“În cartea surprinzătoare a lui Dinu Săraru, deși multe din întâmplări nu ne fac nici pe departe să izbucnim în râs, umorul are o parte totuși largă, strecurându-se insidios în toate cutele ca o pânză freatică în toate fisurile pământului clătinat de cutremur. *Niște țărani*, roman realizat, pitoresc și teatral, întrunește calități despre care în mod cert se va mai vorbi, autorul dovedindu-se un prozator foarte înzestrat, capabil, bineînțeles, și de alte surprize.”

ION UNGUREANU

“Scriș parcă dintr-o respirație, *Niște țărani* pur și simplu te zguduie. O asemenea carte despre Țărani face cinste Țării. Poate că sunt subiectiv, fiind și eu dintre țărani, dar nu dau subiectivitatea mea pe tot aurul lumii. Câtă înțelegere, câtă durere și câtă demnitate! Aveți o inimă mare, domnule Dinu Săraru! Năiță Lucean și scutierul său Pătru cel Scurt intră pe drept în marea literatură. Numai că la Cervantes moare Don Quijote, aici se stinge din viață scutierul — mi-a sângerat inima și am plâns la moartea lui...”

CONSTANTIN SORESCU

“Probând o reflecție paicipativă afectiv asupra destinului unei colectivități pe care istoria a adus-o într-o situație limită; construit ca un basm în mai multe părți care amână, cu dichis epic, dezlegarea finală; locuit de câteva personaje memorabile, între care se detașează Năiță Lucean, care are ceva din suceala țărănilor lui Ion Creangă, dar e bântuit câteodată (când zidește, de exemplu, temelii de casă pe toate ogoarele lui) și de vizionarismul himeric al lui Don Quijote, și Pătru cel Scurt, un Sancho Panza încă mai trist și mai nenorocos, dar încântat că războiul pe care l-a făcut a fost unul de-adevăratalea; scris sobru, dar cu grijă pentru psihologia țărănească, una a statorniciei și a circumspecției, și pentru particularitățile graiului oltenesc în așa fel ca să dea impresia de spontaneitate și de ingenuitate, proprii picturii naive a unui Ion Niță Nicodim; vădind spirit de observație și suflet de poet, iar peste toate, un suflu tragic, de epopie, prin care se solidarizează cu romanul lui Valentin Rasputin, *Despărțirea de Matiora*, romanul *Niște țărani* încheie strălucit un ciclu țărănesc dureros al literaturii române și, împreună cu *La Liliaci*, drama în versuri a lui Marin Sorescu, inaugurează un altul.”

Cuprins

<i>Tabel cronologic</i>	3
CAPITOLUL I. Ploaia	11
CAPITOLUL II. Casa	31
CAPITOLUL III. Discuția	45
CAPITOLUL IV. Masa	59
CAPITOLUL V. Valea cu pietrele	82
CAPITOLUL VI. Somnul	101
CAPITOLUL VII. Primăvară dulce	120
CAPITOLUL VIII. Temelia	143
CAPITOLUL IX. Vara	162
CAPITOLUL X. Pomana	195
CAPITOLUL XI. Toamna	216
CAPITOLUL XII. Vânătoarea	237
CAPITOLUL XIII. Datoria	256
CAPITOLUL XIV. Cântece vechi	272
Romanul <i>Niște țărani</i> văzut de	277